

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY PUŃSK

GMINA PUŃSK
POWIAT SEJNEŃSKI

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. SFERA PRZESTRZENNO-ŚRODOWISKOWA	5
2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE I GEOGRAFICZNE	5
2.2. GLEBY ORAZ ZASOBY GEOLOGICZNE	12
2.3. POŁOŻENIE KOMUNIKACYJNE	20
2.4. WALORY PRZYRODNICZE, ZAGROŻENIA NATURALNE	21
2.4.1. OBSZARY CHRONIONE	21
2.4.2. FAUNA	34
2.4.3. FLORA	34
2.4.4. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE	35
2.4.5. ZAGROŻENIE POWODZIOWE.....	43
2.4.6. ZAGROŻENIE SUSZĄ.....	44
2.4.7. PROGNOZOWANE ZMIANY KLIMATU	50
2.5. WALORY KULTUROWE.....	51
2.6. TWÓRCZOŚĆ LUDOWA, LOKALNI TWÓRCY	63
2.7. HISTORIA GMINY PUŃSK	65
2.8. PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	67
2.9. WYKORZYSTANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII NA TERENIE GMINY PUŃSK ORAZ ZOBOWIĄZANIA PRAWNE	68
3. SFERA SPOŁECZNA	73
3.1. DEMOGRAFIA	73
3.2. WIEK MIESZKAŃCÓW.....	82
3.3. MIESZKALNICTWO.....	87
3.4. STRUKTURA ZATRUDNIENIA I RYNEK PRACY, ŹRÓDŁA UTRZYMANIA MIESZKAŃCÓW	90
3.5. BEZROBOCIE	92
4. SFERA GOSPODARCZA	95
4.1. ROLNICTWO	95
4.2. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	96
4.3. WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, TERENY INWESTYCYJNE	100
5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	101
5.1. INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA I KOMUNIKACYJNA	101
5.2. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.....	106
5.3. GOSPODARKA ODPADAMI.....	112
5.4. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA, CIEPŁOWNICZA I GAZOWA.....	114

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA, JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW	118
6.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA, JAKOŚĆ EDUKACJI	118
6.2. INFRASTRUKTURA SPORTOWA I REKREACYJNA	125
6.3. INFRASTRUKTURA KULTURY, DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA	126
6.4. INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ	128
6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	132
7. FINANSE SAMORZĄDOWE.....	133
8. PODSUMOWANIE ANALIZY I DIAGNOZY	137
8.1. PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADANIA ANKIETOWEGO	137
8.2. ANALIZA SWOT	146
9. SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYSUNKÓW.....	153

1. WPROWADZENIE

Opracowana w ramach przedmiotowego dokumentu „Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Puńsk” będzie stanowiła punkt wyjścia i bazę dla opracowania strategii rozwoju gminy zgodnie z art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1057 z późn. zm.).

Diagnoza została podzielona na trzy główne sfery, w ramach których zawarto opis poszczególnych dziedzin życia w gminie: sferę przestrzenno-środowiskową, społeczną i gospodarczą, ponadto opisano infrastrukturę techniczną, społeczną powiązaną z jakością życia mieszkańców oraz finanse samorządowe. Diagnoza zawiera także podsumowanie wyników badania ankietowego, które zostało przeprowadzone na terenie Gminy Puńsk wśród jej mieszkańców.

Diagnoza przygotowana została w dwóch wariantach:

- 1) Dynamicznym – przeprowadzona została analiza trendów/tendencji społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w gminie i jej otoczeniu w ostatnich latach. Diagnoza została zatem przeprowadzana w układzie dynamicznym (kilkuletnim), który pozwolił na uzyskanie informacji o dokonujących się zmianach.
- 2) Porównawczym – w diagnozie zastosowane zostały porównania, które pozwoliły umiejscowić gminę w szerszym kontekście, a jednocześnie mogą posłużyć jako podstawa do samodoskonalenia. Kluczowy w tym przypadku był dobór tła porównawczego. Gminę przedstawiono na tle powiatu i województwa. Ponadto dokonano porównań gminy z jednostkami samorządu terytorialnego wchodzącymi w skład powiatu sejneńskiego.

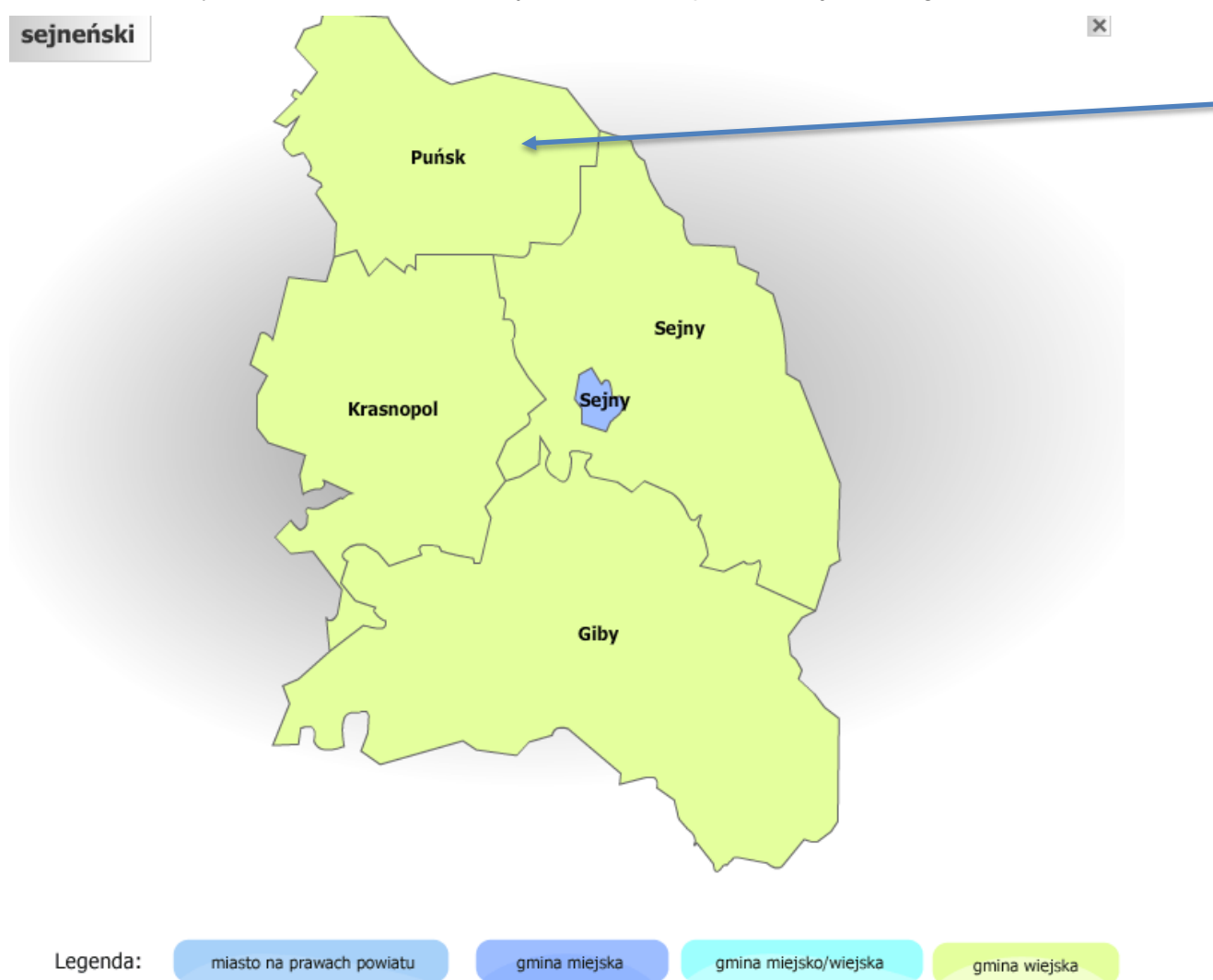
Warto wspomnieć, że diagnoza nie jest w procesie planowania celem samym w sobie, ale stanowi podstawę do dalszych prac. Ma ona bowiem umożliwić podejmowanie właściwych decyzji strategicznych, takich jak: określenie wizji rozwoju gminy, ustalenie celów, ukierunkowanie działań i instrumentów realizacyjnych, zdefiniowanie oczekiwanych rezultatów i wskaźników ich osiągnięcia, wskazanie obszarów strategicznej interwencji.

2. SFERA PRZESTRZENNO-ŚRODOWISKOWA

2.1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNE I GEOGRAFICZNE

Gmina Puńsk leży w północno-wschodniej części Polski w województwie podlaskim, w powiecie sejneńskim. Od północnego wschodu granica gminy pokrywa się z granicą Polski z Republiką Litwy, od zachodu Gmina Puńsk graniczy z Gminą Szypliszki należącą do powiatu suwalskiego, od południa z Gminami: Krasnopol i Sejny leżącymi w powiecie sejneńskim.

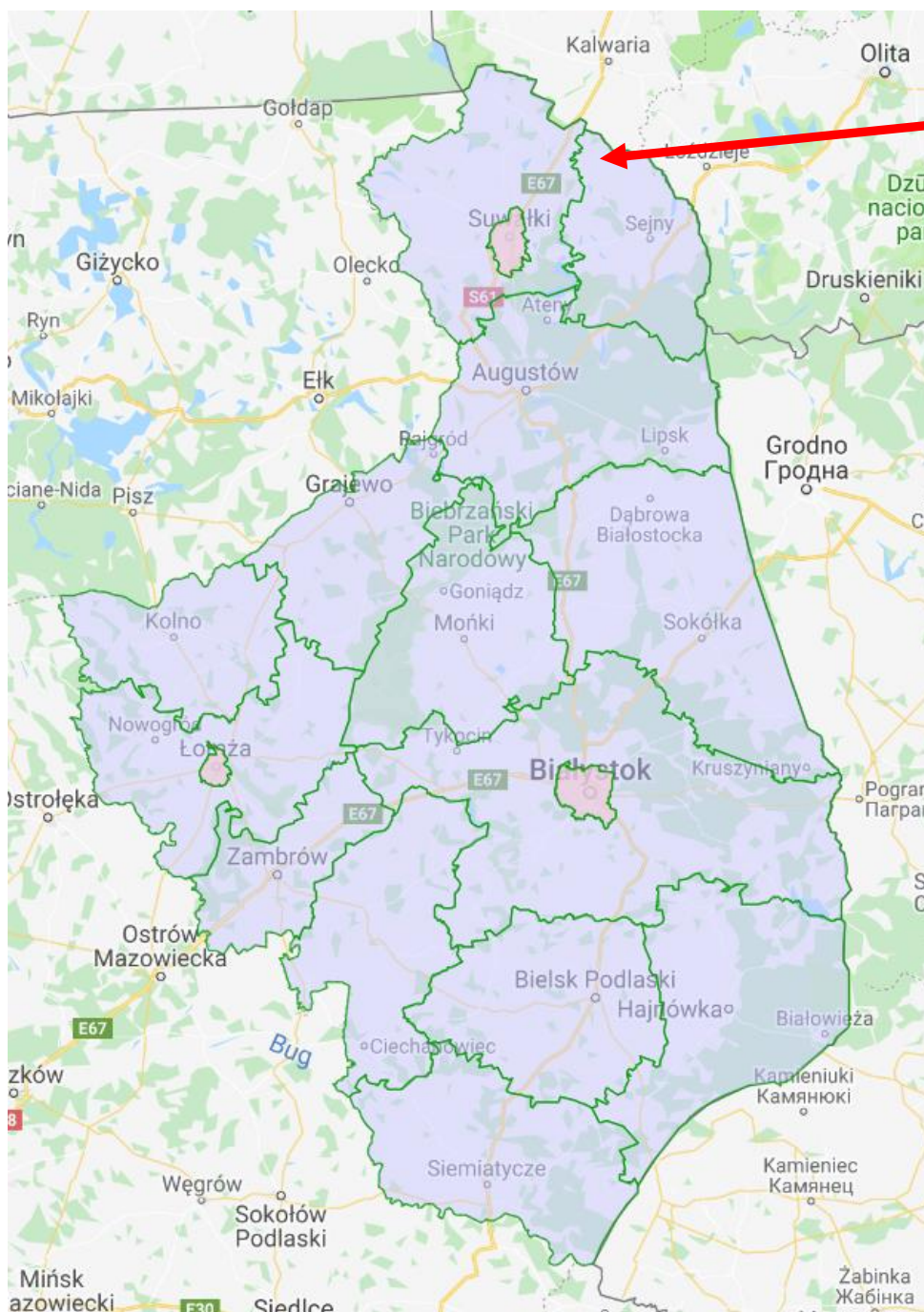
Rysunek 1. Położenie Gminy Puńsk na tle powiatu sejneńskiego

Źródło: <https://administracja.mac.gov.pl>

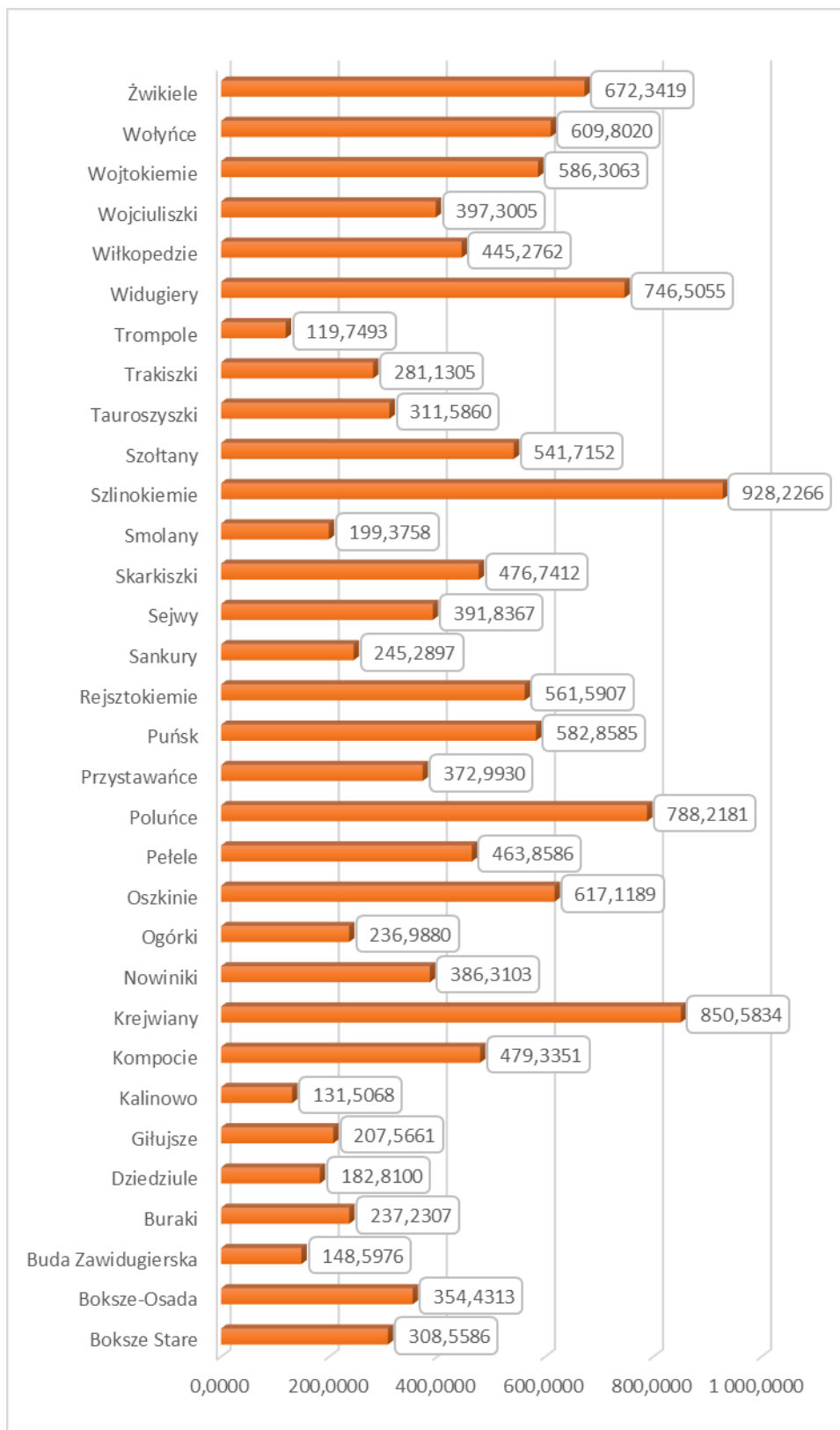
Rysunek 2. Lokalizacja Gminy Puńsk w województwie podlaskim

Źródło: www.zpp.pl

Gmina Puńsk zajmuje powierzchnię 13 807 ha, co stanowi 16,26% powierzchni całego powiatu. Szczegółowe zestawienie powierzchni poszczególnych miejscowości wchodzących w skład gminy zaprezentowano na wykresie 1. Wynika z niego, że największy obszar zajmują miejscowości Szlinokiemie i Krejwiany, zaś najmniejsze są: Trompole i Kalinowo.

Wykres 1. Powierzchnia miejscowości wchodzących w skład Gminy Puńsk (ha)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Puńsk

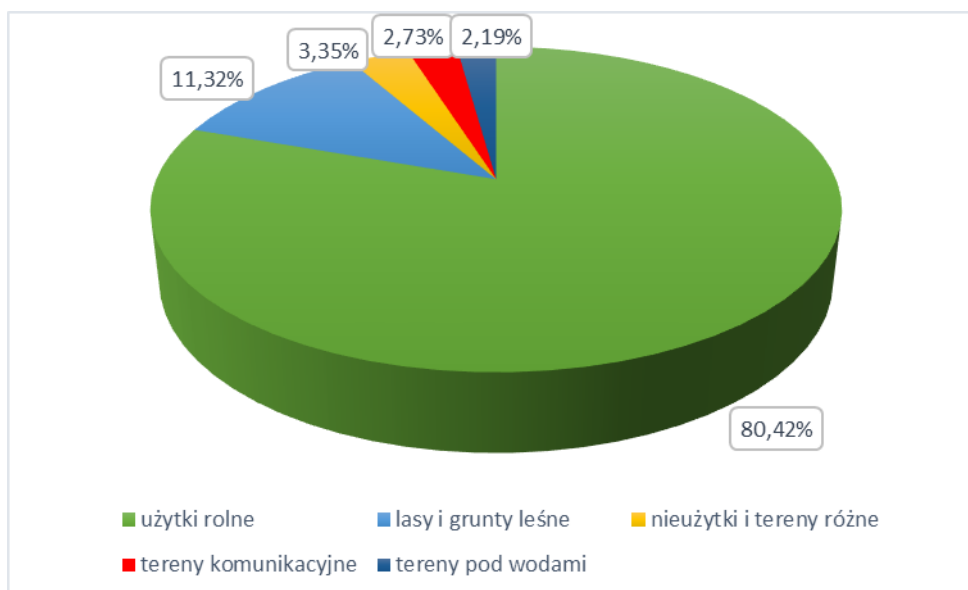
Biorąc pod uwagę sposób zagospodarowania terenu Gminy Puńsk należy stwierdzić, że największy obszar zajmują tereny użytkowane rolniczo, obejmujące powierzchnię 11 103 ha (80,42% powierzchni gminy), w których dominują grunty orne stanowiące 55,96% obszaru gminy. Lasy i grunty leśne obejmują 1 563 ha (11,32%). Nieużytki i tereny różne to 3,35% (462 ha), tereny komunikacyjne zajmują obszar o powierzchni 377 ha, co stanowi 2,73% powierzchni gminy, a tereny pod wodami 302 ha – 2,19%.

Tabela 1. Sposób zagospodarowania gruntów w Gminie Puńsk

Lp.	Wyszczególnienie	J. m.	Wartość
1	użytki rolne, w tym:	ha	11 103
	grunty orne	ha	7 727
	sady	ha	21
	łąki	ha	1 758
	pastwiska	ha	1 210
	grunty rolne zabudowane	ha	298
	grunty pod stawami i rowami	ha	89
2	las i grunty leśne	ha	1 563
3	nieużytki i tereny różne	ha	462
4	tereny komunikacyjne	ha	377
5	tereny pod wodami	ha	302
Razem		ha	13 807

Źródło: Dane Urzędu Gminy Puńsk, stan na dzień 31.12.2021 r.

Wykres 2. Sposób zagospodarowania gruntów w Gminie Puńsk

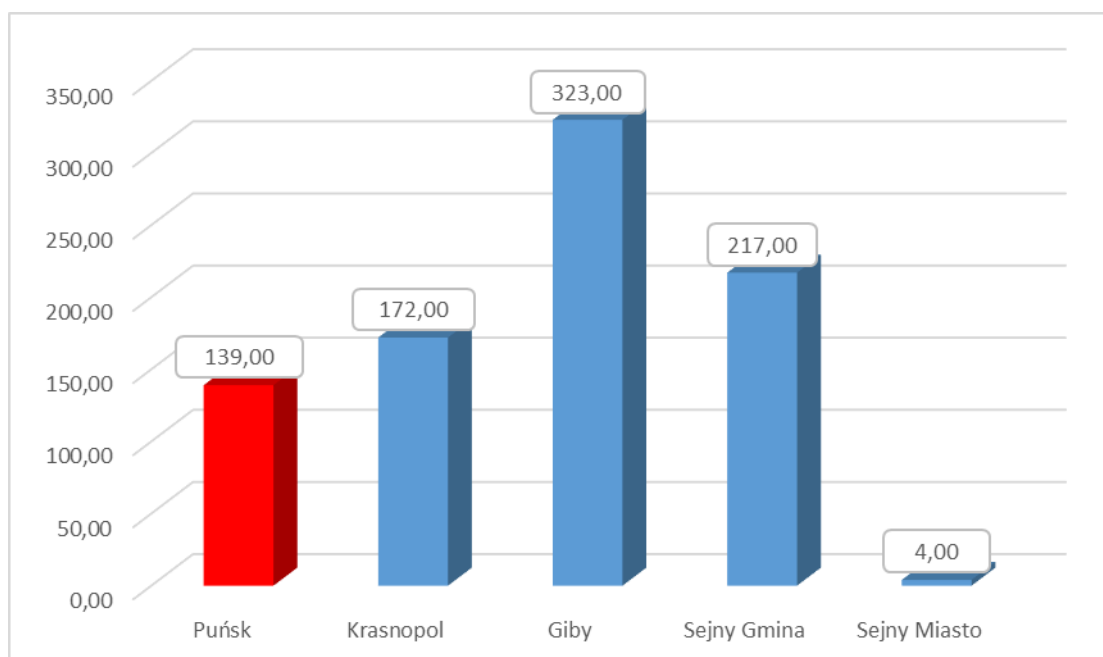

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Puńsk

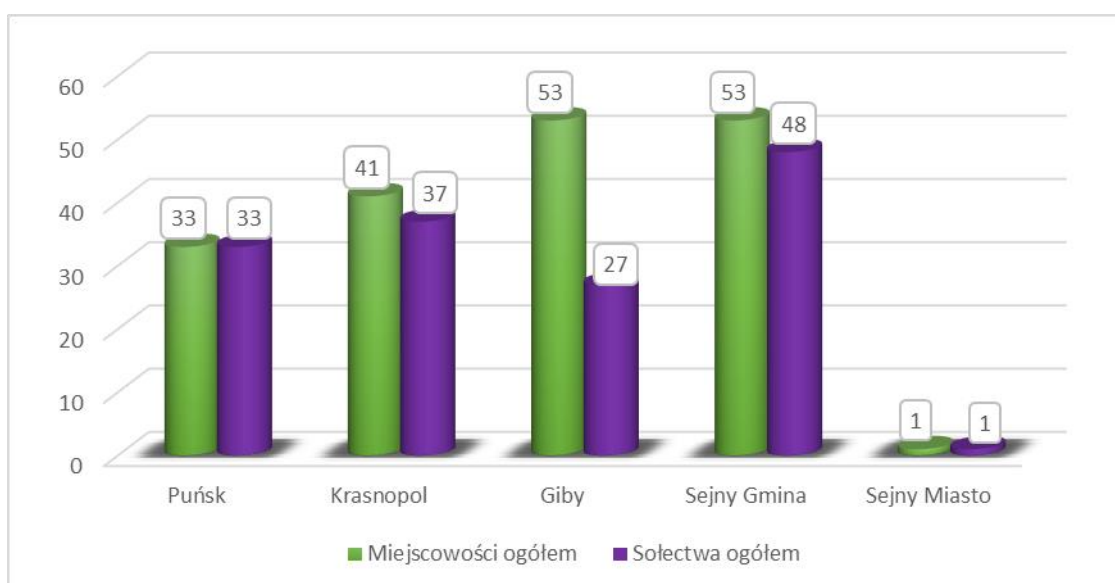
Pod względem powierzchni Gmina Puńsk zajmuje czwarte miejsce w powiecie sejneńskim, co zostało zaprezentowane na wykresie 3. Z kolei wykres 4 przedstawia zestawienie miejscowości i sołectw zlokalizowanych w poszczególnych gminach. Pod względem liczby miejscowości Gmina Puńsk zajmuje czwarte miejsce w powiecie, natomiast pod kątem liczby sołectw – trzecią pozycję.

Wykres 3. Powierzchnia gmin w powiecie sejneńskim (w km²)

Źródło: Dane GUS za 2021 r.

Wykres 4. Sołectwa i miejscowości w gminach powiatu sejneńskiego

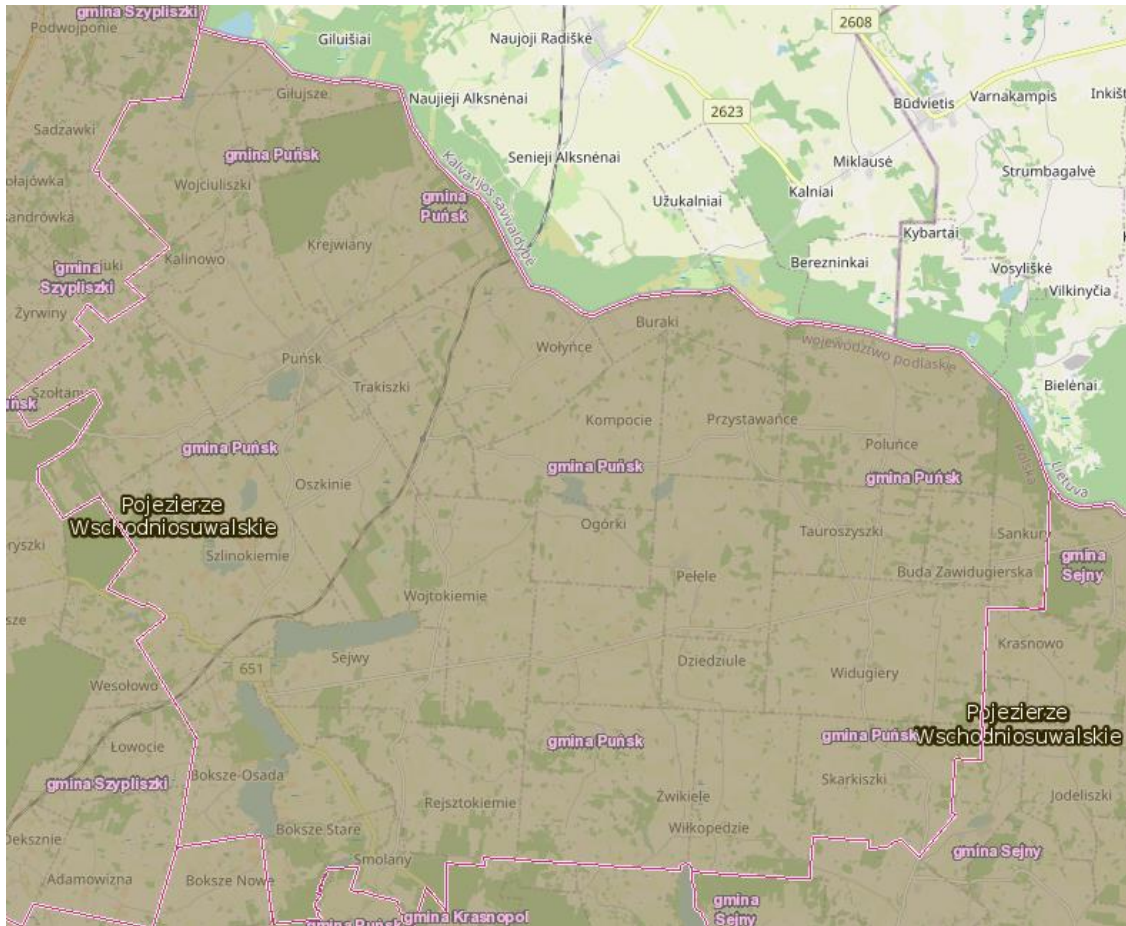

Źródło: Dane GUS za 2021 r.

W podziale fizyczno – geograficznym Gmina Puńsk położona jest w granicach:

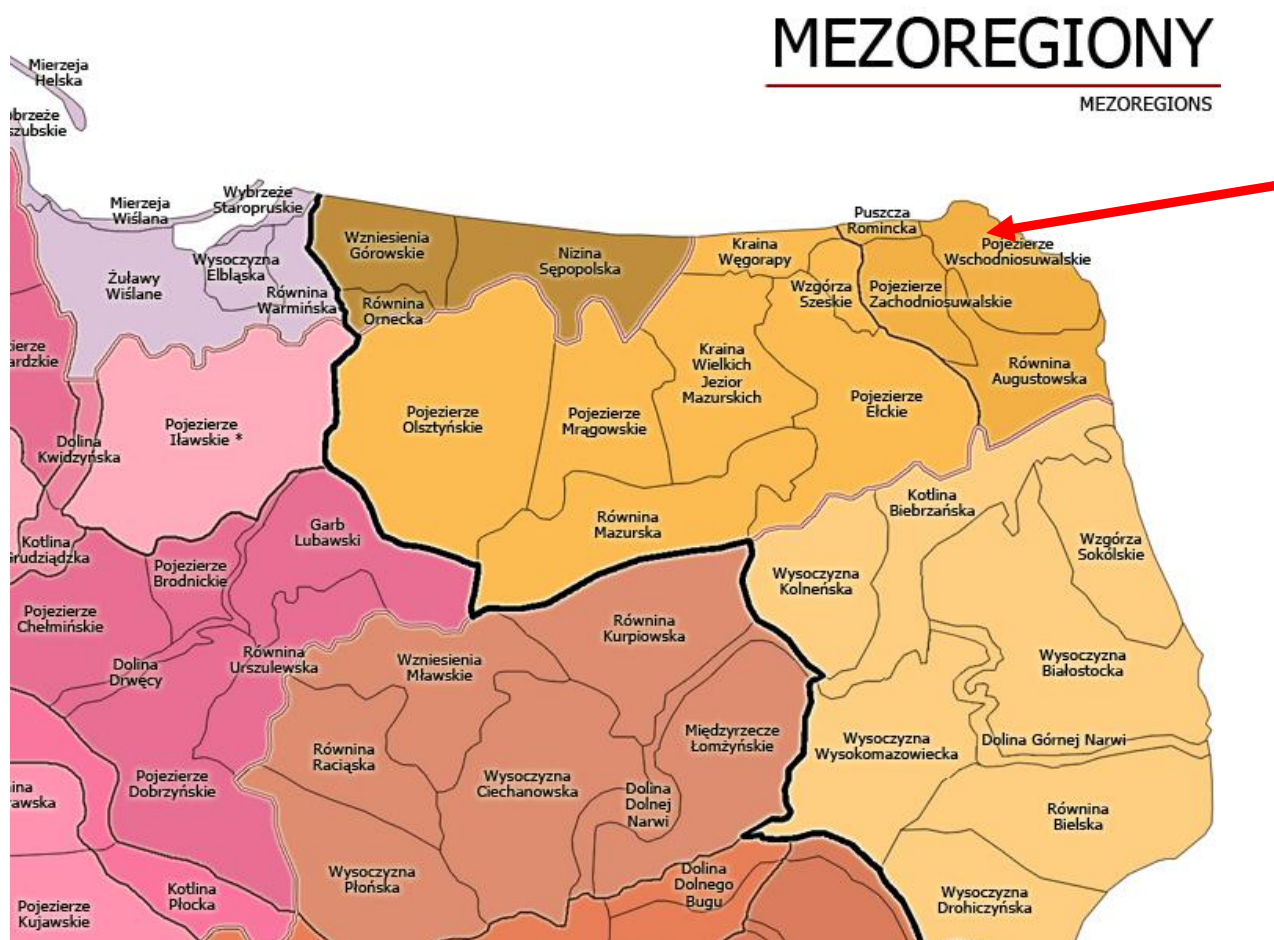
- Mezuregionu: Pojezierze Wschodniosuwalskie;
- Makroregionu: Pojezierze Litewskie;
- Podprovincji: Pojezierze Wschodniobałtyckie;
- Prowincji: Niż Wschodniobałtycko - Białoruski;
- Megaregionu: Niż Wschodnioeuropejski.

Rysunek 3. Położenie Gminy Puńsk na tle regionów fizycznogeograficznych – cz. 1

Źródło: <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy>

Rysunek 4. Położenie Gminy Puńsk na tle regionów fizycznogeograficznych – cz. 2

Źródło: Kondracki J., „Geografia regionalna Polski”, PWN, 2002 r.

Obszar Gminy Puńsk jest fragmentem należącym do platformy wschodnioeuropejskiej zbudowanej z archaicznych gnejsów i granitognejsów. Występują tu osady, które są wynikiem trzech zlodowaceń. Są to osady czwartorzędowe. Zlodowacenie południowo-polskie, którego osady leżą bezpośrednio na trzeciorzędzie, reprezentowane są przez dwa poziomy glin zwałowych rozdzielonych mułkami i iłami zastoiskowymi oraz piaskami i żwirami wodnolodowcowymi. Podobne osady leżą w stropie młodszego poziomu glin zwałowych. Utworów interglacjału mazowieckiego na terenie gminy nie stwierdzono. Łączna miąższość utworów zlodowacenia środkowopolskiego dochodzi do 100 m. Ostatnie zlodowacenie na terenie gminy reprezentowane jest przez trzy nieciągłe poziomy glin zwałowych odpowiadające kolejnym fazom tego zlodowacenia. Podściela je miąższa seria utworów wodnolodowcowych. Jest ona głównym poziomem wodonośnym na tym obszarze. Osady wodnolodowcowe oraz zastoiskowe występują także pomiędzy poszczególnymi poziomami glin zwałowych. Miąższość utworów ostatniego zlodowacenia osiąga kilkadziesiąt metrów, przy czym zdecydowanie jest większa w północnej części gminy. Na powierzchni występują

wyłącznie osady najmłodszej pomorskiej fazy zlodowacenia bałtyckiego o bardzo zróżnicowanej miąższości. Dominują gliny zwałowe budujące wysoczyznę polodowcową. Wśród glin zwałowych oraz na powierzchni wysoczyzny występują liczne głazy o dużej średnicy. Gliny są słabo skonsolidowane, często silnie piaszczyste z dużą wodoprzepuszczalnością. Lokalnie gliny zwałowe zastępowane są piaskami zwałowymi z głazami. Tego typu utwory występują w strefie czołowo – morenowej i budują wzgórza moren czołowych, utwory wodnolodowcowe reprezentowane przez dobrze przemyte i warstwowane piaski i żwiry występują głównie w południowej części gminy. Utwory te budują poziomy sandrowe oraz występują w formach akumulacji szczelinowej i przestainowej typu kemy i ozy. Na terenie gminy występują utwory zastoiskowe o małym rozprzestrzenieniu, są to mułki, piaski i podrzędne ropy o strukturze warwowej, występują przy wytopiskach w różnych częściach gminy. Młodsze holocenijskie utwory to torfy i namuły akumulowane w zagłębieniach bezodpływowych, deluwia na zboczach, muły w misach jeziornych i piaski rzeczne w młodych dolinkach rzecznych.

Teren gminy wznosi się średnio od 150 m n.p.m. w obniżeniach do ok. 200 m n.p.m. Na obszarze występują tereny pagórkowate i faliste z obniżeniami. Rzeźba terenu jest bardzo dynamiczna. Cały teren urozmaicony jest licznymi pagórkami o wysokościach rzędu kilkunastu metrów z obniżeniami najczęściej podmokłymi lub wypełnionymi wodą. Charakterystyczne ciągi wzgórz moreny czołowej koncentrują się w części północno-wschodniej części gminy. Towarzyszy im pagórkowata wysoczyzna polodowcowa, która charakteryzuje się bardzo znacznymi deniwelacjami, a poszczególne formy maszyną budową. W południowej części gminy występują mniejsze formy polodowcowe: kemy, ozy. W obrębie wszystkich form akumulacji lodowcowej występują bardzo liczne obniżenia wytopiskowe różnej wielkości i genezy. Obecnie większość z nich to torfowiska typu niskiego, w niektórych występują jeziora wytopiskowe i rynnowe. Najmłodszą i najniższą położoną formą geomorfologiczną gminy jest erozyjna dolina rzeki Czarnej.

2.2. GLEBY ORAZ ZASOBY GEOLOGICZNE

Gleby

Analizując dane dotyczące warunków przyrodniczych należy stwierdzić, że rolnictwo w powiecie sejneńskim, a więc i na terenie Gminy Puńsk, funkcjonuje w trudnych warunkach przyrodniczo-klimatycznych i glebowych. Składają się na nie: najkrótszy okres wegetacji w Polsce, rekordowe spadki temperatur, niska bonitacja gleb i ich zakamienianie oraz okresowy deficyt wody.

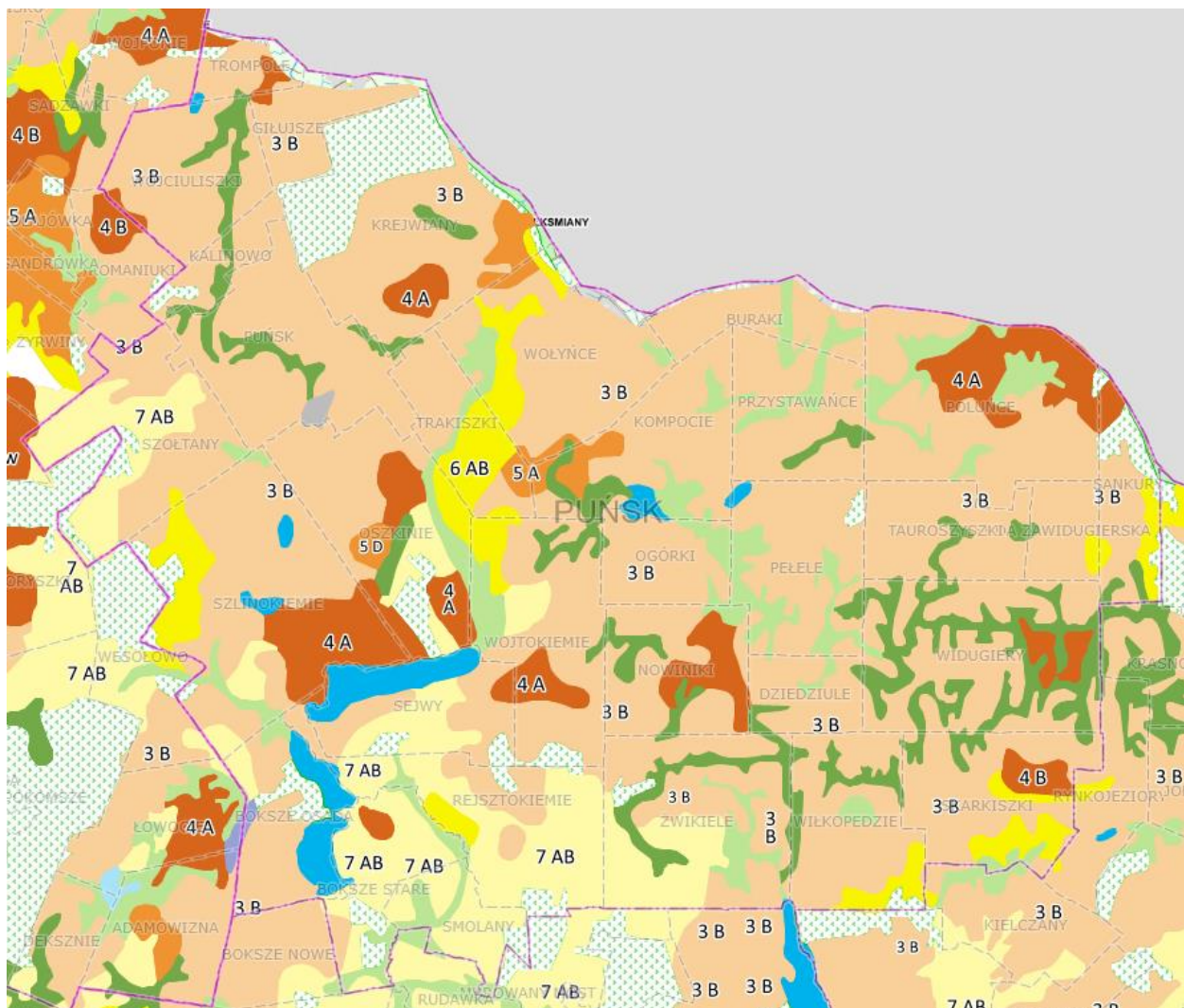

Do oceny warunków przyrodniczych rolniczej przestrzeni produkcyjnej wykorzystywany jest wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Maksymalna teoretyczna wartość wskaźnika waloryzacji wynosi 120 punktów. W rzeczywistości wartość ta w kraju mieści się w przedziale 31-111 punktów. Maksymalna liczba punktów poszczególnych wskaźników wynosi: jakość oraz przydatność rolnicza gleb – 95 punktów, klimat – 15 punktów, rzeźba terenu – 5 punktów, warunki wodne – 5 punktów. Średni ogólny wskaźnik waloryzacji dla powiatu sejneńskiego wynosi 48,5 pkt. i jest o 6,5 pkt. niższy od wartości średniej dla województwa oraz o 18,5 pkt. niższy od średniej krajowej. Nieco niższe od średnich dla województwa są również wartości wskaźników cząstkowych: wskaźnika jakości oraz przydatności rolniczej gleb o 2,6 pkt., agroklimatu - 2,4 pkt., warunków wodnych - 0,7 pkt., wskaźnik rzeźby terenu o 0,8 pkt. Średnia wartość wskaźnika dla powiatu znajduje się w przedziale poniżej 50 pkt., co świadczy o skrajnie niekorzystnych warunkach dla produkcji roślinnej, które wykluczają możliwość opłacalnej uprawy nie tylko gatunków o dużych wymaganiach siedliskowych, ale również roślin o mniejszej wrażliwości na jakość siedliska. Powiat sejneński jest powiatem typowo rolniczym, występuje tu drobny przemysł rolno - spożywczy. Ze względu na mało korzystne warunki klimatyczne oraz glebowe rolnictwo zdominowane jest przede wszystkim przez hodowlę bydła mlecznego oraz trzody chlewnej.

Na terenie Gminy Puńsk prawie 50% gleb zostało utworzonych z gliny, 20% z utworów organicznych a pozostałe z piasków i żwirów. Obszar ten charakteryzuje się przewagą gleb dobrych. Większość gruntów ornych zaliczanych jest do klasy bonitacyjnej IV – 69%, III – 1%, V - 29%, VI – 1%. Klasa II wcale nie występuje.

Zgodnie z mapą glebowo-rolniczą zaprezentowaną na rysunku 5, na przeważającym obszarze gminy dominuje kompleks pszenny wadliwy. W południowo-zachodniej części gminy przeważa kompleks żytni bardzo słaby. Na niewielkich obszarach występuje natomiast kompleks żytni bardzo dobry obejmujący m.in. miejscowości Poluńce, Nowinki, Wojtokiemia, Szlinokiemia, Oszkinie, Krejwiany, Starkiszki.

Rysunek 5. Mapa glebowo-rolnicza prezentująca obszar Gminy Puńsk

Legenda:

	1z – użytki zielone bardzo dobre i dobre		7 – kompleks żytni bardzo słaby
	2 – kompleks pszenney dobry		8 – kompleks zbożowo-pastewny mocny
	2z – użytki zielone średnie		9 – kompleks zbożowo pastewny słaby
	3 – kompleks pszenney wadliwy		Ls - lasy
	3z – użytki zielone słabe i bardzo słabe		N – użytki nierolnicze
	4 – kompleks żytni bardzo dobry		RN – gleby rolniczo nieprzydatne
	5 – kompleks żytni dobry		Tz – tereny zabudowane
	6 – kompleks żytni słaby		W - wody

Źródło: <https://portale.wrotapodlasia.pl/wodgik/?m=273d69d6-d19c-4e3f-8afc-bbb5ca4ce5aa&l=uDritZrisSrisKIRtSTsPtTWsFtUsQtUSsFMtUsJPFQtVsQRFJOQtWTSUsRLN2hrisEritc2rtL2xxGFuFsExD4tNxFDyH9yE7x7UxUOygj2j2C>

Badania gleb pod kątem: odczynu pH, potrzeb wapnowania oraz zawartości w makroelementy: fosfor, potas i magnez przeprowadziła Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Białymstoku. W latach 2011-2014 przebadano 1 976 próbek glebowych pobranych z użytków rolnych na terenie powiatu sejneńskiego, w skład którego wchodzi też Gmina Puńsk. W tabeli 2 zaprezentowano szczegółowe wyniki przeprowadzonych badań.

Tabela 2. Zestawienie zasobności gleb na terenie powiatu sejneńskiego w latach 2011-2014

Liczba gospodarstw (szt.)		317
Liczba prób (szt.)		1976
Zbadana powierzchnia (ha)		3995,08
pH (%)	bardzo kwaśny	5
	kwaśny	11
	lekko kwaśny	23
	obojętny	34
	zasadowy	27
Potrzeby wapnowania (%)	konieczne	5
	potrzebne	6
	wskazane	7
	ograniczone	10
	zbędne	72
Zawartość fosforu (%)	bardzo niska	23
	niska	29
	średnia	21
	wysoka	12
	bardzo wysoka	15
Zawartość potasu (%)	bardzo niska	38
	niska	36
	średnia	17
	wysoka	5
	bardzo wysoka	4
Zawartość magnezu (%)	bardzo niska	2
	niska	6
	średnia	24
	wysoka	30
	bardzo wysoka	38

Źródło: Wyniki badań odczynu i zasobności gleb na terenie poszczególnych powiatów woj. podlaskiego w latach 2011 – 2014

Jednym z podstawowych wskaźników oceny jest odczyn gleb. Zależy on od rodzaju skały macierzystej, składu granulometrycznego gleby, warunków przyrodniczych oraz zabiegów agrotechnicznych. Na terenie powiatu występuje 11% gleb kwaśnych, 23% - lekko kwaśnych

i 5% - bardzo kwaśnych. Odczyn środowiska glebowego wpływa w znacznym stopniu na życie roślin, mikroorganizmów i fauny glebowej. Decyduje tym samym o aktywności biologicznej gleby. Kwaśne odczyny gleb powodują obniżanie plonowania roślin, jak również ułatwiają przyswajanie przez rośliny metali ciężkich. Z odczynem gleb ściśle związana jest potrzeba ich wapnowania. Wapnowanie poprawiające właściwości fizyczne, chemiczne i biologiczne gleb, jest zabiegiem agrotechnicznym, który powinien być stosowany na tych terenach, w których procentowy udział gleb wymagających wapnowania w przedziale koniecznym i potrzebnym przekroczył 30%. Na terenie powiatu sejneńskiego dla 72% przebadanych gleb nie dostrzeżono potrzeby wapnowania.

Zawartość w glebie przyswajalnych form fosforu, potasu i magnezu jest ważnym wskaźnikiem pozwalającym ustalić poziom racjonalnego nawożenia.

Fosfor jest składnikiem niezbędnym dla rozwoju roślin, pełniąc ważne funkcje w procesach życiowych roślin: reguluje podziały komórek, rozwój korzeni, ma wpływ na procesy kwitnienia, zawiązywanie nasion oraz procesy dojrzewania. Potas jest jednym z trzech, obok wspomnianych wcześniej azotu i fosforu, makroskładników o zasadniczym znaczeniu w żywieniu roślin. Pierwiastek ten odgrywa istotną rolę w gospodarce wodnej rośliny, aktywuje enzymy, bierze udział w procesie fotosyntezy i transportu asymilatów oraz warunkuje wrażliwość na stres wodny związany z suszą. Z kolei magnez jest składnikiem o dużym znaczeniu fizjologicznym dla roślin. Podstawowa rola magnezu w roślinie jest związana z jego obecnością w cząsteczce chlorofilu, a zatem wpływem na procesy fotosyntezy. Ponadto magnez aktywuje enzymy i reguluje gospodarkę azotem w roślinie. Pierwiastek ma istotne znaczenie w kształtowaniu jakości produktów roślinnych, z punktu widzenia ich wartości żywieniowej dla zwierząt i człowieka.

Procentowy udział gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości fosforu (P_2O_6) na terenie powiatu wynosi 52%. Udział gleb o zawartości potasu (K_2O) bardzo niskiej i niskiej wynosi 74%, a magnezu - 8%. Określenie zasobności gleb w makroelementy jest podstawą do ustalenia optymalnych dawek nawozów sztucznych.

Monitoring chemizmu gleb ornych Polski jest realizowany od roku 1995. W 5-letnich odstępach czasowych pobierane są próbki glebowe z 216 stałych punktów pomiarowo-kontrolnych, zlokalizowanych na gruntach ornych charakterystycznych dla pokrywy glebowej kraju. Kolejna, szósta tura monitoringu przypadła na lata 2020-2022 i była realizowana przez Eurofins OBiKŚ Polska Sp. z o.o., na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Na terenie województwa podlaskiego przeprowadzono badanie w 6 punktach, jeden z nich zlokalizowany został na obszarze powiatu sejneńskiego:

- Miejscowość: Hołny Wolmera (Gmina Sejny),
- Kompleks: 4 (żytni bardzo dobry (pszenno-żytni)); Typ: AP (gleby płowe); Klasa bonitacyjna: IIIb,
- Gatunek gleby wg: BN-78/9180-11: pglp (piasek gliniasty lekki pylasty), PTG 2008: pg (piasek gliniasty),
- Wyniki pomiarów za 2020 r.:
  - Próchnica – 2,31%,
  - Węgiel organiczny - 1,34%,
  - Azot ogólny – 0,138%,
  - Radioaktywność – 747 Bq*kg⁻¹,
  - Zasolenie - 39 mg KCl*100g⁻¹,
  - Sód - 0,002%.

Co prawda punkt ten nie obejmuje bezpośrednio obszaru Gminy Puńsk, jednak należy stwierdzić, że jakość gleb na analizowanym terenie jest zbliżona do tej występującej w punkcie pomiarowym.

Nadmierna koncentracja soli powoduje zmniejszenie dostępności wody dla roślin, zniekształcenie równowagi jonowej w glebach oraz zwiększenie zawartości soli w roślinach i obniżenie ich wartości użytkowej. Do oceny zasolenia gleb stosuje się parametr przewodności elektrolitycznej właściwej, który wyraża się również jako równoważną zawartość chlorku potasu. Przeciętne wartości przewodności elektrolitycznej nie zmieniły się w kolejnych okresach badań monitoringowych i pozostawały na niskim, nieszkodliwym dla roślin i jakości gleb poziomie.

Próchnica glebowa jest mieszaniną substancji o skomplikowanej budowie i zróżnicowanych właściwościach, zależnych od stopnia humifikacji. Powstaje w wyniku biochemicznych przemian produktów biologicznego rozkładu związków organicznych, wchodzących w skład roślin i organizmów glebowych. Ubytek próchnicy jest ważnym wskaźnikiem pogorszenia warunków siedliskowych oraz żyzności gleb.

W warunkach Polski do oceny zasobności gleb w próchnicę najczęściej stosowane są następujące przedziały zawartości:

- <1% - niska;
- 1-2% - średnia;
- 2-3,5% - wysoka;
- >3,5% - bardzo wysoka.

W analizowanym punkcie odnotowano więc wysoką zawartość próchnicy.

Jako przedział optymalny dla procesów biologicznych, związanych z metabolizmem większości gatunków roślin i mikroorganizmów glebowych przyjmuje się wartości pH od 5,5 do 7,2 mierzone w 1M KCl. Zgodnie z informacjami z szóstej tury monitoringu w omawianym punkcie:

- odczyn „pH” w zawiesinie H₂O wynosił 7,20,
  - odczyn „pH” w zawiesinie KCl wynosił 6,7 (był najwyższy od 1995 r.),
- a więc mieści się w przedziale optymalnym.

Biorąc pod uwagę zaprezentowane dane oraz informacje wynikające z opracowania: „Stan Środowiska w Polsce. Raport 2018” można stwierdzić, że na terenie powiatu sejneńskiego, a więc i Gminy Puńsk, jakość gleb ulega pewnej poprawie. Nadal jednak istnieje potrzeba realizacji różnych działań, aby stan gleb był jak najlepszy.

Zgodnie ze „Stanem Środowiska w Polsce. Raport 2018” można zauważyć, iż historyczne zanieczyszczenia gleb pozostałościami środków ochrony roślin nie stanowią znacznego problemu dla produkcji rolniczej i zdrowia ludzi. Należy jednak zwrócić uwagę, że aktualnie następuje stały wzrost zużycia środków ochrony roślin w Polsce. Ten ogólny trend można również uznać za obecny na terenie gminy i wymagać on będzie dalszej obserwacji.

„Stan Środowiska w Województwie Podlaskim. Raport 2020” nie dotyczy bezpośrednio tematu gleby i jej stanu na terenie województwa. Wspomina się o niej przy okazji nielegalnych praktyk w zakresie demontażu pojazdów wycofanych z eksploatacji, jakości wód, wskazując na powiązanie stanu gleb z tymi zagadnieniami. Nie jest to jednak problem istotny na terenie Gminy Puńsk.

Złóża zasobów geologicznych

Zgodnie z danymi wynikającymi z „Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2021 r.” na terenie Gminy Puńsk występują złoża piasku i żwiru. Teren gminy nie jest zatem zbyt zasobny w surowce mineralne, jednak konieczne jest podejmowanie działań mających na celu ochronę już dostępnych zasobów.

Tabela 3. Złóża zasobów geologicznych na terenie Gminy Puńsk

Lp.	Nazwa złoża	Stan zagospodarowania złoża	Zasoby geologiczne bilansowe	Zasoby przemysłowe	Wydobycie
Złóża piasku i żwiru – tys. t					
1.	Szołtany	Z	-	-	-
2.	Szołtany II	Z	60	-	-
3.	Szołtany III	Z	-	-	-
4.	Szołtany IV	T	244	-	-
5.	Szołtany V	T	371	-	-
6.	Szołtany IX	M	-	-	-
7.	Szołtany VI	E	57	-	25
8.	Szołtany VII	Z	110	-	27
9.	Szołtany VIII	Z	1037	-	-
10.	Szołtany X	E	66	-	34
11.	Trakisзки	Z	-	-	-

Źródło: Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.12.2021 r.

Objaśnienia do tabeli:

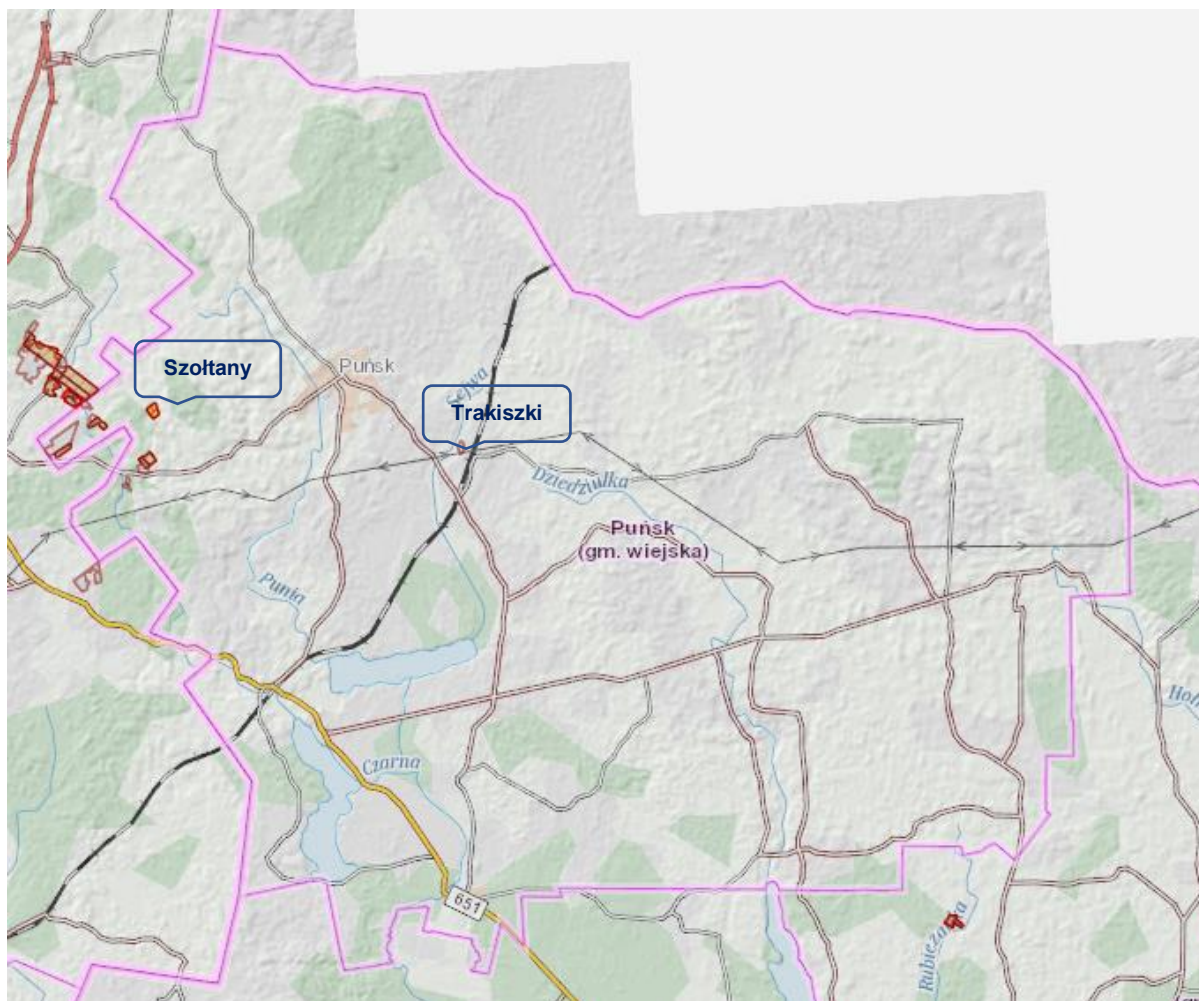
Z - złożo, z którego wydobyćie zostało zaniechane

R – złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo

E – złożo eksploatowane

T - złożo zagospodarowane, eksploatowane okresowo

Rysunek 6. Lokalizacja złóż kopalin na terenie Gminy Puńsk

Źródło: <https://geologia.pgi.gov.pl>

2.3. POŁOŻENIE KOMUNIKACYJNE

Gmina Puńsk posiada dość dobrze rozwiniętą sieć dróg publicznych, ponieważ przez jej teren przebiegają:

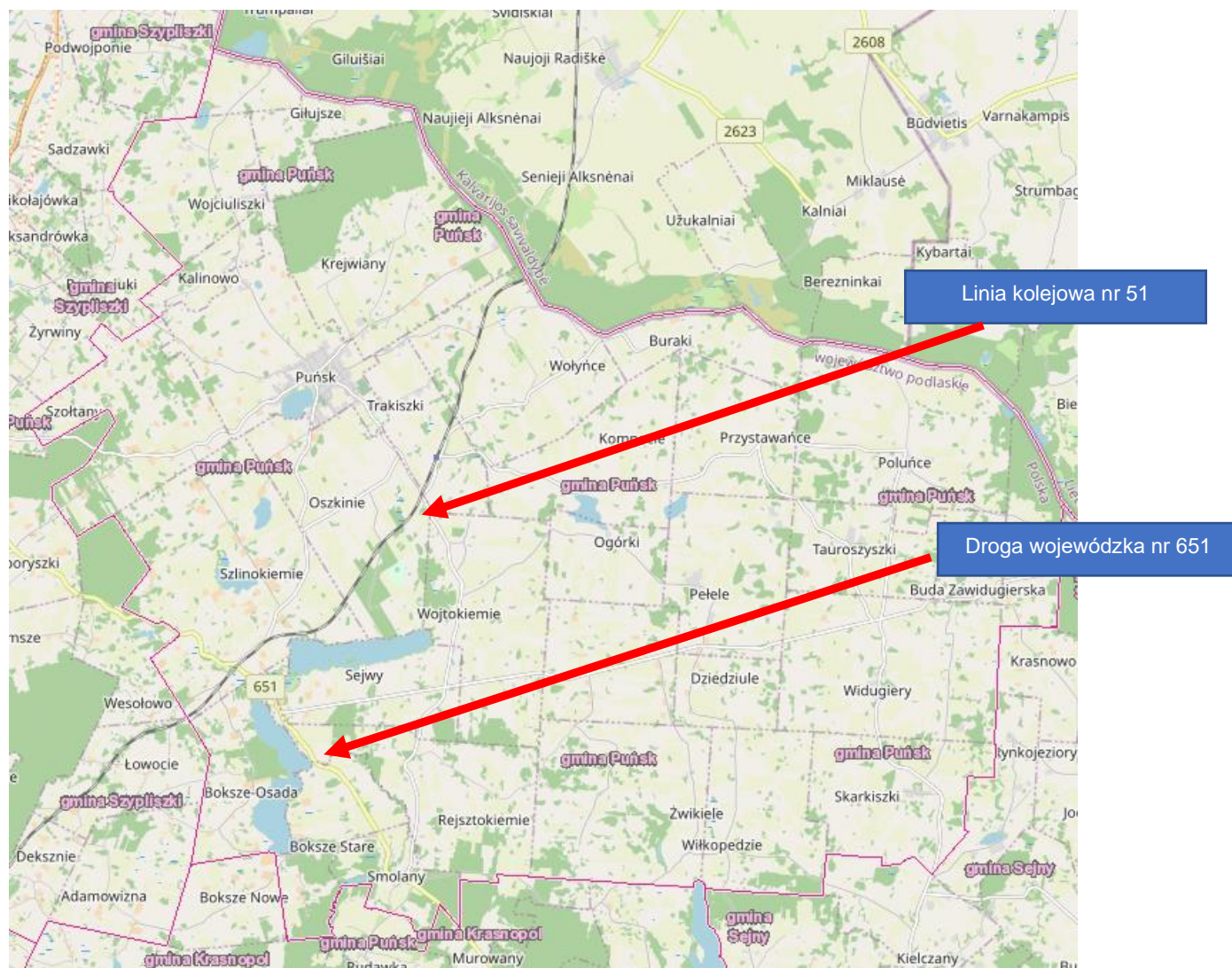
- droga wojewódzka nr 651 o długości 6,80 km;
- drogi powiatowe o łącznej długości 57,18 km;
- drogi gminne o łącznej długości 412,0 km, w tym drogi lokalne o długości 184,1 km oraz drogi wewnętrzne - 227,9 km.

W zakresie transportu publicznego mieszkańcy mogą skorzystać z 15 przystanków znajdujących się w granicach gminy.

Przez teren gminy przebiega także linia kolejowa nr 51 z międzynarodowym przejściem kolejowym w Trakiszkach. Ponadto planowana jest budowa odcinka międzynarodowej linii kolejowej E75 – „RAIL-BALTICA”.

Rysunek 7. Przebieg ważniejszych szlaków komunikacyjnych przez teren Gminy Puńsk

Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

2.4. WALORY PRZYRODNICZE, ZAGROŻENIA NATURALNE

2.4.1. OBSZARY CHRONIONE

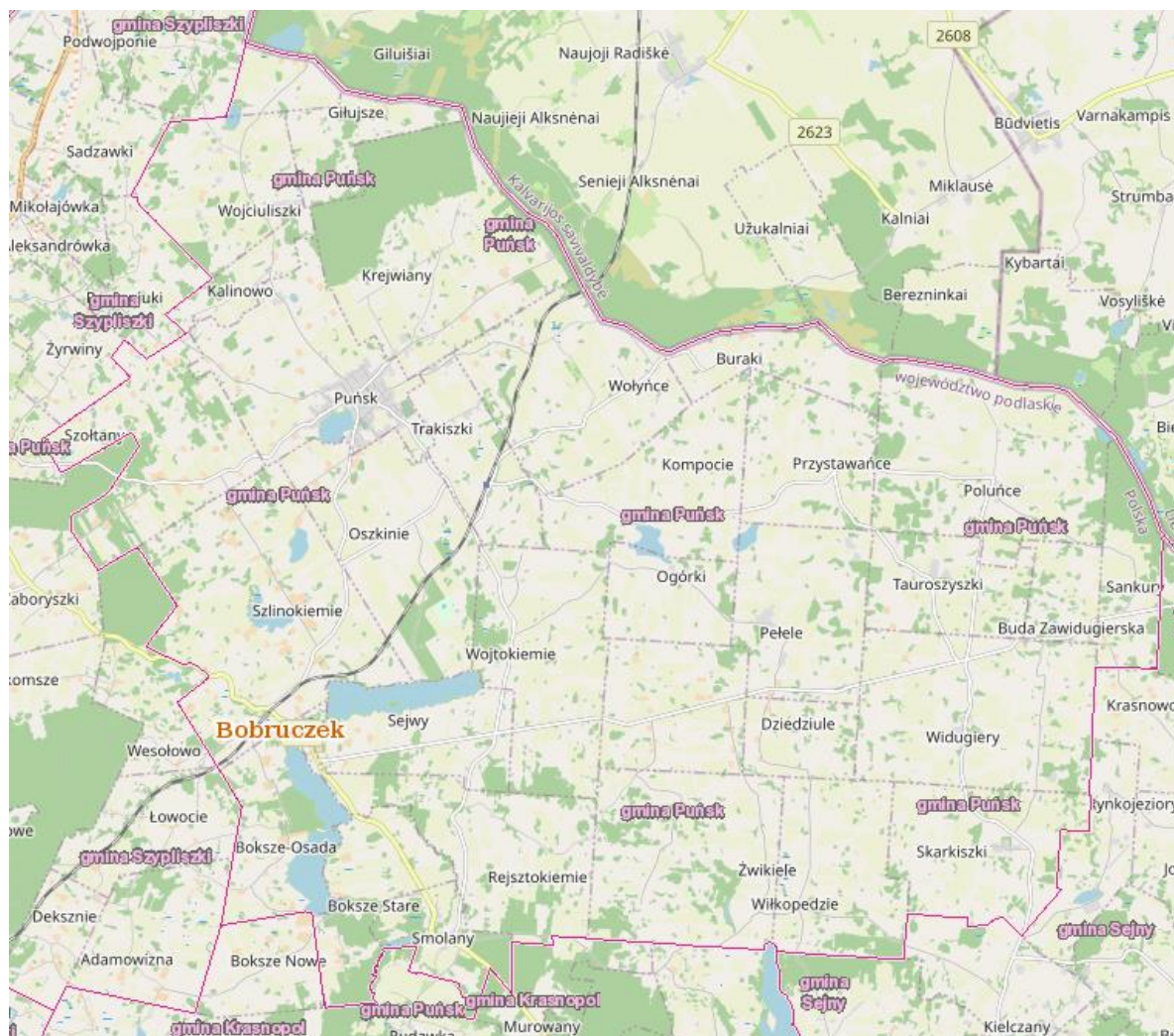
Na terenie Gminy Puńsk występują następujące obszary chronione:

- Rezerwat przyrody „Bobruczek”;
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Sejneńskie”;

- obszar NATURA 2000 „Pojezierze Sejneńskie”;
- 10 pomników przyrody.

Rezerwat przyrody „Bobruczek” – funkcjonuje na mocy zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 9 sierpnia 2022 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Bobruczek” (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2022 r., poz. 3502). Jest to rezerwat faunistyczny o powierzchni 0,77 ha, utworzony w celu zachowania ze względów naukowych i historycznych najstarszego na Suwalszczyźnie stanowiska bobra przy jeziorze Bobruczek. Dla rezerwatu brak zatwierdzonego planu ochrony, którego zapisy mogłyby mieć znaczenie dla inwestycji planowanych do realizacji na terenie Gminy Puńsk.

Rysunek 8. Położenie rezerwatu przyrody „Bobruczek” na terenie Gminy Puńsk

Źródło: geoserwis.gdos.gov.pl

Obszar Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Sejneńskie” - został utworzony na mocy rozporządzenia Nr 6/91 Wojewody Suwalskiego z dnia 2 maja 1991 r. w sprawie zasad gospodarki przestrzennej na obszarach chronionego krajobrazu i wokół jezior województwa suwalskiego (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 17, poz. 167). Obecnie zasady obowiązujące na terenie Obszaru reguluje uchwała Nr XII/94/15 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 czerwca 2015 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Sejneńskie” (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2015 r., poz. 2122) zmieniona uchwałą Nr L/469/18 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 25 czerwca 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2018 r., poz. 2907) oraz uchwałą nr XXXIII/446/2021 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 27 września 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2021 r., poz. 3667).

Czynna ochrona ekosystemów Obszaru polega na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk przyrodniczych związanych z urozmaiconą rzeźbą polodowcową Pojezierza Sejneńskiego, z licznymi jeziorami, kemami, ozami i wzgórzami morenowymi. Powierzchnia Obszaru wynosi 35 977,80 ha, z czego 4 008,38 ha położone jest w granicach administracyjnych Gminy Puńsk. Na Obszarze zakazuje się:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 3) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 4) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- 5) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
- 6) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
- 7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od:
  - a) linii brzegów rzek, jezior i innych naturalnych zbiorników wodnych,

- b) zasięgu lustra wody w sztucznych zbiornikach wodnych usytuowanych na wodach płynących przy normalnym poziomie piętrzenia określonym w pozwoleniu wodnoprawnym, o którym mowa w art. 389 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne,
- z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.

Zakaz, o którym mowa w pkt 2 nie dotyczy:

1) tworzących zadrzewienia śródpolne:

a) krzewów rosnących w skupisku, o powierzchni do 25 m²,

b) drzew, których obwód pnia na wysokości 5 cm nie przekracza:

- 80 cm - w przypadku topoli, wierzb, klonu jesionolistnego oraz klonu srebrzystego,
- 65 cm - w przypadku kasztanowca zwyczajnego, robinii akacjowej oraz platanu klonolistnego,
- 50 cm - w przypadku pozostałych gatunków drzew,

których usunięcie jest konieczne w celu przywrócenia użytkowania gruntów rolnych;

2) drzew i krzewów, które obumarły lub nie rokują szansy na przeżycie (w tym złomów i wywrotów).

Zakazy, o których mowa w pkt 3 i pkt 4 nie dotyczą części obszaru, na których położone są złoża skał:

- 1) udokumentowane do dnia 31 grudnia 2004 r., których dokumentacje zostały zatwierdzone przez właściwy organ administracji geologicznej;
- 2) udokumentowane na podstawie koncesji na poszukiwanie i rozpoznawanie, udzielonych do dnia 31 grudnia 2004 r.;
- 3) udokumentowane na podstawie informacji geologicznych zawartych w dokumentacjach sporządzonych i zatwierdzonych przez właściwy organ administracji geologicznej do dnia 31 grudnia 2004 r.;
- 4) wykorzystywanych do celów leczniczych w rozumieniu ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1662 z późn. zm.).

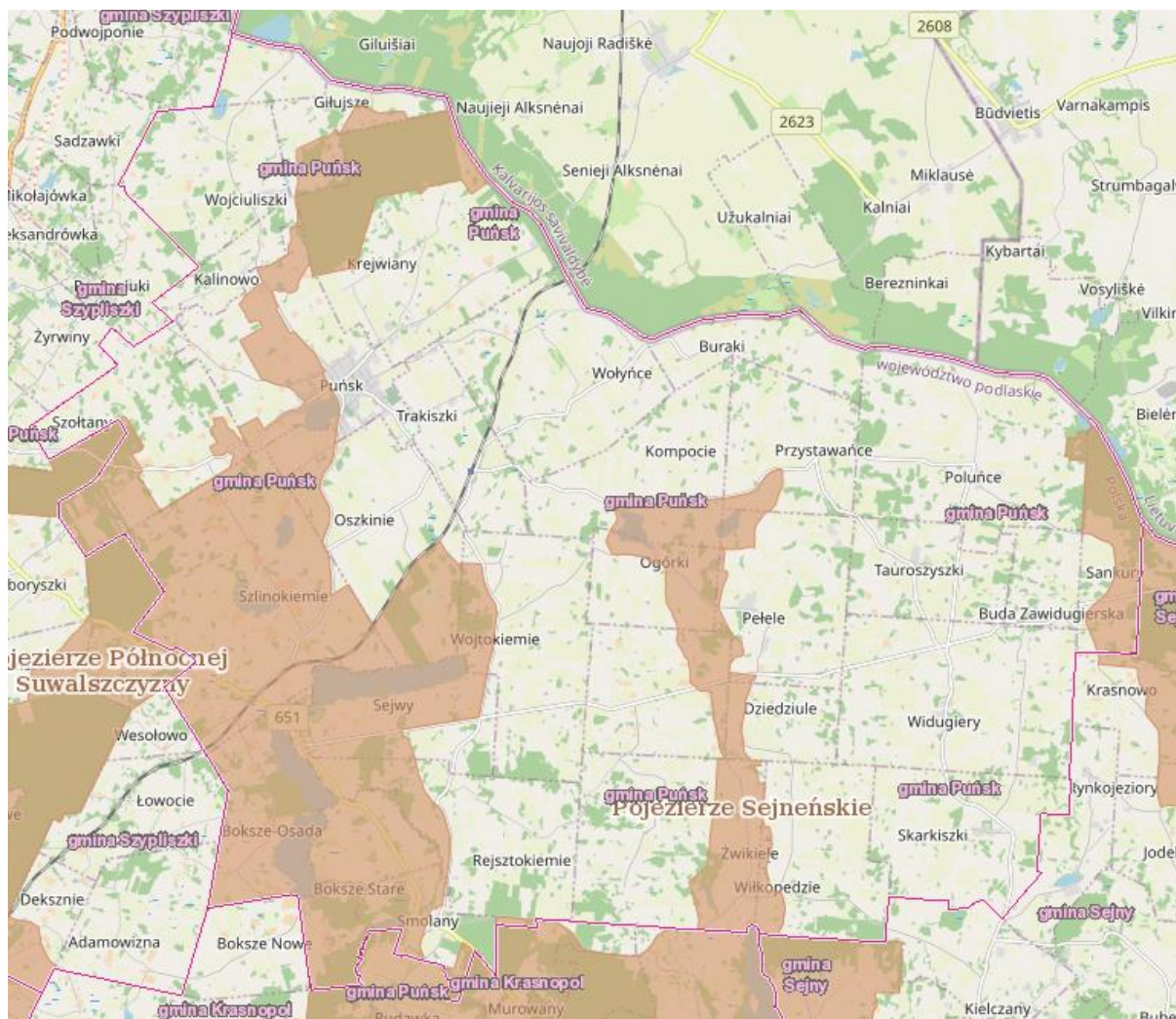
Zakaz, o którym mowa w pkt 7 nie dotyczy:

- 1) części Obszaru, dla których w dniu wejścia w życie niniejszej uchwały obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego lub ich zmiany w zakresie terenów przeznaczonych w tych planach pod zabudowę;
- 2) obszarów i terenów przewidzianych pod zabudowę w granicach określonych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, na których dopuszcza

się uzupełnianie zabudowy mieszkaniowej, usługowej i letniskowej pod warunkiem możliwości wyznaczenia nieprzekraczalnej linii zabudowy od brzegu wód, określonej poprzez połączenie istniejących budynków, z wyłączeniem obiektów małej architektury, na przylegających działkach w rozumieniu ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2021 poz. 741 z późn. zm.);

- 3) siedlisk rolniczych – w zakresie uzupełniania istniejącej zabudowy o obiekty do prowadzenia gospodarstwa rolnego, pod warunkiem nie przekraczania dotychczasowej linii zabudowy od brzegów wód;
- 4) obiektów budowlanych na terenach ogólnodostępnych kąpielisk, plaż i przystani wodnych niezbędnych do ich funkcjonowania;
- 5) odbudowy, rozbudowy lub nadbudowy istniejących obiektów letniskowych, mieszkalnych, usługowych oraz o funkcji mieszanej w celu poprawy standardów ochrony środowiska oraz walorów estetyczno-krajobrazowych, pod warunkiem nie przybliżania istniejącej linii zabudowy na działce do brzegów wód, a także nie zwiększania istniejącej powierzchni budynku:
  - a) o nie więcej niż 10 m² w przypadku budynków o powierzchni mniejszej lub równej 100 m²,
  - b) o nie więcej niż 10% w przypadku budynków o powierzchni powyżej 100 m²;
- 6) terenów wokół sztucznych zbiorników wodnych, o których mowa w pkt 7 lit. b, o powierzchni nie większej niż 0,5 ha i o głębokości nie większej niż 3 m;
- 7) obiektów małej architektury w rozumieniu ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.), bez możliwości ich rozbudowy i zmiany użytkowania.

Rysunek 9. Położenie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Sejneńskie” na terenie Gminy Puńsk

Źródło: geoserwis.gdos.gov.pl

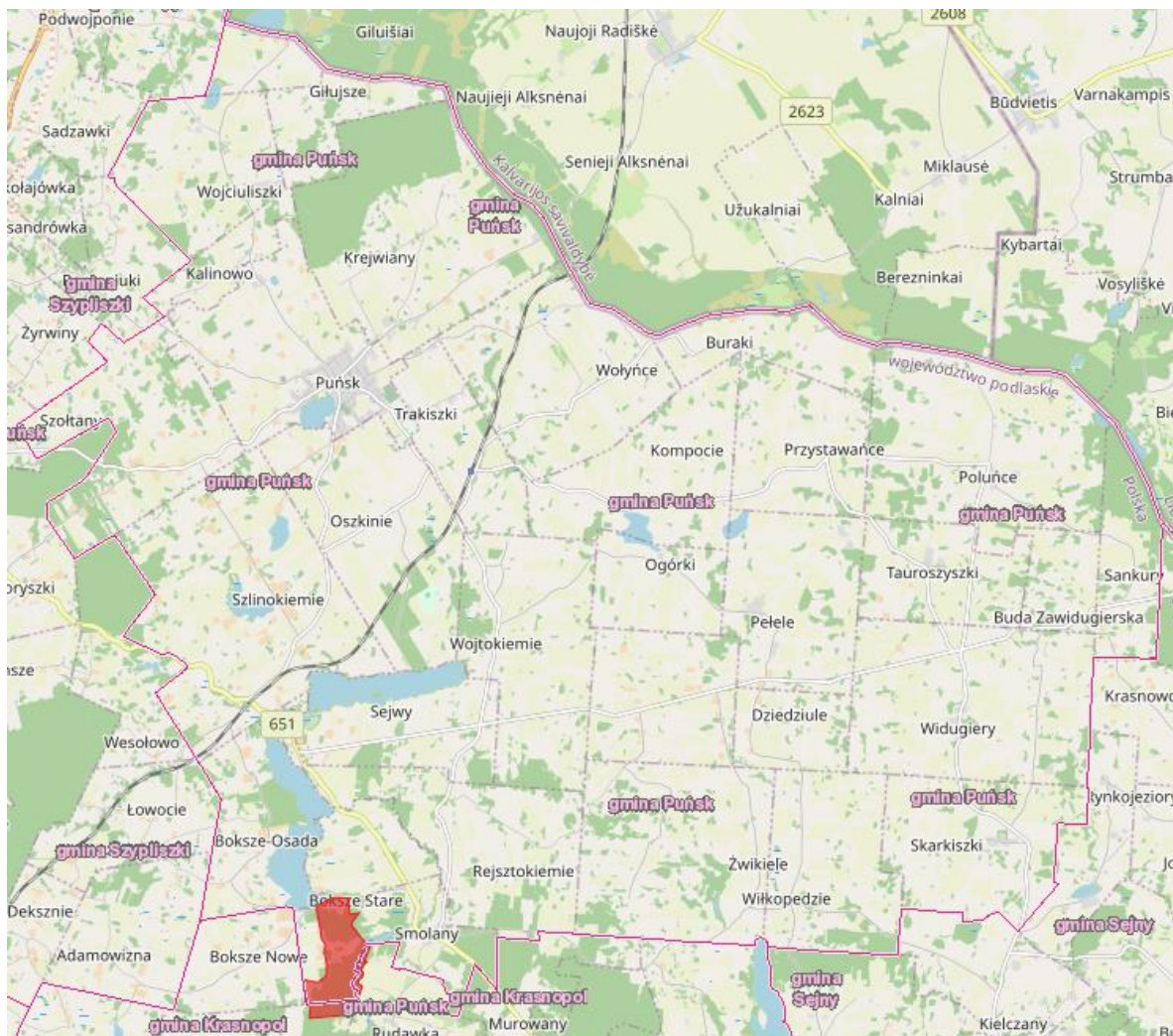
Wyznaczono tu także obszar NATURA 2000 „Pojezierze Sejneńskie” PLH200007 - zatwierdzony decyzją Komisji Europejskiej z dnia 12.12.2008 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG drugiego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 8039)(2009/93/WE)) (Dz. Urz. UE L 43 str. 63). Zasady jego funkcjonowania reguluje Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 24 czerwca 2021 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Pojezierze Sejneńskie (PLH200007) (Dz. U. z 2021 r., poz. 1333). Powierzchnia całego obszaru wynosi 13 630,94 ha, z czego na terenie Gminy Puńsk zlokalizowany jest jedynie niewielki wycinek, położony w południowo-zachodniej części analizowanej jednostki samorządu terytorialnego.

Obszar ten pełni szczególną rolę dla ochrony lipiennika Loesela *Liparis loeselii*. Ten związany przede wszystkim z torfowiskami alkalicznymi (7230) gatunek, ma w granicach Pojezierza Sejneńskiego aż 18 stanowisk. Łączna liczba osobników zawiera się między 750 a 1000. Nieco mniejsze znaczenie omawiany obszar ma dla dwóch innych gatunków roślin związanych z torfowiskami (skalnicy torfowiskowej *Saxifraga hirculus* i sierpowca błyszczącego *Drepanocladus vernicosus*), a także dla rosnącej na skrajach widnych borów oraz na sąsiadujących murawach napiaskowych, sasanki otwartej *Pulsatilla patens*. Spośród siedlisk przyrodniczych, największe znaczenie mają siedliska jeziorne (3150, 3140, 3160) oraz torfowiskowe, zarówno leśne, jak i otwarte (91D0, 7110, 7230, 7140, 7210, 91E0-4). Bardzo liczne (ponad 50 obiektów) są mszarne torfowiska przejściowe (7140). Niewiele mniej (prawie 40) jest zachowanych obiektów z płatami roślinności mechowiskowej torfowisk alkalicznych (7230), jednak właśnie obecność i rozpowszechnienie tego siedliska decyduje o bogatej populacji lipiennika *Loesela* oraz wielu innych zagrożonych gatunków (jak np. skalnica torfowiskowa *Saxifraga hirculus*, gwiazdnica grubolistna *Stellaria crassifolia*, tłustosz pospolity *Pinguicula vulgaris*, kukulka bałtycka *Dactylorhiza baltica*, parzęchlin trójrzędowy *Meesia triquetra*, drabinowiec mroczny *Cinclidium stygium* i mszar nastroszony *Paludella squarrosa*). Płaty siedliska 7230 rozwijają się na peryferiach dolin rzecznych (zwl. Kunisiani) oraz przy brzegach niektórych jezior. Bardzo rzadkim typem roślinności torfowiskowej są szuwały kłociowe, reprezentujące siedlisko 7210 (torfowiska nakredowe). Siedliska bagiennych lasów Pojezierza Sejneńskiego, to przede wszystkim bory bagienne (91D0-2), w mniejszym stopniu specjalne, torfowiskowe postaci źródliskowych olszyn (91E0-4), a także sosnowo-brzozowe lasy bagienne (91D0-6) i - bardzo rzadko spotykane - świerczyny na torfie (91D0-5). W skład kompleksów torfowisk soligenicznych, wchodzi stosunkowo często źródliskowe olszyny (91E0-4). Stosunkowo dużą powierzchnię zajmują łąki zaliczane do siedliska 6510, jednak ich stan zachowania jest zazwyczaj niezadowolający, ze względu na zbyt intensywne użytkowanie kośne (lub wypas). Pozostałe siedliska z Załącznika I (6210, 6230, 9170) pełnią bardzo niewielką rolę. Surowy jak na polskie warunki klimat, o cechach kontynentalnych, pociąga za sobą obecność gatunków borealnych, typowych dla strefy tajgi i uważanych u nas za relikty glacialne, jak chamedafne północna *Chamaedaphne calyculata*, brzoza niska *Betula humilis* i wierzba lapońska *Salix lapponum*. Na obszarze stwierdzono występowanie aż 47 gatunków roślin uwzględnionych na Czerwonej Liście Roślin i Grzybów Polski (Mirek i in. 2006 - 18 gatunków), na „czerwonej liście” mchów (Ochyra 1992 - 9 gatunków) oraz w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin (Kaśmierczakowa, Zarzycki 2001 - 36 gatunków). Trzydzieści osiem spośród nich to rośliny naczyniowe. Spośród gatunków zwierząt z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, na terenie obszaru stwierdzono dotychczas wydrę, bobra, wilka, żółwia błotnego, kumaka nizinnego, traszkę grzebieniastą, piskorza, kozę

i różankę. W obrębie bioty porostów, stwierdzono dotychczas kilka gatunków zagrożonych wyginięciem w Polsce.

Rysunek 10. Położenie obszaru NATURA 2000 „Pojezierze Sejneńskie” na terenie Gminy Puńsk

Źródło: geoserwis.gdos.gov.pl

Dla przedmiotowego obszaru ustanowiono plan zadań ochronnych (Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku z dnia 13 maja 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2014 r., poz. 1947)). W ramach planu określone zostały cele działań ochronnych wymienione w tabeli 4, które są uwzględniane przez Gminę Puńsk w związku z planowanymi przez nią projektami.

Tabela 4. Cele działań ochronnych dla obszaru NATURA 2000 „Pojezierze Sejneńskie”

Lp.	Przedmiot ochrony	Cel działań ochronnych
1.	3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki wodne z podwodnymi łąkami ramienic <i>Charetea</i>	Utrzymanie właściwego stanu zachowania siedliska. Uzupełnienie stanu wiedzy o jeziorach ramienicowych w obszarze Natura 2000.
2.	3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z <i>Nympheion</i> , <i>Potamion</i>	Utrzymanie właściwego stanu zachowania w przypadku jezior, których ocena ogólna wynosi obecnie FV. Poprawa stanu zachowania pozostałych jezior.
3.	3160 Naturalne, dystroficzne zbiorniki wodne	Utrzymanie właściwego stanu zachowania siedliska.
4.	6120 Ciepłolubne, śródlądowe murawy napiaskowe	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania siedliska tam, gdzie jest to możliwe w perspektywie obowiązywania planu zadań ochronnych. Poprawa stanu zachowania pozostałych płatów siedliska.
5.	6210 Murawy kserotermiczne	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska i poprawa jego stanu zachowania.
6.	6230 Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (<i>Nardion</i> – płaty bogate florystycznie)	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska i poprawa jego stanu zachowania.
7.	6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Utrzymanie bądź przywrócenie właściwego stanu zachowania siedliska.
8.	7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Poprawa stanu zachowania siedliska.
9.	7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z <i>Scheuchzerio-Caricetea</i>)	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania siedliska tam, gdzie jest to możliwe z perspektywy obowiązywania PZO. W pozostałych przypadkach poprawa stanu zachowania siedliska.
10.	7210 Torfowiska nakredowe	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Utrzymanie właściwego stanu zachowania w przypadku siedlisk z oceną ogólną FV. Poprawa stanu zachowania pozostałych płatów siedliska.
11.	7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Utrzymanie właściwego stanu zachowania siedliska tam, gdzie jest to możliwe z perspektywy obowiązywania PZO. Poprawa stanu zachowania pozostałych płatów siedliska.
12.	9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania siedliska.
13.	91D0 Bory i lasy bagienne i brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska. Utrzymanie właściwego stanu zachowania w przypadku płatów siedlisk, które otrzymały ocenę ogólną FV. Przywrócenie właściwego stanu zachowania siedliska tam, gdzie jest to możliwe z perspektywy obowiązywania PZO. Poprawa stanu zachowania pozostałych płatów siedliska.
14.	91B0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe	Utrzymanie obecnej powierzchni siedliska.

Lp.	Przedmiot ochrony	Cel działań ochronnych
		Przywrócenie właściwego stanu zachowania siedliska tam, gdzie jest to możliwe z perspektywie obowiązywania PZO. Poprawa stanu zachowania pozostałych płatów siedliska.
15.	1437 Leniec bezpodkwiatkowy <i>Thesium ebracteatum</i>	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Poprawa stanu zachowania siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania populacji.
16.	1477 Sasanka otwarta <i>Pulsatilla patens</i>	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Poprawa stanu zachowania siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania populacji tam, gdzie jest to możliwe w perspektywie obowiązywania PZO. Poprawa stanu zachowania populacji.
17.	1528 Skalnica torfowiskowa <i>Saxifraga hirculus</i>	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Poprawa stanu zachowania siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania populacji tam, gdzie jest to możliwe w perspektywie obowiązywania PZO. Poprawa stanu zachowania populacji.
18.	1939 Sierpowiec błyszczący	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Poprawa stanu zachowania siedliska. Przywrócenie właściwego stanu zachowania populacji tam, gdzie jest to możliwe w perspektywie obowiązywania PZO. Poprawa stanu zachowania populacji.
19.	1337 Bóbr europejski <i>Castor fiber</i>	Zachowanie obecnego stanu funkcjonowania populacji. Zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej roli bobra w środowisku naturalnym i postępowaniu w przypadku wystąpienia szkód w środowisku i infrastrukturze, spowodowanych przez bobry.
20.	1355 Wydra <i>Lutra lutra</i>	Zachowanie obecnego stanu funkcjonowania populacji.
21.	1220 Żółw błotny <i>Emys orbicularis</i>	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Zachowanie obecnego stanu funkcjonowania populacji. Uzupełnienie stanu wiedzy o populacji żółwia w obszarze Natura 2000.
22.	1166 Traszka grzebieniasta <i>Triturus cristatus</i>	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Poprawa warunków siedliskowych populacji traszki.
23.	1188 Kumak nizinny <i>Bombina bombina</i>	Utrzymanie stanowisk i obecnej liczebności populacji. Poprawa warunków siedliskowych populacji kumaka.
24.	1134 Różanka <i>Rhodeus sericeus amarus</i>	Zachowanie stanu siedliska optymalnego dla funkcjonowania populacji różanki.
25.	1145 Piskorz <i>Misgurnus fossilis</i>	Uzupełnienie stanu wiedzy o populacji piskorza.
26.	1149 Koza <i>Cobitis taenia</i>	Uzupełnienie stanu wiedzy o populacji kozy.

Źródło: Zarządzenie RDOŚ w Białymstoku z dnia 13.05.2014 r.

Pomniki przyrody

Na terenie Gminy Puńsk znajduje się 10 pojedynczych pomników przyrody. Ich szczegółowy wykaz zaprezentowano w tabeli 5.

Tabela 5. Wykaz pomników przyrody zlokalizowanych w Gminie Puńsk

Lp. (nr ew.)	Nazwa pomnika przyrody	Data utworzenia pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Opis pomnika przyrody	Miejscowość	Opis lokalizacji
1719	Grusza Pospolita (<i>Pyrus communis</i>)	2001	Rozporządzenie Wojewody Podlaskiego Nr 28/01 z dnia 3 października 2001r. w sprawie uznania niektórych tworów przyrody za pomniki przyrody i objęcia ich ochroną (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 45, poz. 758)	Pojedyncze drzewo		rośnie na stromej skarpie przy granicy z polem uprawnym, w pasie drogowym, przy rozwidleniu dróg Puńsk-Krejwiany-granica państwa
200.S	Głaz narzutowy	1978	Orzeczenie Nr 41/78 Wojewody Suwalskiego z dnia 04.11.1978 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. WRN Nr 11, poz. 46)	Pojedynczy głaz	Krejwiany	przy drodze Puńsk - Krejwiany - granica państwa, około 1 km od Puńska.
201.S	Klon pospolity	1978	Orzeczenie Nr 41/78 Wojewody Suwalskiego z dnia 04.11.1978 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. WRN Nr 11, poz. 46)	Pojedyncze drzewo	Widugiery	6 m od drogi Sejny - Puńsk 35 m od zabudowań Ob. Zdenisa zam. Widugiery
23.S	Głaz narzutowy	1953	Uchwała Nr VI/35 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 03.02.1953 r. w sprawie uznania niektórych obiektów za pomniki przyrody (Dz. Urz. WRN w Białymstoku, Nr 3, poz.13)	Pojedynczy głaz	Poluńce Kolonia	6 m na zach. od drogi Sejny - Poluńce i 3 m na północ od młodka brzoźowego
260.S	Jałowiec pospolity	1980	Zarządzenie Nr 12/80 Wojewody Suwalskiego z 12.03.1980 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody	Pojedyncze drzewo	Sankury	200 m od drogi Krasnowo - Sankury, na wzgórzu, z dala od zabudowań,

Lp. (nr ew.)	Nazwa pomnika przyrody	Data utworzenia pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Opis pomnika przyrody	Miejscowość	Opis lokalizacji
			tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. WRN w Suwałkach Nr 2, poz. 10)			na pastwisku między głazami
363.S	Lipa drobnolistna	1993	Rozporządzenie Nr 6/93 Wojewody Suwalskiego z dnia 18.01.1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 2, poz.11)	Pojedyncze drzewo	Szołtany	przy zabudowaniach nr 10
391.S	Topola czarna	1994	Rozporządzenie Nr 44/94 Wojewody Suwalskiego z dn. 28.04.1994 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 14, poz. 116)	Pojedyncze drzewo	Poluńce Kolonia	Przy drodze wiejskiej, w pobliżu zabudowań Piotra Pietruszkiewicza
551.S	Topola biała	1998	Rozporządzenie Nr 222/98 Wojewody Suwalskiego z dn.14.12.1998 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz.510)	Pojedyncze drzewo	Rejsztokiemie	przy drodze wiejskiej, ok. 130 m na wschód od zabudowań nr 34
552.S	Klon zwyczajny	1998	Rozporządzenie Nr 222/98 Wojewody Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510)	Pojedyncze drzewo	Szołtany	na terenie posesji Piotra Cyruszysa, przy ogrodzeniu
553.S	Kasztanowiec zwyczajny	1998	Rozporządzenie Nr 222/98 Wojewody Suwalskiego z dn. 14.12.1998 r.	Pojedyncze drzewo	Szołtany	ok. 60 m na południe od posesji p. Cyruszysa

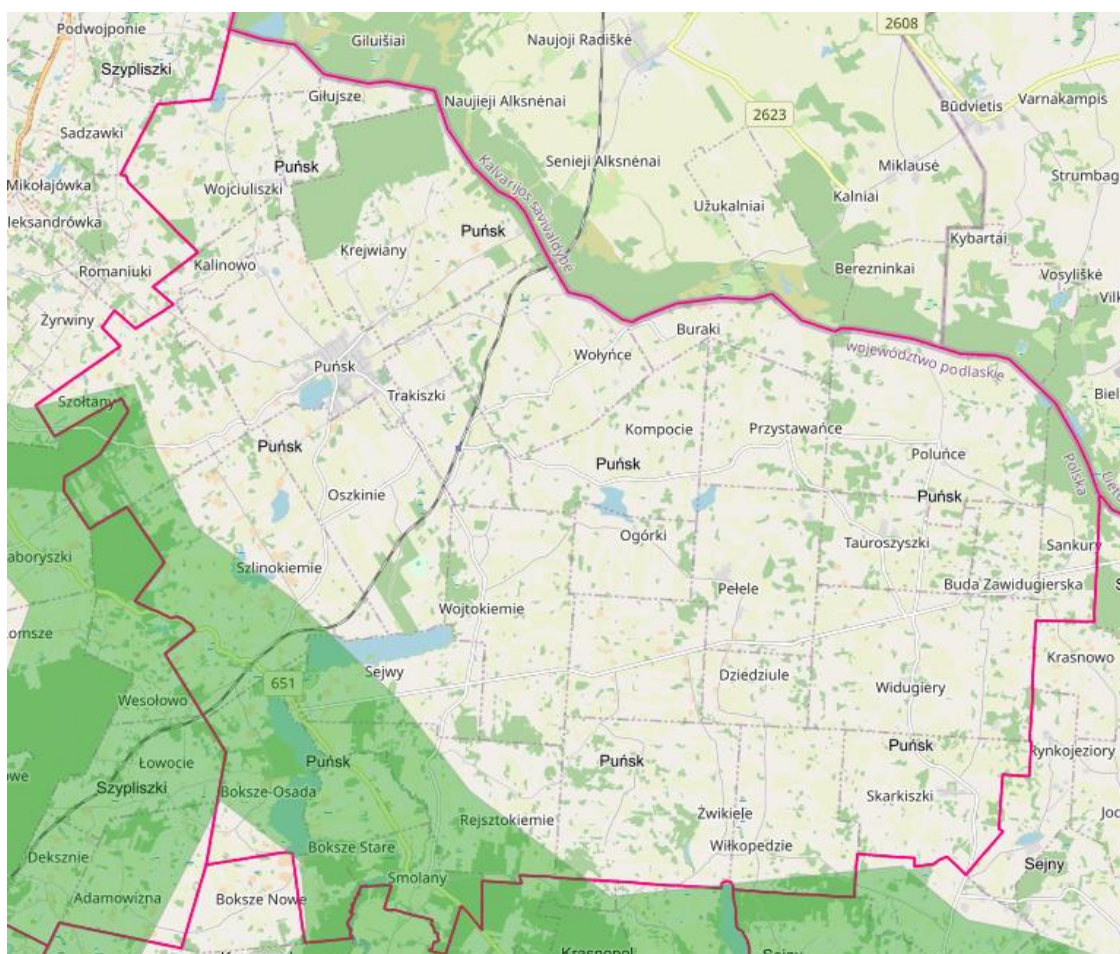

Lp. (nr ew.)	Nazwa pomnika przyrody	Data utworzenia pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego	Opis pomnika przyrody	Miejscowość	Opis lokalizacji
			w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody i ich skupień (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 74, poz. 510)			

Źródło: www.crfor.gdos.gov.pl/CRFOP/search.jsf

Przez teren gminy przebiega także korytarz ekologiczny GKPn-4A Puszcza Augustowska – Puszcza Romincka. Odcinek ten zapewnia łączność między obszarami objętymi ochroną: SOOS Ostoja Wigierska PLH200004 (ryś D, wilk C), Wigierski Park Narodowy, Ostoja Augustowska PLH200005 (ryś B, wilk B) a SOOS Puszcza Romincka PLH280005 (ryś C, wilk C).

Rysunek 11. Położenie korytarza ekologicznego na terenie Gminy Puńsk

Źródło: <https://mapa.korytarze.pl/>

2.4.2. FAUNA

Gmina Puńsk charakteryzuje się małą liczebnością oraz różnorodnością zwierząt. Najbardziej zróżnicowana fauna i zarazem najbardziej wartościowa występuje w otoczeniu cieków, jezior i lasów. Można tu zaobserwować różne gatunki ryb, płazów, ptaków wodnoblotnych. Odnotowywane są drobne zwierzęta chronione jak bóbr, jeż wschodni, z nietoperzy przy zagrodach - karlik większy, mroczek późny, a także kret, ryjówka malutka, wiewiórka i zajęc bielak oraz kumak nizinny, ropucha szara, jaszczurka zwinka, traszka zwyczajna, grzebiuszka ziemna, żaba jeziorkowa i moczarkowa, z trzmieli występuje trzmiel kamiennik, gajowy, rudy, leśny, rudonogi, rudoszary. Tereny otwarte pól sprzyjają ptakom śpiewającym, bocian biały towarzyszy najczęściej siedliskom ludzkim.

2.4.3. FLORA

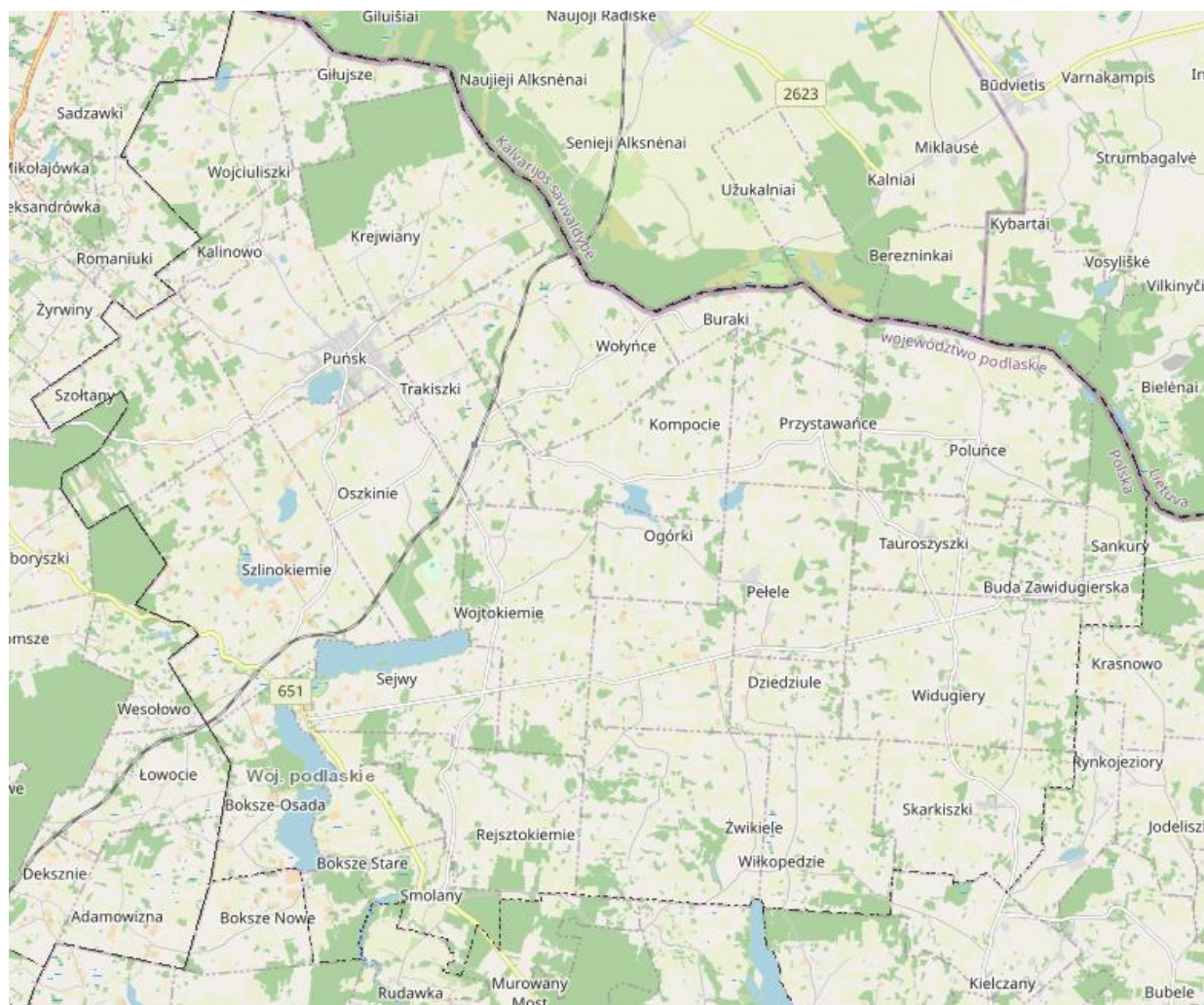
Na terenie gminy nie ma dużych kompleksów leśnych i rozmieszczenie lasów jest nierównomierne. Na całym obszarze tworzą one mozaikę z użytkami rolnymi i nie mają znaczenia gospodarczego. Największą lesistością charakteryzuje się obręb Krejwiany i Sankury.

Ocalały tu tylko niewielkie fragmenty puszczy w północnym rejonie gminy, tzw. Las Krejwiański. Jest to las państwowy w wieku powyżej 40 lat. Dominującym drzewostanem jest tu sosna, świerk pospolity, dąb bezszypułkowy i olcha, które tworzą siedliska grądowe.

Drugi kompleks leśny leży w obrębie Sankury i rozciąga się wzdłuż granicy z Litwą. Dominują w nim siedliska borowe z sosny, świerka i brzozy.

Na terenie gminy występuje ponadto wiele drobnych obszarów leśnych, a największe z nich znajdują się w okolicach wsi Żwikiele, Szoltany i Rejsztokiemie.

Rysunek 12. Rozmieszczenie lasów na terenie Gminy Puńsk

Źródło: <https://www.bdl.lasy.gov.pl/porta1/mapy>

2.4.4. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE

Wody powierzchniowe

Na terenie gminy sieć rzeczna jest niewielka i słabo wykształcona. Cała Gmina Puńsk znajduje się w dorzeczu rzeki Niemen poprzez trzy dopływy:

- rzeka Szeszupa – odprowadza wody z północnej części gminy;
- rzeka Biała Hańcza - odprowadza wody ze wschodniej części gminy;
- rzeka Czarna dopływ Czarnej Hańczy – odprowadza wody z zachodniej części gminy.

Centralna i północno-wschodnia część gminy z jeziorem Trompołajtis stanowią obszar bezodpływowy.

Wszystkie dopływy są niewielkimi ciekami. Sieć rzeczna została przekształcona poprzez przyłączenie sieci kanałów melioracyjnych, co przyczyniło się do wydłużenia cieków.

Największymi jeziorami gminy są rynnowe jeziora Sejwy i Boksze należące do zlewni rzeki Niemen. Oba jeziora mają silnie wydłużone kształty, jezioro Sejwy w kierunku wschód- zachód, a jezioro Boksze w kierunku północno-wschodnim.

Wykaz większych jezior zlokalizowanych na terenie Gminy Puńsk zawarto w tabeli 6.

Tabela 6. Wykaz większych jezior Gminy Puńsk

Lp.	Nazwa jeziora	Powierzchnia (ha)
1.	Boksze	96,4 0
2.	Sejwy	85,60
3.	Punia	16,50
4.	Trompołajtis	17,06
5.	Kompocie	17,56
6.	Petele	2,25
7.	Kalninis	3,10
8.	Szlinokieme	14,70
9.	Sankury	1,27

Źródło: Dane Urzędu Gminy Puńsk

Na terenie Gminy Puńsk znajdują się jednolite części wód powierzchniowych wskazane w tabeli 7. Trzy z nich są zagrożone nieosiągnięciem celów środowiskowych, a wszystkie wykazują się złym stanem wód, co wykazano w tabelach 8-11.

Zaprezentowane dane na temat jakości wód powierzchniowych oraz określonych dla nich celów środowiskowych wskazują na konieczność podejmowania działań mających na celu ochronę zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem, wynikającym głównie z prowadzenia gospodarki rolnej z wykorzystaniem nawozów czy też z egzystencji mieszkańców (niewystarczająca ilość oczyszczalni przydomowych czy szczelnych szamb, niedostateczna przepustowość oczyszczalni ścieków).

Tabela 7. Jednolite części wód powierzchniowych (JCWP) na terenie Gminy Puńsk

Kod JCWP	Nazwa JCWP	Czy JCWP jest zagrożona ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych? (zagrożona/niezagrożona)
LW30662	Sejwy	zagrożona
LW30663	Boksze	zagrożona
RW80001864349	Piertanka z jez. Krzywe Wigierskie, Pierty	niezagrożona
RW800018648299	Marycha do Marychny z jez. Boksze, Sejwy, Szejpiszki	zagrożona
RW80001864832	Rubieżanka	niezagrożona
RW80002564872	Marycha od Marychny do dopływu z jez. Żelwa	niezagrożona
RW80002566255	Hołnianka do granicy państwa	niezagrożona
RW8000256867	Szelmentka do granicy państwa	niezagrożona

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 8. Jakość wód powierzchniowych przepływających przez Gminę Puńsk – elementy biologiczne i fizykochemiczne

Kod ppk (punktu pomiarowo-kontrolnego)	Nazwa ppk	Kod JCWP	Nazwa JCWP	Klasa elementów biologicznych			Klasa elementów fizykochemicznych - specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne		
				Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa
PL07S0802_0060	Piertanka - Tartak	PLRW80001864349	Piertanka z jez. Krzywe Wigierskie, Pierty	2018	2021	5	2018	2018	2
PL07S0801_0082	Marycha - Michnowce	PLRW800018648299	Marycha do Marychny z jez. Boksze, Sejwy, Szejpizski	2020	2020	4	2017	2020	2
PL07S0801_0047	Rubieżanka	PLRW80001864832	Rubieżanka	2021	2021	2	2021	2021	2
PL07S0801_0072	Szelmentka - Kupowo (Smolnica)	PLRW8000256867	Szelmentka do granicy państwa	2017	2020	3	2017	2020	2
PL07S0801_0078	Marycha - wodowskaz Zelwa	PLRW80002564872	Marycha od Marychny do dopływu z jez. Zelwa	2018	2021	2	2018	2018	2
PL07S0801_0085	Hołnianka - Hołny Wolmera	PLRW80002566255	Hołnianka do granicy państwa	2017	2017	2	2017	2017	2

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2016-2021 na podstawie monitoringu

Tabela 9. Jakość wód powierzchniowych przepływających przez Gminę Puńsk – stan ekologiczny, chemiczny i ocena stanu JCWP

Nazwa JCWP	Klasyfikacja stanu / potencjału ekologicznego				Klasyfikacja stanu chemicznego			Ocena stanu JCWP		
	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa	Stan/potencjał ekologiczny	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Stan chemiczny	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Ocena
Piertanka z jez. Krzywe Wigierskie, Pierty	2018	2021	5	zły stan ekologiczny	2018	2021	stan chemiczny dobry	2018	2021	zły stan wód
Marycha do Marychny z jez. Boksze, Sejwy, Szejpizki	2017	2020	4	słaby stan ekologiczny	2020	2020	stan chemiczny dobry	2017	2020	zły stan wód
Rubieżanka	2021	2021	3	umiarkowany stan ekologiczny	2021	2021	stan chemiczny dobry	2021	2021	zły stan wód
Szelmentka do granicy państwa	2017	2020	3	umiarkowany stan ekologiczny	2017	2021	stan chemiczny poniżej dobrego	2017	2021	zły stan wód
Marycha od Marychny do dopływu z jez. Zelwa	2018	2021	3	umiarkowany stan ekologiczny	2018	2021	stan chemiczny poniżej dobrego	2018	2021	zły stan wód
Hołnianka do granicy państwa	2017	2017	3	umiarkowany stan ekologiczny	2017	2021	stan chemiczny poniżej dobrego	2017	2021	zły stan wód

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód rzek i zbiorników zaporowych w latach 2016-2021 na podstawie monitoringu

Tabela 10. Ocena jednolitych części wód jezior zlokalizowanych na terenie Gminy Puńsk – klasa elementów biologicznych i fizykochemicznych

Kod ppk	Nazwa ppk	Kod JCWP	Nazwa JCWP	Klasa elementów biologicznych			Klasa elementów fizykochemicznych		
				Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	rok
PL07S0802_0033	jez. Boksze - 01 (głęбочek)	PLLW30663	Boksze	2020	2020	3	2018	2020	>2
PL07S0802_3045	jez. Sejwy - 01 (głęбочek)	PLLW30662	Sejwy	2020	2020	3	2018	2020	>2

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód jezior w latach 2016-2021 na podstawie monitoringu

Tabela 11. Ocena jednolitych części wód jezior zlokalizowanych na terenie Gminy Puńsk – elementy fizykochemiczne, stan ekologiczny, chemiczny i JCWP

Nazwa JCWP	Klasyfikacja stanu / potencjału ekologicznego				Klasyfikacja stanu chemicznego			Ocena stanu JCWP		
	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Klasa	Stan / potencjał ekologiczny	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Stan chemiczny	Rok najstarszych badań	Rok najnowszych badań	Ocena
Boksze	2018	2020	3	umiarkowany stan ekologiczny	2020	2020	stan chemiczny poniżej dobrego	2018	2020	zły stan wód
Sejwy	2018	2020	3	umiarkowany stan ekologiczny	2020	2020	stan chemiczny poniżej dobrego	2018	2020	zły stan wód

Źródło: Ocena stanu jednolitych części wód jezior w latach 2016-2021 na podstawie monitoringu

Wody podziemne

Gmina Puńsk położona jest w granicach jednolitej części wód podziemnych (JCWPd) wskazanej w tabeli 12. W tym przypadku nie występuje ryzyko nieosiągnięcia celów środowiskowych, jednak stan wód podziemnych nie jest zadowalający, co potwierdzają badania monitoringowe prowadzone przez Inspekcję Ochrony Środowiska w punkcie pomiarowym zlokalizowanym w granicach gminy (badania z 2019 r.). W związku z tym konieczne jest podejmowanie na terenie Gminy Puńsk przedsięwzięć przyczyniających się do ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniami.

Tabela 12. Jednolita części wód podziemnych (JCWPd) na terenie Gminy Puńsk

Kod JCWPd	Nazwa JCWPd	Czy JCWPd jest zagrożona ryzykiem nieosiągnięcia celów środowiskowych? (zagrożona/niezagrożona)
PLGW800022	22	niezagrożona

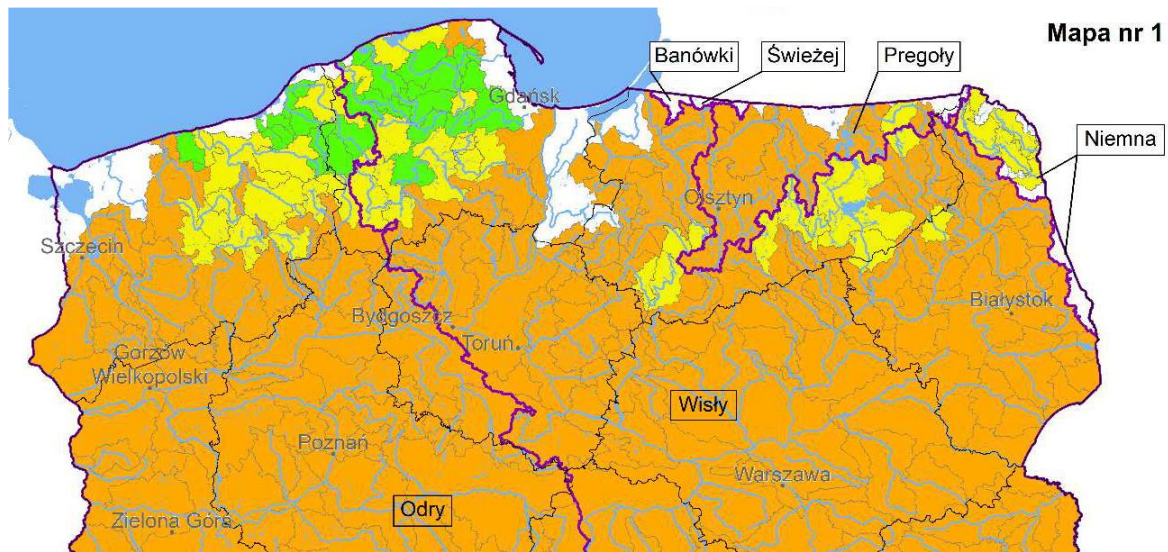
Źródło: Opracowanie własne

Zasoby dyspozycyjne wód powierzchniowych

Zgodnie z zapisami „Planu przeciwdziałania skutkom suszy”, ocenę możliwości korzystania z zasobów dyspozycyjnych wód powierzchniowych w czasie suszy determinuje wskaźnik stanu nienaruszalnych zasobów wód powierzchniowych. Na terenie Gminy Puńsk wskaźnik ten przyjmuje wartość od 2,480 do 4,959 [$l/s \cdot km^2$], co oznacza eksploatację zasobów wodnych na poziomie maksymalnej ich dostępności i może się wiązać z koniecznością zwiększania retencji. Jednocześnie wskazuje, że nawet podczas suszy hydrologicznej zasoby nienaruszalne wód powierzchniowych nie zostają wyeksploatowane. Oznacza to, że mimo niskich stanów wód wszyscy użytkownicy wód zlewni nie mają problemu z pojawiającym się brakiem wody. Również ekosystemy wodne i od wód zależne funkcjonują prawidłowo. Nie oznacza to jednak, że sytuacja nie może ulec pogorszeniu, np. w wyniku zwiększenia liczby użytkowników wód w zlewni (co przyczyni się do większego poboru) albo nałożenia się innych negatywnych czynników (np. zmniejszenie się zawartości tlenu w wodzie skutkującego przyduchą ryb oraz obniżeniem parametrów jakościowych wód płynących).

Stan zasobów dyspozycyjnych wpływa na konieczność zwiększania naturalnej retencji m.in. poprzez użycie właściwych, sprzyjających retencji i infiltracji metod odprowadzania wód z utwardzonych powierzchni (dachów, placów, ulic), obejmujących także m.in. budowę zbiorników retencyjnych, które zaplanowano na terenie Gminy Puńsk.

Rysunek 13. Mapa modułu przepływu nienaruszalnego

Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy

Zasoby dyspozycyjne wód podziemnych

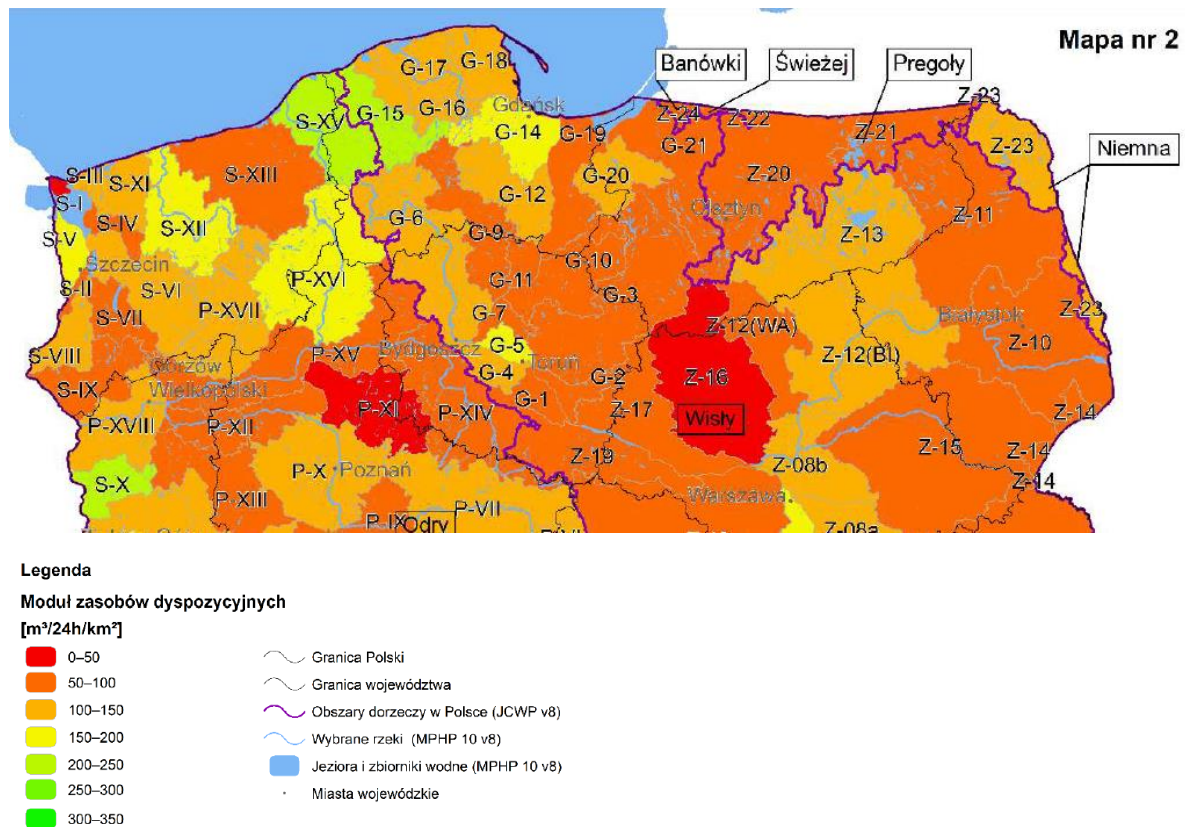
Zasoby dyspozycyjne to zasoby odnawialne pomniejszone o średnią z wielolecia wielkość przepływu wód, tak aby nie dopuścić do znacznego pogorszenia stanu wód powierzchniowych związanych z wodami podziemnymi i do powstania znaczących szkód w ekosystemach lądowych zależnych od wód podziemnych. Zgodnie z zapisami „Planu przeciwdziałania skutkom suszy”, zasoby dyspozycyjne na obszarze dorzecza Niemna wynoszą łącznie 290 037 m³/24h, odsetek zasobów odnawialnych to 26%.

Z kolei jednostkowe (modułowe) wartości zasobów dyspozycyjnych, wskazane na rysunku 14, wskazują, że na terenie obejmującym także Gminę Puńsk, wynoszą one 100-150 m³/24h/km².

Rezerwy zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych na wskazanym obszarze są dość wysokie i obecnie nie ma potrzeby szukania sztucznych – technicznych możliwości ich zwiększania. Konieczne są jednak działania dla utrzymania ilości zasobów wód podziemnych,

do których można zaliczyć ochronę ich zasobów, w szczególności pierwszego poziomu wodonośnego od powierzchni zwierciadła wody o charakterze swobodnym, jak też ułatwianie infiltracji opadów atmosferycznych dla zapewnienia efektywności zasilania poziomów wodonośnych (rozszczerzenie powierzchni utwardzonych lub brak znaczącego zwiększenia takich powierzchni).

Rysunek 14. Mapa modułu zasobów dyspozycyjnych wód podziemnych w obszarach bilansowych

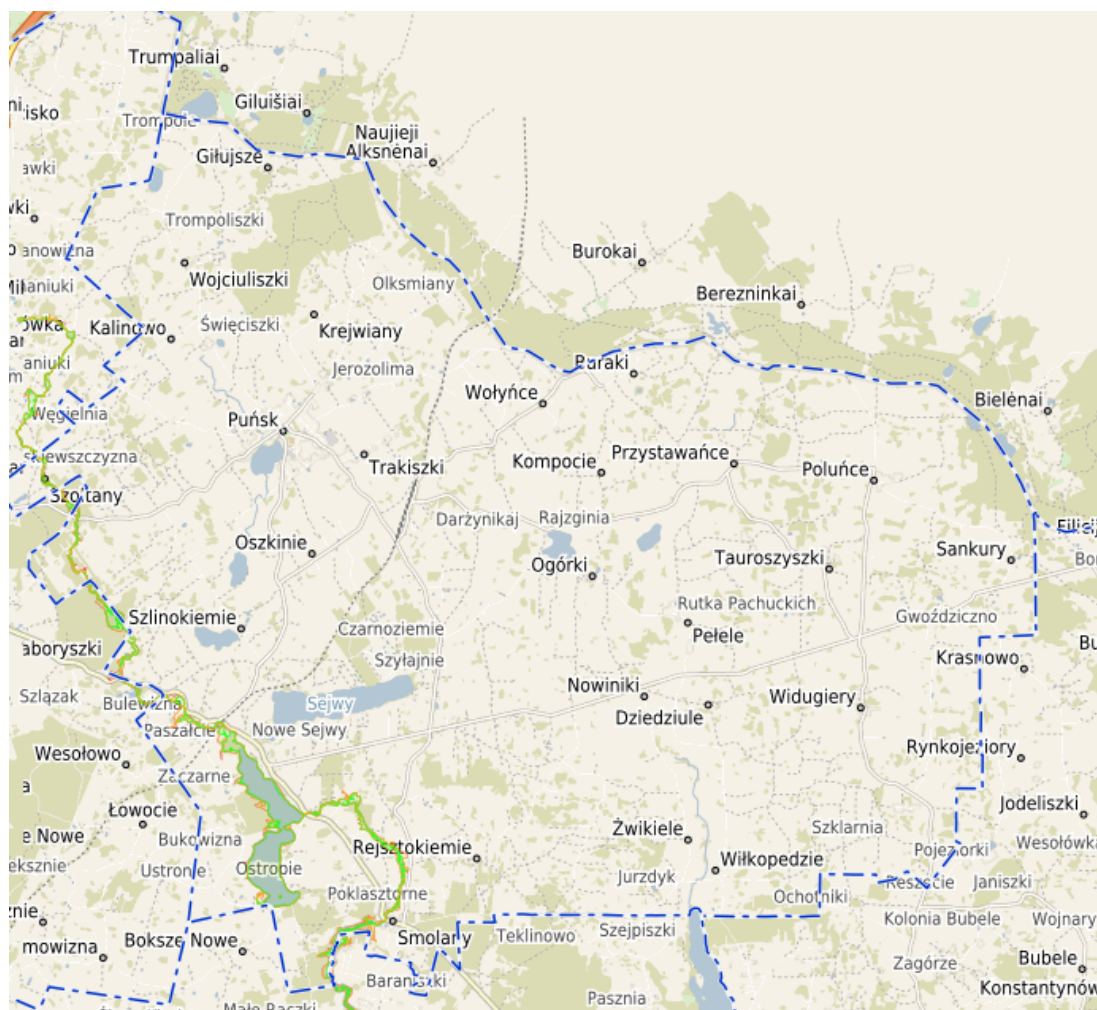
Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy

2.4.5. ZAGROŻENIE POWODZIOWE

Na terenie Gminy Puńsk występują tereny zagrożone występowaniem powodzi, które wskazano na rysunku 15 (zaznaczenie kolorem zielonym). Obejmują one tereny wzdłuż przebiegu rzeki Marychy, zlokalizowane w zachodniej części gminy.

Rysunek 15. Tereny zagrożone powodzią w Gminie Puńsk

Źródło: <https://punsk.e-mapa.net/>

2.4.6. ZAGROŻENIE SUSZĄ

Zgodnie z zapisami „Planu przeciwdziałania skutkom suszy”, susza rozumiana jest jako: „zjawisko naturalne, wywołane przez długotrwały brak opadów atmosferycznych, przejawiający się okresowym obniżeniem poziomu wód powierzchniowych lub podziemnych, mogące skutkować ograniczeniami w możliwości korzystania z wód, dostępu do usług wodnych lub możliwości prowadzenia produkcji rolnej lub leśnej. W zależności od jej typów, tj. od tego, czy mamy do czynienia z suszą atmosferyczną, rolniczą, hydrologiczną czy hydrogeologiczną, prowadzi ona do powstawania różnorodnych skutków w zakresie korzystania z zasobów wodnych. Wspólnym mianownikiem skutków suszy jest wielkość dostępnych zasobów wodnych przeznaczonych do użytkowania i zabezpieczających funkcjonowanie ekosystemów”.

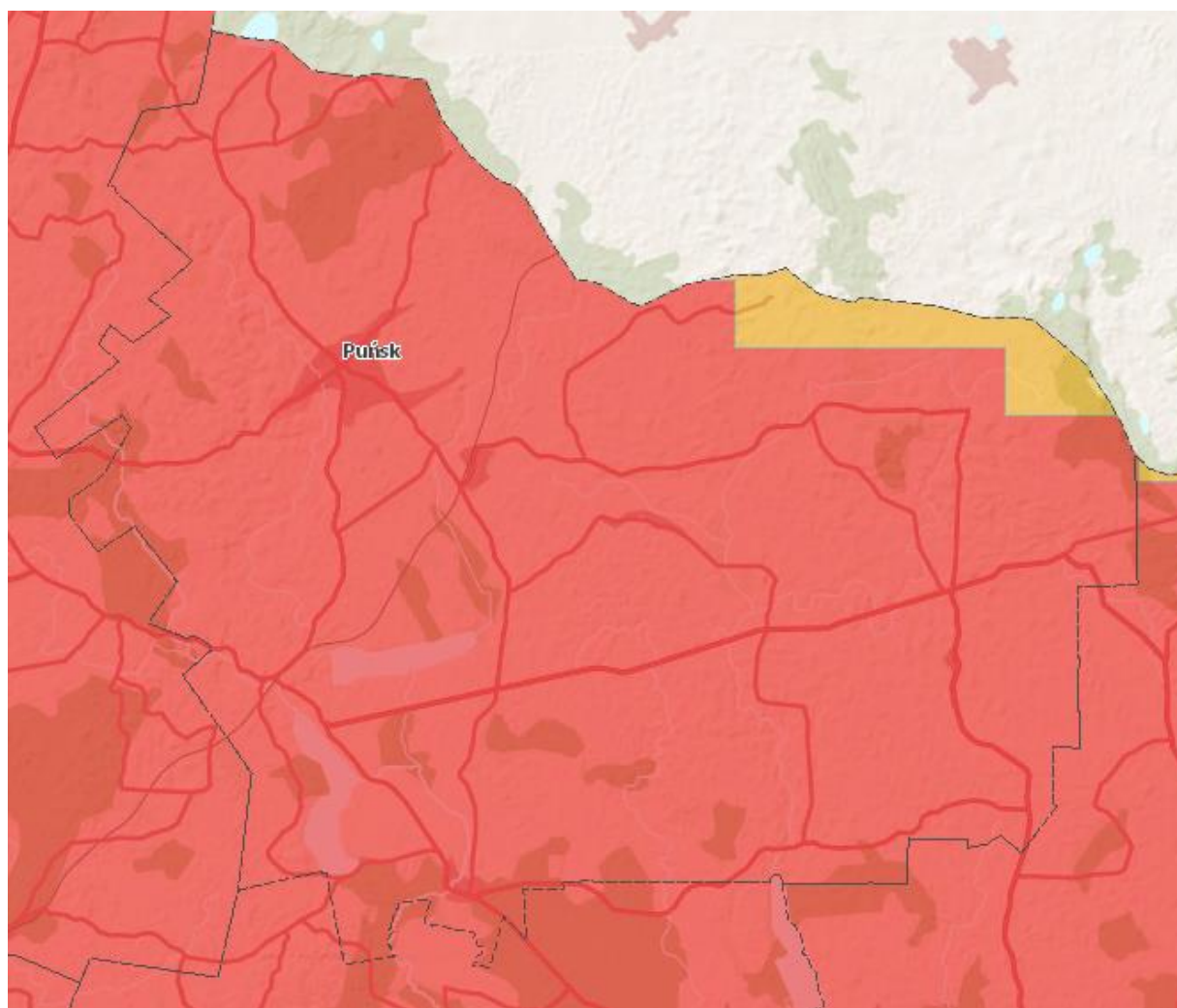
„Susza hydrologiczna to okres obniżonych zasobów wód powierzchniowych w stosunku do sytuacji przeciętnej w wieloleciu. Susza hydrologiczna jest z reguły kolejnym etapem pogłębiającej się suszy atmosferycznej i rolniczej, ale może również ujawnić się i przebiegać po zakończeniu okresu bezopadowego”. „Susza hydrogeologiczna, nazywana również niżówką hydrogeologiczną, przejawia się obniżeniem zwierciadła wód podziemnych poniżej stanów niskich ostrzegawczych”.

W „Planie przeciwdziałania skutkom suszy” określono klasy zagrożenia suszą dla poszczególnych terenów Polski. Zgodnie z danymi zaprezentowanymi na rysunkach 16-19, obszar Gminy Puńsk zaliczono do terenów:

- ekstremalnie zagrożonych suszą atmosferyczną;
- silnie i ekstremalnie zagrożonych suszą rolniczą;
- umiarkowanie zagrożonych suszą hydrologiczną;
- słabo zagrożonych suszą hydrogeologiczną.

Z kolei zgodnie z danymi zaprezentowanymi na rysunku 20 można zauważyć, że znaczny obszar gminy zaliczono do terenów silnie zagrożonych suszą. W związku z tym konieczna jest realizacja działań mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku, do których można zaliczyć m.in. zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych.

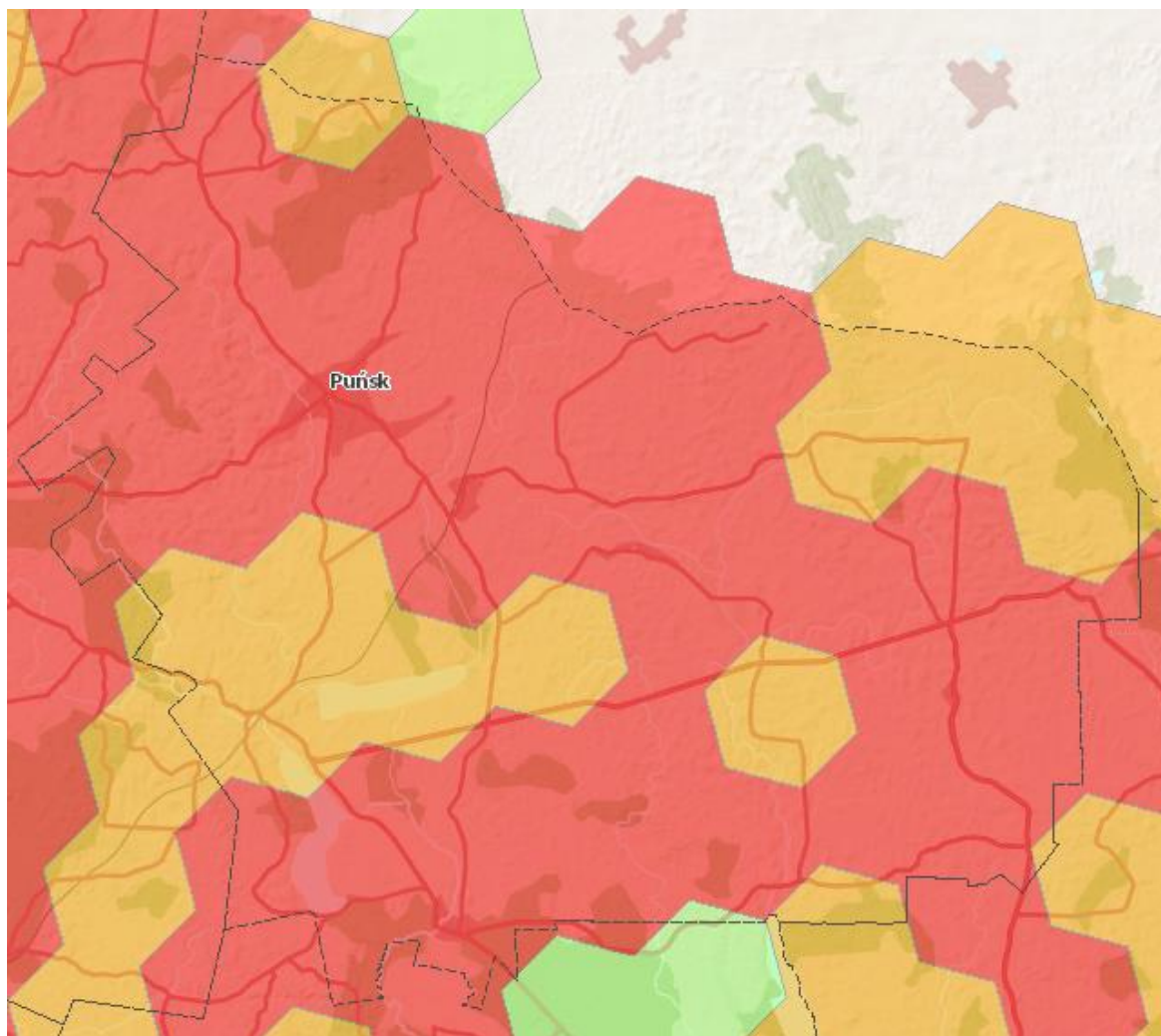
Rysunek 16. Zagrożenie suszą atmosferyczną na terenie Gminy Puńsk

- klasa I - słabo zagrożone
- klasa II - umiarkowanie zagrożone
- klasa III - silnie zagrożone
- klasa IV - ekstremalnie zagrożone

Źródło: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMZP

Rysunek 17. Zagrożenie suszą rolniczą na terenie Gminy Puńsk

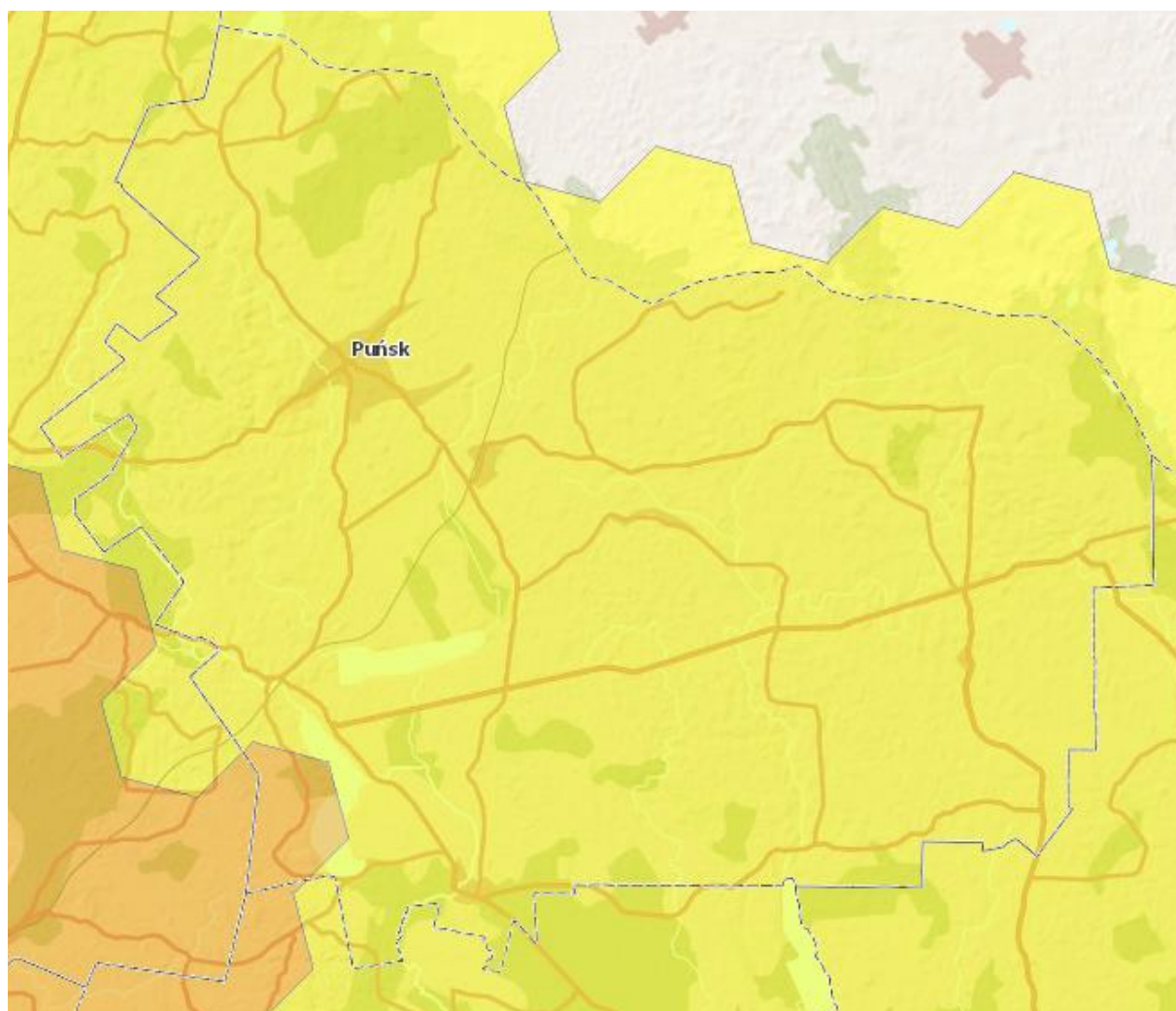

- klasa I - słabo zagrożone
- klasa II - umiarkowanie zagrożone
- klasa III - silnie zagrożone
- klasa IV - ekstremalnie zagrożone

Źródło: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMZP

Rysunek 18. Zagrożenie suszą hydrologiczną na terenie Gminy Puńsk

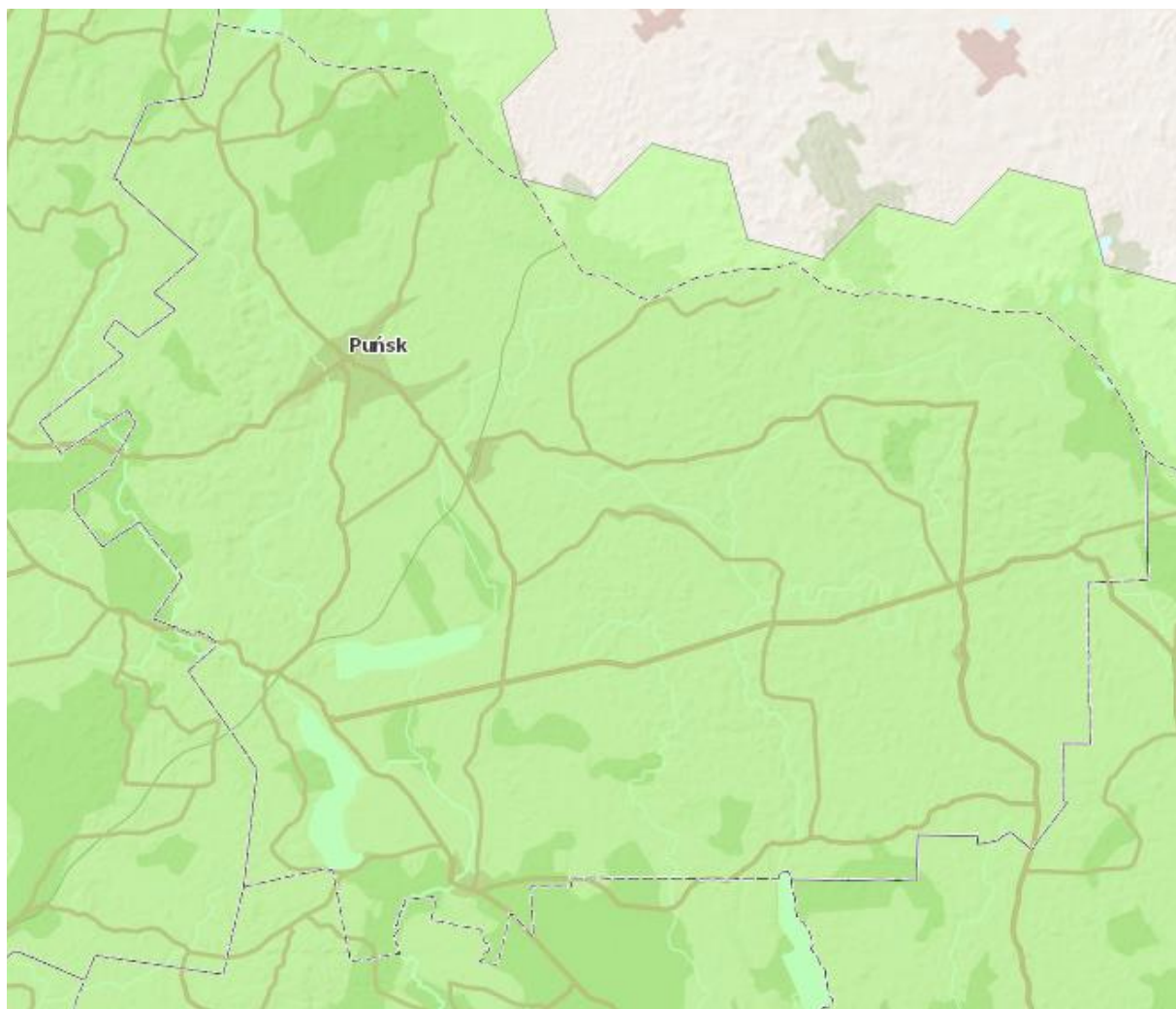

- klasa I - słabo zagrożone
- klasa II - umiarkowanie zagrożone
- klasa III - silnie zagrożone
- klasa IV - ekstremalnie zagrożone

Źródło: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gpmmap=gpMZP

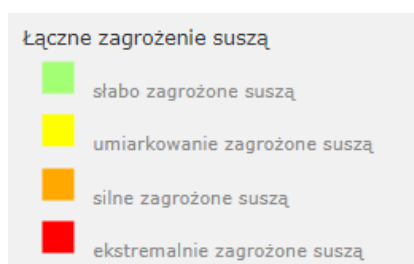
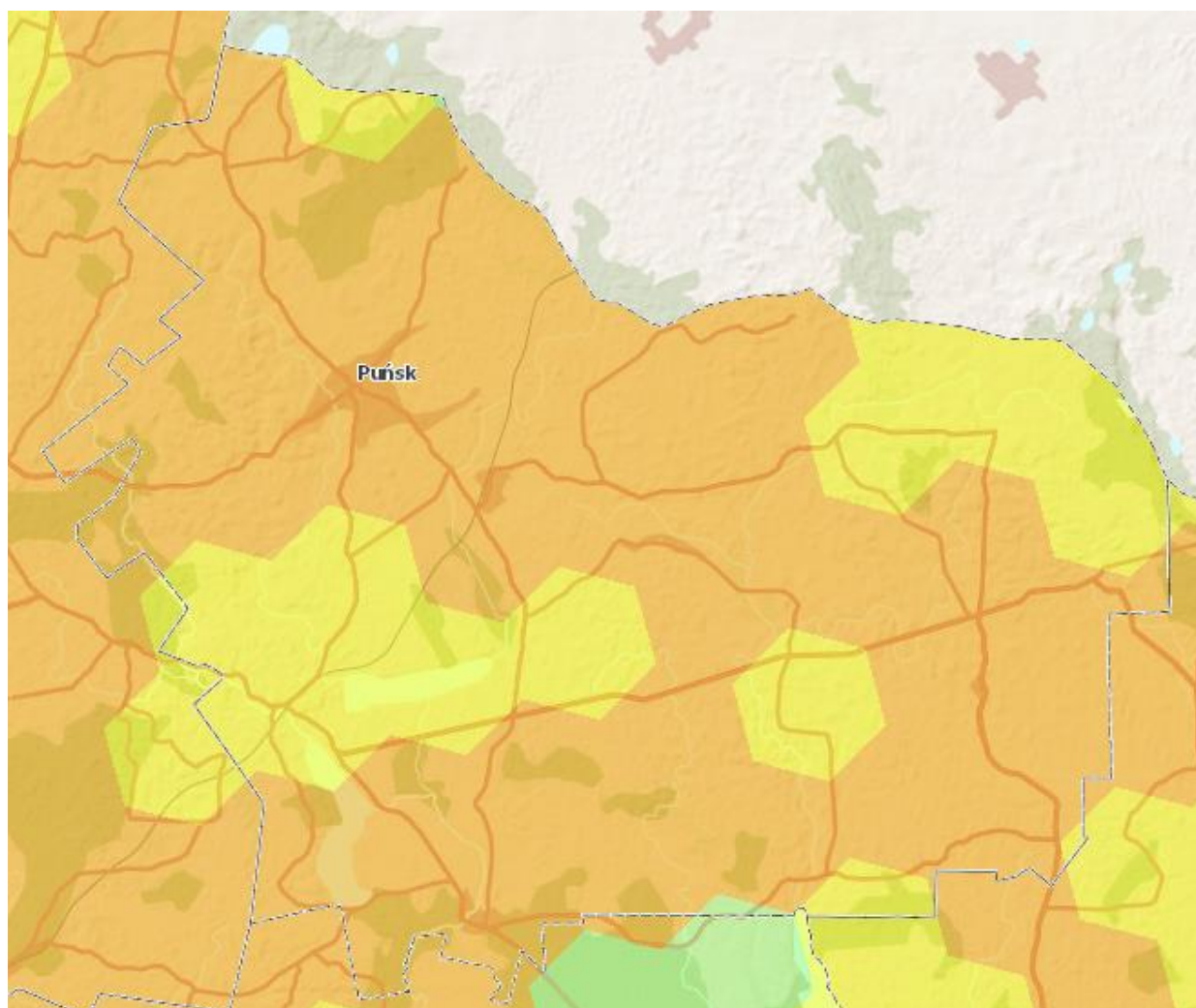
Rysunek 19. Zagrożenie suszą hydrogeologiczną na terenie Gminy Puńsk

- klasa I - słabo zagrożone
- klasa II - umiarkowanie zagrożone
- klasa III - silnie zagrożone
- klasa IV - ekstremalnie zagrożone

Źródło: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpMZP

Rysunek 20. Łączne zagrożenie suszą terenu Gminy Puńsk

Źródło: https://wody.isok.gov.pl/imap_kzgw/?gmap=gpSIGW

2.4.7. PROGNOZOWANE ZMIANY KLIMATU

Zgodnie z zapisami „Strategicznego planu adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030” w regionie północno-wschodnim (do którego zaliczono Gminę Puńsk) do 2030 r.:

- zwiększy się średnia roczna temperatura oraz liczba dni z temperaturą >25°C;
- nastąpi zmniejszenie liczby dni z pokrywą śnieżną;

- zwiększy się długość okresów suchych;
- przewidywane sumy roczne opadów nie wykazują żadnego wyraźnego trendu zmian do 2030 r. Dokument wskazuje jednak, że należy się liczyć ze wzrastającą częstością występowania opadów ulewnych, szczególnie w dwóch najbliższych dekadach. Tak duża niestabilność intensywnych opadów może przyczyniać się do wywołania podtopień, jak i lokalnych gwałtownych powodzi.

Tabela 13. Zmiany warunków klimatycznych w regionie północno-wschodnim do 2030 r.

Wskaźniki klimatyczne	2000-2010	2010-2020	2020-2030
Temperatura średnia roczna	7,0	7,6	7,6
Liczba dni z temperaturą <0°C	121	115	115
Liczba dni z temperaturą >25°C	24	30	31
Liczba stopniodni <17°C	3748	3581	3582
Długość okresu wegetacyjnego >5°C (w dniach)	216	220	221
Max opad dobowy (w mm)	25	24	26
Długość okresów suchych <1 mm (w dniach)	20	23	23
Długość okresów mokrych >1 mm (w dniach)	8,0	8,0	8,1
Liczba dni z pokrywą śnieżną	104	93	93

Źródło: Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030

Wzrost dobowych temperatur, któremu będzie towarzyszyć wzrost sum opadów o charakterze nawalnym, wpłynie na zwiększenie intensywności i częstotliwości występowania susz. Wysokie sumy dobowe z opadów nawalnych, przy wskazywanym wzroście temperatury nie zrównoważą bowiem intensywnej letniej wielkości parowania. Opisane kierunki możliwych zmian wskazują na pogorszenie klimatycznego bilansu wodnego dla sezonu letniego i jesiennego oraz powodują konieczność realizacji projektu mających na celu zwiększenie retencji w granicach Gminy Puńsk.

2.5. WALORY KULTUROWE

Gmina Puńsk jest jedną z niewielu w Polsce, gdzie mniejszość narodowa stanowi większość. Gmina położona przy granicy z Litwą, w zdecydowanej większości zamieszкана jest przez przedstawicieli narodowości litewskiej (ponad 80%).

Najciekawsze pod kątem kulturowym są zlokalizowane w granicach gminy (informacje przedstawiono na podstawie danych zawartych na stronie: <https://www.ugpunsk.pl/asp/atracje-turystyczne-w-gminie-punsk,117,,1>):

- Kościół p.w. św. Izydora w Smolanach wraz z klasztorem - został wzniesiony w 1839 roku staraniem Ojców Reformatorów. Wkrótce klasztor utrzymany w stylu klasycystycznym został przebudowany. Świątynia zbudowana z kamienia ma wysokość 9 metrów, z kolei wysokość wieży wynosi 14 metrów. W bocznej nawie kościoła mieści się obraz patrona, św. Izydora. Położony obok klasztor Reformatorów wraz z kościołem tworzy zespół budynków, wpisanych na listę zabytków chronionych.
- Budynek Starej Stacji Kolejowej w Trakiszkach - jest nieużywany. Budynki stacji wzniesiono w czasach Rosji carskiej, gdy w latach 1896-1898 została przełożona biegnąca przez Trakiszkę linia kolejowa Varena (Orany) - Šeštokai – Suwałki.
- Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Puńsku - kościół w stylu neogotyckim, który budowano od 1881 do 1887 r. z kamienia i cegły, ma 50 m długości i 35 m szerokości, wysokość do wież stanowi 35 m. Wnętrze zawiera pięć ołtarzy: główny, dwa w nawach bocznych i dwa w kaplicach. W centrum głównego, wyrzeźbionego w dębie, znajduje się Chrystus Ukrzyżowany ze stojącymi obok postaciami Marii i świętego Jana oraz klęczącej świętej Magdaleny. Ciekawostką jest, że puńskowski kościół, zanim przybrał teraźniejszą postać, w latach 1597 i 1887 płonął dwukrotnie. Odpusty przypadają na świętego Jerzego, świętych Piotra i Pawła oraz na Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny. Warto wówczas przyjechać do Puńska, by uczestniczyć w uroczystościach, pośpiewać i potańczyć.
- Skansen w Puńsku - jednym z zabytków świadczących o litewskim dziedzictwie kulturowym jest skansen - zagroda litewska, którą oddano do użytku w 1992r. Budynki pochodzące z przełomu XIX i XX wieku usytuowano po lewej stronie drogi Puńsk - Sejny, w odległości 0,5 km od centrum Puńska. Cztery budynki zagrody: chata wiejska, dwa spichlerze (świronki) i oborę przeniesiono z pobliskiej wsi Wojtokiemie, a stodołę odtworzono na podstawie opowiadań. Budynki ułożone są w kwadrat. Najbliżej drogi usytuowana jest dwudrzwiowa stodoła z plewnikiem na zapleczu. Naprzeciw stodoły stoi chata wiejska, zaś w poprzek do nich stoją obora i świronka. Między świronką i chatą znajduje się studnia z żurawiem, obok niej drugi. Jest to typowa zagroda wielobudynkowa, najbardziej charakterystyczna na terenie Sejneńszczyzny, przeznaczona dla średniozamożnego rolnika. Zagroda posiada również drewniane ogrodzenie ze sztachet i żelazny kierat za stodołą. Przy chacie urządzono tradycyjny wiejski ogródek. W stodole przechowywano plody rolne, maszyny rolnicze i inne narzędzia pracy. Tu też, początkowo przy pomocy cepów, młócono zboże i inne plody rolne. Później młocarnię napędzano kieratem. Obecnie służy do wystawiania sztuk teatralnych, przeglądów zespołów folklorystycznych i ich występów, spotkań kapeli ludowych. Wewnątrz stodoły są ławki dla widzów oraz scena dla artystów i rekwizyty teatralne. Tu co roku odbywa się Festiwal Teatrów Stodolanych.

Wszystkie budynki są drewniane, zrębowe, postawione na kamieniach lekko powiązanych wapnem i cementem. Do pokrycia dachów użyto słomy. Tuż przy ogrodzie błyszczą lustro niewielkiego stawu.

Rysunek 21. Skansen w Puńsku

Źródło: <https://www.ugpunska.pl/asp/wirtualny-spacer-po-zabytkach-punska,96,,1>

- Muzeum regionalne – Stara Plebania w Puńsku - w Muzeum prezentowane są wystawy rękodzieła ludowego, strojów ludowych. Już od 1996 roku w stuletnim, drewnianym budynku spotykają się członkowie zespołów folklorystycznych.
- Dom Kultury Litewskiej w Puńsku - działający od 1956 r. Dom Kultury Litewskiej jest centrum kulturowym, wokół którego skupione są wszystkie zespoły pieśni i tańca w regionie. Zasługą pracowników DKL jest organizowanie mnóstwa koncertów, występów, spotkań. Prawie każdy mieszkaniec Gminy Puńsk należy do zespołu pieśni lub tańca lub uczęszcza do szkoły muzycznej. W ciągu roku w Gminie Puńsk odbywa się około 80 imprez kulturowych. W samym DKL odbywa się ich około 25.
- W DKL w Puńsku znajduje się Muzeum Etnograficzne Józefa Vainy. Istnieje ono od 1979 roku mimo, iż eksponaty zostały zebrane znacznie wcześniej (1968 r.). Zbiory muzealne liczą ponad tysiąc przedmiotów. Większość z nich pochodzi z początku XX w. Muzeum eksponuje przedmioty kultury materialnej, pochodzące z danego regionu, prezentujące

pracę i życie dawnych mieszkanek wsi. Ciekawa jest też bogata kolekcja monet, pomniki piśmiennictwa oraz sala pamięci litewskich lotników Steponasa Dariusa i Stasysa Girensa.

- Osada jaćwiesko - pruska w Oszkiniach - we wsi Oszkinie lokalny mieszkaniec Piotr Łukaszewicz odtworzył XIII-wieczną osadę Suduwów (Jaćwińgów) i Prusów. Prace rozpoczęto w 2001 roku, gdy Łukaszewicz nabył około 7,5 hektara ziemi. W oparciu o badania archeologiczne, została odbudowana dawna wieża strażnicza, drewniany zamek położony na wzgórzu, otoczonym fosą, także stawy, ołtarz ofiarny.

Szczegółowy wykaz obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie Gminy Puńsk zawarto w tabeli 14.

Tabela 14. Wykaz obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie Gminy Puńsk

Lp.	Miejscowość	Adres	Zabytek	Wpisany do rejestru	Nr rej	I dz
1.	Buda Zawidugierska	Buda Zawidugierska nr 1	zagroda nr 1	x	26 z dn. 13.04.1979 r.	KL.WKZ 534/26/d/79
2.	Buda Zawidugierska	Buda Zawidugierska nr 1	spichlerz w zagrodzie nr 1	x	26 z dn. 13.04.1979 r.	KL.WKZ 534/27/d/79
3.	Buda Zawidugierska	Buda Zawidugierska nr 2	zagroda nr 2	x	27 z dn. 13.04.1979 r.	KL.WKZ 534/27/d/79
4.	Buda Zawidugierska	Buda Zawidugierska nr 2	dom w zagrodzie nr 2	x	27 z dn. 13.04.1979 r.	KL.WKZ 534/27/d/79
5.	Buda Zawidugierska	Buda Zawidugierska nr 2	spichrz w zagrodzie nr 2	x	27 z dn. 13.04.1979 r.	KL.WKZ 534/27/d/79
6.	Buraki	Buraki nr 1	zagroda nr 1			
7.	Buraki	Buraki nr 1	dom w zagrodzie nr 1			
8.	Buraki	Buraki nr 1	spichlerz w zagrodzie nr 1			
9.	Buraki	Buraki nr 1	stodoła w zagrodzie nr 1			
10.	Dowiaciszki		park dworski	x	433 z dn. 12.11.1985 r.	KL. WKZ 534/433/d/85
11.	Krejwiany	Krejwiany nr 2 (d. 3)	spichrz w zagrodzie nr 2 (d. 3)	x	188 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/188/d/81
12.	Krejwiany	Krejwiany nr 12 (d. 16)	spichrz w zagrodzie nr 12 (d. 16)	x	189, z dn.31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/189/d/81
13.	Krejwiany	Krejwiany nr 18 (d. 20)	zagroda nr 18 (d. 20)	x	190 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/190/d/81
14.	Krejwiany	Krejwiany nr 18 (d.20)	dom w zagrodzie nr 18 (d. 20)	x	190 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/190/d/81
15.	Krejwiany	Krejwiany nr 18 (d. 20)	obora w zagrodzie nr 18 (d. 20)	x	190 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/190/d/81

Lp.	Miejscowość	Adres	Zabytek	Wpisany do rejestru	Nr rej	I dz
16.	Krejwiany	Krejwiany nr 18 (d. 20)	spichrz w zagrodzie nr 18 (d. 20)	x	190 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/190/d/81
17.	Ogórki		cmentarz rzymskokatolicki			
18.	Pełele		zespół folwarczny			
19.	Poluńce		cmentarz ewangelicki			
20.	Przystawańce	Przystawańce nr 14	zagroda nr 14 (d. 15)	x	191 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/191/d/81
21.	Przystawańce	Przystawańce nr 14	piwnica w zagrodzie nr 14 (d. 15)	x	191 z dn. 31.07.1981 r.	KL.WKZ 534/191/d/81
22.	Puńsk		układ urbanistyczny			
23.	Puńsk	ul. A. Mickiewicza	kościół p.w. Wniebowzięcia NMP	x	657 z dn. 10.03.1987 r.	KL.WKZ 534/657/d/89
24.	Puńsk	ul. A. Mickiewicza nr 53	plebania	x	A-72, z dn. 16.02.2004	ZN-440-26/3/ZC/2003/2004
25.	Puńsk	ul. A. Mickiewicza nr 55	spichrz plebański	x	54 z dn. 19.02.1980 r.	KL.WKZ 534/54/d/80
26.	Puńsk	ul. A. Mickiewicza 58	synagoga ze szkołą talmudyczną	x	808 z dn. 30.03.1990 r.	KL.WKZ 534/808/d/90
27.	Puńsk	ul. 11 Marca	kaplica cmentarna, cmentarz rzymskokatolicki	x	A- 67 z dn. 18.11.2003 r.	ZN-440-26/1/ZC/03
28.	Puńsk	ul. O. Miłozza	kaplica cmentarna, cmentarz rzymskokatolicki	x	A- 68, z dn. 20.11.2003 r.	ZN-440-26/2/ZC/03
29.	Puńsk	ul. 11 Marca	d. cmentarz rzymskokatolicki (nad jez. Puńsk)	x	670, z dn. 18.08.1989 r.	KL.WKZ 534/670/d/89
30.	Puńsk	ul. O. Miłozza	cmentarz rzymskokatolicki	x	718, z dn. 30.08.1989 r.	KL.WKZ 534/718/d/89
31.	Puńsk		cmentarz ewangelicki			
32.	Puńsk		cmentarz żydowski	x	884 z dn. 25.11.1991 r.	KL.WKZ 534/884/d/91
33.	Puńsk	ul. A. Mickiewicza nr 39	budynek mieszkalny nr 39			
34.	Puńsk	ul. Szkolna nr 67	budynek mieszkalny-chałupa nr 67			
35.	Puńsk	ul. Szkolna nr 67	budynek gospodarczy, spichrz z kurnikiem w zagrodzie nr 67			
36.	Puńsk	ul. Szkolna nr 67	budynek gospodarczy, chlew w zagrodzie nr 67			

Lp.	Miejscowość	Adres	Zabytek	Wpisany do rejestru	Nr rej	I dz
37.	Rejsztokiemie	Rejsztokiemie nr 10	budynek mieszkalny-chałupa nr 10			
38.	Sejwy		pozostałości dworu	x	1031 z dn. 04.09.1995 r.	WKZ 534/1031/d/95
39.	Smolany		Zespół Klasztorny Reformatów	x	72 z dn. 11.03.1980 r.	KL.WKZ 534/72/d/80
40.	Smolany		Klasztor Reformatów	x	72 z dn. 11.03.1980 r.	KL.WKZ 534/72/d/80
41.	Smolany		kościół p.w. św. Izydora Oracza	x	72 z dn. 11.03.1980 r.	KL.WKZ 534/72/d/80
42.	Smolany	Smolany	mur dawnego cmentarza przykościelnego, wraz z przyległym terenem ograniczonym murem d. cmentarza przykościelnego w zespole klasztornym reformatów	x	72 z dn. 11.03.1980 r.	KL.WKZ 534/51/d/80
43.	Smolany		kaplica grobowa rodziny Habermanów	x	72 z dn. 11.03.1980 r.	KL.WKZ 534/72/d/80
44.	Smolany		cmentarz rzymskokatolicki przy kościele Parafialnym			
45.	Smolany		cmentarz rzymskokatolicki	x	671 z dn. 18.08.1989 r.	KL.WKZ 534/671/d/89
46.	Smolany		cmentarz ewangelicki			
47.	Smolany	Smolany nr 10	dom nr 10 (d. 7)	x	322 z dn. 20.01.1983 r.	KL.WKZ 534/322/d/83
48.	Smolany	Smolany nr 33	budynek mieszkalny-chałupa nr 33			
49.	Szlinokiemie		cmentarz rzymskokatolicki			
50.	Tauroszyzki		cmentarz wojenny z I wojny św.	x	334 z dn. 10.03.1983 r.	KL.WKZ 534/334/d/83
51.	Trakiszki		dworzec kolejowy	x	182 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/182/d/81
52.	Trompole	Trompole nr 1	zagroda nr 1	x	181 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/181/d/81
53.	Trompole	Trompole nr 1	piwnica w zagrodzie nr 1	x	181 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/181/d/81
54.	Trompole	Trompole nr 1	spichrz w zagrodzie nr 1	x	181 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/181/d/81
55.	Trompole	Trompole nr 1	stodoła w zagrodzie nr 1	x	181 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/181/d/81
56.	Trompole	Trompole nr 1	chlew w zagrodzie nr 1	x	181 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/181/d/81

Lp.	Miejscowość	Adres	Zabytek	Wpisany do rejestru	Nr rej	I dz
57.	Widugiery		cmentarz rzymskokatolicki			
58.	Widugiery	Widugiery nr 1	stodoła w zagrodzie nr 1	x	63 z dn. 03.03.1980 r.	KL.WKZ 534/63/d/80
59.	Widugiery	Widugiery nr 1	spichrz w zagrodzie nr 1	x	63 z dn. 03.03.1980 r.	KL.WKZ 534/63/d/80
60.	Widugiery	Widugiery nr 16	zagroda nr 16	x	179 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/179/d/81
61.	Widugiery	Widugiery nr 16	dom w zagrodzie nr 16	x	179 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/179/d/81
62.	Widugiery	Widugiery nr 16	stodoła w zagrodzie nr 16	x	179 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/179/d/81
63.	Wojtokiemie	Wojtokiemie nr 3	zagroda nr 3	x	51 z dn. 05.02.1980 r.	KL.WKZ 534/51/d/80
64.	Wojtokiemie	Wojtokiemie nr 3	chałupa w zagrodzie nr 3	x	51 z dn. 05.02.1980 r.	KL.WKZ 534/51/d/80
65.	Wojtokiemie	Wojtokiemie nr 3	chlew w zagrodzie nr 3	x	51 z dn. 05.02.1980 r.	KL.WKZ 534/51/d/80
66.	Wojtokiemie	Wojtokiemie nr 3	spichlerz w zagrodzie nr 3	x	51 z dn. 05.02.1980 r.	KL.WKZ 534/51/d/80
67.	Wołyńce	Wołyńce nr 6	zagroda nr 6	x	176 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/176/d/81
68.	Wołyńce	Wołyńce nr 6	piwnica w zagrodzie nr 6	x	176 z dn. 30.07.1981 r.	KL.WKZ 534/176/d/81

Źródło: Wojewódzka Ewidencja Zabytków, stan na dzień 29.09.2022 r.

W Gminie Puńsk trwale są także tradycje związane m.in. z piśmiennictwem litewskim. W Puńsku ma swoją siedzibę litewskie wydawnictwo „Aušra”, utworzone 14 kwietnia 1993 roku przez Radę Stowarzyszenia Litwinów w Polsce. Wydawnictwo (dysponujące własną drukarnią), powstało dzięki pomocy emigracji litewskiej (m.in. Aloyzasa Pečiulisa z Los Angeles), Ministerstwa Kultury, przedstawicieli władz lokalnych (Zbigniewa Gołoszewskiego – dyrektora domu kultury województwa suwalskiego), rodaków z Litwy (Vytautasa Statulevičiausa) oraz wielu innych osób, wspierających litewską działalność wydawniczą. Od początku swojej działalności oficyna zajmowała się nie tylko wydawaniem periodyków i książek, folderów, pocztówek i materiałów reklamowych, lecz również aktywnie angażowała się w życie kulturalne lokalnej społeczności: organizowała imprezy kulturalne, spotkania literackie pod nazwą „Wiosna poezji”, przedstawiała czytelnikom nowe pozycje książkowe, organizowała wystawy sztuki malarskiej, rzeźbiarskiej. Wydawnictwo „Aušra” jest w Polsce jedynym wydawcą podręczników szkolnych w języku litewskim do nauki języka litewskiego, geografii, matematyki, muzyki.

Wydawnictwo jest głównym wydawcą czasopism litewskich, kierowanych do Litwinów zamieszkałych nie tylko na Suwalszczyźnie, ale w całej Polsce i za granicą. Od 1993 roku wydawnictwo „Aušra” wydaje pięć czasopism: dwutygodnik „Aušra” (Zorza) , miesięcznik dla

dzieci „Aušrelė” (zdrobnienie od „Aušra”), kwartalnik „Suvalkietis” (Suwalczanin), kwartalnik „Šaltinis” (Źródło) oraz rocznik „Terra Jatwezenorum” (Kraina Jaćwingów).

Czasopisma wydawnictwa „Aušra” nie przynoszą zysków. Jednakże ze względu na to, że litewskie czasopisma stanowią pomost między lokalną społecznością litewską a Litwinami zamieszkującymi inne regiony Polski i zagranicę, są wydawane. Wydawcom zależy bowiem, by słowo litewskie dotarło do jak najszerszego grona odbiorców, dlatego stwarzają oni optymalne warunki do nabycia litewskich czasopism. Część nakładu trafia bezpłatnie do litewskich szkół nie tylko w Polsce, ale również na Białorusi, Ukrainie, Litwie, w Kaliningradzie, w Estonii, Łotwie, Kanadzie. Często pisma te są przekazywane jako prezenty podczas imprez kulturalnych.

Najważniejszym czasopismem polskich Litwinów jest „Aušra”, której początki sięgają lat pięćdziesiątych XX wieku. 30 marca 1957 roku powstało LVKD - Litewskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne (dziś: Stowarzyszenie Litwinów w Polsce) zrzeszające Litwinów, zamieszkujących terytorium Polski. Jednym z wielu priorytetów organizacji było wydawanie własnego czasopisma, które miało być istotnym środkiem działalności organizacji litewskiej w pielęgnowaniu i popularyzowaniu litewskiego słowa, litewskiej literatury, kultury, historii. Głównym celem pisma miało być podtrzymanie świadomości narodowej wśród Litwinów pozbawionych kontaktu z Litwą.

W tej sytuacji rozpoczęto prace przygotowawcze do wydania czasopisma polskich Litwinów zatytułowanego „Dainava”. Tytuł odwoływał się do słowa „daina” – pieśń, a Dainava – to kraina pieśni. Dainava, to określenie krainy/regionu historycznego w Europie, znanej też jako Jaćwież, Sudowia, zamieszkiwanego w przeszłości przez Bałtów. Niestety, Litewskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne zetknęło się z wieloma przeciwnościami i mimo starań organizatorów – Lucjusza Konstantynowicza (Liucijus Konstantinavičius), Józefa Maksimowicza (Juozas Maksimavičius), Petroneli Jachimowicz-Durtan (Petronelė Jakimavičienė-Durtonaitė), którzy mieli już przygotowany jego projekt, nie ukazał się żaden numer tego pisma. Ówczesne władze polskie nie miały zaufania do Litwinów, gdyż większość aktywistów litewskich działała niezależnie, nie angażowała się w działalność partyjną i państwową. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w zasadzie nie sprzeciwiało się temu przedsięwzięciu, jednak nalegało, by LVKD znalazło „odpowiedniego” kandydata do prowadzenia redakcji pisma. Ponieważ kandydata takiego nie znaleziono, w rezultacie inicjatywa wydawania pisma „Dainava” upadła.

Jesienią 1959 roku odbył się w Sejnach II Zjazd LVKD, podczas którego wybrano nowy zarząd, który zatwierdził wydawanie czasopisma społeczno-kulturalnego w języku litewskim pod tytułem „Aušra”. Słowo to oznacza wschód słońca, świt, jutrzeńkę, zorzę. Jest to nazwa symboliczna i bardzo wymowna - Litwinom daje nadzieję na przyszłość pielęgnowania języka

litewskiego, litewskiej kultury, tradycji, wartości związanych z tożsamością narodową. Tytuł czasopisma nawiązywał do „Aušry” ukazującej się w XIX w., od 1883 roku redagowanej przez Jonasa Basanaviciusa (Jonas Basanavičius), lekarza, uczonego, jednego z najwybitniejszych działaczy dążących do odzyskania niepodległości Litwy.

Celem czasopisma „Aušra” wydawanego w czasach carskich (obowiązywał zakaz druku czcionką łacińską), było rozbudzenie w narodzie litewskim poczucia patriotyzmu, odrodzenia narodowego, ruchu wyzwolenieckiego. Pismo zwracało szczególną uwagę na historię narodu litewskiego, akcentowało zasługi wybitnych osób w dziejach Litwy. Redaktorzy pisma starali się udowodnić swym rodakom, że zasługują na prawo do swego języka, kultury, pielęgnowania litewkości.

Nowe czasopismo miało nawiązywać do tego sprzed kilkudziesięciu lat nie tylko tytułem, ale przede wszystkim treściami, celami, priorytetami, którymi jak przed laty miały być: pielęgnowanie litewskiego słowa i tożsamości narodowej, kultury, historii, obyczajów Litwinów. Czasopismo „Aušra” ukazujące się początkowo dwa razy w roku (dzisiaj dwutygodnik) zaczęło wydawać od września 1960 roku w Warszawie. Wydawcą było Białostockie Wydawnictwo Prasowe RSW „Prasa-Książka-Ruch”. Druk realizowały drukarnie w Warszawie i Białymstoku. Trwało to do 1990 roku, kiedy redakcja „Aušry” zrezygnowała z usług białostockiego wydawnictwa. Wówczas wydawcą czasopisma zostało Stowarzyszenie Litwinów w Polsce (SLwP). W 1990 roku Ministerstwo Kultury i Sztuki sfinansowało zakup sprzętu dla redakcji (komputer, drukarka laserowa), co dało początek własnemu wydawnictwu w Puńsku. Jeszcze w tym samym roku, po konsultacjach w kilku drukarniach na Litwie i w Suwałkach, z funduszy SLwP zakupiono pierwszą maszynę poligraficzną (Romayor 314). Siedzibę redakcji i drukarni otwarto w pomieszczeniach Urzędu Gminy w Puńsku przy ul. Mickiewicza 23. W ciągu dwóch lat powstała baza wydawnicza, przeszkolono też odpowiednią kadrę.

Pierwszy numer nowej „Aušry” ukazał się we wrześniu 1960 roku. Nie było wówczas jeszcze redaktora prowadzącego. Czasopismo ukazywało się dzięki staraniom kolegium redakcyjnego, w którego skład wchodził litewski aktywiści z Warszawy (m.in. doc. Bronisław Mickiewicz (Bronislovas Mickevičius)). Pismo spotkało się z entuzjastycznym przyjęciem Litwinów, mimo, że nie zawierało ono jeszcze zbyt wielu artykułów o wartościach narodowych, a raczej teksty o charakterze ideologicznym. Najważniejsze było jednak to, że po latach starań ukazywało się w Polsce pismo w języku litewskim. Było w nim sporo informacji na temat działalności LVKD; były teksty o Litwie, społeczności litewskiej w Polsce, szkolnictwie litewskim.

W 1961 roku ukazał się drugi numer, którego redaktorem naczelnym był Zygmunt Stoberski (Zigmantas Stoberskis). Nie został on jednak wybrany przez Główny Zarząd LVKD. Był raczej zaufanym człowiekiem ówczesnych władz polskich. Stoberski był eseistą, krytykiem literatury, tłumaczem literatury z języków litewskiego, rosyjskiego, chorwackiego, serbskiego. Znał język

litewski. Nie wiązał się jednak emocjonalnie z „Aušrą”, a jedynie formalnie wykonywał obowiązki redaktora naczelnego. W skład kolegium redakcyjnego wchodził wówczas: przewodniczący LVKD Olgierd Skrypko (Algirdas Skripka) z Sejn, Michał Kmita (Mykolas Kmita) z Warszawy oraz Helena Norwidówna. Grafiką zajmował się redaktor techniczny Kazimierz Sz wajnowski.

Koszty druku pisma w Warszawie były wysokie. Za środki otrzymywane od władz państwowych na druk czasopisma można było wydać tylko jeden numer w ciągu roku. Nie było też możliwości, by pismo prenumerować lub kolportować za pośrednictwem poczty, ponieważ nie było ono jeszcze wpisane do Indexu Prasy Polskiej. Stąd kolportaż odbywał się żywiłowo za pośrednictwem szkół, członków LVKD, działaczy wiejskich. Od 1972 roku (nr 18) „Aušra” była drukowana w firmie graficznej w Białymstoku. Po utworzeniu nowego Prezydium Głównego Zarządu LVKD, redakcja została przeniesiona z Warszawy do Puńska. W tym czasie redaktorem kilku numerów „Aušry” (od numeru 18) był nauczyciel Jan Karczewski (Jonas Karčiauskas).

Od 1973 roku (od numeru 21) pismo zaczęło się ukazywać w formie kwartalnika. Za pośrednictwem Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej RSW Prasa-Książka-Ruch w Warszawie można je było już prenumerować, jak również nabyć w kioskach z prasą. LVKD starało się, by każda litewska rodzina na Sejneńszczyźnie miała w swym domu „Aušrę”. Dlatego redakcja angażowała młodzież szkolną i licealną do zbierania prenumeraty w litewskich wsiach.

Niestety, druk i kolportaż czasopisma stanowił dla redakcji nie lada problem. Szczególnym utrudnieniem był brak w drukarni linotypisty posługującego się językiem litewskim. Wszelkie prace wykonywali Polacy, którzy nie znali języka litewskiego, dlatego zdarzały się błędy korektorskie. Redakcja „Aušry” została przeniesiona do Sejn, a redaktorem naczelnym został Eugeniusz Pietruszkiewicz (Eugenijus Petruškevičius), który kierował pismem ponad 11 lat. Przychylność władz państwowych dla pisma i kolejnych redaktorów naczelnych zależała od treści zamieszczanych w nim artykułów. Przewodniczący LVKD oraz redaktor naczelny często byli wzywani do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w celu wytłumaczenia się ze zbyt wielu tekstów dotyczących historii Litwy. Zarzucano Redakcji brak treści dotyczących współczesnego życia politycznego i zbyt lakoniczne traktowanie spraw ideologicznych związanych z Polską Zjednoczoną Partią Robotniczą i osiągnięciami socjalizmu w Polsce i sowieckiej Litwie.

Niezależnie od pewnych trudności pismo rozwijało się. W 1978 roku zmienił się format „Aušry” z A3 na B5, stopniowo zwiększał się nakład czasopisma, a w latach 1978-1980 osiągnął rekordową liczbę 4000 egzemplarzy.

Mimo zastrzeżeń władz państwowych, stopniowo zmieniała się również treść czasopisma. Zaczęły pojawiać się tematy wcześniej zakazane, dotyczące historii, ludzi, wydarzeń na Litwie, sytuacji politycznej w Polsce. Podejmowano sprawy ważne i najbardziej aktualne dla samych

polskich Litwinów: edukacji w języku ojczystym, działalności społecznej, lokalnej historii i etnografii w regionie. Redaktor naczelny Eugeniusz Pietruszkiewicz co kwartał zwoływał Radę Redakcyjną i konsultował treść oraz wygląd „Aušry”. Do redakcji nie wpływało zbyt wiele tekstów, jednakże miała ona swoich stałych współpracowników. Byli to: Jan Staškielunas (Jonas Stoskeliūnas), Jan Pojavis (Jonas Pajaujįs), Irena Czepla (Irena Čėplienė), Antoni Surowiec (Antanas Suraučius), Władysława Pojavis (Vlada Pajaujienė), Eugeniusz Pietruszkiewicz (Eugenijus Petruškevičius), Józef Maksimowicz (Juozas Maksimavičius), Józef Vaina (Juozas Vaina). Zdarzały się też teksty przysyłane z Litwy przekazywane za pośrednictwem stowarzyszenia współpracy kulturalnej między krajami, ale były one zabarwione ideologicznie. Zamieszczano je w dziale „Tarybą Lietuva” (Sowiecka Litwa).

Podobnie jak cała polska prasa do 1990 roku, „Aušra” podlegała cenzurze państwowej. Przed oddaniem tłumaczeń artykułów do Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, redakcja dokładnie analizowała teksty. Autorzy byli świadomi kontroli, więc starali się nie pisać w sposób prowokujący, dbając o neutralny sposób wyrażania swoich myśli. Do najbardziej cenionych artykułów „Aušry” należały teksty Jana Staškielunasa o Litwinach - osobistościach w dziedzinie kultury i literatury, o istotnych wydarzeniach i jubileuszach. Eugeniusz Pietruszkiewicz pisał o aktualnościach w polityce, o sytuacji w kraju, zjazdach partii komunistycznej, osiągnięciach socjalizmu w Polsce i na Litwie, itp. Irena Czepla poruszała tematy historyczne Litwy, uwrażliwiała Litwinów na ich przeszłość, na tożsamość i świadomość narodową. Jan Pojavis z kolei pisał o naszym regionie – powszechnie znany jest cykl jego tekstów o wsiach regionu Puńsk-Sejny. Temat etnografii tego regionu poruszała żona Jana, Władysława oraz Józef Vaina. Stałym współpracownikiem pisma był też Antoni Surowiec, który pisał o działalności Litwinów z Pomorza. W ówczesnych numerach „Aušry” można znaleźć również publicystykę Józefa Maksimowicza skłaniającą czytelników do aktywnych dyskusji na łamach pisma.

W roku 1984 (do 1989) redaktor naczelną pisma została Walda Malinowska (Valda Malinauskaitė). Okoliczności przejęcia tej funkcji były dosyć kontrowersyjne. Doszło do spotkania przewodniczącego LVKD oraz redaktora naczelnego Eugeniusza Pietruszkiewicza z sekretarzem Komitetu Wojewódzkiego PZPR, podczas którego władze wojewódzkie wprost zmusiły Pietruszkiewicza do zrezygnowania z obowiązków redaktora naczelnego. Na jego miejsce zaproponowały swoją kandydatkę – Waldę Malinowską. Współpraca między nią a Głównym Zarządem LVKD nie układała się dobrze – LVKD nie akceptowało sposobu prowadzenia pisma przez nową redaktor, zaś ta nie dbała o interesy LVKD. Wszystko to, niestety, wpływało na rozwój „Aušry”, która zaczęła tracić czytelników.

W latach dziewięćdziesiątych, po przemianach, jakie nastąpiły w ustroju politycznym i gospodarczym w Polsce, „Aušrę” również czekały nowe wyzwania. Od 1989 roku funkcję redaktor naczelnej objęła Alicja Sitarska (Alicija Sitarskienė). Wydano wówczas tylko dwa

numery pisma. RSW nie zgadzała się na wydawanie czasopism mniejszości narodowych. Redakcja „Aušry“ zmuszona była szukać rozwiązań, by prowadzić samodzielną działalność wydawniczą.

Od 1990 roku „Aušra” stała się samodzielnym pismem polskich Litwinów. Przekształcono je z kwartalnika w miesięcznik. Głównymi odbiorcami „Aušry” stali się Litwini zamieszkujący północno-wschodnią część Polski. Nie jest to liczna społeczność, dlatego misją pisma jest jej jednoczenie. Czasopismem interesuje się emigracja litewska, szczególnie ci, którzy wyjechali za granicę z regionu północno-wschodniej Polski (tereny Puńska, Sejna, Suwałk i okolic). Nadal prenumerują pismo.

Do 2010 roku jedynym sponsorem pisma było Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie. Gdy dotacje się zmniejszyły, redakcja otrzymała wsparcie z Litwy – z Funduszu Prasy, Radia i Telewizji (Lietuvos spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas). Należy zaznaczyć, że po transformacji, MSWiA nie ingerowało w treści zawarte w litewskim czasopiśmie.

Dziś „Aušra” jest dwutygodnikiem o formacie A4. Jej priorytety to: zachowanie i pielęgnowanie tożsamości narodowej, zapewnienie praw przysługujących mniejszościom narodowym, pielęgnowanie języka ojczystego, zachowanie kultury regionu, problemy związane ze stanem oświaty oraz sprawy religii i duchowieństwa. Od 2001 roku „Aušrė” można również znaleźć w przestrzeni wirtualnej (strona internetowa www.ausra.pl).

W ciągu 50 lat działalności „Aušry” w Polsce zmienił się ustrój polityczny. Mimo, że dziś w zasadzie nikt nie ingeruje w treść publikacji, w działalność statutową redakcji i wydaje się, że są doskonałe warunki dla rozwoju pisma, to można zauważyć, że „Aušra” przeżywa pewien kryzys. Rekordowe nakłady 4000 egzemplarzy osiągnęto w trudnych latach 1978-1980, a obecnie nakład sięga zaledwie 1000 egzemplarzy.

Należy też wskazać, że od 1994 r. uczniowie Liceum Ogólnokształcącego im. 11 Marca w Puńsku wydają nieregularnie ukazujące się pismo „Dėmesio” („Uwaga”). Redaktorem, nadzorującym pracę uczniów jest nauczycielka Biruta Wojczulis (Birutė Vaičiulienė).

W 1998 roku zaczęto wydawać czasopismo litewskie dla dzieci „Aušrelė”. Jest to miesięcznik wychodzący w nakładzie 800 egzemplarzy. Siedziba redakcji mieści się w Puńsku. Wydawanie pisma wspiera Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas (Litwa) oraz MSWiA w Polsce. Początkowo tematyce dziecięcej wyznaczano miejsce (1-2 strony) w czasopiśmie „Aušra”. Była to twórczość dziecięca: wierszyki, opowiadania, fotografie, rysunki. Wkrótce zauważono, że litewskie dzieci chętnie piszą do redakcji. Postanowiono wówczas utworzyć samodzielne pismo dla najmłodszych czytelników. Pierwszą redaktorką naczelną była Alicja Sitarska (Alicija

Sitarskienė). Po niej funkcję tę przejmowały kolejno: Bożena Bobin (Božena Bobinienė), Ruta Burdyn (Rūta Burdinaitė), następnie Wida Baranowska (Vida Baranauskaitė).

Pismo właściwie tworzą same dzieci litewskich szkół z Puńska, Sejn, Suwałk, dostarczając do redakcji swoje prace: rysunki, wiersze, opowiadania, krzyżówki, zdjęcia. Z zebranych materiałów redaktor tworzy gazetkę. „Aušrelė” można zaprenumerować, ponadto pismo bezpłatnie trafia do wszystkich litewskich szkół w regionie.

Od 2009 roku w Puńsku ukazuje się rocznik historyczny „Terra Jatwezenorum” (Kraina Jaćwingów) wydawany przez Wydawnictwo „Aušra”. Jest on poświęcony szczególnie byłym mieszkańcom terytorium obecnego pogranicza polsko-litewskiego – Jaćwingom (XI-XIII w.) oraz Bałtom. Ponadto pismo zawiera tematykę historyczną okresu przedwojennego, powojennego, po czasy współczesne. Pismo ma charakter naukowy, ukazuje się w nakładzie 300 egzemplarzy. Jest dostępne w Internecie. Redaktorem naczelnym jest Sygit Birgiel (Sigitas Birgelis).

Ostatnim pismem lokalnym społeczności litewskiej, ukazującym się od marca 2013 roku jest „Punsko parapijos naujienos” - bezpłatny biuletyn informacyjny parafii w Puńsku. Jest to niewielkie pismo parafialne, na razie czterostronicowe, w formacie A5. Zawiera aktualne informacje i ogłoszenia parafialne. Redaguje je Bożena Bobin (Božena Bobinienė) oraz miejscowy ksiądz wikariusz. Nakład jest zmienny (150-300 egz.), zależny od świąt religijnych.

Podsumowując, trzeba powiedzieć, że wraz ze zmianami społeczno-ustrojowymi w Polsce w latach 1989/1990 zmieniła się sytuacja prasy litewskiej, szczególnie wydawanej na terenie Puńska i kierowanej do jego społeczności. Oprócz głównego czasopisma „Aušra” zaczęły ukazywać się nowe tytuły, zarówno o charakterze popularnym, jak i naukowym. Na uwagę zasługują pisma kierowane do dzieci i młodzieży. Czasopisma litewskie na Suwalszczyźnie świadczą o zainteresowaniu historią tej ziemi, językiem i kulturą. Głównym ośrodkiem wydawniczym czasopism litewskich jest Puńsk i wydawnictwo „Aušra”.

2.6. TWÓRCZOŚĆ LUDOWA, LOKALNI TWÓRCY

Okres po II wojnie światowej był czasem powolnego zanikania tradycyjnych obrzędów i zwyczajów mieszkańców Sejneńszczyzny, a więc i Gminy Puńsk. W wielu regionach nastąpił całkowity ich zanik. W to miejsce napływały nowe wzory wynikające z przemian społeczno-gospodarczych. Jednym z istotnych wydarzeń mających wpływ na te zmiany było między

innymi przekształcenie się chłopskiej gospodarki w gospodarkę towarową. Swój wpływ miały również media, które narzucały miejskie wzorce i doprowadzały do unifikacji kulturowej.

Obecna tradycja architektoniczna oraz wytwórcza powstała na miejscu i wynika z lokalnych potrzeb. Jako rejon peryferyjny wykształciło się tu kilka głównych dziedzin twórczości ludowej, między innymi: stolarstwo, tkactwo, plecionkarstwo, kowalstwo oraz rzemiosło. Warto przy tym wspomnieć, że położenie powiatu sejneńskiego, w tym Gminy Puńsk na styku trzech państw: Polski, Litwy oraz Białorusi, prowadzi do przenikania tradycji i rzemiosła charakterystycznego dla wskazanych narodowości.

Stolarstwo

Stolarstwo lokalne opiera się głównie na tworzeniu replik tradycyjnego wyposażenia izby oraz sprzętów. Dawne wyposażenie było skromne, a do najważniejszych mebli należał prosty stół na czterech nóżkach, skrzynia, „szlabany”, których w dzień używano jako ławy z oparciem, a wieczorem rozsuwano je do spania.

Tkactwo

Tkactwo stanowi jedną z najlepiej rozwiniętych dziedzin twórczości ludowej w regionie. Niegdyś podstawowymi surowcami były len i wełna. W dawnych gospodarstwach wysiewano niewielkie zagony lnu oraz hodowano po kilka owiec, tak by wystarczyło na własne potrzeby. Wyprodukowany materiał farbowano za pomocą kory brzoźowej, dębowej lub olchowej. Po wojnie, gdy nie było już kunsztem powszechnym, lecz zawodowym, powstały dwa główne ośrodki o własnej odrębnej tradycji. Jeden mieści się w Puńsku, a drugi w Lipsku nad Biebrzą.

Plecionkarstwo

Plecionkarstwo w regionie Sejneńszczyzny należało do najbardziej powszechnych zajęć. Trudniły się tym zarówno kobiety jak i mężczyźni, którzy wyplatali kosze - bardzo użyteczne w gospodarstwie domowym, torby pasterskie, kapelusze, a nawet kołyski dla dzieci. Podstawowym surowcem twórczości była wiklina, jednak używano również korzeni sosny, świerku oraz gałęzi jałowca lub leszczyny.

Kowalstwo

Kowalstwo w regionie prężnie rozwijało się do czasu II wojny światowej, kiedy pojawiły się narzędzia i sprzęty produkcji fabrycznej. Do najciekawszej formy kowalstwa należy produkcja wyposażenia wnętrza oraz meblarstwo. Powstające dzieła są bogate w walory estetyczne, np. pięknie zdobione okucia mebli, klamki, kraty. Szczególnie podziwiane są ręcznie wyrabiane krzyże.

Hafciarstwo

Haft należał do najwyższej cenionych technik zdobienia tkanin. W regionie Sejneńszczyzny zajmowało się tym wiele gospodyń domowych, a wyroby tworzone były głównie na własne potrzeby. Piękne wzory powstawały na pościeli, chusteczkach, serwetkach. Modnym było również obdarowywanie bliskich własnoręcznie wykonanymi prezentami. Obecnie na terenie Sejneńszczyzny, a dokładniej kultywowane są tradycje związane z haftowaniem, szydełkowaniem oraz wyszywaniem.

Wskazane tradycje i kultura regionu kultywowane są m.in. przez działające na terenie Gminy Puńsk koła gospodyń wiejskich. Na analizowanym obszarze funkcjonują koła w miejscowościach: Wilkopedzie, Przystawańce, Wojtokiemie, Sankury, Puńsk i Sejwy.

2.7. HISTORIA GMINY PUŃSK

„Na terenie dzisiejszego Puńska i okolic pierwsi osadnicy pojawili się ok. 10 tyś. lat p.n.e. Ślady ich bytu znaleziono w pobliskich miejscowościach Krejwiany, Szoląny, Wołyńce, Oszkinie, Wojponie, Szlinokiemie. W średniowieczu ziemie te należały do Jaćwingów. Jaćwingowie mieszkali tu do końca XIII wieku, potem tereny te porastała Puszcza Mereczka. Zaczęto ją kolonizować dopiero w XV wieku. Kolonizowali Litwini (Dzukowie) z Merecka i Puni, osadnicy ruscy oraz Polacy z Mazowsza. Rusini ulegli polonizacji lub lituanizacji, zatem od XVI wieku na terenie Puńska pozostała ludność litewska i polska.

Pierwsze wzmianki o osadnikach nad jeziorem Punia można znaleźć w rewizji puszczy królewskich z 1559 roku, w której pisze się, iż Osada Puńsk znajduje się nad jeziorem Punia, na wzniesieniu. W miejscu tym dziś stoi kościół. W drugiej połowie XVI wieku Mazowszanin Stanisław Zaliwski na północnym brzegu jeziora Punia wybudował dwór przy drodze do Szoląt. Dwór i część leśnictwa sejwejskiego utworzyła wieś Nowe Puńsko. Po połączeniu obu wsi powstało miasteczko, w którym tenże sam Zaliwski w 1597 roku ufundował kościół parafialny. Wystarał się on o stosowny dokument podpisany przez Zygmunta III Wazę, uposażając parafię. Znalazło się w niej znamienite zdanie, aby proboszcz parafii znał język litewski. Puńsk rozbudował się między dworem, kościołem i plebanią, naokoło rynku w kształcie kwadratu oraz ulic wychodzących z tego rynku.

Pierwsza wzmianka o mieszkańcach puńskich pochodzi z 1606 roku. Oficjalny dokument, określający prawa miejskie pochodzi z 1606 roku, wystawiony został za panowania Władysława IV, który nadał miastu herb z wizerunkiem świętego Piotra Apostoła. Wiadomo

o tym przywileju z tekstu przywileju z 1792 roku o odnowieniu praw miejskich Puńska przez króla Stanisława Augusta. Puńsk był miastem królewskim, składającym się z trzech jurysdykcji: właściwego miasta posiadającego samorząd, dworu leśniczego oraz plebani z ogrodami i innymi posiadłościami miejscowego proboszcza. W 1700 roku w osadzie działała szkoła, szpital, mieszkało około 600 mieszkańców.

Po okresie rozkwitu, wskutek epidemii, podziału dóbr plebana puńskiego, podziału leśnictwa sejwejskiego, rozbiorów Rzeczypospolitej miasto przestało się rozwijać i zubożało. W 1852 roku na prośbę samych mieszczan Puńsk utracił status i prawa miejskie.

Przed I wojną światową w Puńsku działała filia Towarzystwa „Žiburys”, księgarnia, biblioteka i czytelnia litewska. W 1907 roku działała spółka „Dzūkās”, oddział Towarzystwa Trzeźwości, towarzystwa religijne. Po I wojnie światowej zorganizowano w Puńsku litewski samorząd, w którego skład wchodził: wójt, sekretarz oraz kilkunastu milicjantów.

Przed II wojną światową mieszkańcy Puńska i okolic brali aktywny udział w amatorskiej działalności artystycznej. Funkcjonował Oddział Towarzystwa im Św. Kazimierza, działała Spółdzielnia „Talka”, organizowano szkolnictwo litewskie. W okresie międzywojennym większość mieszkańców Puńska stanowili Żydzi, którzy mieli synagogę.

Po II wojnie światowej dzięki aktywności mieszkańców Puńska utworzono Dom Kultury Litewskiej (1956r.), Liceum Ogólnokształcące z Litewskim Językiem Nauczania (1956r.). powstały szkoły podstawowe z litewskim językiem nauczania. W tym okresie powstały zespoły ludowe: kapela „Klumpė”, chór „Dzūkija”, zespół choreograficzny „Jotva”.

Zamieszkała teren Puńska mniejszość litewska przez cały okres zachowała swoją tożsamość litewską, co miało wielki wpływ na rozwój kultury i oświaty w Puńsku oraz na terenie całej gminy. Dzięki swojej zaradności i pracowitości powstało wiele ważnych inwestycji: ośrodek zdrowia, budynek Urzędu Gminy, budynek poczty, budynki oświatowe, ulice i chodniki. W swoim czasie doskonale działały Spółdzielnia Usług Rolniczych, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc chłopska” (do dnia dzisiejszego). Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych powstały prywatne sklepy, zakłady przetwórstwa rolnego itp.”

Źródło: <http://www.ugpunsk.pl>

2.8. PLANOWANIE I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Na terenie gminy opracowano 13 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, których wykaz zawarto w tabeli 15. Z kolei na rysunku 22 wskazano zasięg obowiązujących planów. Należy przy tym podkreślić, że planowane jest podjęcie kolejnych uchwał w sprawie przystąpienia do sporządzenia planów miejscowych w dostosowaniu do założeń budżetu gminy.

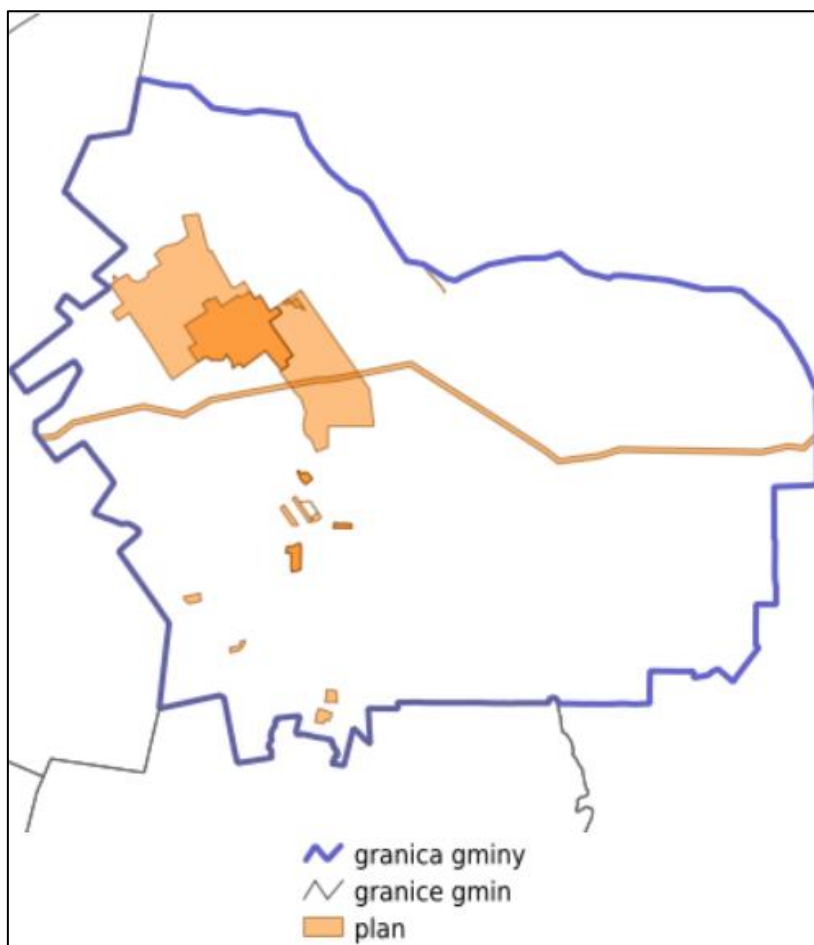
Kwestie planowania i zagospodarowania przestrzennego reguluje ponadto Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Puńsk zatwierdzone Uchwałą Nr XXII/104/00 Rady Gminy Puńsk z dnia 18 sierpnia 2000 r. ze zmianami.

Tabela 15. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie Gminy Puńsk

Lp.	Numer uchwały	Nazwa planu
1.	Uchwała nr III/10/06 z dnia 29.12.2006 r. Uchwała nr IX/82/2020 z dnia 25.02.2020 r.	MPZP ośrodka gminnego Puńsk (miejscowość Puńsk)
2.	Uchwała nr III/11/2006 z dnia 29.12.2006 r. Uchwała nr XXXII/226/2018 z dnia 27.09.2018 r.	MPZP wsi Trakiszki i części wsi Oszkinie
3.	Uchwała nr XIX/100/08 z dnia 24.10.2008 r.	MPZP części wsi Smolany i części wsi Rejsztokiemie
4.	Uchwała nr XXI/137/2013 z dnia 25.04.2013 r.	MPZP dwutorowej napowietrznej linii elektroenergetycznej 400 kV Ełk- Granica RP
5.	Uchwała nr XXXII/224/2018 z dnia 27.09.2018 r.	Zmiana MPZP części wsi Wojtkiemie
6.	Uchwała nr XXXII/223/2018 z dnia 27.09.2018 r.	MPZP części wsi Boksze-Osada
7.	Uchwała nr I/4/2018 z dnia 29.11.2018 r.	MPZP części wsi Sejwy
8.	Uchwała nr III/13/06 z dnia 29.12.2006 r.	MPZP części wsi Wołyńce
9.	Uchwała nr III/12/06 z dnia 29.12.2006 r.	MPZP części wsi Boksze Stare
10.	Uchwała nr XXXII/225/2018 z dnia 29.09.2018 r.	Zmiana MPZP „Osada Jaćwiesko-Pruska” we wsi Oszkinie
11.	Uchwała nr XXXIII/154/01 z dnia 07.09.2001 r.	MPZP części terenów wsi Oszkinie
12.	Uchwała nr XXXIII/152/2001 z dnia 07.09.2001 r.	MPZP wioski letniskowej „Nad Sejwami” w Oszkiniach
13.	Uchwała nr XXXIII/153/2001 z dnia 07.09.2001 r.	MPZP części terenów wsi Oszkinie

Źródło: Dane Urzędu Gminy Puńsk

Rysunek 22. Zasięg miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na terenie Gminy Puńsk

Źródło: <https://punska.e-mapa.net/wykazplanow/>

Powyższe podsumowanie pozwala ocenić postępy w opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Puńsk jako zauważalne, ale jednak niezadawalające. Uznaje się, że taki stan i jego utrzymywanie nie stanowi zagrożenia dla ładu przestrzennego na terenie gminy.

2.9. WYKORZYSTANIE ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII NA TERENIE GMINY PUŃSK ORAZ ZOBOWIĄZANIA PRAWNE

Polska, zgodnie z Protokołem z Kioto oraz pakietem klimatyczno-energetycznym Unii Europejskiej, jest zobowiązana do redukcji emisji gazów cieplarnianych. Istotny wpływ na kształtowanie krajowej strategii energetycznej ma polityka klimatyczno-energetyczna Unii Europejskiej (UE), w tym jej długoterminowa wizja dążenia do neutralności klimatycznej UE do 2050 r. oraz mechanizmy regulacyjne stymulujące osiągnięcie efektów w najbliższych

dziesięcioleciach. Realizacja w UE celów klimatyczno-energetycznych na 2020 r. oraz 2030 r. jest kluczowa dla niskoemisyjnej transformacji energetycznej.

W związku z realizacją ambicji dekarbonizacji UE, w grudniu 2020 r. Rada Europejska zatwierdziła wiążący unijny cel zakładający ograniczenie emisji netto gazów cieplarnianych do roku 2030 o co najmniej 55% w porównaniu z poziomem z roku 1990. Zwiększono tym samym dotychczas obowiązujący 40% cel redukcyjny. Nowa unijna ambicja została określona jako kolektywny cel dla całej Unii tj. realizowany na podstawie kontrybucji państw członkowskich, przy uwzględnieniu uwarunkowań krajowych, specyficznych punktów startowych, potencjału redukcyjnego, zasady suwerenności w kształtowaniu krajowego miksu energetycznego, konieczności zagwarantowania bezpieczeństwa energetycznego; w sposób możliwie najbardziej racjonalny pod względem kosztów celem zachowania przystępnych cen energii dla gospodarstw domowych oraz konkurencyjności UE, jak również uwzględniając zasadę sprawiedliwości i solidarności. Podążanie za dynamicznie przyspieszającymi trendami klimatyczno-energetycznymi UE będzie stanowić dla Polski znaczące wyzwanie transformacyjne. W związku z określonymi celami dla Polski należy wskazać, że także na terenie Gminy Puńsk konieczna jest dalsza realizacja działań, których celem jest zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych oraz wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Energia słoneczna

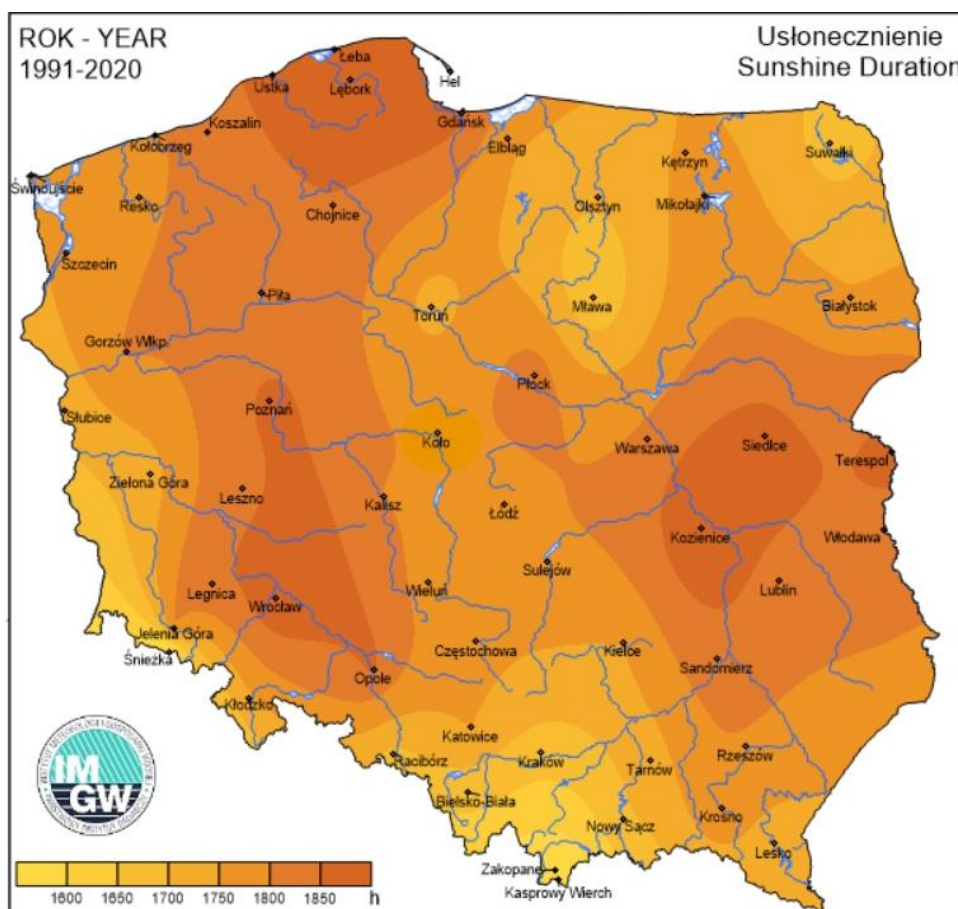
Zgodnie z danymi Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk w Gminie Puńsk średnioroczne sumy napromieniowania słonecznego całkowitego padającego na jednostkę powierzchni poziomej wynoszą poniżej 3 650 MJ/m², zaś roczna liczba godzin czasu promieniowania słonecznego wynosi powyżej 1 650, co zaprezentowano na rysunku 23. Występuje tu więc umiarkowany potencjał do wykorzystania tego odnawialnego źródła energii. W ostatnich latach mieszkańcy wyposażyli swoje budynki w instalacje OZE, zrealizowano także projekty, dzięki którym zwiększyła się ilość wykorzystywanych odnawialnych źródeł energii, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym, jednak nadal jest ona niewystarczająca. Gmina Puńsk zrealizowała m.in. następujące projekty:

- Ekologiczne źródła energii na budynkach użyteczności publicznej w Gminie Puńsk - inwestycja uzyskała dofinansowanie w ramach działania 5.1. Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 i zakładała montaż instalacji solarnej oraz 3 instalacji fotowoltaicznych dla potrzeb 3 budynków użyteczności publicznej. Wartość projektu to 694 500,00 zł, a wartość dofinansowania – 326 489,10 zł;
- Budowa instalacji OZE w budynkach użyteczności publicznej na terenie Gminy Puńsk - inwestycja uzyskała dofinansowanie w ramach działania 5.1. Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa

Podlaskiego na lata 2014-2020 i zakładała budowę instalacji fotowoltaicznych dostarczających energię na potrzeby 2 budynków użyteczności publicznej. Wartość projektu wyniosła 461 248,44 zł, a wartość dofinansowania to 297 598,97 zł;

- Odnawialne źródła energii w Gminie Puńsk - inwestycja uzyskała dofinansowanie w ramach działania 5.1. Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 i zakładała montaż ogniw fotowoltaicznych na budynkach mieszkalnych. Wartość projektu wyniosła 1 771 755,08 zł, a wartość dotacji to 1 139 534,61 zł;
- Budowa instalacji OZE w prywatnych budynkach mieszkalnych na terenie Gminy Puńsk - inwestycja uzyskała dofinansowanie w ramach działania 8.6. Inwestycje na rzecz rozwoju lokalnego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 i zakładała montaż paneli fotowoltaicznych na 20 budynkach indywidualnych oraz montaż kolektorów słonecznych na 6 obiektach stanowiących własność mieszkańców Gminy Puńsk. Wartość projektu to 594 000,00 zł, a wartość dofinansowania wyniosła 467 500,00 zł.

Rysunek 23. Usłonecznienie na terenie Polski w latach 1991-2020

Źródło: <https://klimat.imgw.pl>

Energia biomasy

Wydaje się, że rolniczy charakter gminy i znaczna ilość gospodarstw rolnych stanowiłyby dogodne miejsce do lokalizacji odnawialnych źródeł energii wykorzystujących biomasę i biogaz. Gospodarstwa te mogą stanowić dobre źródło surowca niezbędnego do pracy biogazowni, elektrociepłowni na biomasę, itp. Biomasa jest najstarszym i najczęściej wykorzystywanym źródłem energii odnawialnej. Stanowi całą istniejącą na Ziemi materię organiczną, w jej skład wchodzi ulegające biodegradacji części produktów, odpady lub pozostałości pochodzenia biologicznego z rolnictwa, łącznie z substancjami roślinnymi i zwierzęcymi, leśnictwa i rybołówstwa oraz powiązanych z nimi działów przemysłu. Należy zatem stwierdzić, że na terenie gminy istnieje potencjał do wykorzystania biomasy oraz biogazu.

Energia wiatru

Dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej (IMGW) dotyczące średniorocznych prędkości wiatru wykazują, że Gmina Puńsk zlokalizowana jest w strefie I – wybitnie korzystnych, energetycznych warunków wiatrowych. W chwili obecnej w gminie nie funkcjonują elektrownie wiatrowe, natomiast zapisy Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Puńsk zatwierdzone Uchwałą Nr XXII/104/00 Rady Gminy Puńsk z dnia 18 sierpnia 2000 r. ze zmianami umożliwiają w przyszłości realizację tego typu inwestycji. Planowany jest ponadto rozwój małych i mikro instalacji opartych na odnawialnych źródłach energii, w szczególności instalacji prosumenckich.

Energia geotermalna

Gmina Puńsk leży na obszarze o bardzo niskim strumieniu ciepłym z wnętrza Ziemi i nie ma potencjału na wykorzystanie energii geotermalnej. Możliwe jest jednak wykorzystanie energii dostępnej za pośrednictwem pomp ciepła.

Energia wodna

Budowa elektrowni wodnej wiąże się ze spełnieniem szeregu wymogów wprowadzonych przepisami prawa dotyczących m. in. zapobiegania stratom ryb, ograniczeniom przekształcania rzeźby terenu i naturalnego koryta rzeki. Z tego względu źródło to nie jest masowo wykorzystywane na terenie Polski. Obecnie na terenie gminy nie funkcjonuje elektrownia wodna, nie przewiduje się także budowy nowych urządzeń.

Podsumowując, na terenie Gminy Puńsk proponuje się zwiększenie wykorzystania energii pochodzącej z odnawialnych źródeł energii. Jedną z korzyści stosowania tych źródeł będzie zmniejszenie negatywnego wpływu energetyki konwencjonalnej na

środowisko. Na terenie gminy największe znaczenie wśród odnawialnych źródeł energii odgrywać będzie energia słoneczna i wiatrowa, w mniejszym zakresie biomasa, biogaz i energia wodna. Zalecane jest także wykorzystanie pomp ciepła.

3. SFERA SPOŁECZNA

3.1. DEMOGRAFIA

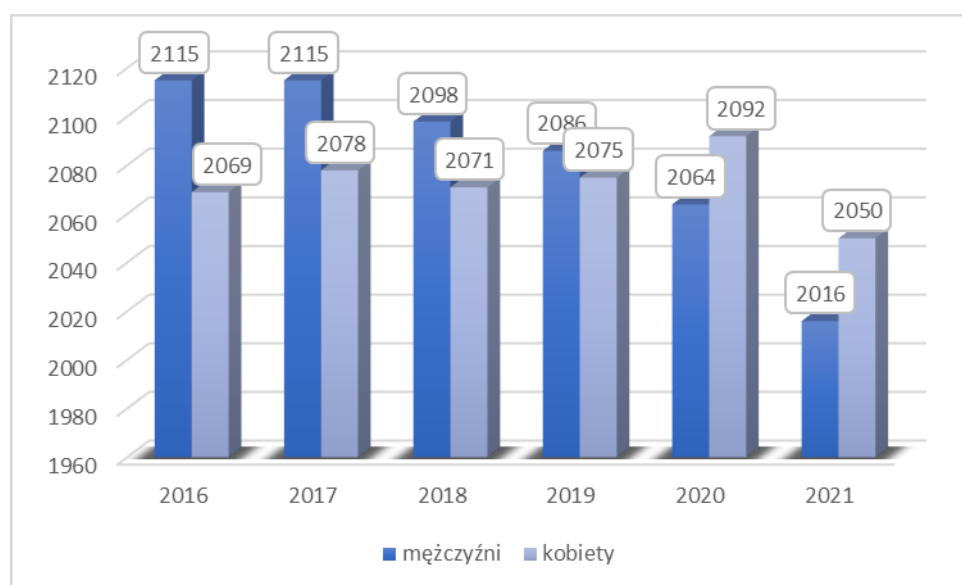
Istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój Gminy Puńsk jest sytuacja demograficzna oraz perspektywy jej zmian. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w 2021 roku na terenie Gminy Puńsk zamieszkiwało 4 066 osób. W latach 2016-2019 na terenie gminy więcej było mężczyzn niż kobiet, natomiast w kolejnych okresach ta tendencja uległa odwróceniu (w 2021 r. odnotowano 49,58% mężczyzn oraz 50,42% kobiet). Liczba mieszkańców ulegała ponadto niewielkiemu zmniejszeniu, w latach 2016-2021 z terenu gminy ubyło 118 osób – 2,82%.

Tabela 16. Stan ludności faktycznie zamieszkującej teren Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ogółem, miejsce zamieszkania, stan na 31 XII							
ogółem	osoba	4 184	4 193	4 169	4 161	4 156	4 066
mężczyźni	osoba	2 115	2 115	2 098	2 086	2 064	2 016
kobiety	osoba	2 069	2 078	2 071	2 075	2 092	2 050

Źródło: Dane GUS

Wykres 5. Ludność zamieszkująca teren Gminy Puńsk według płci, stan na 31.XII.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Gminy Puńsk współczynnik feminizacji, według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w latach 2016-2019 oscylował między 98 i 99 osobami, by w roku 2021 r. przyjąć wartość 102, co świadczy o odwróceniu struktury demograficznej mieszkańców.

Gęstość zaludnienia w 2021 roku wyniosła zaś 29 osób na 1 km² i była o 1 osobę mniejsza niż w latach 2016-2020.

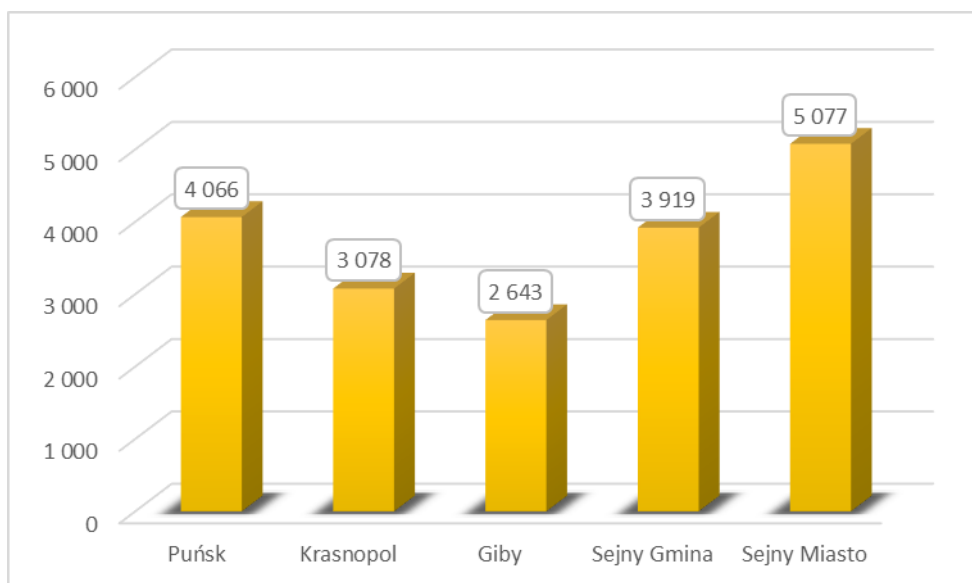
Tabela 17. Ludność na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem							
w wieku przedprodukcyjnym	%	16,1	16,1	16,2	15,6	15,9	15,4
w wieku produkcyjnym	%	63,3	62,8	62,3	62,3	61,7	61,8
w wieku poprodukcyjnym	%	20,6	21,1	21,5	22,1	22,5	22,8
Współczynnik feminizacji							
ogółem	osoba	98	98	99	99	101	102
Gęstość zaludnienia oraz wskaźniki							
ludność na 1 km ²	osoba	30	30	30	30	30	29
zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	osoba	-11,6	2,2	-5,7	-1,9	-1,2	-21,7

Źródło: Dane GUS

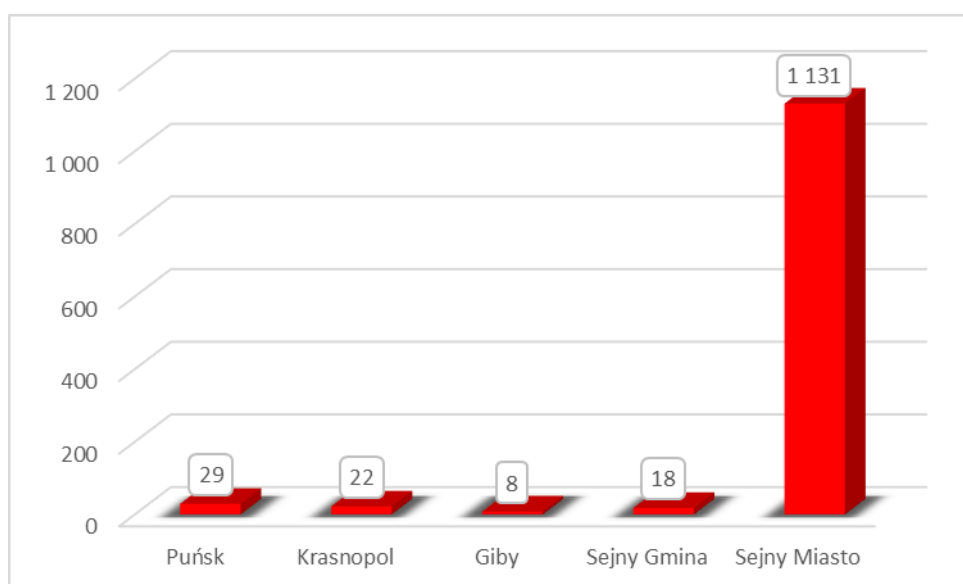
Na wykresie 6 zaprezentowano informacje na temat liczby mieszkańców poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego. Zgodnie z przedstawionymi danymi najwięcej osób zamieszkuje na terenie Miasta Sejny. Najmniejszą liczbę mieszkańców posiada Gmina Giby, natomiast Gmina Puńsk charakteryzuje się drugą najwyższą liczbą mieszkańców. Pod kątem gęstości zaludnienia Gmina Puńsk zajmuje drugie miejsce w powiecie oraz pierwsze wśród gmin wiejskich, co zostało zaprezentowane na wykresie 7.

Wykres 6. Liczba mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego, 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

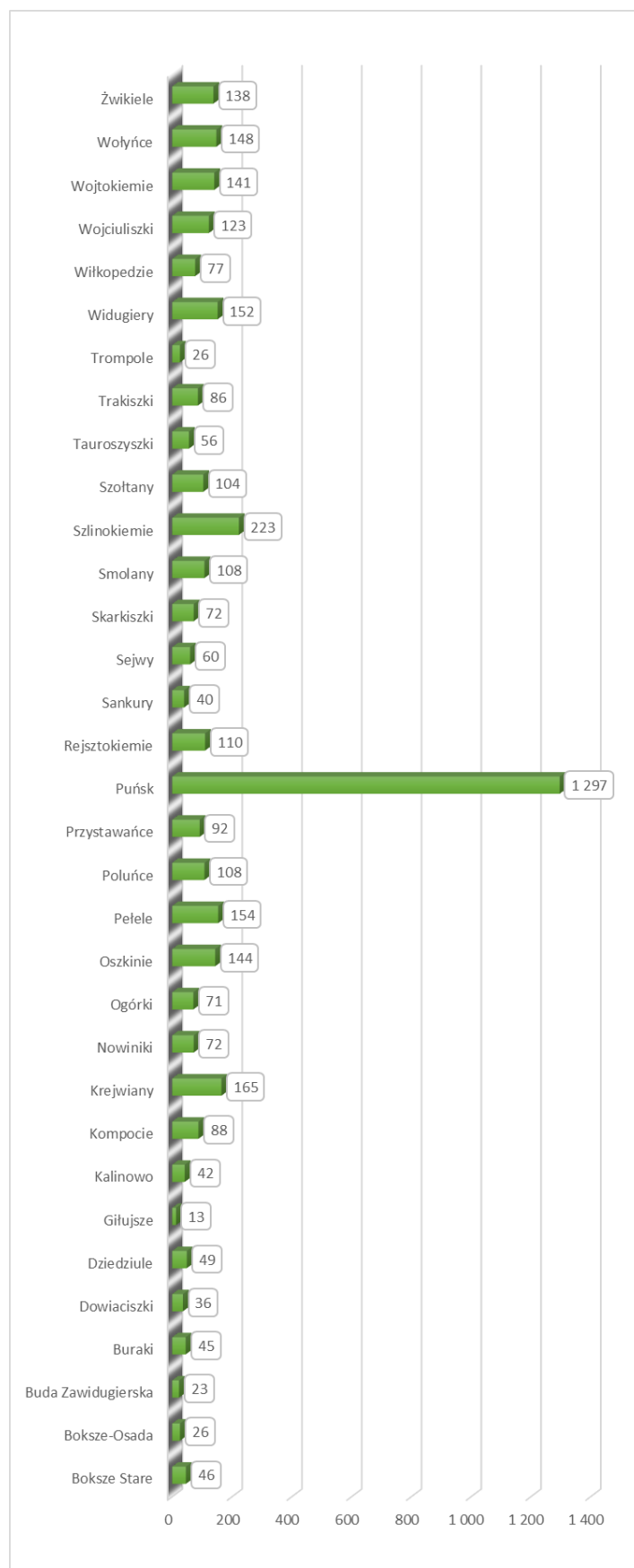
Wykres 7. Gęstość zaludnienia w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego, 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Z kolei biorąc pod uwagę uwarunkowania wewnętrzne należy stwierdzić, że największą liczbą mieszkańców charakteryzuje się Puńsk, zaś najmniejszy potencjał ludnościowy posiadają: Giłujcze, Boksze-Osada, Buda Zawidugierska oraz Trompole, co zaprezentowano na wykresie 8.

Wykres 8. Liczba mieszkańców w poszczególnych miejscowościach Gminy Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Puńsk, stan na 31.12.2021 r.

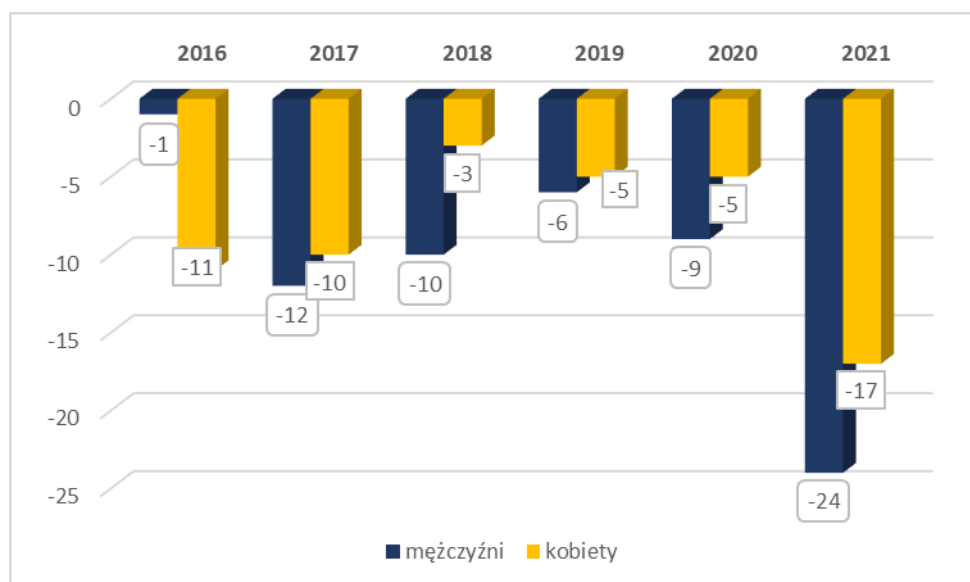
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, w Gminie Puńsk w latach 2016-2021 przyrost naturalny osiągał wynik ujemny. Najgorzej sytuacja wyglądała w 2021 r., gdy przyrost naturalny osiągnął poziom: -41. Oznacza to, że na obszarze analizowanej jednostki samorządu terytorialnego było więcej zgonów niż urodzeń. W pozostałych latach przyrost naturalny kształtował się na poziomie od -22 do -11.

Tabela 18. Ruch naturalny w latach 2016-2021 na terenie Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Urodzenia żywe						
ogółem	41	20	39	22	42	17
mężczyźni	28	12	23	13	20	9
kobiety	13	8	16	9	22	8
Zgony ogółem						
ogółem	53	42	52	33	56	58
mężczyźni	29	24	33	19	29	33
kobiety	24	18	19	14	27	25
Przyrost naturalny						
ogółem	-12	-22	-13	-11	-14	-41
mężczyźni	-1	-12	-10	-6	-9	-24
kobiety	-11	-10	-3	-5	-5	-17

Źródło: Dane GUS

Wykres 9. Przyrost naturalny na terenie Gminy Puńsk według płci w latach 2016-2021

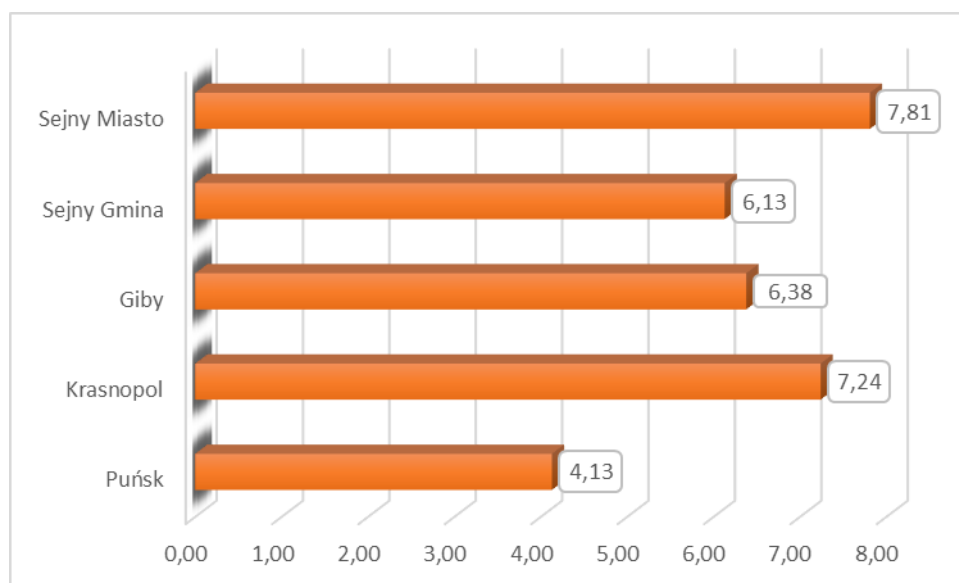

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując wskaźniki dotyczące urodzeń żywych na 1000 mieszkańców oraz liczby zgonów na 1000 mieszkańców można zauważyć, że Gmina Puńsk zajmuje ostatnie miejsce w powiecie sejneńskim. Z kolei biorąc pod uwagę przyrost naturalny na 1000 mieszkańców

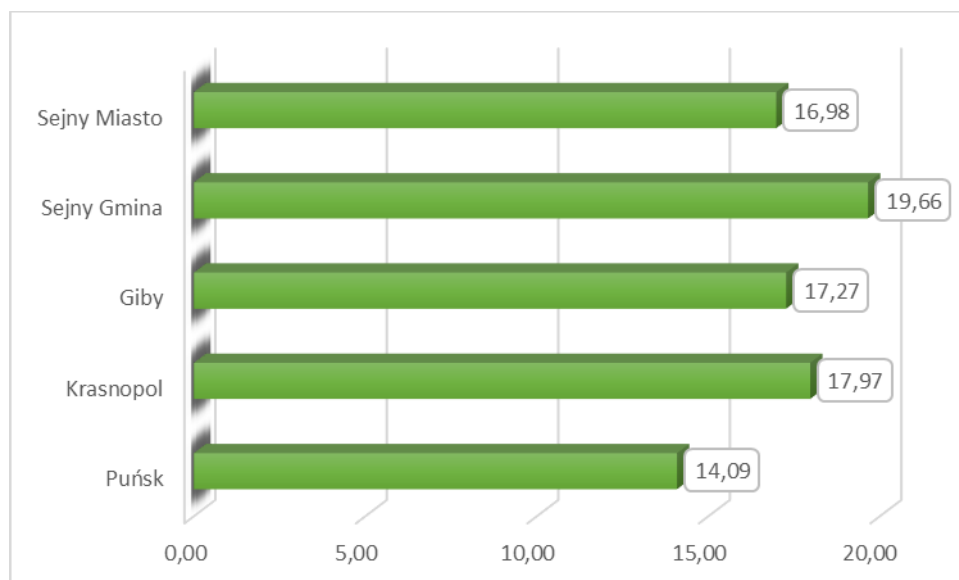
można stwierdzić, że analizowana jednostka samorządu terytorialnego zajmuje 2 miejsce w powiecie. Gmina Puńsk charakteryzuje się więc niekorzystnymi zjawiskami ludnościowymi, jednak nie odbiegają one znacząco stopniem intensywności od tendencji zaobserwowanych także w pozostałych gminach powiatu sejneńskiego.

Wykres 10. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego, 2021 r.

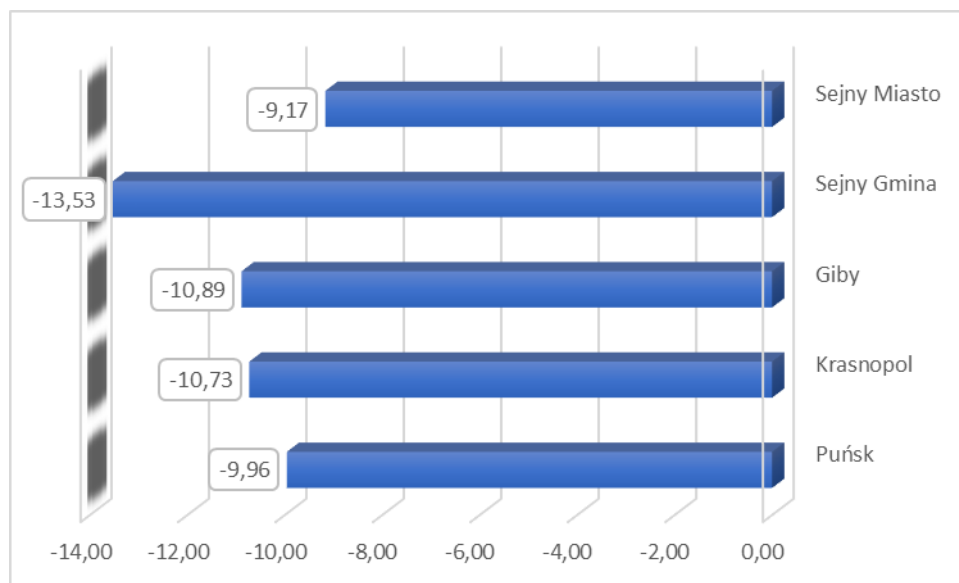
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Wykres 11. Zgony na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego, 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

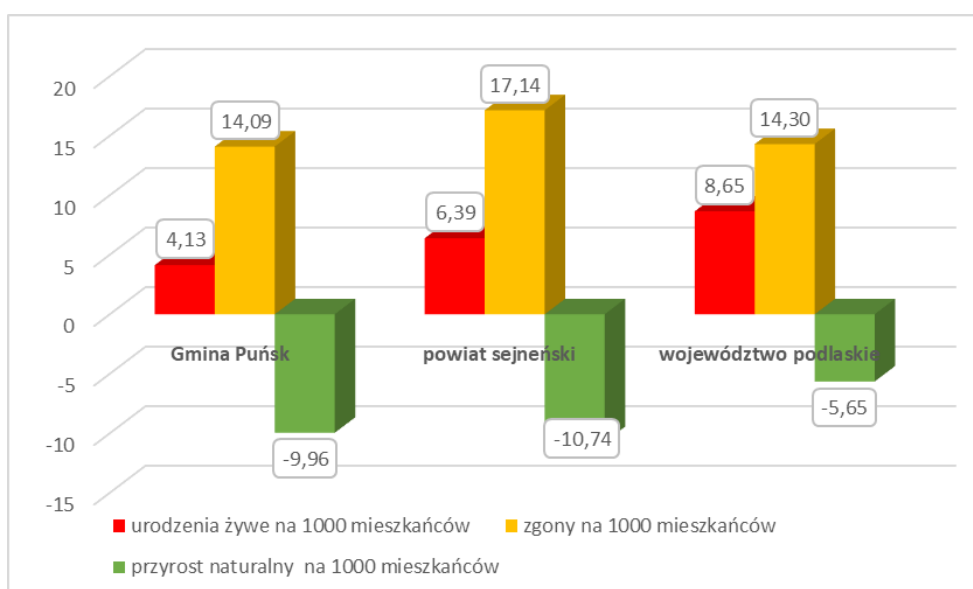
Wykres 12. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego, 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Z kolei porównując wskaźniki urodzeń żywych, zgonów oraz przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego za 2021 r. można zauważyć, że Gmina Puńsk charakteryzuje się wyższym przyrostem naturalnym niż powiat sejneński, ale niższym niż województwo podlaskie.

Wykres 13. Wskaźniki urodzeń żywych, zgonów oraz przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego, 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Saldo migracji wewnętrznych w 2021 roku w Gminie Puńsk, według danych GUS, wyniosło -38. Saldo migracji zagranicznych w analizowanym roku wyniosło 0. Ogólne saldo migracji w latach 2016-2021 osiągało wartości ujemne. Szczegółowe dane zaprezentowano w tabeli 19.

Tabela 19. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

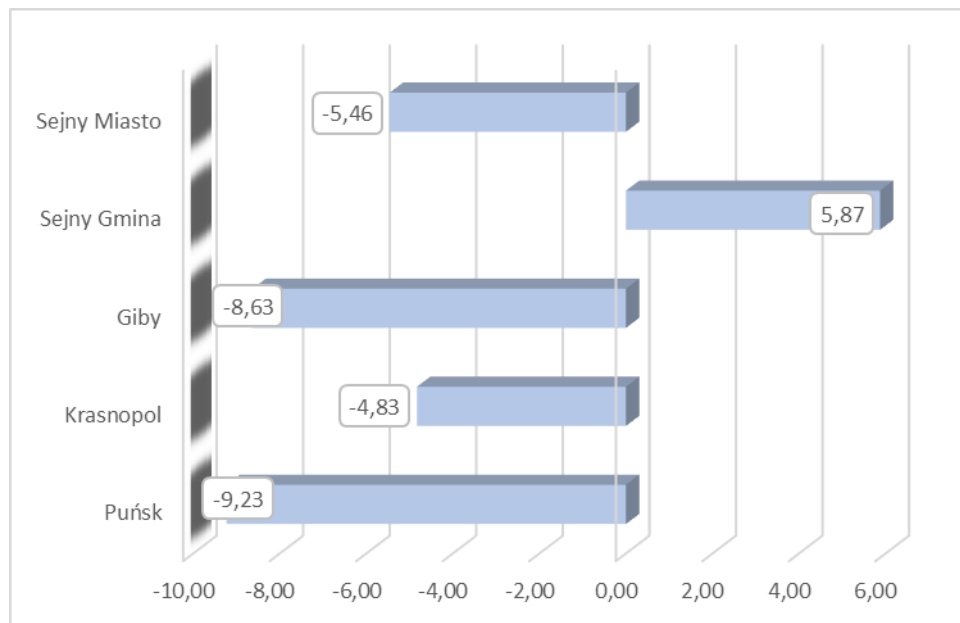
Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
zameldowania w ruchu wewnętrznym							
ogółem	osoba	15	12	12	35	25	4
mężczyźni	osoba	6	5	4	11	8	2
kobiety	osoba	9	7	8	24	17	2
zameldowania z zagranicy							
ogółem	osoba	1	1	2	1	3	0
mężczyźni	osoba	1	1	1	1	1	0
kobiety	osoba	0	0	1	0	2	0
wymeldowania w ruchu wewnętrznym							
ogółem	osoba	29	26	28	28	35	42
mężczyźni	osoba	9	13	17	14	24	22
kobiety	osoba	20	13	11	14	11	20
saldo migracji wewnętrznych							
ogółem	osoba	-14	-14	-16	7	-10	-38
mężczyźni	osoba	-3	-8	-13	-3	-16	-20
kobiety	osoba	-11	-6	-3	10	6	-18
saldo migracji zagranicznych							
ogółem	osoba	1	1	2	1	3	0
mężczyźni	osoba	1	1	1	1	1	0
kobiety	osoba	0	0	1	0	2	0
zameldowania ogółem							
ogółem	osoba	16	13	14	36	28	4
mężczyźni	osoba	7	6	5	12	9	2
kobiety	osoba	9	7	9	24	19	2
wymeldowania ogółem							
ogółem	osoba	29	26	28	28	35	42
mężczyźni	osoba	9	13	17	14	24	22
kobiety	osoba	20	13	11	14	11	20
saldo migracji ogółem							
ogółem	osoba	-13	-13	-14	8	-7	-38
mężczyźni	osoba	-2	-7	-12	-2	-15	-20
kobiety	osoba	-11	-6	-2	10	8	-18

Źródło: Dane GUS

W 2021 r. dodatnie saldo migracji odnotowano jedynie na terenie Gminy Sejny. W pozostałych gminach powiatu sejneńskiego saldo było ujemne, a największy odpływ mieszkańców zaobserwowano z terenu Gminy Puńsk, co zaprezentowano na wykresie 14. Oznacza to, że

procesy migracyjne w Gminie Puńsk są znaczące i najbardziej nasilone w stosunku do pozostałych gmin powiatu.

Wykres 14. Saldo migracji ogółem na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego, 2021 r.

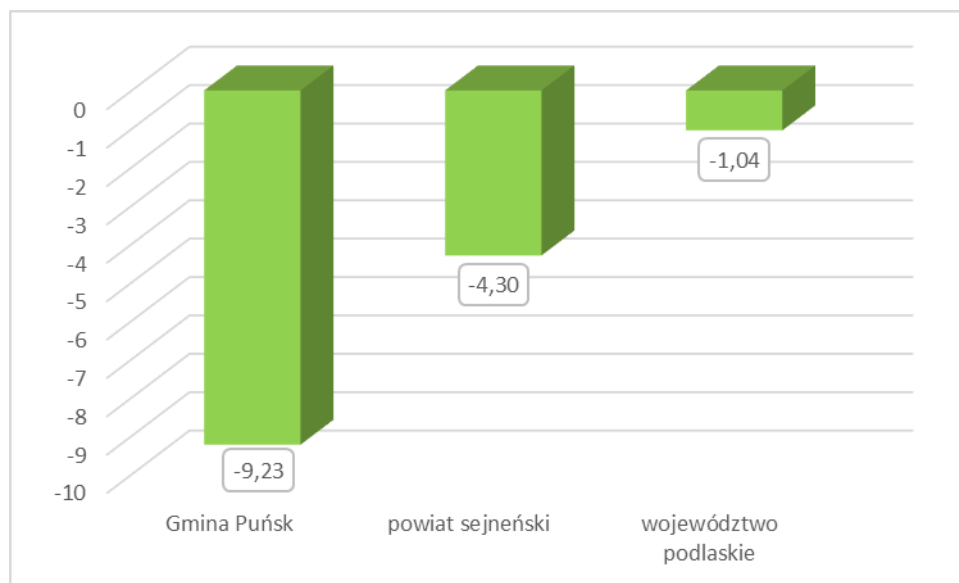

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Porównując dane gminy ze statystykami dla powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego trzeba stwierdzić, że najmniej korzystnie sytuacja przedstawiała się w odniesieniu do Gminy Puńsk. Zdecydowanie najmniejszy odpływ ludności odnotowano na terenie województwa.

Wykres 15. Saldo migracji ogółem na 1000 mieszkańców Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego, 2021 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Analizując dane dotyczące liczby ludności na terenie Gminy Puńsk należy stwierdzić, że dynamika zmian nie jest korzystna, a zatem istotne jest podejmowanie działań mających na celu przyciągnięcie na ten teren nowych mieszkańców, dla których istotne znaczenie ma także stan środowiska przyrodniczego oraz dostępność do podstawowej infrastruktury społecznej i technicznej.

Niekorzystne są dane zarówno dotyczące przyrostu naturalnego, jak i salda migracji. Jeśli więc nie zostaną zahamowane występujące obecnie trendy związane ze zmniejszaniem się liczby mieszkańców gminy, można się spodziewać, że w kolejnych latach liczba osób zamieszkujących tę część województwa podlaskiego będzie nadal malała.

3.2. WIEK MIESZKAŃCÓW

Na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021 zmniejszył się odsetek osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym na rzecz ludności w wieku poprodukcyjnym, co zostało zaprezentowane w tabeli 20 i na wykresie 16. Świadczy to o tym, że na terenie gminy przybywa osób starszych, dla których ważne staną się przede wszystkim usługi społeczne. W celu zapewnienia ewentualnego przyrostu liczby osób w wieku produkcyjnym równoważących wzrastającą ilość osób w wieku poprodukcyjnym ważne jest przeprowadzanie inwestycji mających na celu poprawę stanu środowiska naturalnego, infrastruktury oraz zaplecza

usługowego w celu przyciągania na teren gminy młodych, dobrze wykształconych mieszkańców, którzy zapewnią dodatkowe przychody dla budżetu gminy.

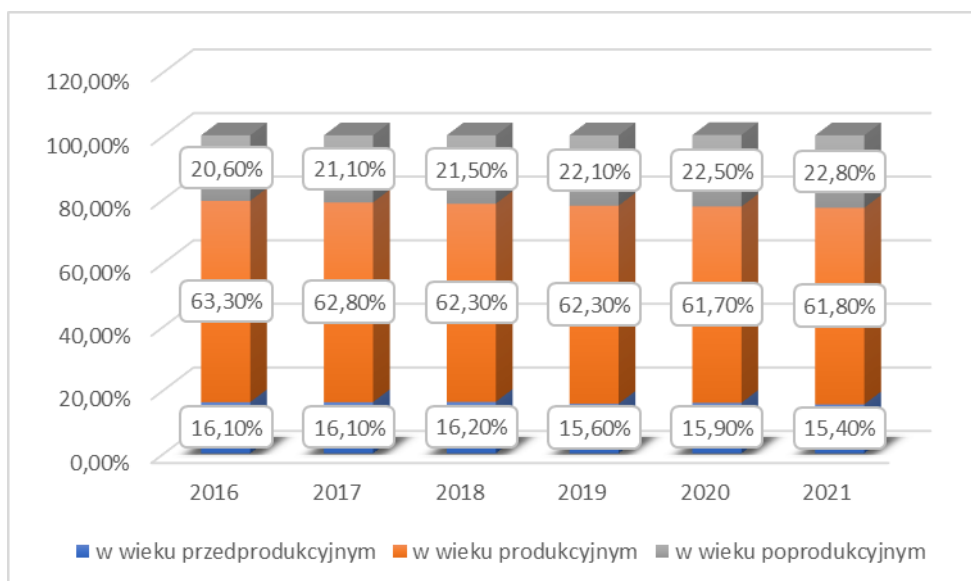
Ważne jest także zwiększenie liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, które będzie się wiązało z koniecznością zapewnienia odpowiedniej infrastruktury edukacyjnej oraz zagospodarowania czasu wolnego najmłodszych mieszkańców.

Tabela 20. Grupy wiekowe ludności na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	J. m.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Grupy wiekowe ludności z uwzględnieniem płci							
w wieku przedprodukcyjnym							
ogółem	osoba	675	674	674	649	659	627
mężczyźni	osoba	352	350	356	343	339	323
kobiety	osoba	323	324	318	306	320	304
w wieku produkcyjnym							
ogółem	osoba	2 648	2 635	2 599	2 593	2 563	2 511
mężczyźni	osoba	1 453	1 449	1 426	1 415	1 383	1 360
kobiety	osoba	1 195	1 186	1 173	1 178	1 180	1 151
w wieku poprodukcyjnym							
ogółem	osoba	861	884	896	919	934	928
mężczyźni	osoba	310	316	316	328	342	333
kobiety	osoba	551	568	580	591	592	595
Wskaźnik obciążenia demograficznego							
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	osoba	58,0	59,1	60,4	60,5	62,2	61,9
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	osoba	127,6	131,2	132,9	141,6	141,7	148,0
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	osoba	32,5	33,5	34,5	35,4	36,4	37,0

Źródło: Dane GUS

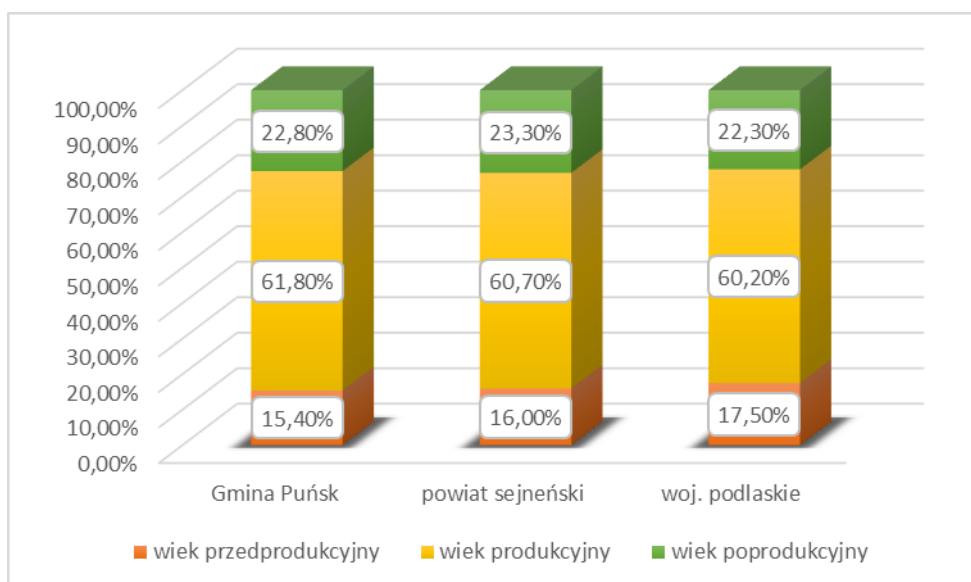
Wykres 16. Grupy wiekowe ludności na terenie Gminy Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównanie struktury wiekowej Gminy Puńsk z analogiczną strukturą na poziomie powiatu i województwa wskazuje na nieco korzystniejszy rozkład osób w poszczególnych grupach wiekowych na terenie województwa podlaskiego. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym jest tu bowiem najwyższy i wynosi 77,70%.

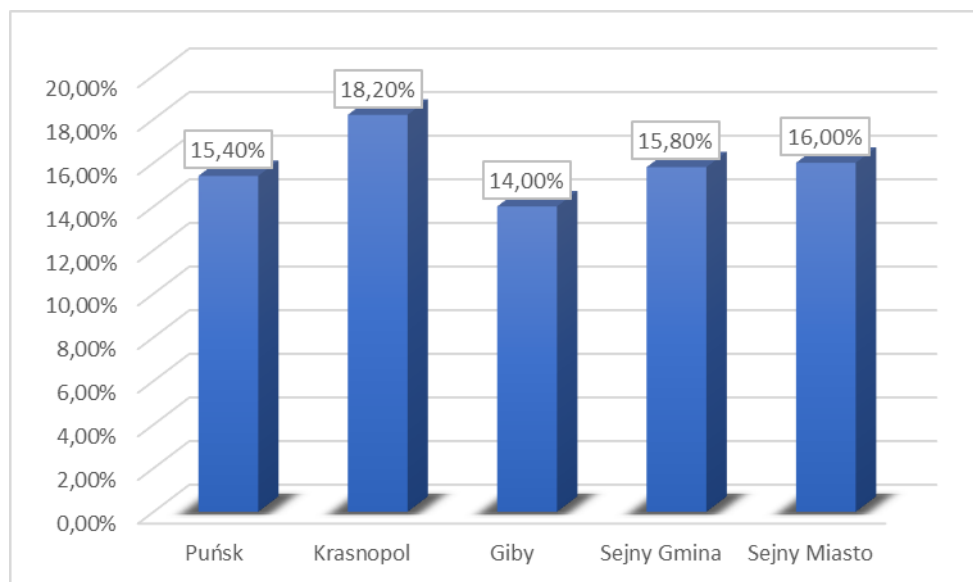
Wykres 17. Struktura ludności w podziale na główne grupy wiekowe w Gminie Puńsk, powiecie sejneńskim i województwie podlaskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dane za 2021 r.

W powiecie sejneńskim najmłodsze społeczeństwo posiada Gmina Krasnopol (18,20% populacji w wieku 0-17 lat w 2021 r.), zaś 4 miejsce zajmuje Gmina Puńsk (15,40% populacji w wieku 0-17 lat). Najstarsze społeczeństwo posiada Gmina Giby (14,00% mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym).

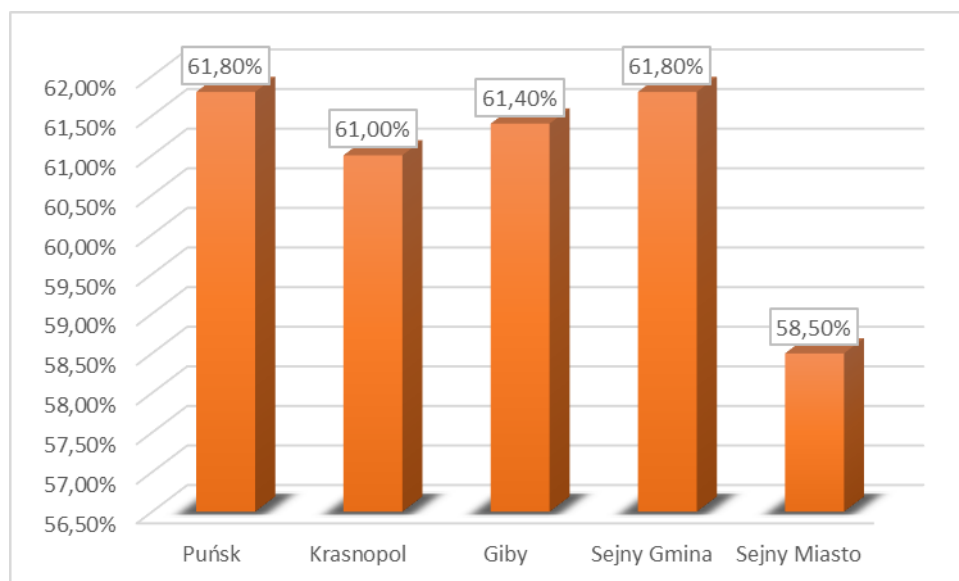
Wykres 18. Ludność w wieku przedprodukcyjnym w gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dane za 2021 r.

W zakresie liczby ludności w wieku produkcyjnym w gminach powiatu sejneńskiego należy stwierdzić, że najwięcej mieszkańców w tym przedziale wiekowym zamieszkuje na terenie Gminy Puńsk i Gminy Sejny (po 61,80%). Najmniej osób w wieku produkcyjnym posiada Miasto Sejny (58,50%). Obrazuje to wykres 19.

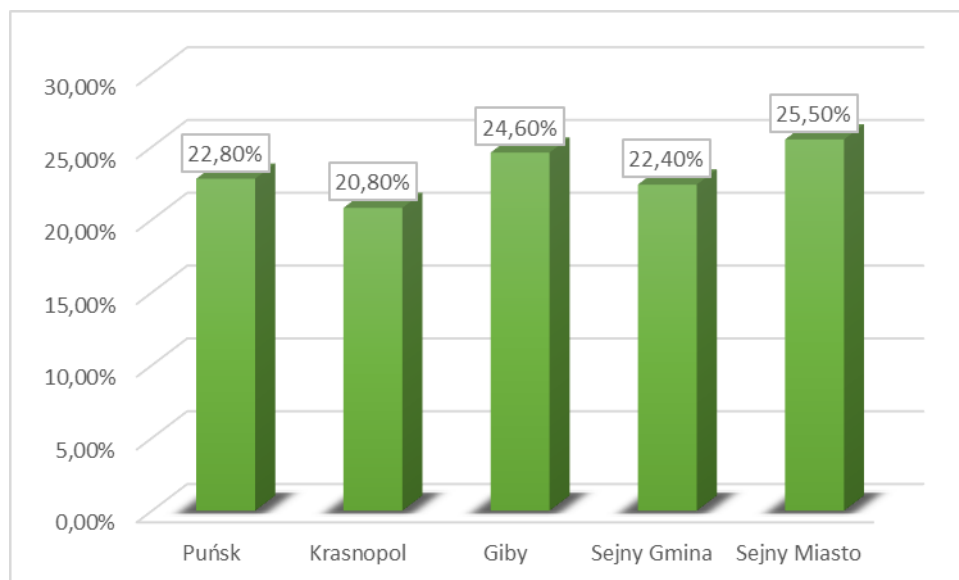
Wykres 19. Ludność w wieku produkcyjnym w gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dane za 2021 r.

Procentowy udział ludności w wieku poprodukcyjnym w gminach powiatu sejneńskiego kształtuje się w przedziale 20,80% (Gmina Krasnopol) – 25,50% (Miasto Sejny). W Gminie Puńsk kształtuje się on na poziomie 22,80%. Wskazane dane zaprezentowano na wykresie 20.

Wykres 20. Ludność w wieku poprodukcyjnym w gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, dane za 2021 r.

3.3. MIESZKALNICTWO

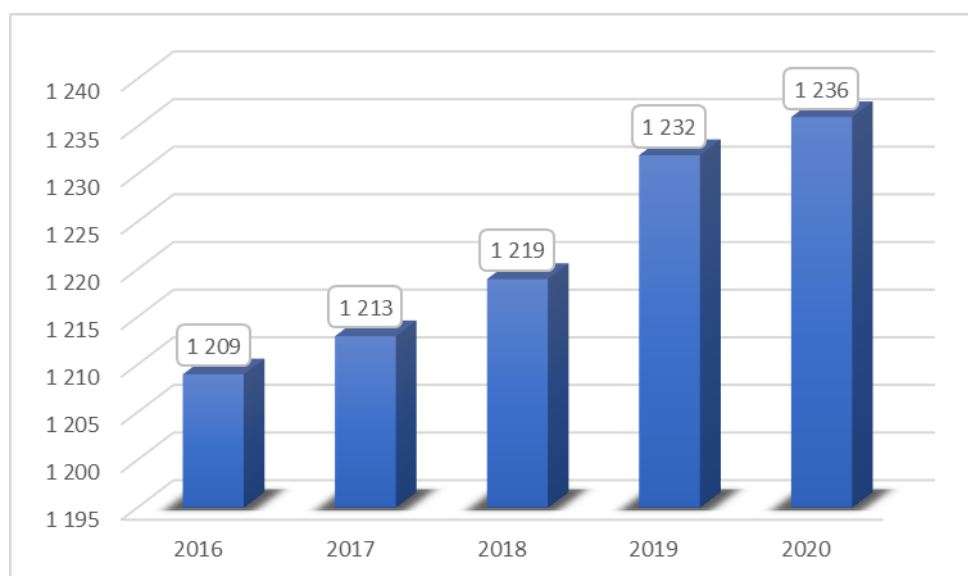
Na terenie Gminy Puńsk istnieje 1 239 mieszkań (dane GUS za 2020 r. W chwili opracowania Diagnozy nie są dostępne dane za rok 2021). Ich powierzchnia wynosi 134 344 m². W analizowanych latach wzrastała zarówno liczba mieszkań, jak i ich powierzchnia użytkowa, co zaprezentowano w tabeli 21 oraz na wykresie 21.

Tabela 21. Zasoby mieszkaniowe Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
mieszkania	-	1 209	1 213	1 219	1 232	1 236	b.d.
izby	-	6 109	6 132	6 156	6 207	6 226	b.d.
powierzchnia użytkowa mieszkań	m ²	131 301	131 929	132 453	133 878	134 344	b.d.

Źródło: Dane GUS

Wykres 21. Liczba mieszkań na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2016-2020 poziom wyposażenia mieszkań w instalacje wzrósł i to zarówno w odniesieniu do wodociągu, ustępu splukiwanego, łazienki, jak i centralnego ogrzewania. Bez zmian został jedynie poziom wyposażenia w gaz sieciowy, którego nadal brakuje.

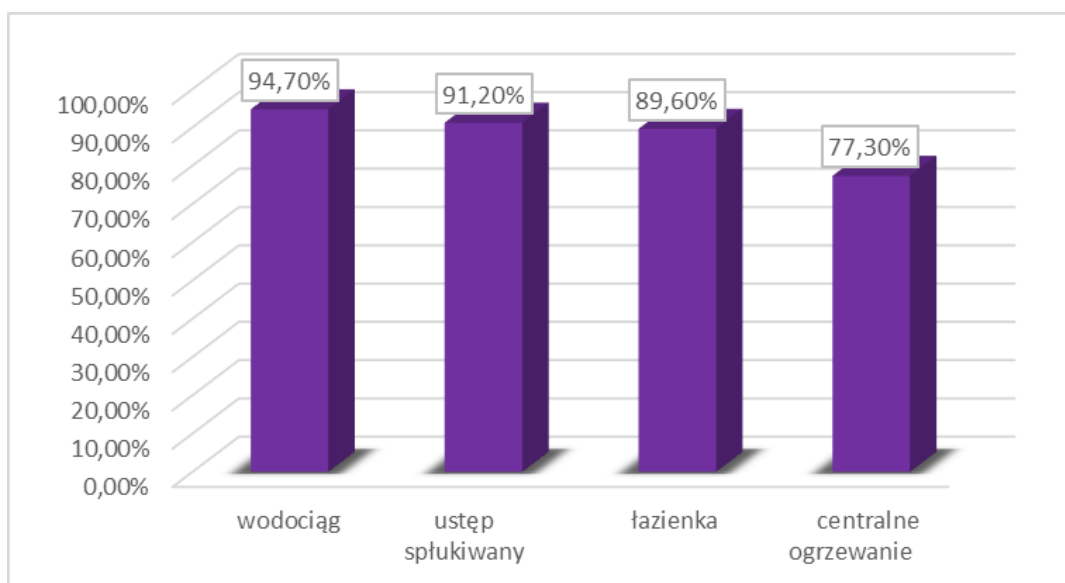
W 2020 roku 94,7% mieszkań wyposażonych było w wodociąg, 89,6% - w łazienkę i 77,3% - w centralne ogrzewanie. Świadczy to o stałej poprawie warunków mieszkaniowych mieszkańców, ale jednocześnie wskazuje na nadal występujące niedobory w tym zakresie.

Tabela 22. Wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne, ogółem							
wodociąg	-	1 140	1 144	1 154	1 167	1 171	b.d.
ustęp spłukiwany	-	1 096	1 100	1 110	1 123	1 127	b.d.
łazienka	-	1 076	1 080	1 090	1 103	1 107	b.d.
centralne ogrzewanie	-	925	929	939	952	956	b.d.
Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań							
wodociąg	%	94,3	94,3	94,7	94,7	94,7	b.d.
ustęp spłukiwany	%	90,7	90,7	91,1	91,2	91,2	b.d.
łazienka	%	89,0	89,0	89,4	89,5	89,6	b.d.
centralne ogrzewanie	%	76,5	76,6	77,0	77,3	77,3	b.d.

Źródło: Dane GUS

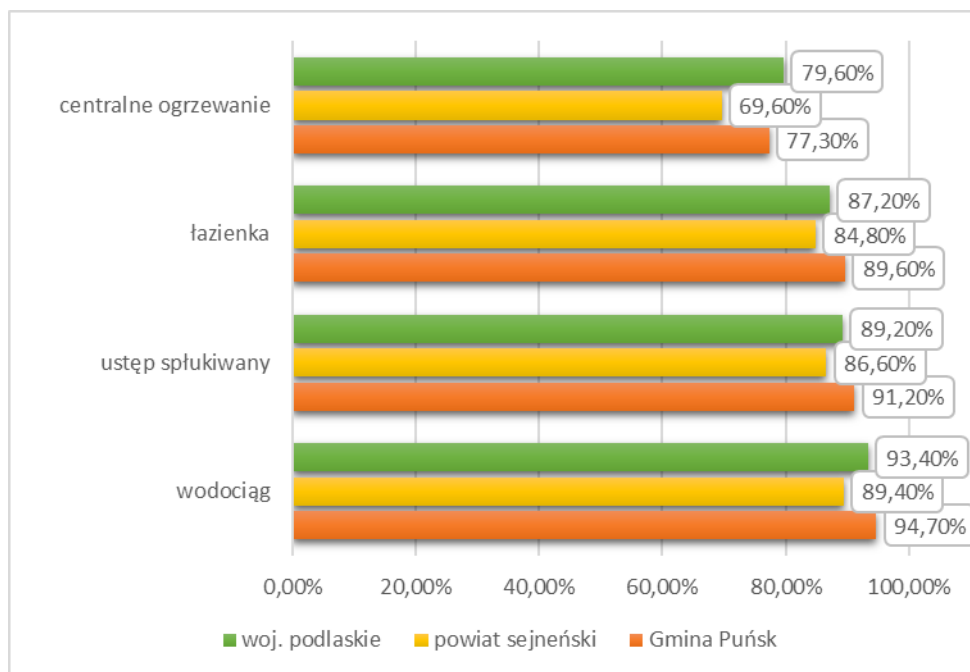
Wykres 22. Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne na terenie Gminy Puńsk, 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując stan wyposażenia mieszkań w instalacje sanitarne na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego można zauważyć, że stopień wyposażenia mieszkań w gminie jest wyższy niż na terenie powiatu oraz województwa podlaskiego. Województwo wykazuje się jedynie wyższym stopniem wyposażenia w centralne ogrzewanie.

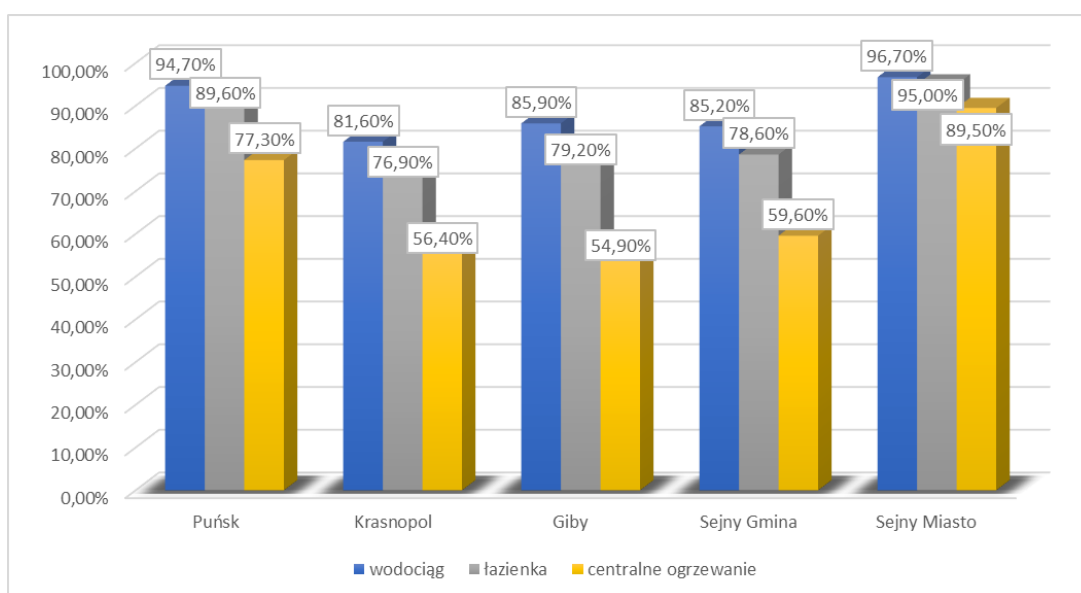
Wykres 23. Wyposażenie sanitarne mieszkań na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2020 r.

Biorąc pod uwagę wyposażenie sanitarne mieszkań w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego należy stwierdzić, że Gmina Puńsk wykazuje się najwyższym po Mieście Sejny współczynnikiem w zakresie odsetka mieszkań wyposażonych w instalacje. Nadal jednak konieczna jest realizacja przedsięwzięć mających na celu poprawę w tym zakresie.

Wykres 24. Wyposażenie sanitarne mieszkań w gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2020 r.

3.4. STRUKTURA ZATRUDNIENIA I RYNEK PRACY, ŹRÓDŁA UTRZYMANIA MIESZKAŃCÓW

Gmina Puńsk jest gminą typowo rolniczą, w związku z tym większa część jej mieszkańców znajduje zatrudnienie w tym sektorze gospodarki. Poza rolnictwem mieszkańcy pracują w działających na terenie gminy firmach usługowych, w ośrodkach wypoczynkowych oraz w gospodarstwach agroturystycznych.

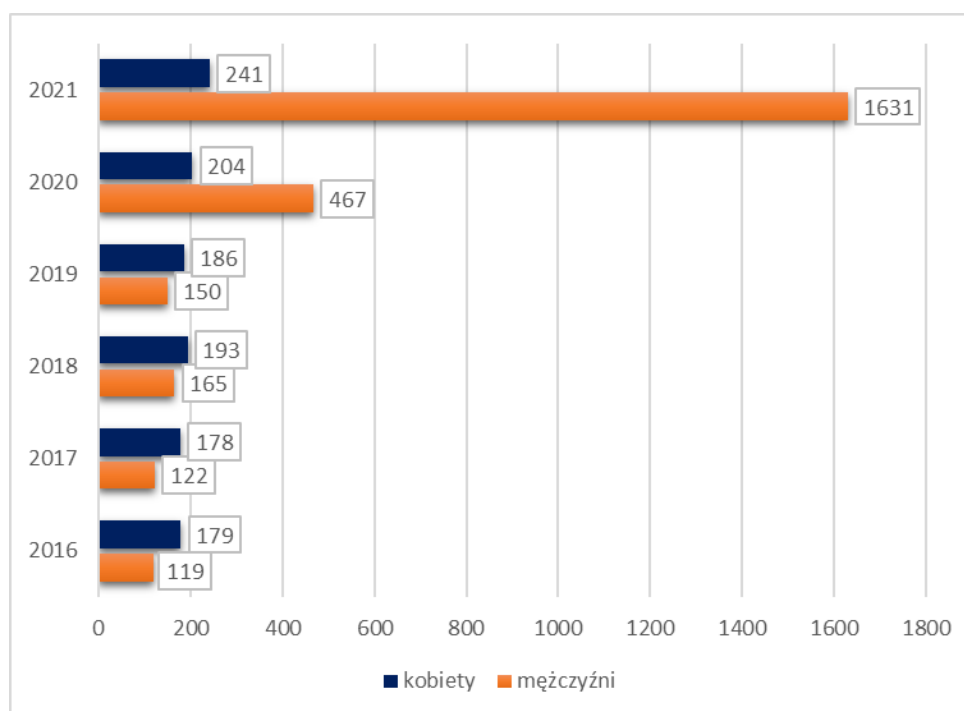
Analizując realną aktywność zawodową mieszkańców wzięto pod uwagę liczbę osób pracujących przypadających na 1000 mieszkańców. Na terenie Gminy Puńsk wskaźnik ten jest wyższy niż średnia wojewódzka (206 osób w 2021 r.) i średnia dla powiatu sejneńskiego (206 osób) i kształtuje się na poziomie 460 osób, co przedstawiono na wykresie 26. Świadczy to o wysokim poziomie zatrudnienia mieszkańców, które odnotowano w 2021 r.

Tabela 23. Liczba osób pracujących na terenie Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	J.m.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Pracujący wg płci							
ogółem	osoba	298	300	358	336	671	1 872
mężczyźni	osoba	119	122	165	150	467	1 631
kobiety	osoba	179	178	193	186	204	241
Pracujący na 1000 ludności							
ogółem	osoba	71	72	86	81	161	460

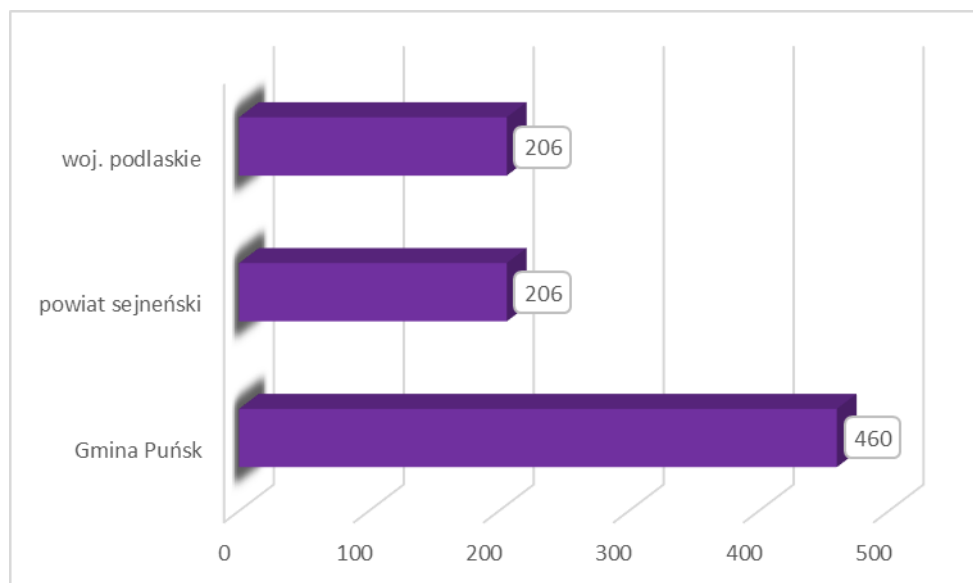
Źródło: Dane GUS

Wykres 25. Liczba osób pracujących z uwzględnieniem płci na terenie Gminy Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

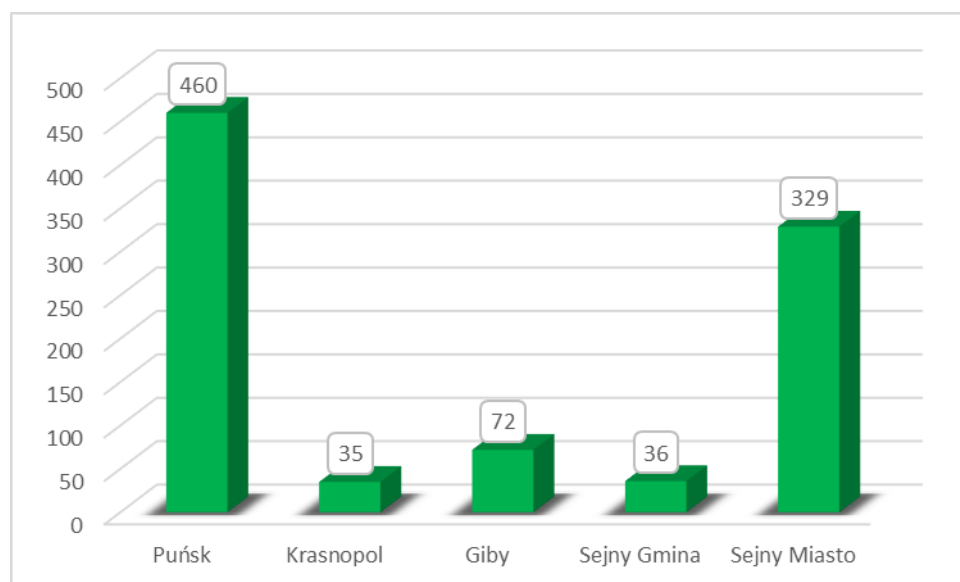
Wykres 26. Wskaźnik pracujących na 1000 mieszkańców Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Biorąc pod uwagę poszczególne gminy zlokalizowane na terenie powiatu sejneńskiego należy wskazać, że wskaźnik pracujących na 1000 mieszkańców przyjmuje najwyższą wartość dla Gminy Puńsk (460), zaś najniższą – dla Gminy Krasnopol (35).

Wykres 27. Wskaźnik pracujących na 1000 mieszkańców poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

3.5. BEZROBOCIE

Na terenie Gminy Puńsk od kilku lat odnotowywane są niewielkie wahania liczby osób bezrobotnych, jednak z tendencją malejącą.

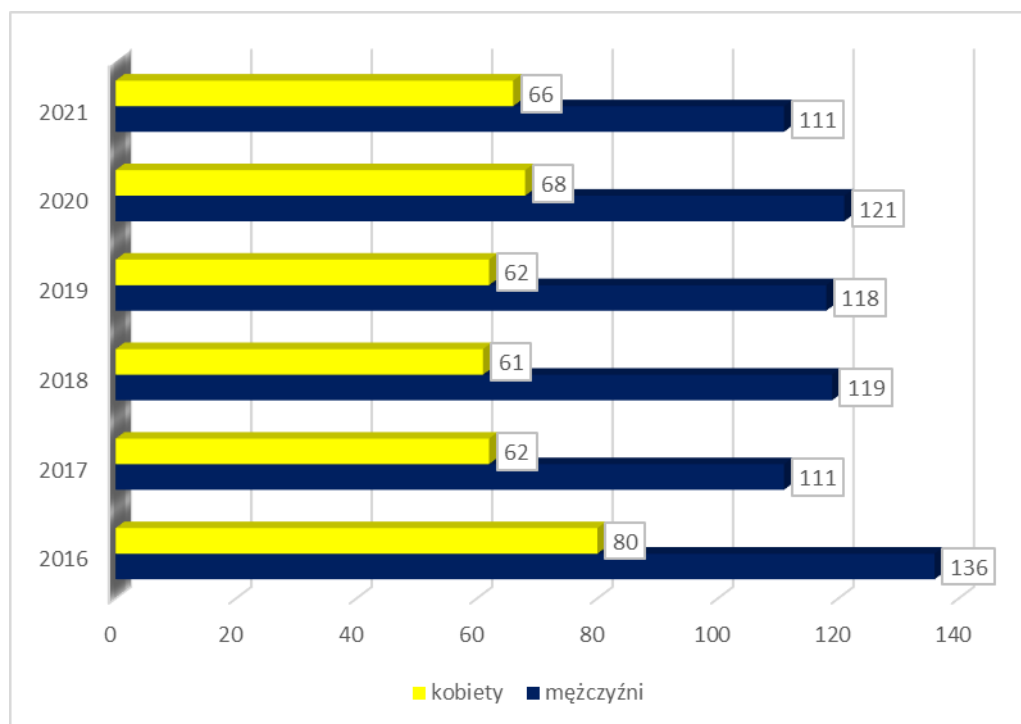
Analizując dane dotyczące bezrobocia na terenie gminy nie można zapomnieć, że badania statystyczne prowadzone przez GUS i PUP nie pokazują pełnego obrazu rynku pracy, nie rejestrując przede wszystkim problemu ukrytego bezrobocia w rolnictwie. Nie można także pomijać faktu, że w przeciągu ostatnich lat zmieniały się przepisy dotyczące sposobu określania statusu osoby bezrobotnej, które eliminowały z tej statystyki niejednokrotnie całe grupy społeczne. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na statystyki rynku pracy jest ujemne saldo migracji. Pomimo tych faktów zarówno dane statystyczne, jak i wynikające z obserwacji własnych wskazują, że w odniesieniu do rynku pracy na tym terenie w dalszym ciągu będzie odnotowywana sytuacja związana ze zwiększaniem liczby osób pracujących powodując zmniejszenie stopy bezrobocia, a wskazane tendencje nie zostaną zahamowane nawet w wyniku pandemii COVID-19.

Tabela 24. Liczba osób bezrobotnych na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	J.m.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bezrobotni zarejestrowani wg płci							
ogółem	osoba	216	173	180	180	189	177
mężczyźni	osoba	136	111	119	118	121	111
kobiety	osoba	80	62	61	62	68	66
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci							
ogółem	%	8,2	6,6	6,9	6,9	7,4	7,0
mężczyźni	%	9,4	7,7	8,3	8,3	8,7	8,2
kobiety	%	6,7	5,2	5,2	5,3	5,8	5,7

Źródło: Dane GUS

Wykres 28. Liczba osób bezrobotnych na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

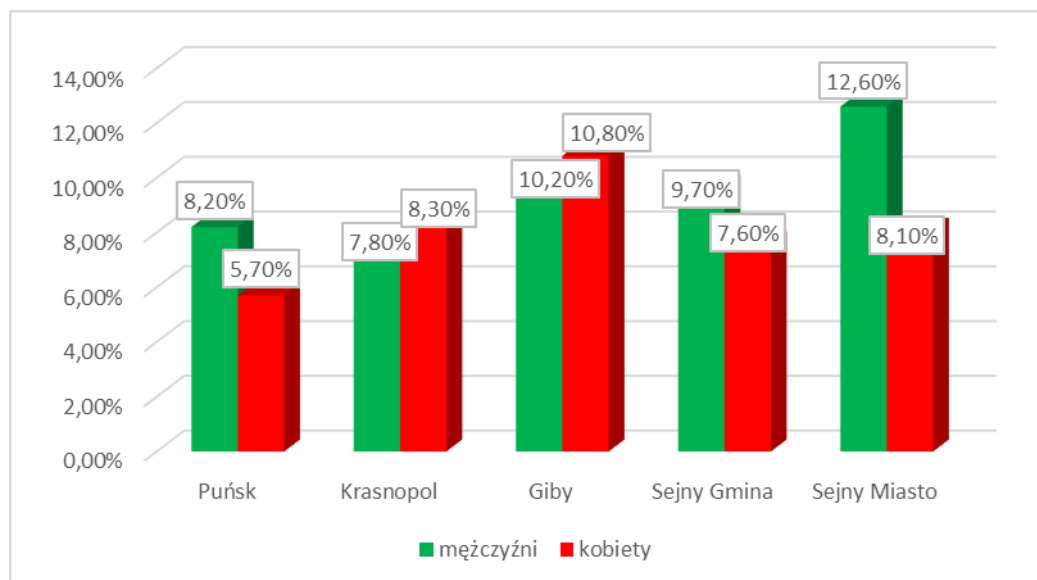
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Struktura bezrobotnych wykazuje, że najliczniejszą grupę stanowią osoby w przedziale 25-34 lata. Są to ludzie młodzi, często dopiero wkraczający na rynek pracy. Taka sytuacja sprzyja powstawaniu ujemnych skutków społecznych i ekonomicznych.

Jednocześnie niepokojącym zjawiskiem jest wzrost bezrobocia u osób z wykształceniem wyższym, policealnym, średnim zawodowym i średnim ogólnokształcącym. Jest to ogromny problem, bowiem powoduje odpływ ludzi wykształconych do innych regionów kraju.

Porównując udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według płci w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego należy stwierdzić, że najkorzystniej sytuacja przedstawia się na terenie Gminy Puńsk (udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosi tu 8,20% w przypadku mężczyzn i 5,70% - dla kobiet), zaś najmniej korzystnie – w Gminie Giby (10,20% - mężczyźni, 10,80% - kobiety) oraz w Mieście Sejny (12,60% - mężczyźni, 8,10% - kobiety). Wskazane dane zaprezentowano na wykresie 29.

Wykres 29. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według płci w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Należy jednak stwierdzić, że problem bezrobocia nie stanowi głównego problemu społecznego analizowanego obszaru. Decyduje o tym m.in. bliskość specjalnej strefy ekonomicznej, w której zlokalizowano wiele dużych zakładów pracy dających zatrudnienie także mieszkańcom powiatu sejneńskiego i Gminy Puńsk.

4. SFERA GOSPODARCZA

4.1. ROLNICTWO

Według danych pochodzących z Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. na terenie Gminy Puńsk było 607 gospodarstw rolnych, w tym 48,27% stanowiły gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha.

Tabela 25. Gospodarstwa rolne ogółem na terenie Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	Ilość gospodarstw
ogółem	607
do 1 ha włącznie	3
1 - 5 ha	85
5 - 10 ha	93
10 - 15 ha	133
15 ha i więcej	293

Źródło: Dane GUS, PSR 2020

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego (Powszechny Spis Rolny z 2020 roku) największy obszar przeznaczony był pod uprawy zbóż – 1 878,62 ha, co zaprezentowano w tabeli 26.

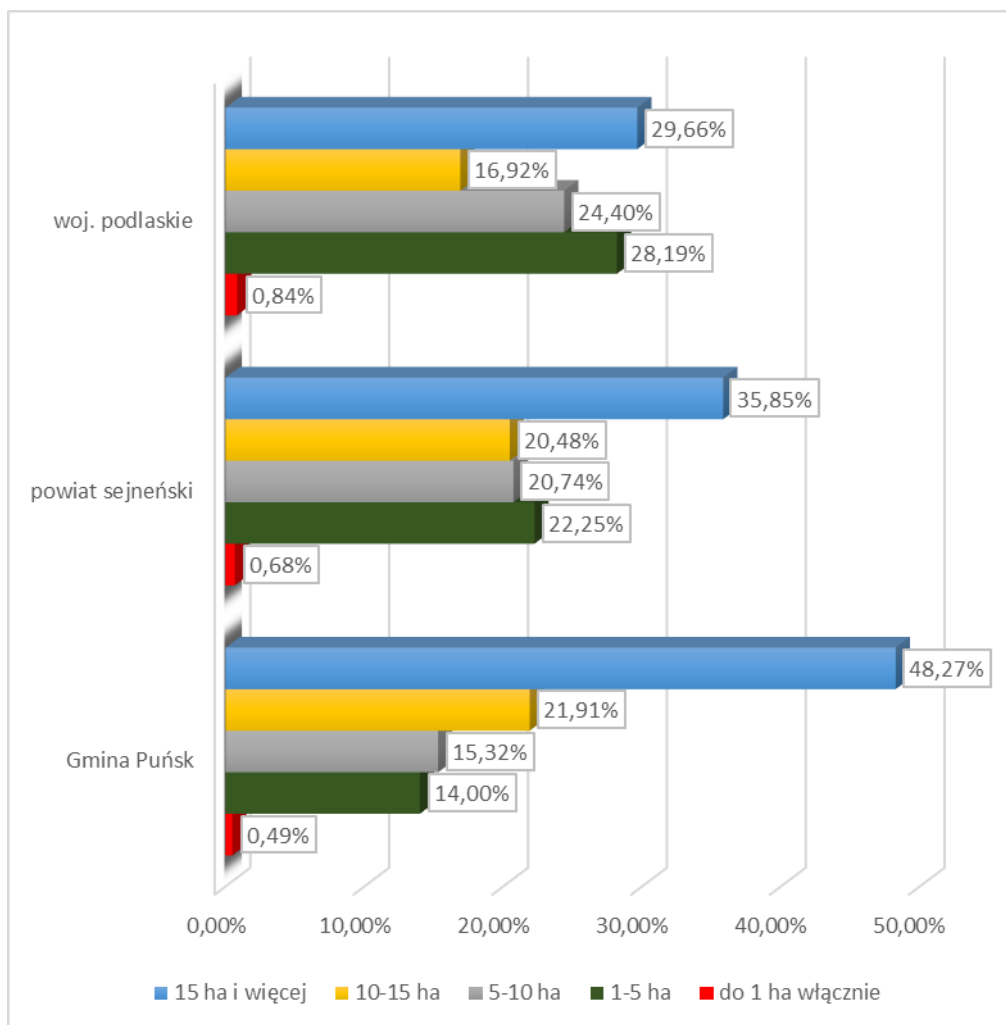
Tabela 26. Powierzchnia zasiewów wybranych upraw na terenie Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	Powierzchnia (ha)
ogółem	6 477,80
zboża razem	1 878,62
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	1 719,07

Źródło: Dane GUS, PSR 2020

Zgodnie z danymi zaprezentowanymi na wykresie 30 gospodarstwa rolne w Gminie Puńsk charakteryzują się korzystną strukturą agrarną, gdzie największy odsetek stanowią gospodarstwa duże (powyżej 15 ha), co może zachęcać mieszkańców do czerpania dochodów z tego działu gospodarki z powodu opłacalności działalności. Nieco mniej korzystną strukturą agrarną charakteryzuje się powiat sejneński, w którym gospodarstwa powyżej 15 ha stanowią 35,85% ogółu. Z kolei w woj. podlaskim 28,19% ogółu reprezentują gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha, co świadczy o ich znacznym rozdrobieniu i może wpływać na mniejszą opłacalność ekonomiczną prowadzenia działalności rolniczej.

Wykres 30. Struktura gospodarstw w Gminie Puńsk, powiecie sejneńskim i województwie podlaskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

4.2. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Na terenie Gminy Puńsk – zgodnie z danymi GUS – w 2021 roku istniało 328 podmiotów gospodarki narodowej, z czego sektor prywatny reprezentowało 315 podmiotów. Największa ilość podmiotów prywatnych to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą - w 2021 roku było ich 217, co stanowi 66,16% wszystkich podmiotów. Szczegółowe dane zaprezentowano w tabeli 27.

Tabela 27. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na terenie Gminy Puńsk według sektorów własnościowych w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podmioty wg sektorów własnościowych						
podmioty gospodarki narodowej ogółem	233	248	248	292	318	328
sektor publiczny - ogółem	15	13	12	12	12	12
sektor publiczny – państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	11	9	9	9	9	9
sektor prywatny - ogółem	217	233	234	274	304	315
sektor prywatny - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	163	174	179	189	205	217
sektor prywatny - spółki handlowe	20	25	21	46	59	58
sektor prywatny - spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	8	13	17	42	53	53
sektor prywatny - spółdzielnie	3	3	3	3	3	3
sektor prywatny - fundacje	2	2	1	0	1	1
sektor prywatny - stowarzyszenia i organizacje społeczne	13	13	13	14	14	14

Źródło: Dane GUS

Na sektor publiczny składają się głównie państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, w 2021 r. było 9 takich podmiotów, sektor publiczny ogółem liczył 12. Na sektor prywatny oprócz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą składają się również fundacje, spółdzielnie oraz stowarzyszenia i organizacje społeczne – w 2021 r. było ich odpowiednio 1, 3 i 14. Na terenie Gminy Puńsk działało także 58 spółek handlowych oraz 53 spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego.

Wśród stowarzyszeń i organizacji społecznych zarejestrowanych na terenie Gminy Puńsk możemy wyróżnić m.in. następujące podmioty:

- Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży „Nie Jesteś Sam”;
- Młodzieżowe Centrum Innowacji „Unique”;
- Stowarzyszenie Litewskiej Kultury Etnicznej w Polsce;
- Polsko - Litewskie Stowarzyszenie Agroturystyki i Rekreacji „Sąsiedzi”;
- Stowarzyszenie Ekologiczno-Społeczne „Suduva”;
- Wspólnota Litwinów w Polsce;
- Stowarzyszenie Młodzieży Litewskiej w Polsce;
- Stowarzyszenie Nauczycieli Litwinów w Polsce;
- Stowarzyszenie „Aktywna Ziemia Smolańska”.

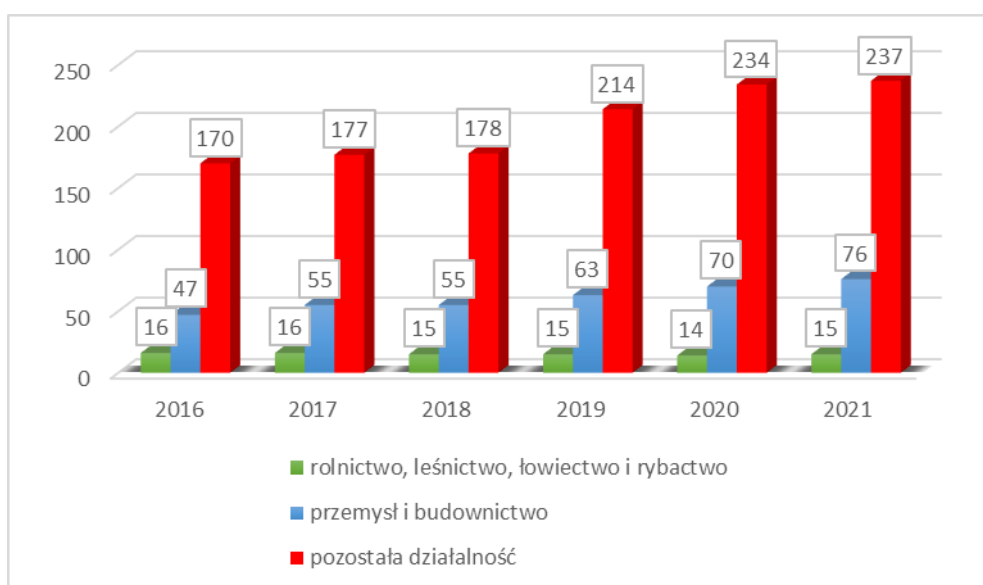
Analizując podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON według grup rodzajów działalności PKD 2007 można zauważyć, że w 2021 r. na terenie Gminy Puńsk najwięcej podmiotów zajmowało się pozostałą działalnością – 237, a najmniej rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem – 15, co przedstawia tabela 28 oraz wykres 31.

Tabela 28. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na terenie Gminy Puńsk według grup rodzajów działalności PKD 2007

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podmioty wg grup rodzajów działalności PKD 2007						
ogółem	233	248	248	292	318	328
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	16	16	15	15	14	15
przemysł i budownictwo	47	55	55	63	70	76
pozostała działalność	170	177	178	214	234	237

Źródło: Dane GUS

Wykres 31. Podmioty według grup rodzajów działalności PKD 2007 działające na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Źródło: Dane GUS

Z kolei w tabeli 29 zaprezentowano podmioty funkcjonujące na terenie gminy w podziale ze względu na liczbę zatrudnianych osób. Zdecydowanie największy odsetek firm zatrudniał do 9 pracowników. Można więc stwierdzić, że w Gminie Puńsk działają głównie niewielkie podmioty, wśród których można wyróżnić firmy usługowe, ośrodki wypoczynkowe oraz gospodarstwa agroturystyczne.

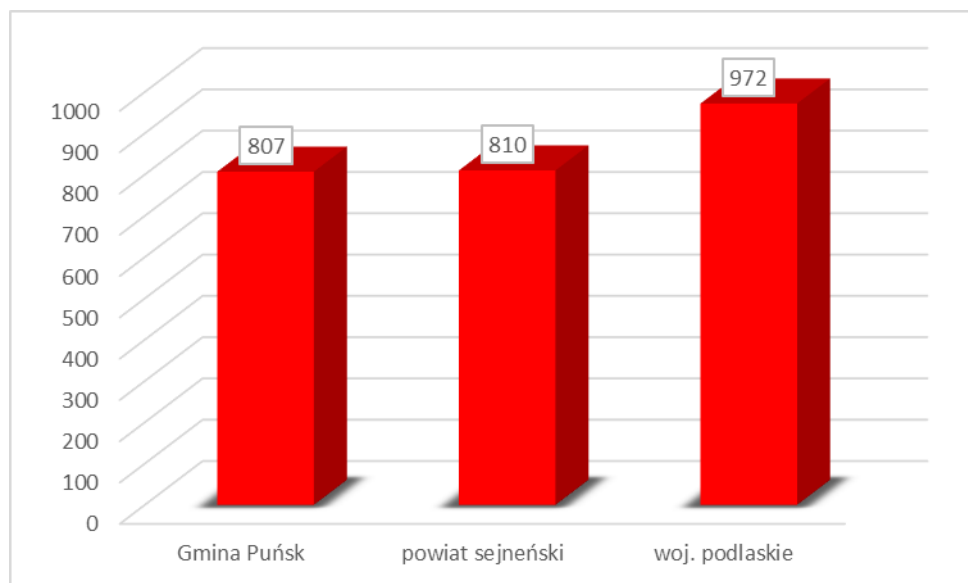
Tabela 29. Podmioty gospodarki narodowej działające na terenie Gminy Puńsk wg klas wielkości

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Podmioty wg klas wielkości						
0-9	225	239	239	283	308	319
10-49	8	8	8	8	9	8
50-249	0	1	1	1	1	1

Źródło: Dane GUS

Aktywność gospodarczą oraz przedsiębiorczość mieszkańców dobrze charakteryzuje wskaźnik podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W przypadku Gminy Puńsk wskaźnik ten jest zdecydowanie niższy od wartości dla województwa podlaskiego, co wskazuje na niższą przedsiębiorczość mieszkańców gminy. Jest jednak bardzo zbliżony do wskaźnika dla powiatu sejneńskiego. Wartości wskaźników dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego zaprezentowano na wykresie 32.

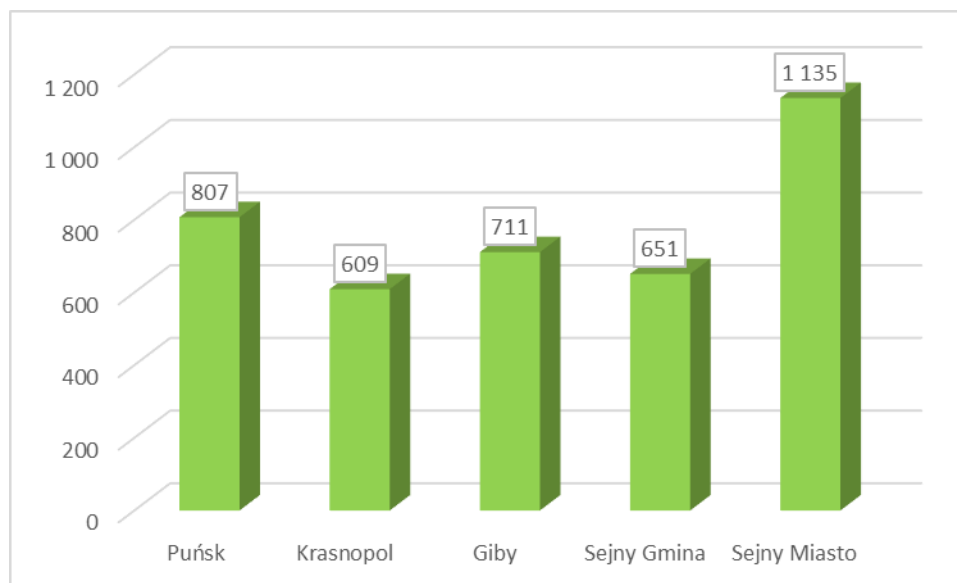
Wykres 32. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego i województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Porównując dane dla poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego należy stwierdzić, że najwyższy poziom przedsiębiorczości wykazują mieszkańcy Miasta Sejny, a najmniejszy – osoby zamieszkujące Gminę Krasnopol. Gmina Puńsk zajmuje 2 miejsce w powiecie.

Wykres 33. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

4.3. WSPIERANIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI, TERENY INWESTYCYJNE

W Gminie Puńsk nie ma obecnie wyznaczonych typowych terenów inwestycyjnych. Za tereny inwestycyjne można jednak uznać nieruchomości, których przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego określono jako tereny przemysłowo-usługowe bądź tereny produkcyjne. Takie przeznaczenie działek wskazano w miejscowościach: Puńsk, Trakiszki, Oszkinie, Smolany.

5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

5.1. INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA I KOMUNIKACYJNA

Główny układ komunikacyjny Gminy Puńsk tworzą:

- droga wojewódzka nr 651 o długości 6,80 km;
- drogi powiatowe o łącznej długości 57,18 km;
- drogi gminne o łącznej długości 412,0 km, w tym drogi lokalne o długości 184,1 km oraz drogi wewnętrzne - 227,9 km. Szczegółowy wykaz dróg gminnych zaprezentowano w tabeli 30.

Tabela 30. Wykaz dróg gminnych na terenie Gminy Puńsk

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi
1.	101661B	przez wieś Giełusze
2.	101662B	Wojciuliszki - Trompole
3.	101663B	Wojciuliszki przez wieś
4.	101664B	Wojciuliszki – Giełusze las
5.	101665B	Kalinowo przez wieś
6.	101666B	Puńsk wieś – las
7.	101667B	Krejwiany II przez wieś
8.	101668B	Krejwiany – las
9.	101669B	Krejwiany I – Krejwiany II
10.	101670B	Puńsk – Krejwiany
11.	101671B	Krejwiany – skrzyżowanie Krejwiany II
12.	101672B	Kalinowo – Szolątki wieś
13.	101673B	Puńsk – Kalinowo
14.	101674B	Puńsk wieś – Szolątki przez wieś
15.	101675B	Puńsk – Wołyńce
16.	101676B	Wołyńce przez wieś
17.	101677B	Ształanie
18.	101678B	Puńsk, ul. Grunwaldzka – Trakiszkki
19.	101679B	Oszkinie I – Szlinokiemie
20.	101680B	Oszkinie II
21.	101681B	Szolątki – Szlinokiemie
22.	101682B	Szlinokiemie II
23.	101683B	Trakiszkki – Wołyńce
24.	101684B	Trakiszkki – Wołyńce – Buraki
25.	101685B	Kompocie – Buraki
26.	101686B	Buraki przez wieś

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi
27.	101687B	Kompocie
28.	101688B	Wołyńce – Kompocie
29.	101689B	Przystawańce II
30.	101690B	Poluńce I
31.	101691B	Poluńce II przez wieś
32.	101692B	Poluńce – granica Państwa
33.	101693B	Poluńce II
34.	101694B	Sankury – Buda Zawidugierska – Poluńce
35.	101695B	Widugierey
36.	101696B	Ogórki – Nowiniki
37.	101697B	Wojtokiemie przez wieś
38.	101698B	Ogórki – Kompocie
39.	101699B	Wojtokiemie – Ogórki – Petele
40.	101700B	Wojtokiemie II
41.	101701B	Nowiniki przez wieś
42.	101702B	Petele – Przystawańce
43.	101703B	Petele – Tauroszyzki
44.	101704B	Petele przez wieś
45.	101705B	Przystawańce – Widugierey
46.	101706B	Tauroszyzki – Widugierey
47.	101707B	Buda Zawidugierska przez wieś
48.	101708B	Widugierey III
49.	101709B	Widugierey I – Widugierey II
50.	101710B	Wiłkopedzie – Widugierey I
51.	101711B	Wiłkopedzie – Skarkiszki
52.	101712B	Dziedziule – Wiłkopedzie
53.	101713B	Skarkiszki
54.	101714B	Wiłkopedzie – Dziedziule
55.	101715B	Dziedziule
56.	101716B	Żwikiele I – Nowiniki
57.	101717B	Żwikiele II – Nowiniki
58.	101718B	Rejsztokiemie – Żwikiele
59.	101719B	Smolany – Rejsztokiemie – Sejwy
60.	101720B	Boksze – Osada – Boksze Stare
61.	101721B	Szlinokiemie
62.	101722B	ul. Nowa
63.	101723B	ul. Lipowa
64.	101724B	ul. Dariusza i Girenasa
65.	101725B	ul. Dzuków
66.	101726B	ul. Łysakowskiego
67.	101727B	ul. Górna
68.	101728B	ul. Kościuszki

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi
69.	101729B	ul. E. Plater
70.	101730B	ul. Polna
71.	101731B	ul. Kraszewskiego
72.	101732B	ul. O. Miłosza
73.	101733B	ul. Morkusa
74.	101734B	ul. Sejwiańska
75.	101735B	ul. Sadowa
76.	101736B	Boksze Stare – Nowe Boksze
77.	101737B	Smolany – Rudawka
78.	101738B	Żwikiele – Szejpiszki
79.	101739B	Wiłkopedzie – Klejwy
80.	101740B	Widugiery – Kielczany
81.	101741B	Widugiery – Jodeliszki
82.	101742B	Sankury – Burbiszki
83.	101743B	ul. 11 Marca
84.	101744B	ul. Słoneczna
85.	101745B	ul. Puńska
86.	101746B	ul. Witolda
87.	101747B	ul. Jagiełły
88.	101748B	ul. Zygmunta III
89.	101749B	ul. Norkusa
90.	101750B	ul. Krótka
91.	101751B	Oszkinie – Szilajnie
92.	101657B	Wojciuliszki – Sadržawka
93.	101658B	Kalinowo – Romaniuki
94.	101659B	Szołtany – Zaboryszki
95.	101660B	Szlinokiemie – Wesołowo
96.	101752B	Obręb Boksze Stare: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 16 o przebiegu od granicy z działką nr 89 do granicy z działkami nr 40 i 15
97.	101753B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 160 w obrębie Boksze Stare
98.	101754B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 178 w obrębie Boksze Stare
99.	101755B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 77 w obrębie Boksze Stare
100.	101756B	Obręb Dziedziule: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 67 o przebiegu od działki nr 68 do granicy z działkami nr 29 i 50/1
101.	101757B	Obręb Buraki: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 101 o przebiegu od działki nr 40 do granicy z działkami nr 103 i 104
102.	101758B	Obręb Kompocie: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 135 o przebiegu od granicy z działką nr 38/2 do granicy z działkami nr 60 i 134
103.	101759B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 82 w obrębie Kompocie
104.	101760B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 176/4 w obrębie Krejwiany
105.	161500B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 153 w obrębie Pelele
106.	161501B	Obręb Poluńce: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 41/1 o przebiegu od granicy z działką nr 41/2 do granicy z działkami nr 51 i 40/2

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi
107.	161502B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 167 w obrębie Puńsk
108.	161503B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 55 w obrębie Rejsztokiemie
109.	161504B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 331 w obrębie Rejsztokiemie
110.	161505B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 107 w obrębie Rejsztokiemie
111.	161506B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 109 w obrębie Rejsztokiemie
112.	161507B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 108 w obrębie Rejsztokiemie
113.	161508B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 182 w obrębie Rejsztokiemie
114.	161509B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 265 w obrębie Rejsztokiemie
115.	161510B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 318 w obrębie Rejsztokiemie
116.	161511B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 317 w obrębie Rejsztokiemie
117.	161512B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 293 w obrębie Rejsztokiemie
118.	161513B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 186 w obrębie Rejsztokiemie
119.	161514B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 163 w obrębie Rejsztokiemie
120.	161515B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 26 w obrębie Sankury
121.	161516B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 32 w obrębie Sejwy
122.	161517B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 39 w obrębie Sejwy
123.	161518B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 19 w obrębie Skarkiszki
124.	161519B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 28 w obrębie Skarkiszki
125.	161520B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 8 w obrębie Skarkiszki
126.	161521B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 163 w obrębie Smolany
127.	161522B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 145 w obrębie Smolany
128.	161523B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 265 w obrębie Szlinokiemie
129.	161524B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 259 w obrębie Szlinokiemie
130.	161525B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 256 w obrębie Szlinokiemie
131.	161526B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 298 w obrębie Szlinokiemie
132.	161527B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 41 w obrębie Trompole
133.	161528B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 141 w obrębie Widugiery
134.	161529B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 143/2 w obrębie Widugiery
135.	161530B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 150 w obrębie Wiłkopedzie
136.	161531B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 164 w obrębie Wiłkopedzie
137.	161532B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 122/1 w obrębie Wiłkopedzie
138.	161533B	Obręb Wojtokiemie: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 270 o przebiegu od granicy z działką nr 265 do granicy z działkami nr 67 i 68
139.	161534B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 271 w obrębie Wojtokiemie
140.	161535B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 241 w obrębie Żwikiele
141.	161536B	Obręb Żwikiele: część drogi oznaczonej nr geodezyjnym 242 o przebiegu od granicy z działką nr 241 do granicy z działkami nr 138 i 126
142.	161537B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 255 w obrębie Żwikiele
143.	161538B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 256 w obrębie Żwikiele
144.	161539B	Droga oznaczona nr geodezyjnym 252 w obrębie Żwikiele
145.	161540B	ul. Klonowa
146.	161541B	ul. Partyzantów Litewskich

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi
147.	161542B	ul. 16 lutego
148.	161543B	Droga w miejscowości Wilkopedzie na działka ewidencyjnych nr 93/12, 93/2, 96/16, 94/14, 142/1, 140/1, 141/3, 141/2, 148/1 oraz w miejscowości Skarkiszki na działce ewidencyjnej nr 140
149.	161544B	Droga w miejscowości Puńsk na działkach nr 241, 53/1, 54/1 obręb Puńsk

Źródło: Dane Urzędu Gminy Puńsk

W zakresie transportu publicznego mieszkańcy mogą skorzystać z 15 przystanków znajdujących się w granicach gminy.

Przez teren gminy przebiega także linia kolejowa nr 51 z międzynarodowym przejściem kolejowym w Trakiszkach. Ponadto planowana jest budowa odcinka międzynarodowej linii kolejowej E75 – „RAIL-BALTICA”.

Większość dróg stanowiących sieć drogową Gminy Puńsk nie odpowiada wymaganiom określonym w przepisach prawa dla dróg publicznych, charakteryzuje się niewystarczającymi parametrami technicznymi w stosunku do określonych w nich wymogów. Większa część dróg posiada nawierzchnię nieutwardzoną, co powoduje, że możliwość poruszania się tymi szlakami komunikacyjnymi jest bardziej uzależniona od warunków atmosferycznych niż ma to miejsce w przypadku dróg asfaltowych.

W związku z tym zasadne jest podjęcie działań mających na celu poprawę standardu technicznego dróg publicznych, zapewniającą poprawę jakości dróg i bezpieczeństwa ruchu drogowego. W tym celu niezbędne jest dokonanie budowy, przebudowy, rozbudowy i modernizacji istniejących dróg publicznych stanowiących sieć komunikacyjną gminy. Ponadto – dla zwiększenia poziomu bezpieczeństwa rowerzystów – konieczne jest tworzenie ścieżek rowerowych.

Należy przy tym zauważyć, że w poprzednich latach gmina wykonała szereg projektów związanych z przebudową dróg, jednak inwestycje te powinny być kontynuowane. Przykładowe inwestycje zrealizowane w 2021 r. przedstawiają się następująco:

- Przebudowa drogi gminnej nr 101696B Ogórki – Nowiniki;
- Przebudowa drogi gminnej we wsi Oszkinie;
- Przebudowa drogi gminnej we wsi Szolány;
- Przebudowa drogi gminnej przez wieś Wojtokiemie;
- Przebudowa ul. Krótkiej w Puńsku;
- Przebudowa ul. Sadowej w Puńsku;

- Przebudowa ul. Polnej w Puńsku.

Gmina Puńsk została wskazana w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego przyjętego uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 22 maja 2017 r. jako obszar o najniższej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego (powyżej 120 minut).

5.2. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Odpowiednia gospodarka wodna jest jednym z podstawowych działań mających na celu zachowanie odpowiednich stosunków ekologicznych na danym terenie. Jednocześnie niezbędne jest dostarczenie mieszkańcom podstawowych usług komunalnych. W 2021 roku na terenie Gminy Puńsk długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej wyniosła 172,5 km, a liczba przyłączy kształtowała się na poziomie 1 047 szt. W ostatnich latach można zauważyć zahamowanie rozwoju sieci wodociągowej, co związane jest bezpośrednio z wiejskim charakterem gminy. Większe miejscowości zostały już podłączone do sieci wodociągowej, a mieszkańcy mniejszych wsi o rozproszonej zabudowie korzystają z ujęć własnych. Konieczna jest jednak realizacja inwestycji poprawiających stan infrastruktury wodociągowej obejmująca m.in. przebudowę stacji uzdatniania wody oraz budowę studni do poboru wody podziemnej.

Obecnie na terenie gminy funkcjonują 2 ujęcia wody, zlokalizowane w miejscowościach Pełele i Puńsk.

Ujęcie wody na terenie miejscowości Pełele działa w oparciu o pozwolenie wodnoprawne – decyzja Starosty Suwalskiego z dnia 27.03.2017 r. (znak: OŚRL.6341.6.2017). Zgodnie ze wskazanym pozwoleniem, Gmina Puńsk upoważniona jest do poboru wody podziemnej w ilości nie przekraczającej:

$$Q_{\max h} = 72,00 \text{ m}^3/\text{godzinę}$$

$$Q_{\text{sr d}} = 650,00 \text{ m}^3/\text{dobę}$$

$$Q_{\max r} = 332\,150,00 \text{ m}^3/\text{rok}$$

Ujęcie składa się z dwóch studni:

- studni nr 1 o głębokości 67,00 m i wydajności $Q_e = 55,00 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $S = 4,25 \text{ m}$, zlokalizowanej na działce 50/5 w obrębie ewidencyjnym Pełele;
- studni nr 2 o głębokości 67,00 m i wydajności $Q_e = 103,00 \text{ m}^3/\text{h}$ przy depresji $S = 2,45 \text{ m}$ zlokalizowanej na działce 50/2 w obrębie ewidencyjnym Pełele.

Z ujęcia w Pełelach korzysta 19 miejscowości: Dowiaczki, Buda Zawidugierska, Buraki, Dzieziule, Kompocie, Nowinki, Ogórki, Pelele, Poluńce, Przystawańce, Rejsztokiemie, Sankury, Skarkiszki, Smolany, Tauroszycki, Widugiery, Wiłkopedzie, Wołyńce, Żwikiele.

Ujęcie wody na terenie miejscowości Puńsk działa w oparciu o pozwolenie wodnoprawne – decyzja Starosty Sejneńskiego z dnia 14.03.2014 r. (znak: OŚRL.6341.6.2014). Zgodnie ze wskazanym pozwoleniem, Gmina Puńsk upoważniona jest do poboru wody podziemnej w ilości nie przekraczającej:

$$Q_{\max h} = 66,45 \text{ m}^3/\text{godzinę}$$

$$Q_{\text{śr d}} = 630,00 \text{ m}^3/\text{dobę}$$

$$Q_{\max r} = 260\,000,00 \text{ m}^3/\text{rok}$$

Ujęcie zlokalizowane jest na działce nr 406/2, obręb Puńsk i składa się z trzech studni. Z analizowanego ujęcia korzysta 14 miejscowości: Boksze Stare, Giłusze, Kalinowo, Krejwiany, Oszkinie, Wołyńce I, Puńsk, Sejwy, Szlinokiemie, Szolány, Trakiszki, Trompole, Wojciuliszki, Wesołowo.

Długość sieci kanalizacyjnej w 2021 r. wyniosła 16,2 km i nie zmieniła się od 2017 r. W kolejnych latach planowana jest jednak realizacja inwestycji związanej z rozbudową i przebudową oczyszczalni ścieków w Puńsku, co pozwoli na przyłączenie do sieci kolejnych nieruchomości.

Tabela 31. Urządzenia sieciowe na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wodociągi							
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	168,0	170,5	172,5	172,5	172,5	172,5
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	1 043	1 051	1 040	1 040	1 040	1 047
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	302,2	298,4	303,8	313,4	324,3	314,4
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	3 959	3 969	3 944	3 936	3 931	b.d.
zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m ³	71,7	71,7	72,8	75,3	78,0	76,4

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kanalizacja							
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	10,0	16,2	16,2	16,2	16,2	16,2
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	367	334	334	339	339	341
ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną	dam ³	70,0	72,0	70,0	66,6	42,0	39,0
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	1 355	1 321	1 313	1 322	1 320	b.d.
Budynki mieszkalne podłączone do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych							
wodociąg	%	91,4	91,4	91,3	90,5	90,3	90,3
kanalizacja	%	31,4	31,5	31,5	29,6	30,3	30,3
Korzystający z instalacji w % ogółu ludności							
wodociąg	%	94,6	94,7	94,6	94,6	94,6	b.d.
kanalizacja	%	32,4	31,5	31,5	31,8	31,8	b.d.

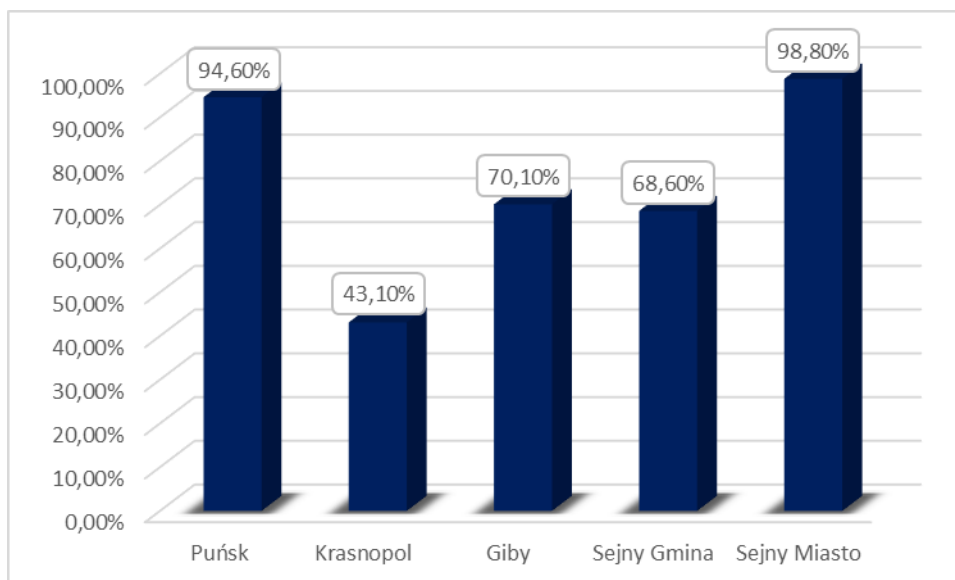
Źródło: Dane GUS

Procent ogółu ludności gminy, według GUS, korzystający z wodociągu w 2020 r. osiągnął poziom 94,6%. W 2021 r. zużycie wody z wodociągów na 1 mieszkańca wyniosło 76,4 m³.

Z kolei z sieci kanalizacyjnej na terenie gminy korzysta 31,8% mieszkańców, czyli mniej niż w 2016 r.

Biorąc pod uwagę poszczególne gminy zlokalizowane w granicach powiatu sejneńskiego należy stwierdzić, że największy odsetek mieszkańców korzysta z sieci wodociągowej na terenie Miasta Sejny (98,80%), co zaprezentowano na wykresie 34. Gmina Puńsk zajmuje pod kątem 2 miejsce w powiecie i jest najwyżej sklasyfikowaną gminą wiejską.

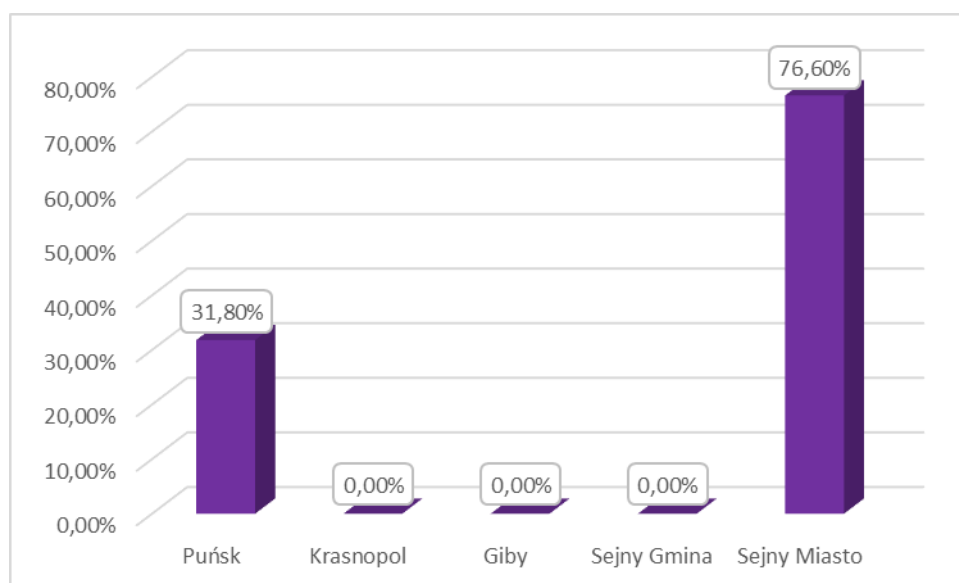
Wykres 34. Korzystający z wodociągu w % ogółu ludności na terenie gmin powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2020 r.

W zakresie odsetka osób korzystających z sieci kanalizacyjnej – obserwując dane zaprezentowane na wykresie 35 – można zauważyć, że Gmina Puńsk jest jedyną gminą wiejską wchodzącą w skład powiatu, na której terenie mieszkańcy mają dostęp do sieci kanalizacyjnej.

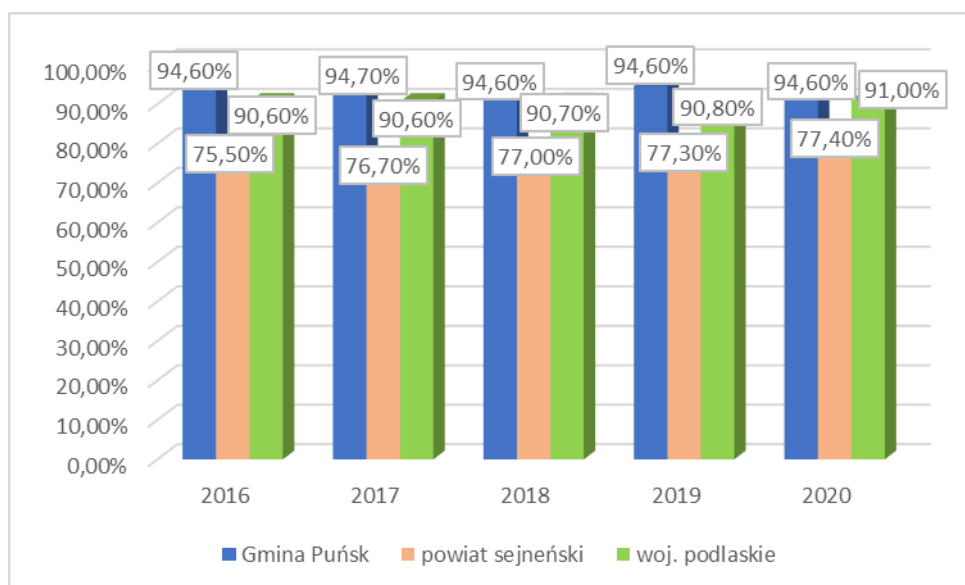
Wykres 35. Korzystający z kanalizacji w % ogółu ludności na terenie gmin powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2020 r.

Porównując odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz na terenach wiejskich województwa podlaskiego można zauważyć, że na obszarze Gminy Puńsk odsetek ten był najwyższy i przekraczał średnią dla województwa podlaskiego.

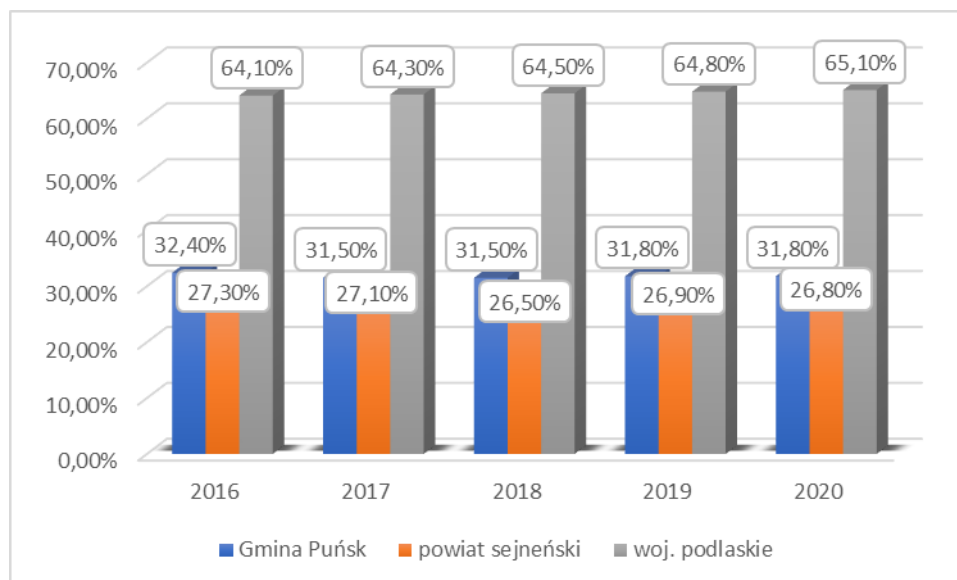
Wykres 36. Odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego i województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z kolei odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Puńsk jest zdecydowanie niższy niż średnio w województwie. Konieczne jest zatem podejmowanie inicjatyw mających na celu rozwój systemu odprowadzania ścieków.

Wykres 37. Odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego i województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ścieki z terenu gminy kierowane są do oczyszczalni ścieków w Puńsku – jest to oczyszczalnia typu BIOVAC o przepustowości min Q 125m³/d, Q max 300 m³/d. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny – dopływ jeziora Sejwy (w zlewni Marychy). Do odwadniania osadów nadmiernych stosowana jest prasa filtracyjna. Przy oczyszczalni znajduje się punkt zlewny nieczystości płynnych. Z oczyszczalni ścieków korzysta 1 160 osób zamieszkujących Gminę Puńsk.

Zgodnie z danymi GUS na terenie gminy funkcjonują 474 zbiorniki bezodpływowe oraz 300 oczyszczalni przydomowych. Nie działa tu kanalizacja deszczowa. Ze względu na znaczne walory przyrodnicze obszaru, w tym występowanie obszarów chronionych wodozależnych, dla których zachowanie dobrej jakości wód jest kluczowym elementem ich ochrony, zasadne jest rozważenie budowy kolejnych oczyszczalni przydomowych czy szczelnych szamb na gruntach o wysokim stanie wód gruntowych lub gruntach nieprzepuszczalnych, gdzie lokalizacja oczyszczalni przydomowych nie będzie możliwa.

Tabela 32. Liczba osób korzystających z oczyszczalni, liczba zbiorników bezodpływowych oraz oczyszczalni przydomowych na terenie Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	J. m.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
liczba osób korzystających z oczyszczalni	osoba	1 213	1 215	1 210	1 200	1 190	1 160
Gromadzenie i wywóz nieczystości ciekłych							
zbiorniki bezodpływowe	szt.	553	552	477	477	479	474
oczyszczalnie przydomowe	szt.	217	218	293	293	295	300

Źródło: Dane GUS

5.3. GOSPODARKA ODPADAMI

Na terenie Gminy Puńsk źródłami wytwarzanych odpadów są:

- przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą,
- gospodarstwa domowe, w których powstają także odpady wielkogabarytowe,
- obiekty infrastruktury społecznej i komunalnej,
- obszary ogrodów, parków, cmentarzy itp.,
- ulice i place.

Ilość wytwarzanych odpadów komunalnych, wskaźnik ich nagromadzenia, jak również ich struktura oraz skład są uzależnione od różnych uwarunkowań lokalnych. Należą do nich: poziom rozwoju gospodarczego obszaru, zamożność społeczeństwa, rodzaj zabudowy mieszkalnej, sposób gospodarowania zasobami, przyzwyczajenia w konsumpcji dóbr materialnych, a także cechy charakterologiczne mieszkańców i ich podatność na edukację ekologiczną.

Zgodnie z danymi GUS – w 2021 roku na terenie Gminy Puńsk zebrano 841,54 t odpadów. Na jednego mieszkańca przypadało 124,20 kg odpadów zmieszanych. W 2021 r. ilość odebranych odpadów zmieszanych spadła w stosunku od ubiegłego roku o 0,26 t, natomiast ilość odpadów segregowanych wzrosła o 8,92 t i osiągnęła największą wartość w stosunku do poprzednich lat. Może to świadczyć o poprawie jakości prowadzonej przez mieszkańców segregacji odpadów. Szczegółowe dane na temat gospodarki odpadami zaprezentowano w tabeli 33.

Tabela 33. Odpady komunalne z terenu Gminy Puńsk

Wyszczególnienie	Jedn. miary	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Odpady zebrane w ciągu roku							
ogółem	t	-	451,90	514,54	800,18	832,88	841,54
z gospodarstw domowych	t	-	389,14	453,21	713,46	728,96	765,84
z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	t	-	62,76	61,33	86,72	103,92	75,70
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku							
ogółem	t	-	138,10	207,90	222,04	327,44	336,36
z gospodarstw domowych	t	-	138,10	207,90	222,04	327,44	336,36
z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	t	-	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku							
ogółem	t	267,24	313,80	306,64	578,14	505,44	505,18
ogółem na 1 mieszkańca	kg	63,4	75,4	73,5	138,8	123,0	124,2
z gospodarstw domowych	t	213,15	251,04	245,31	491,42	401,52	429,48
odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca	kg	50,6	60,3	58,8	118,0	97,7	105,6
z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	t	-	62,76	61,33	86,72	103,92	75,70
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów							
ogółem	%	-	30,6	40,4	27,7	39,3	40,0
z gospodarstw domowych	%	-	35,5	45,9	31,1	44,9	43,9
papier i tektura, metale, szkło i tworzywa sztuczne	%	-	11,2	11,1	7,8	10,0	10,1

Źródło: Dane GUS

Zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach na gminach spoczywa zadanie zapewnienia odpowiedniego i właściwego odbioru i zagospodarowania wszystkich odpadów komunalnych z możliwością selektywnego zbierania. Zmieszane odpady komunalne, czy pozostałości po sortowaniu tych odpadów przeznaczone do składowania, powinny być kierowane do regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych – RIPOK, tak by były zagospodarowane w regionie swego powstania. W przypadku braku RIPOK lub podczas awarii odpady mogą być kierowane do instalacji zastępczych, wyznaczonych w Wojewódzkim Programie Gospodarki Odpadami. Odpady powinny odbierać od mieszkańców firmy, wyłonione w drodze przetargu, a za odbiór odpadów mieszkańcy uiszczą jednolitą stawkę, z możliwością obniżki dzięki stosowaniu segregowania odpadów u źródła ich powstawania.

W województwie podlaskim wydzielono cztery regiony gospodarki odpadami (RGO): Centralny, Południowy, Północny i Zachodni. Gmina Puńsk przynależy do Północnego Regionu Gospodarki Odpadami. Miejszem zagospodarowywania odpadów komunalnych, odpadów zielonych oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania, zebranych z terenu gminy, jest Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych w Suwałkach.

Na terenie Gminy Puńsk funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, który mieści się przy ul. Mickiewicza 23, 16-515 Puńsk. Odpady niebezpieczne mieszkańcy oddać mogą do zorganizowanego punktu zbiórki PSZOK (Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych) lub w wyznaczonych miejscach:

- przeterminowane leki - Apteka w Puńsku;
- zużyte baterie - Szkoła Podstawowa w Puńsku i Widugierach, Gimnazjum w Puńsku, Liceum w Puńsku, Przedszkole w Puńsku, Urząd Gminy w Puńsku i PSZOK.

System gospodarki odpadami na terenie Gminy Puńsk funkcjonuje prawidłowo. Mieszkańcy mają możliwość pozbycia się wszystkich odpadów komunalnych powstających w gospodarstwie domowym, a oprócz odbioru odpadów bezpośrednio z nieruchomości można również oddać nieodpłatnie wszelkiego rodzaju odpady segregowane wielkogabarytowe do Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów.

Priorytetowym zadaniem Gminy Puńsk na kolejne lata jest dalsze uświadamianie mieszkańców w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi w celu ograniczenia ilości wytwarzanych odpadów oraz racjonalnego ich sortowania, aby osiągnąć określone przez Unię Europejską poziomy odzysku i recyklingu odpadów oraz ograniczyć masę odpadów ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania. Poprawie powinna ulec także prawidłowa segregacja odpadów u źródła, która wpłynie korzystnie na gospodarkę odpadami na terenie Gminy Puńsk w przyszłych latach.

5.4. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA, CIEPŁOWNICZA I GAZOWA

Na terenie Gminy Puńsk nie funkcjonuje dystrybucyjna sieć gazowa ani sieć ciepłownicza. Wiejski charakter gminy powoduje, że większość mieszkańców tego terenu korzysta z indywidualnych przydomowych systemów grzewczych.

Dostępna jest tu natomiast infrastruktura energetyczna zaopatrująca mieszkańców w energię elektryczną. Gmina Puńsk zasilana jest w energię elektryczną wychodzącą z RS (rozdzielnia średniego napięcia) Szypliszki (rozdzielnia 20 kV) linią napowietrzną 20kV – Puńsk oraz liniami napowietrznymi 20 kV Puńsk i Smolany wychodzącymi z GPZ Sejny – Rejon Energetyczny Augustów. Natomiast zasilanie awaryjne realizowane jest również liniami napowietrznymi 20 kV wychodzącymi z RS Szypliszki – linia 20 kV Sadzawki oraz z GPZ Sejny - linia 20 kV Smolany.

Na terenie Gminy Puńsk istnieją sprzyjające warunki do wykorzystania odnawialnych źródeł energii elektrycznej w postaci elektrowni wiatrowych. W chwili obecnej w gminie nie funkcjonują elektrownie wiatrowe, natomiast zapisy Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Puńsk zatwierdzone Uchwałą Nr XXII/104/00 Rady Gminy Puńsk z dnia 18 sierpnia 2000 r. ze zmianami umożliwiają w przyszłości realizację tego typu inwestycji.

Przez teren Gminy Puńsk przebiega także linia dwutorowa 400 kV, która rozpoczyna się w stacji w Nowej Wsi Ełckiej, przechodzi przez 10 gmin po stronie polskiej, a kończy bieg w litewskiej miejscowości Alytus. Przebiega ona przez następujące miejscowości: Szolany, Szlinokiemie, Oszkinie, Trakiszki, Wołyńce, Kompocie, Ogórki, Pelele, Tauroszyzki, Buda Zawidugierska, Sankury. Ta właśnie linia łączy nie tylko systemy przesyłowe Polski i Litwy, ale umożliwia powiązanie systemów przesyłowych państw bałtyckich z systemami państw Europy Zachodniej.

Rysunek 24. Przebieg linii przesyłowej Ełk-granica RP przez Gminę Puńsk

Źródło: www.liniaelkgranica.pl

Na rysunku 25 przedstawiono istniejącą oraz planowaną infrastrukturę elektroenergetyczną zlokalizowaną na terenie województwa podlaskiego. Mapa przedstawia również przebieg wybudowanego interkonektora Polska – Litwa, który obejmuje obszar Gminy Puńsk. Budowa interkonektora gazowego w/c Polska – Litwa umożliwi zwiększenie mocy przesyłowej gazociągu dystrybucyjnego kol. Grabówka k/Białegostoku – Wólka Radzymińska, zasilającego środkową część województwa oraz stworzy szanse budowy systemu dystrybucyjnego gazu ziemnego miast i gmin w północnej i południowej części województwa.

Rysunek 25. Infrastruktura energetyczna województwa podlaskiego

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030

Na terenie Gminy Puńsk oraz pozostałych gmin powiatu sejneńskiego planowany jest rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii, co potwierdza będąca w trakcie opracowania Strategia rozwoju Sejneńskiego Klastra Energii Odnawialnej.

6. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA, JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

6.1. INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA, JAKOŚĆ EDUKACJI

Na terenie Gminy Puńsk edukację na poziomie podstawowym zapewniają:

- Szkoła Podstawowa z Polskim i Litewskim Językiem Nauczania im. Dariusza i Girensa w Puńsku – 219 dzieci,
- Szkoła Podstawowa z Litewskim Językiem Nauczania w Widugierach – 28 dzieci.

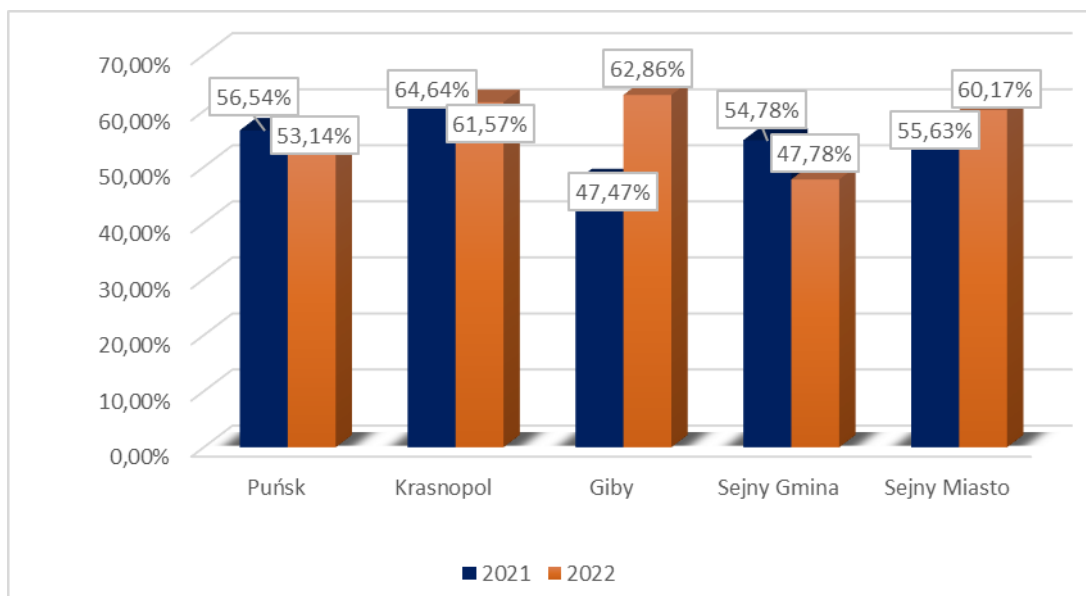
Działa tu także Samorządowa Szkoła Muzyczna I Stopnia z Polskim i Litewskim Językiem Nauczania w Puńsku, do której w 2021 r. uczęszczało 75 dzieci.

Porównując wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego należy zauważyć, że:

- najwyższe wyniki egzaminu z języka polskiego w 2022 r. osiągnęli uczniowie z Gminy Giby, dzieci z Gminy Puńsk zajęły 4 miejsce w powiecie, z kolei w 2021 r. młodzież z Gminy Puńsk uzyskała 2 wynik w powiecie;
- z egzaminu z języka angielskiego zarówno w 2021 jak i 2022 r. uczniowie z terenu Gminy Puńsk osiągnęli najlepszy wynik w powiecie;
- w przypadku matematyki w 2022 r. uczniowie z Gminy Puńsk osiągnęli najwyższy wynik w powiecie, a w 2021 r. – 3 wynik.

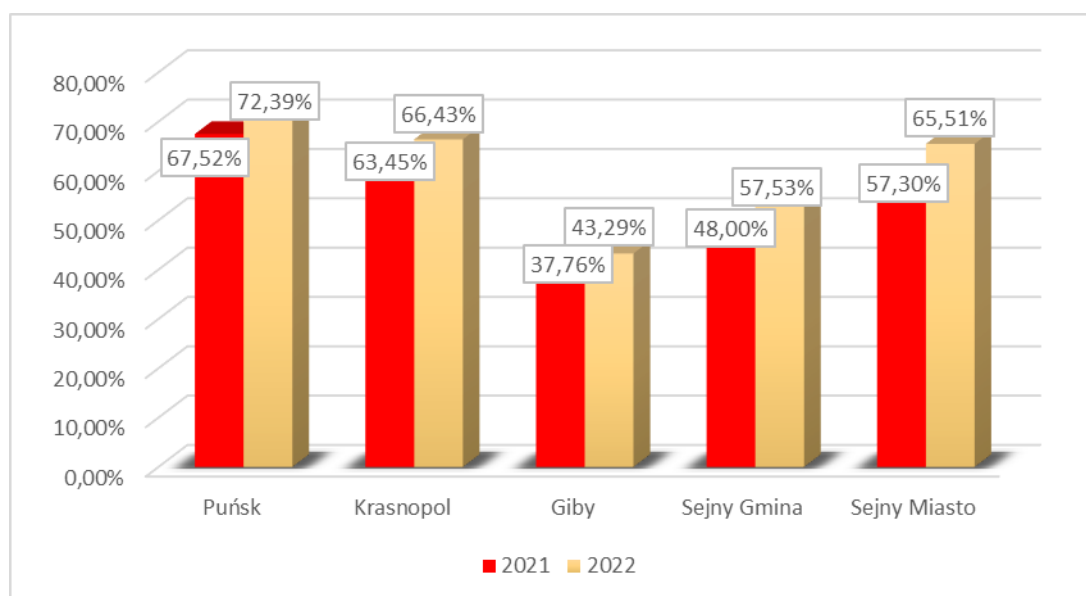
Wskazane dane zaprezentowano na wykresach 38-40.

Wykres 38. Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego – język polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

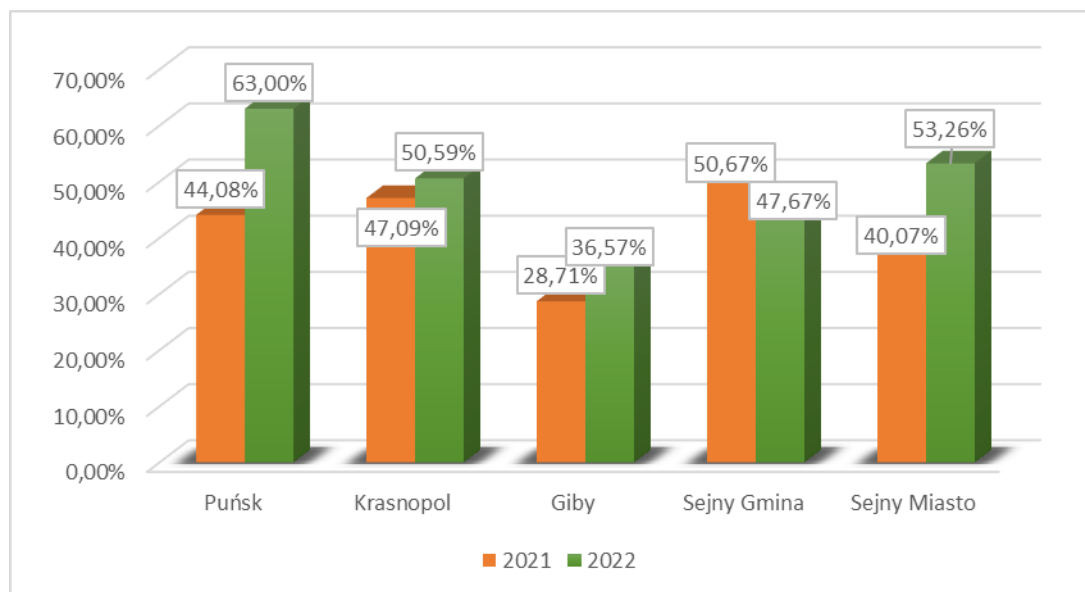
Wykres 39. Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego – język angielski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

Wykres 40. Wyniki egzaminów ósmoklasisty w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego – matematyka

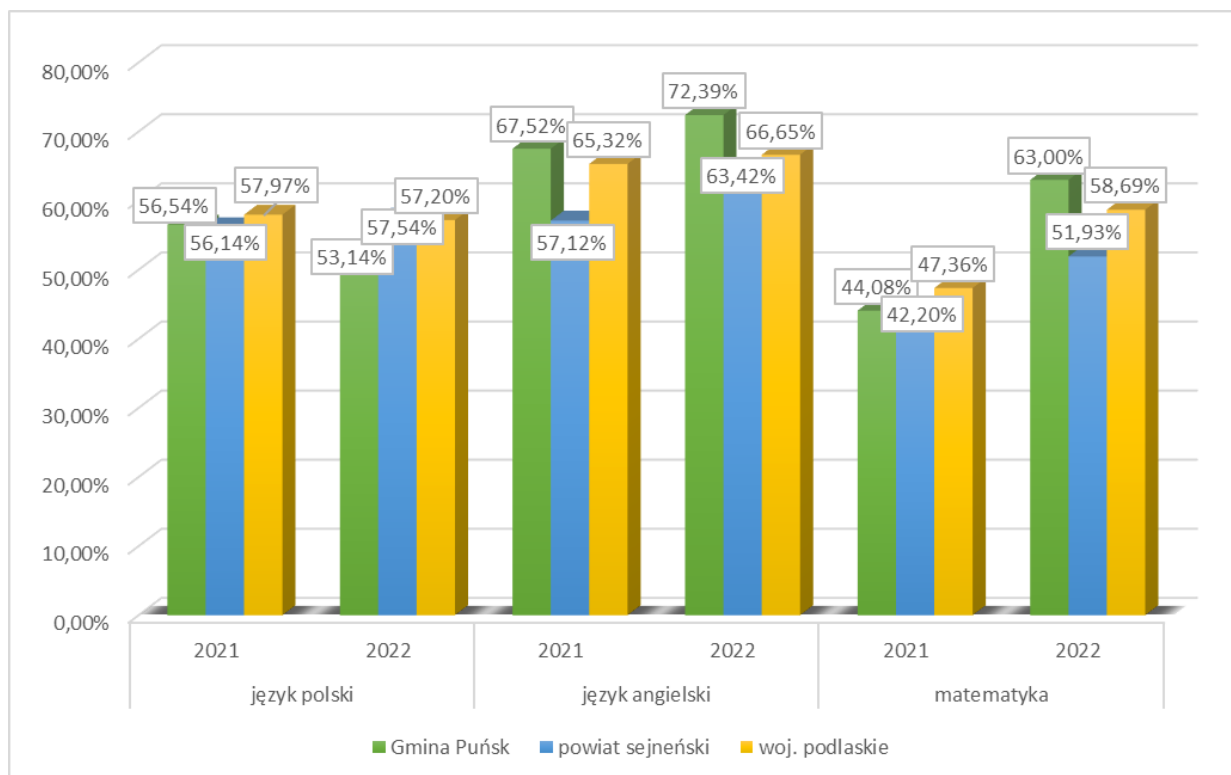

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

Z kolei biorąc pod uwagę wyniki egzaminów ósmoklasisty na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego można wskazać, że:

- w 2021 r. uczniowie z Gminy Puńsk osiągnęli wynik egzaminu z języka polskiego wyższy niż średnia dla powiatu, ale niższy od średniej dla województwa podlaskiego, z kolei w 2022 r. wynik na terenie gminy był najniższy;
- w przypadku języka angielskiego zarówno w 2021 jak i 2022 r. wyniki uczniów z Gminy Puńsk były wyższe niż średnio w powiecie sejneńskim i w województwie podlaskim;
- w 2021 r. uczniowie z Gminy Puńsk osiągnęli wyższe wyniki egzaminu z matematyki niż średnia dla powiatu, ale niższe niż średnia dla województwa, w 2022 r. wyniki były znacząco wyższe niż w powiecie i w województwie.

Wykres 41. Wyniki egzaminów ósmoklasisty na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego

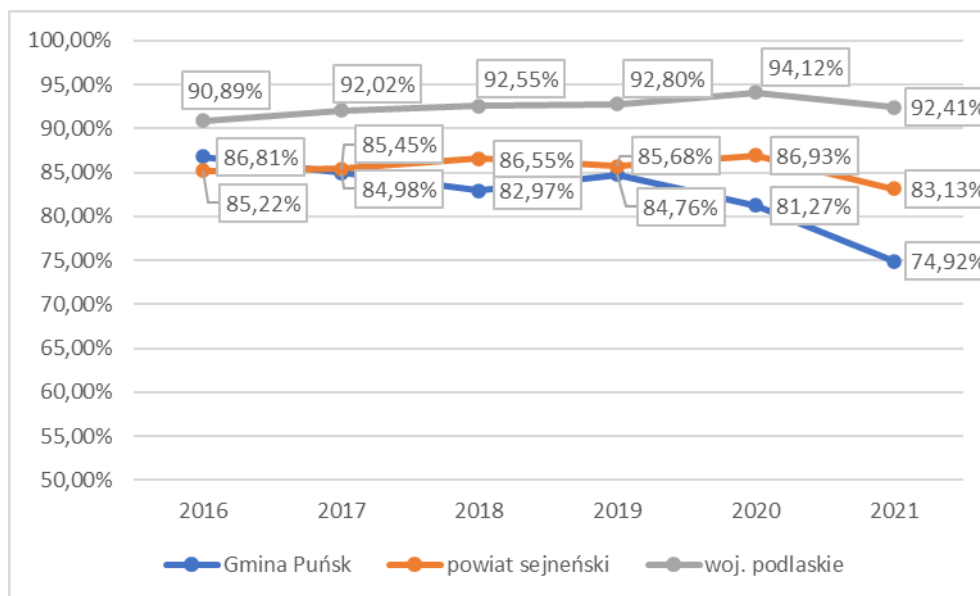
Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

Zaprezentowane dane dotyczące wyników egzaminów ósmoklasistów z terenu Gminy Puńsk wskazują, że pomimo dość wysokich rezultatów, w kolejnych latach nadal konieczna jest realizacja przedsięwzięć mających na celu podniesienie poziomu edukacji. Wskazana jest organizacja zajęć wyrównawczych, dodatkowych, rozwijających zainteresowania i zdolności uczniów, które pozwolą na zmniejszenie dysproporcji w uzyskiwanych wynikach.

Współczynnik skolaryzacji netto, liczony jako relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 XII) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania, wynosi w gminie 74,92%. Dość wysoki wskaźnik skolaryzacji na poziomie szkoły podstawowej wskazuje na to, że znaczna część uczniów kształci się w placówkach zlokalizowanych na terenie gminy.

Porównując współczynniki skolaryzacji w stosunku do szkół podstawowych na terenie Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego można zauważyć, że najmniejsza wartość wskaźnika występuje na terenie gminy, a największa - na terenie województwa podlaskiego.

Wykres 42. Współczynnik skolaryzacji netto w Gminie Puńsk, powiecie sejneńskim oraz w woj. podlaskim (szkoły podstawowe)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie gminy działa Liceum Ogólnokształcące z Litewskim Językiem Nauczania im. 11 Marca w Puńsku, a pozostała młodzież pobiera naukę na poziomie ponadpodstawowym w placówkach zlokalizowanych przede wszystkim na terenie Sejnu oraz Suwałk. W tabeli 34 zaprezentowano wyniki egzaminów maturalnych z 2022 r.

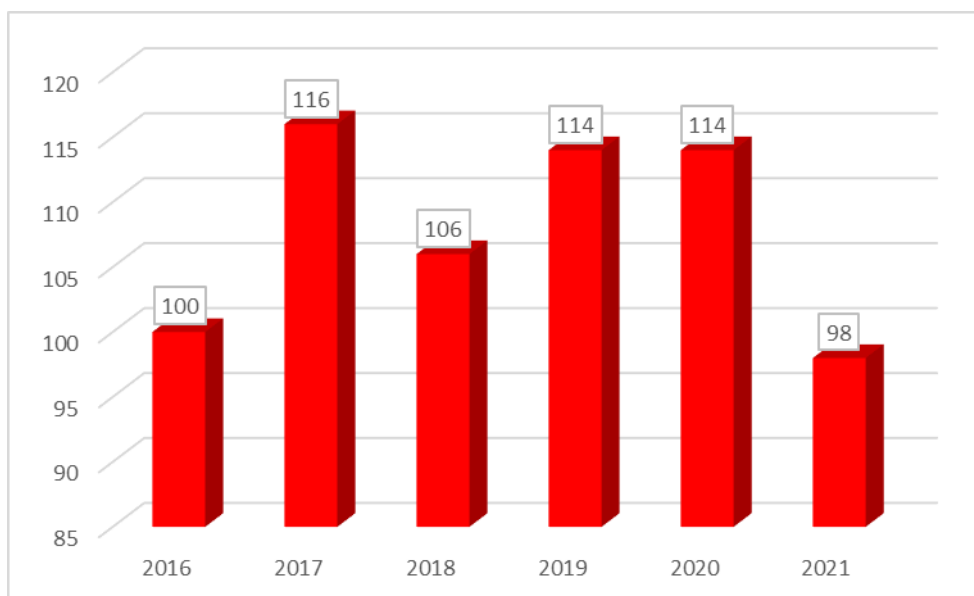
Tabela 34. Wyniki egzaminu zewnętrznego pisemnego - Liceum Ogólnokształcące z Litewskim Językiem Nauczania im. 11 Marca w Puńsku

Przedmiot	Liczba zdających	Średni wynik (%)
poziom podstawowy		
Język polski	20	68,55%
Język litewski	20	75,30%
Język angielski	20	92,70%
Matematyka	20	74,75%
poziom rozszerzony		
Język litewski	18	86,56%
Język angielski	19	80,21%
Biologia	9	54,44%
Matematyka	10	37,60%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>

W zakresie edukacji przedszkolnej w Gminie Puńsk działa Przedszkole Samorządowe z Polskim i Litewskim Językiem Nauczania w Puńsku. Zgodnie z danymi zaprezentowanymi na wykresie 43, od 2016 r. liczba dzieci objętych nauczaniem przedszkolnym rośnie. Jedyny spadek odnotowano w 2021 r., co jest spowodowane m.in. obostrzeniami związanymi z pandemią COVID-19. Trzeba przy tym pamiętać, że poprawa dostępności do edukacji przedszkolnej jest jednym z wyzwań czekających każdą gminę, szczególnie w przyszłości w kontekście przyciągania i zachęcania do zamieszkania w niej młodych małżeństw (dotyczy to także Gminy Puńsk).

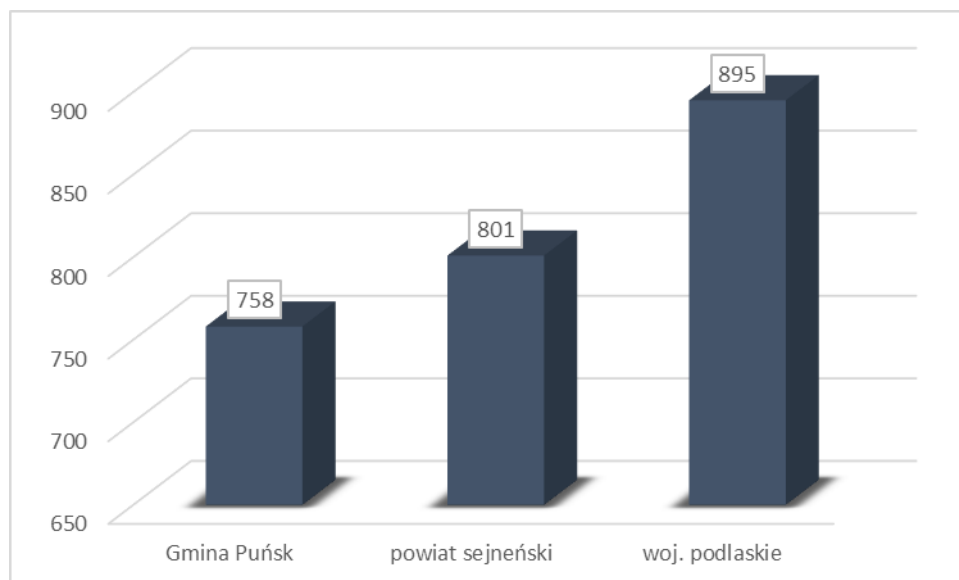
Wykres 43. Liczba dzieci objętych nauczaniem przedszkolnym na terenie Gminy Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując wskaźnik ilości dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w Gminie Puńsk, powiecie sejneńskim oraz województwie podlaskim można wskazać na niski poziom objęcia wychowaniem przedszkolnym najmłodszych mieszkańców Gminy Puńsk. Wskaźnik ten znacząco odbiega od danych zaprezentowanych dla całego województwa.

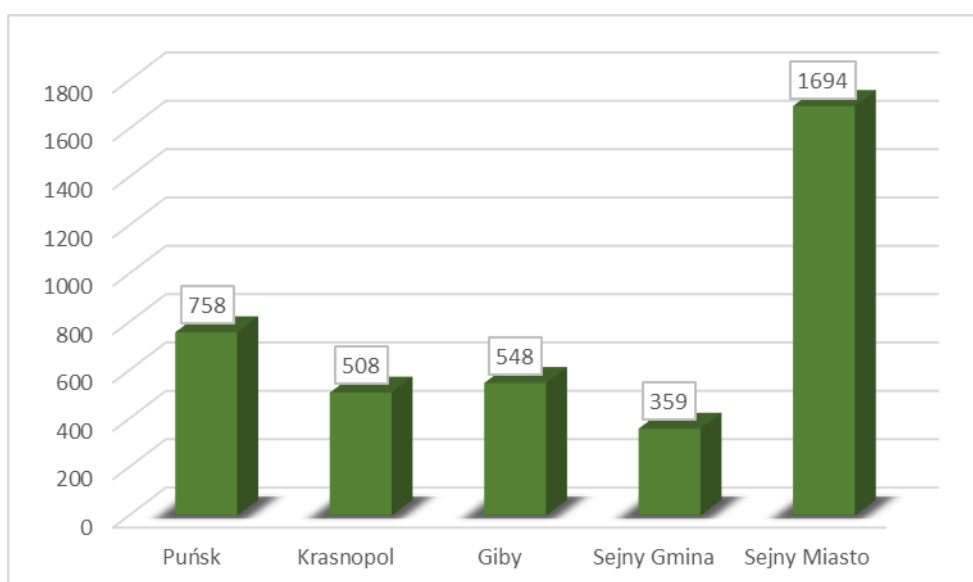
Wykres 44. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w Gminie Puńsk, powiecie sejneńskim oraz województwie podlaskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

W przypadku poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego można zauważyć, że pod kątem wskaźnika dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat Gmina Puńsk zajmuje 2 miejsce.

Wykres 45. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Na terenie Gminy Puńsk nie działają żłobki ani kluby dziecięce.

6.2. INFRASTRUKTURA SPORTOWA I REKREACYJNA

Na terenie Gminy Puńsk funkcjonują następujące obiekty sportowe i rekreacyjne: boisko „ORLIK” przy Szkole Podstawowej w Puńsku oraz przy Szkole Podstawowej w Widugierach, a także siłownia zewnętrzna przy Szkole w Puńsku.

W gminie funkcjonuje ponadto Uczniowski Klub Sportowy „Punia” działający przy Zespole Szkół z Polskim i Litewskim Językiem Nauczania w Puńsku. Organizowane są także liczne imprezy sportowe.

Na infrastrukturę rekreacyjną składają się ponadto przebiegające przez teren gminy:

1) Trasy samochodowe:

- a. Szlak pielgrzymkowy – opis trasy: Smolany – Puńsk – Budzisko, długość: 24 km;
- b. Giby – Rutka-Tartak – opis trasy: Giby – Zelwa – Berżniki – Sztabinki – Zaleskie – Sejny – Babańce – Wiłkopedzie – Żwikiele – Smolany – Szlinokiemie – Boksze Osada – Puńsk – Szołtany – Zaboryszki – Dębniak – Fornetka – Becejły – Wygorzel – Wierzbiszki – Rutka Tartak, długość: 101 km;

2) Szlaki rowerowe:

- a. Krasnopol – Smolany – opis trasy: Krasnopol – Rutka – Smolany, długość: 20 km;
- b. Sejny – Rutka-Tartak – opis trasy: Sejny – Babańce – Klejwy – Żwikiele – Smolany – jez. Boksze – Boksze – Wesołowo – Szlinokiemie – Puńsk – Zaboryszki – Dębniak – jez. Jodel – Becejły – Krzywólka – Wygorzel – Wierzbiszki – Rutka-Tartak, długość: 60 km;
- c. Ścieżką zielonej ruty – opis trasy: Budzisko-Jegliniec – Wojponie - Giłujcze – Krejwiany – Puńsk – Trakiszki – Sejny – Wojtokiemie – Ogórki – Kompocie – Poluńce – Widugiery – Buda Zawidugierska – Sankury – Burbiszki – Jenorajście – Radziucie – Żegary – Sejny, długość: 65 km;
- d. Olbrzym Suwałk – opis trasy: Giby – Zelwa – Berżniki – Sejny – Smolany – Puńsk, długość: 48 km;
- e. Szlak rowerowy R65 – opis trasy: Rutka-Tartak – Folsz – Kupowo – Majdan – Budzisko – Podwojponie – Jegliniec – Wojponie – Wojciuliszki – Puńsk – Trakiszki – Kompocie – Przystawańce –
- f. Taurosyzski – Widugiery – Buda Zawidugierska – Sankury – Burbiszki – Jenorajście – Radziucie – Żegary – Ogrodniki – Hołny Wolmera – Berżniki – Dubowo – Wigrzańce – Zelwa – Giby, długość: 89 km;

- g. Szlak puński – opis trasy: Puńsk – Zaboryszki – Fonetka – Becejły – Kaletnik – Zaboryszki – Puńsk, długość: 16 km;
  - h. Puńsk – Smolany – Klejwy – Sejny – opis trasy: Puńsk – Smolany – Klejwy – Sejny, długość: 27 km;
- 3) Szlaki piesze:
- a. Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – skansen wsi litewskiej z XIX wieku, długość: 3-4 km.

6.3. INFRASTRUKTURA KULTURY, DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA

Na terenie Gminy Puńsk działalność kulturalną prowadzi Dom Kultury Litewskiej w Puńsku (w tym Gminna Biblioteka Publiczna). Dom Kultury Litewskiej działa intensywnie i bardzo aktywnie, promując wszelką działalność kulturalną, organizując lub współorganizując większość lokalnych imprez kulturalnych. Za tym przemawiają liczby – w ciągu roku odbywa się około 50 imprez kulturalnych. Najważniejsze z nich to:

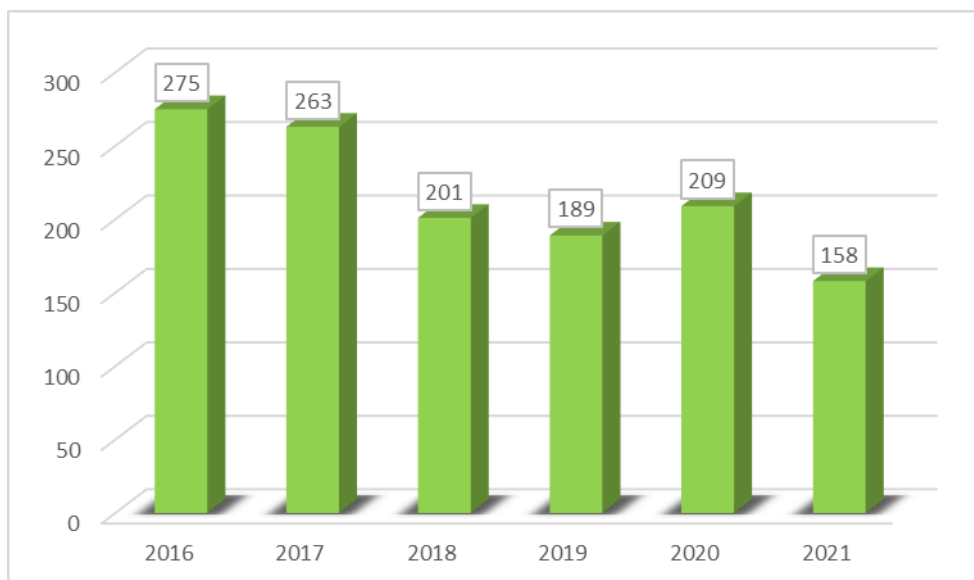
- Dni Puńska – targi rękodzieła – Zielna;
- Święto Chleba, Miodu i Mleka;
- Festiwal Teatrów Stodolanych;
- Noc Świętojańska nad jeziorem Sejwy;
- Wiosna Poezji;
- Koncert z okazji Dnia Matki;
- Festiwal Zespołów Estradowych;
- Festiwal Tańców;
- Festiwal Teatrów Dziecięcych;
- Festiwal Mniejszości Narodowych.

Przy Domu Kultury Litewskiej działają liczne zespoły artystyczne. W 2021 r. były to: Zespół Choreograficzny „JOTVA”, Chór Mieszany „DZŪKIJA”, TEATR STODOLANY, Kapela „KLUMPÉ”, Grupa Taneczna „VYČIAI”, Dziecięce Studio Artystyczne „PUNIUKAI”, Teatr Dziecięcy „KREGŽDUTĒ”, Teatr Młodzieżowy „KREGŽDĒ”, Grupa Wokalna „BALSYNĒLIS”, Młodzieżowa Grupa Muzyczna „PUNIA”.

W 2021 r. Biblioteka Publiczna Gminy Puńsk z filią w Smolanach dysponowała księgozbiorem w liczbie 19 294 woluminów. Zgodnie z danymi zaprezentowanymi na wykresie 47 można zauważyć, że w ostatnich latach liczba czytelników zmalała. Związane to było z wprowadzonymi obostrzeniami epidemiologicznymi, a także koniecznością poprawy

warunków lokalowych funkcjonującej biblioteki. W celu zahamowania tego niekorzystnego trendu konieczne jest inwestowanie w nowoczesne technologie, ciekawe wydawnictwa.

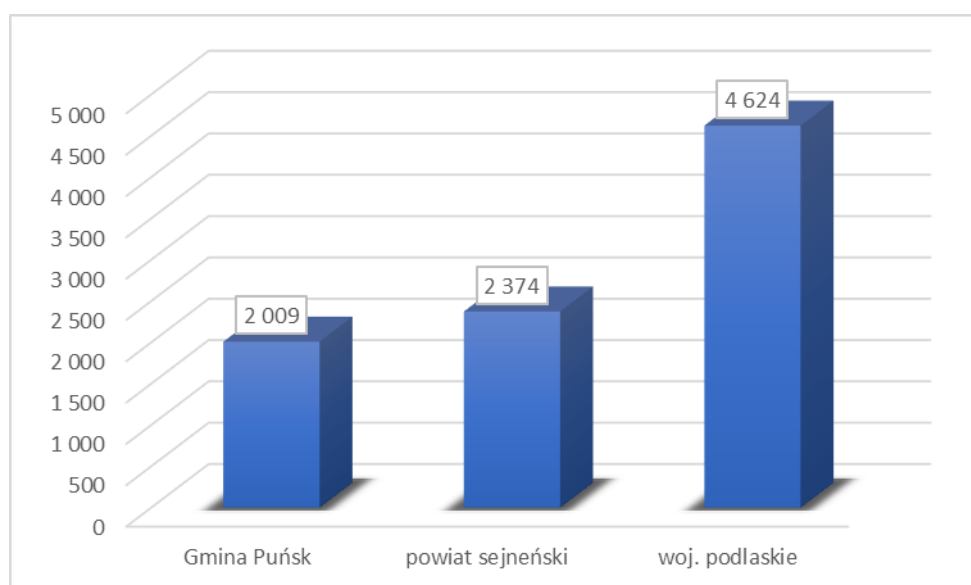
Wykres 46. Liczba czytelników korzystających z placówki biblioteczej w Gminie Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując liczbę osób przypadających na 1 placówkę biblioteczną można zauważyć, że w przypadku Gminy Puńsk sytuacja ta jest w miarę korzystna, bowiem w porównaniu z województwem podlaskim i powiatem sejneńskim przypada tu mniej osób na 1 placówkę.

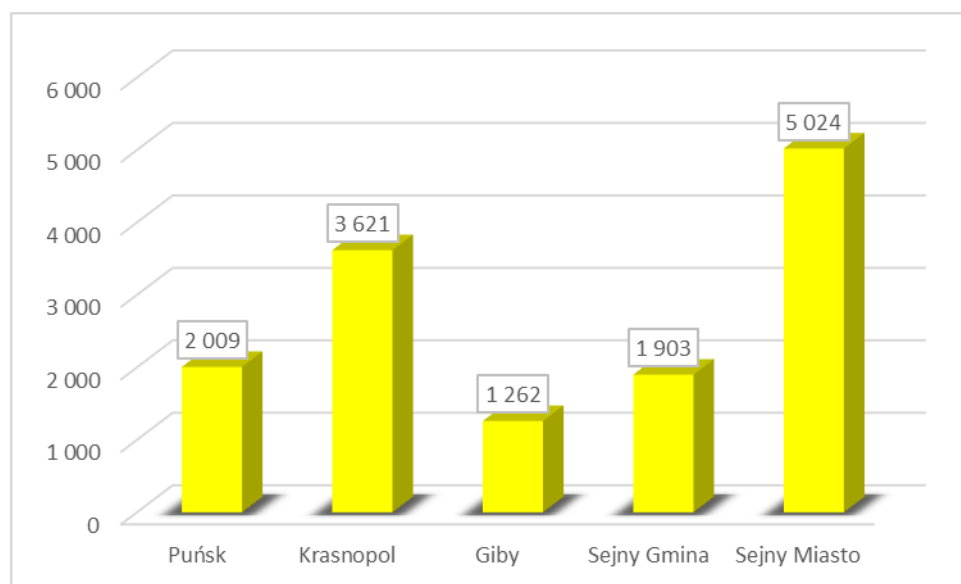
Wykres 47. Ludność na 1 placówkę biblioteczną w Gminie Puńsk, powiecie sejneńskim oraz województwie podlaskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Porównując dane dla poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego można zauważyć, że sytuacja w przypadku Gminy Puńsk także jest w miarę korzystna. Zdecydowanie więcej osób przypada na placówkę biblioteczną w Gminie Krasnopol czy w Mieście Sejny.

Wykres 48. Ludność na 1 placówkę biblioteczną w poszczególnych gminach powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

6.4. INFRASTRUKTURA OCHRONY ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ

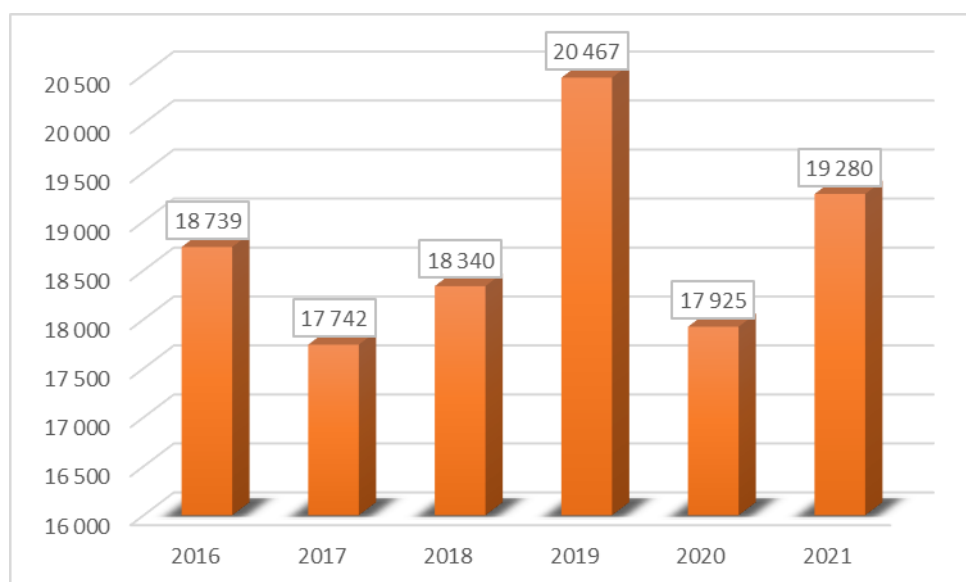
Służbę zdrowia w Gminie Puńsk stanowi Samodzielny Publiczny Gminny Ośrodek Zdrowia, który oferuje świadczenia z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, świadczenia z zakresu pielęgniarstwa szkolnego, świadczenia specjalistyczne z zakresu stomatologii oraz świadczenia z zakresu położnictwa i ginekologii. W 2021 r. Ośrodek zatrudniał:

- a) 5 lekarzy POZ:
  - 1 lekarza na pełnym etacie ze specjalizacją medycyny rodzinnej oraz pediatrii;
  - 4 lekarzy na kontrakcie – jeden ze specjalizacją chirurgii i onkologii, drugi ze specjalizacją chorób wewnętrznych, trzeci w trakcie specjalizacji chorób wewnętrznych oraz czwarty w trakcie specjalizacji z pediatrii,
- b) 1 lekarza specjalistę w dziedzinie ginekologii i położnictwa,
- c) 2 lekarzy dentyków,
- d) 1 asystentkę stomatologiczną,
- e) 4 pielęgniarki praktyki,
- f) 1 pielęgniarkę szkolną,
- g) 1 rejestratorkę.

W zakresie opieki szpitalnej oraz specjalistycznej mieszkańcy korzystają z usług placówek zlokalizowanych na terenie Sejn oraz Suwałk. Na terenie gminy działa apteka.

Jednym z głównych aspektów w kwestii infrastruktury społecznej i jakości opieki zdrowotnej, który uwzględniono w analizie, jest dostęp pacjentów do świadczeń. Jest on bardzo istotny, zwłaszcza w kontekście najstarszych mieszkańców gminy. Zgodnie z informacjami zaprezentowanymi na wykresie 49, liczba udzielonych porad w ostatnim podlegała pewnym wahaniom. Znaczny spadek liczby porad odnotowano zwłaszcza w 2020 r., kiedy na skutek pandemii COVID-19 dostęp do ambulatoryjnej opieki zdrowotnej był bardzo utrudniony.

Wykres 49. Liczba porad zdrowotnych udzielonych na terenie Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zadania z zakresu pomocy społecznej są realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Puńsku (GOPS), który jest jednostką organizacyjną gminy. Analizując dane na temat liczby osób oraz gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, zaprezentowanych w tabeli 35, można zauważyć spadek. Sytuacja makroekonomiczna oraz wewnętrzna kraju może jednak spowodować wzrost liczby beneficjentów pomocy społecznej w przyszłości i wpłynąć na konieczność przekazywania dodatkowych środków z budżetu gminy na cele związane z pomocą społeczną.

Tabela 35. Liczba osób i gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej na terenie Gminy Puńsk

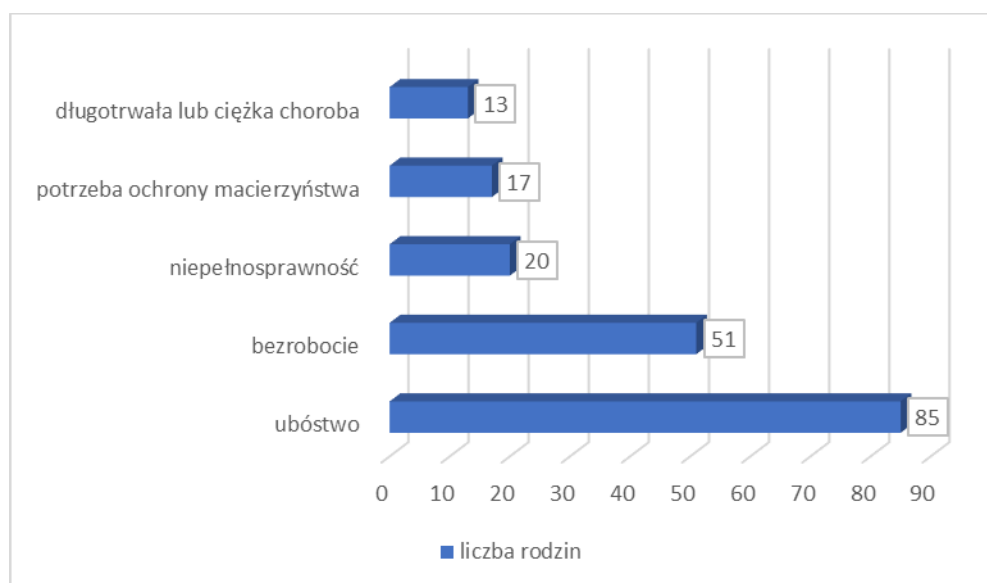
Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej	163	154	127	116	100	88
liczba osób korzystających z pomocy społecznej	529	474	381	345	279	232

Źródło: Dane GUS

W Gminie Puńsk najczęściej występującymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin a jednocześnie powodami ubiegania się o pomoc społeczną, wskazanymi przez GOPS, w 2021 r. było kolejno: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. Szczegółowe dane zaprezentowano na wykresie 50.

W 2021 r. liczba osób objętych niebieską kartą wyniosła 9.

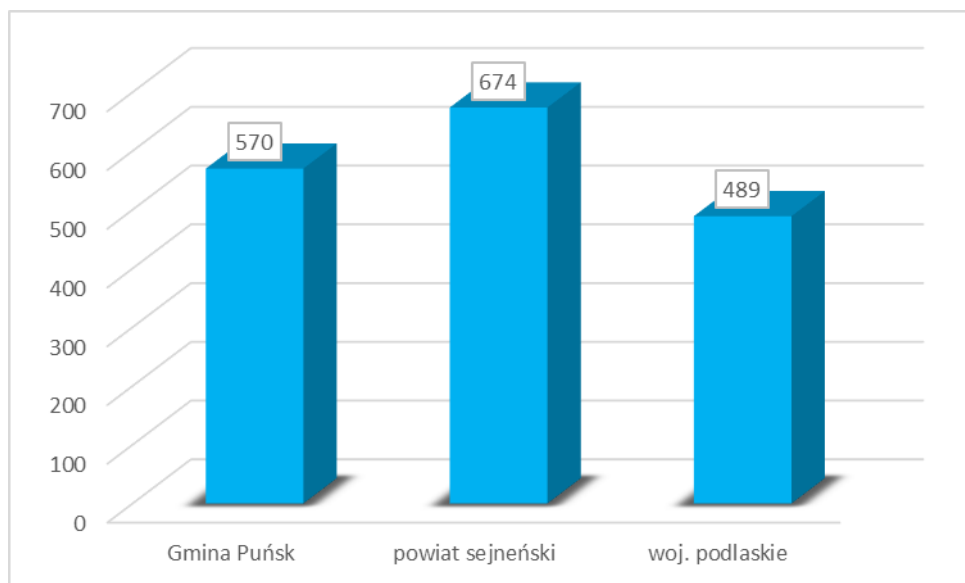
Wykres 50. Główne przyczyny udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w Gminie Puńsk w 2021 r.

Źródło: Dane GOPS w Puńsku

Porównując udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem w Gminie Puńsk z adekwatnymi wskaźnikami na poziomie powiatu sejneńskiego i województwa podlaskiego można zauważyć, że najmniej korzystna sytuacja występuje na terenie powiatu. Nieco lepiej sytuacja kształtuje się na terenie Gminy Puńsk.

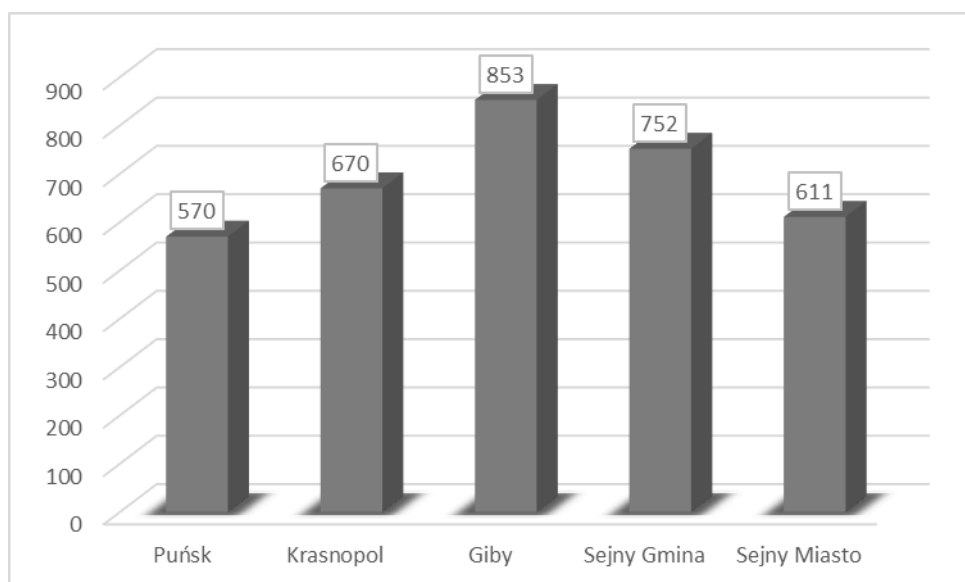
Wykres 51. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców Gminy Puńsk, powiatu sejneńskiego oraz województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Porównując gminy zlokalizowane na terenie powiatu sejneńskiego można stwierdzić, że w tym przypadku także korzystna sytuacja ma miejsce na terenie Gminy Puńsk, gdzie wskaźnik beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców jest najniższy.

Wykres 52. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców poszczególnych gmin powiatu sejneńskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

6.5. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy czuwa Posterunek Policji w Puńsku. Na terenie Gminy Puńsk funkcjonują 2 jednostki ochotniczej straży pożarnej:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Puńsku;
- Ochotnicza Straż Pożarna w Smolanach.

7. FINANSE SAMORZĄDOWE

W tabeli 36 zaprezentowano dochody Gminy Puńsk w latach 2016-2021. Wynika z niej, że w kolejnych latach dochody własne przewyższały dochody majątkowe. Gmina pozyskała środki europejskie we wszystkich analizowanych latach, co pozwoliło jej zrealizować szereg inwestycji wpływających na poprawę jakości życia mieszkańców.

W latach 2016-2021 dochody gminy ulegały corocznemu zwiększeniu. W 2021 r. największą sumę dochodów odnotowano w następujących działach:

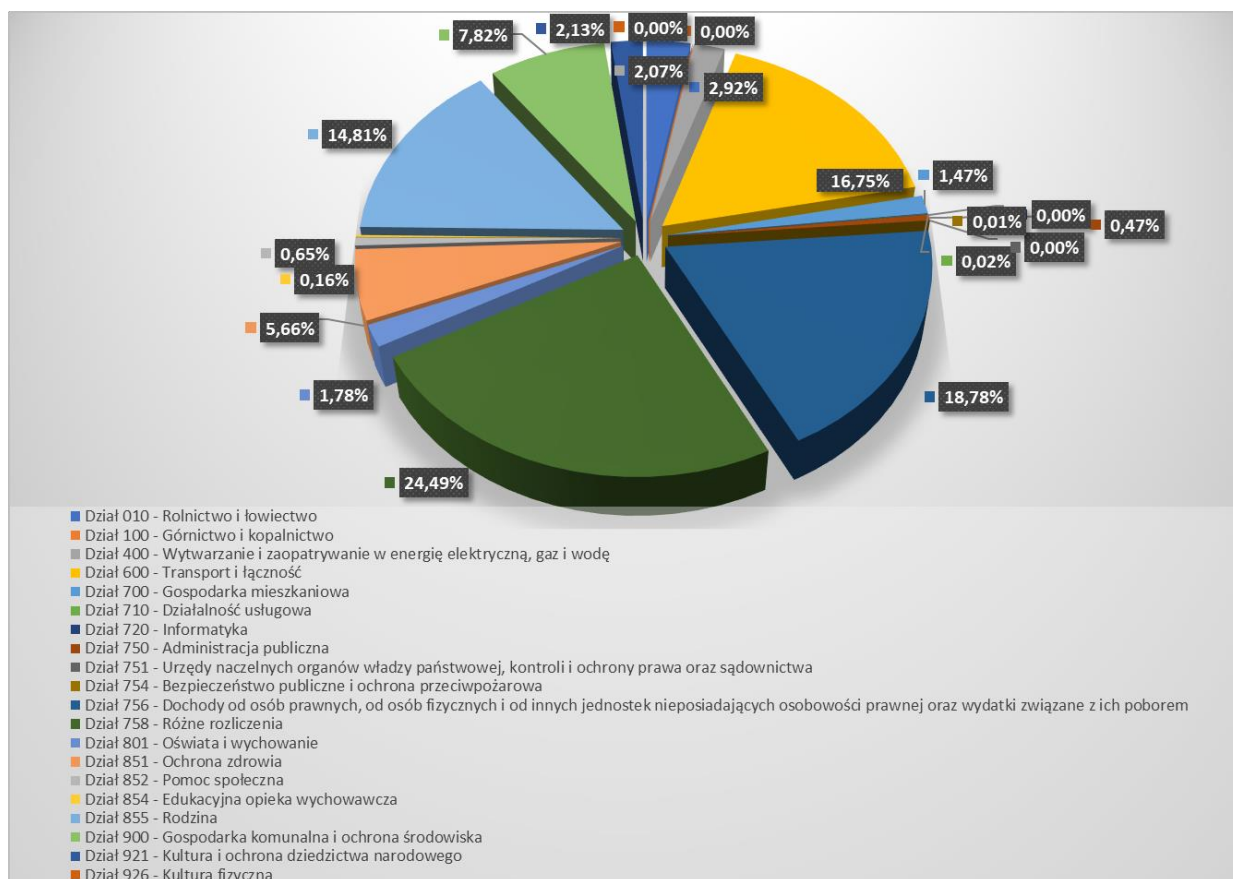
- Dział 758 - Różne rozliczenia (24,49% dochodów ogółem w 2021 r.);
- Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem (18,78% dochodów);
- Dział 600 - Transport i łączność (16,75% dochodów).
- Dział 855 – Rodzina (14,81% dochodów);
- Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska (7,82% dochodów).

Tabela 36. Dochody budżetu Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Dochody ogółem	19 921 586,79	21 669 806,14	22 035 206,97	26 268 197,42	29 778 013,89	35 924 010,00
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	632 041,03	636 335,45	1 333 539,12	1 965 122,34	1 038 219,68	1 049 471,86
Dział 100 - Górnictwo i kopalnictwo	16 853,36	92 289,68	129 491,68	0,00	0,00	0,00
Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	0,00	0,00	697 424,85	705 956,47	801 459,81	744 404,30
Dział 600 - Transport i łączność	48 845,96	987 247,55	449 553,19	267 319,75	3 958 344,49	6 017 510,49
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	361 315,46	132 946,67	355 407,03	626 746,07	329 912,14	526 692,50
Dział 710 - Działalność usługowa	6 864,00	4 850,00	14 556,49	10 145,98	67 658,00	8 859,00
Dział 720 - Informatyka	12 925,63	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 750 - Administracja publiczna	46 362,13	95 460,95	182 807,93	242 297,29	60 871,12	169 828,09
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	14 219,79	913,00	52 965,77	41 500,00	39 541,00	924,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	16 275,00	6 579,42	824 787,89	36 299,98	20 322,09	2 000,00
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	5 258 268,45	4 947 193,60	5 313 799,00	5 998 212,26	5 915 553,78	6 745 758,49
Dział 758 - Różne rozliczenia	6 652 002,26	6 564 100,09	5 737 957,57	6 869 608,74	8 066 359,11	8 798 001,19
Dział 801 - Oświata i wychowanie	566 598,00	1 278 352,54	473 841,92	490 591,23	1 658 699,51	638 846,02
Dział 851 - Ochrona zdrowia	0,00	10 099,91	302 859,56	2 693 167,88	758 220,40	2 032 687,74
Dział 852 - Pomoc społeczna	4 267 848,44	454 847,34	396 812,61	355 263,25	270 756,53	234 872,78
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	104 301,54	104 090,70	388 514,19	83 748,08	68 639,97	56 565,06
Dział 855 - Rodzina	-	4 432 111,68	4 346 905,19	4 687 651,70	5 602 420,62	5 321 231,41
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1 916 865,74	1 922 387,56	977 942,53	1 059 114,83	1 108 397,18	2 809 853,41
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00	0,00	56 040,45	110 551,57	12 638,46	766 503,66
Dział 926 - Kultura fizyczna	0,00	0,00	0,00	24 900,00	0,00	0,00
Dochody własne	7 874 089,21	7 461 136,22	7 872 037,43	9 292 951,82	9 531 205,55	10 394 344,44
Dochody majątkowe	445 227,08	1 805 554,96	2 059 723,51	2 209 373,43	5 564 630,45	10 860 150,81
Dochody na 1 mieszkańca	4 728,60	5 207,84	5 279,16	6 308,40	7 247,02	8 830,88
Dotacje z funduszy europejskich	198 345,81	1 831 922,49	2 734 026,71	3 795 856,97	5 635 352,40	9 788 236,81

Źródło: Dane GUS

Wykres 53. Dochody Gminy Puńsk w poszczególnych działach klasyfikacji budżetowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Wydatki Gminy Puńsk zaprezentowano w tabeli 37. Wynika z niej, że suma wydatków gminy systematycznie rosła. W budżecie przeważały wydatki bieżące.

Analizując wydatki pod kątem poszczególnych działów klasyfikacji budżetowej należy zauważyć, że w 2021 r. największą sumę wydatków odnotowano w:

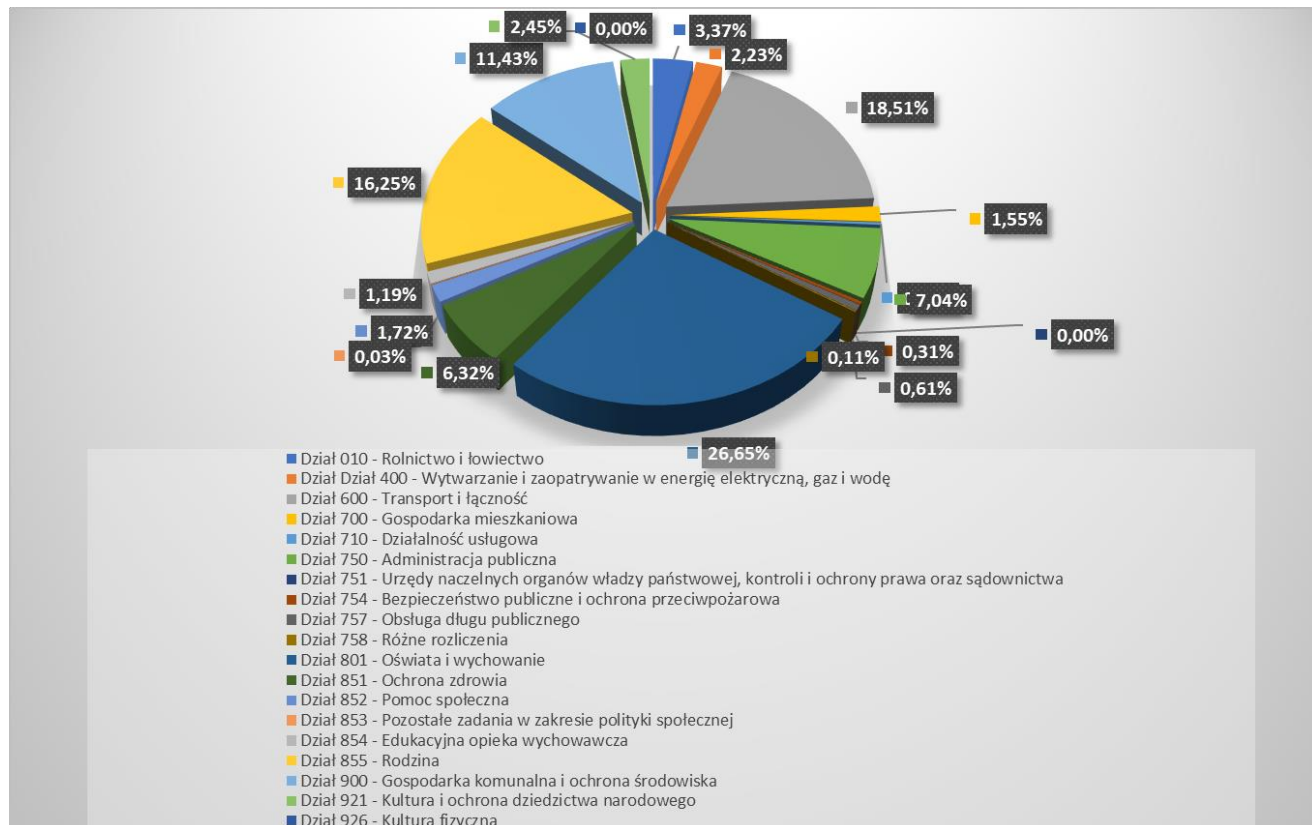
- Dziale 801 - Oświata i wychowanie (26,65% wydatków);
- Dziale 600 - Transport i łączność (18,51% wydatków);
- Dziale 855 – Rodzina (16,25% wszystkich wydatków);
- Dziale 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska (11,43% wydatków);
- Dziale 750 - Administracja publiczna (7,04%).

Tabela 37. Wydatki budżetu Gminy Puńsk w latach 2016-2021

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wydatki ogółem	21 905 718,58	25 331 318,04	26 954 789,36	24 312 940,43	32 468 592,27	32 907 914,68
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	692 854,55	879 064,45	4 113 619,95	924 443,48	1 048 677,61	1 109 773,92
Dział Dział 400 - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	0,00	0,00	601 789,45	592 419,90	697 337,11	732 407,99
Dział 600 - Transport i łączność	3 338 974,89	5 488 284,92	774 738,09	1 095 539,35	6 540 521,78	6 089 798,61
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	312 499,15	266 809,36	901 855,37	738 518,79	679 377,62	508 802,81
Dział 710 - Działalność usługowa	7 250,00	26 199,08	169 629,98	112 363,88	79 720,99	83 060,47
Dział 750 - Administracja publiczna	1 849 746,22	1 979 364,01	2 393 882,27	2 480 976,46	2 268 126,59	2 318 003,74
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	14 219,79	913,00	52 965,77	41 500,00	39 541,00	924,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	111 553,46	1 146 660,50	212 732,78	135 792,28	108 990,11	102 075,40
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	132 041,02	184 091,02	395 438,08	397 419,58	270 980,08	199 919,05
Dział 758 - Różne rozliczenia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	35 570,00
Dział 801 - Oświata i wychowanie	7 401 762,77	5 949 773,98	6 377 966,64	6 856 295,60	9 050 043,20	8 770 125,17
Dział 851 - Ochrona zdrowia	50 016,95	195 225,09	2 386 508,07	2 265 165,60	261 666,04	2 079 363,94
Dział 852 - Pomoc społeczna	4 516 158,50	722 260,74	741 427,52	634 777,85	541 931,66	566 182,69
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,00	0,00	8 400,00	8 400,00	8 400,00	8 400,00
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	324 230,36	379 850,70	1 101 551,90	392 291,84	398 944,85	390 914,20
Dział 855 - Rodzina	0,00	4 435 923,47	4 356 930,83	4 715 266,46	5 637 143,02	5 346 344,84
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2 400 715,92	2 874 953,28	1 643 486,60	1 766 387,52	3 179 931,55	3 761 247,85
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	737 195,00	792 474,20	711 966,06	1 091 081,84	1 657 259,06	805 000,00
Dział 926 - Kultura fizyczna	16 500,00	9 470,24	9 900,00	64 300,00	0,00	0,00
Wydatki majątkowe	4 177 685,90	6 695 623,47	7 526 075,07	2 545 043,87	10 318 594,75	10 059 292,49
Wydatki bieżące	17 728 032,68	18 635 694,57	19 428 714,29	21 767 896,56	22 149 997,52	22 848 622,19
Wydatki na 1 mieszkańca	5 199,55	6 087,80	6 457,78	5 838,84	7 901,82	8 089,46

Źródło: Dane GUS

Wykres 54. Wydatki Gminy Puńsk w poszczególnych działach klasyfikacji budżetowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2021 r.

Prognoza dochodów i wydatków Gminy Puńsk przyjęta uchwałą nr XXV/176/2022 Rady Gminy Puńsk z dnia 17 marca 2022 r. w sprawie zmiany w Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Puńsk na lata 2022-2036 wskazuje, że w kolejnych latach – oprócz 2022 r. – budżet będzie wykazywał nadwyżkę a realizacja zaplanowanych przedsięwzięć inwestycyjnych nie spowoduje zachwiania finansów analizowanej jednostki samorządu terytorialnego.

Tabela 38. Prognoza dochodów i wydatków Gminy Puńsk w latach 2022-2036

Wyszczególnienie	2022	2023	2024	2025	2026
Dochody ogółem	33 055 268,00	23 200 000,00	23 300 000,00	23 400 000,00	23 400 000,00
Dochody bieżące	22 606 069,00	23 200 000,00	23 300 000,00	23 400 000,00	23 400 000,00
Dochody majątkowe	10 449 199,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wydatki ogółem	33 220 587,02	22 691 000,00	22 700 000,00	22 700 000,00	22 500 000,00
Wydatki bieżące	20 455 247,02	21 606 000,00	21 604 000,00	21 639 000,00	21 720 000,00
Wydatki majątkowe	12 765 340,00	1 085 000,00	1 096 000,00	1 061 000,00	780 000,00
Wynik budżetu	-165 319,02	509 000,00	600 000,00	700 000,00	900 000,00

Wyszczególnienie	2027	2028	2029	2030	2031
Dochody ogółem	23 400 000,00	23 600 000,00	23 600 000,00	23 600 000,00	23 600 000,00
Dochody bieżące	23 400 000,00	23 600 000,00	23 600 000,00	23 600 000,00	23 600 000,00
Dochody majątkowe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wydatki ogółem	22 500 000,00	22 600 000,00	22 500 000,00	22 400 000,00	22 400 000,00
Wydatki bieżące	21 703 000,00	21 782 000,00	21 760 000,00	21 740 000,00	21 792 000,00
Wydatki majątkowe	797 000,00	818 000,00	740 000,00	660 000,00	608 000,00
Wynik budżetu	900 000,00	1 000 000,00	1 100 000,00	1 200 000,00	1 200 000,00

Wyszczególnienie	2032	2033	2034	2035	2036
Dochody ogółem	23 600 000,00	23 900 000,00	23 900 000,00	23 900 000,00	23 900 000,00
Dochody bieżące	23 600 000,00	23 900 000,00	23 900 000,00	23 900 000,00	23 900 000,00
Dochody majątkowe	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wydatki ogółem	22 400 000,00	22 800 000,00	22 800 000,00	23 300 000,00	23 300 000,00
Wydatki bieżące	21 897 000,00	22 480 000,00	22 480 000,00	22 530 000,00	22 500 000,00
Wydatki majątkowe	503 000,00	320 000,00	320 000,00	770 000,00	800 000,00
Wynik budżetu	1 200 000,00	1 100 000,00	1 100 000,00	600 000,00	600 000,00

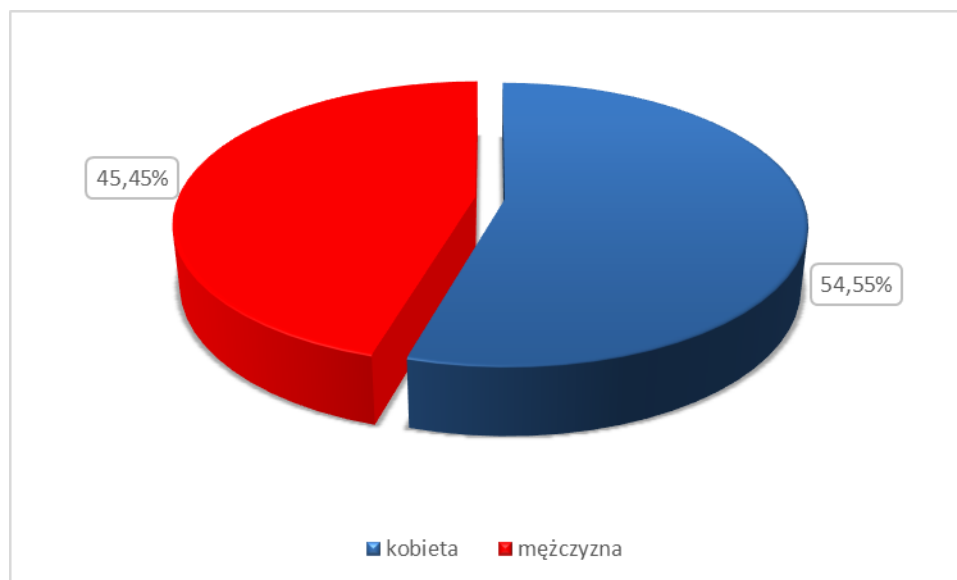
Źródło: Uchwała nr XXV/176/2022 Rady Gminy Puńsk z dnia 17 marca 2022 r. w sprawie zmiany w Wieloletniej Prognozie Finansowej Gminy Puńsk na lata 2022-2036

8. PODSUMOWANIE ANALIZY I DIAGNOZY

8.1. PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADANIA ANKIETOWEGO

W ramach prac nad przygotowaniem „Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Gminy Puńsk” oraz „Strategii Rozwoju Gminy Puńsk na lata 2022-2030” wśród mieszkańców analizowanej jednostki samorządu terytorialnego zostało przeprowadzone badanie ankietowe. Ankieta była dostępna w siedzibie Urzędu Gminy Puńsk oraz na stronie internetowej. W badaniu wzięły udział 222 osoby zamieszkujące Gminę Puńsk. Struktura ankietowanych z uwzględnieniem ich płci, wieku i statusu zawodowego została zaprezentowana na wykresach 55-57. Wynika z nich, że wśród osób biorących udział w badaniu przeważały kobiety, które stanowiły 54,55% ankietowanych. Biorąc pod uwagę wiek - przeważały osoby w przedziale 26-45 lat (52,42% respondentów). Analizując dane dotyczące statusu zawodowego należy stwierdzić, że największa ilość ankietowanych posiadała status pracownika (51,61%). Jako „Inne” wskazane zostały osoby posiadające status emeryta/rencisty.

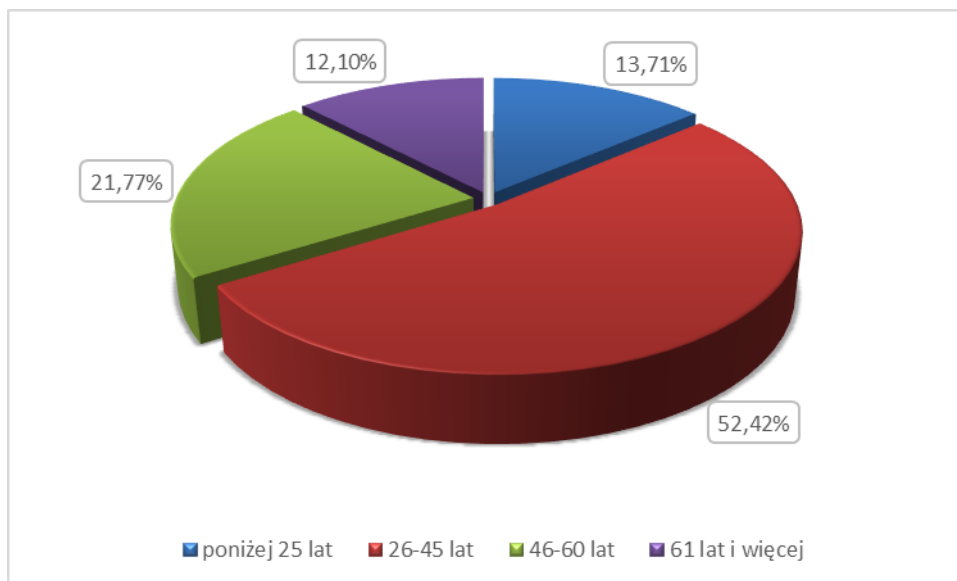
Wykres 55. Płeć ankietowanych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

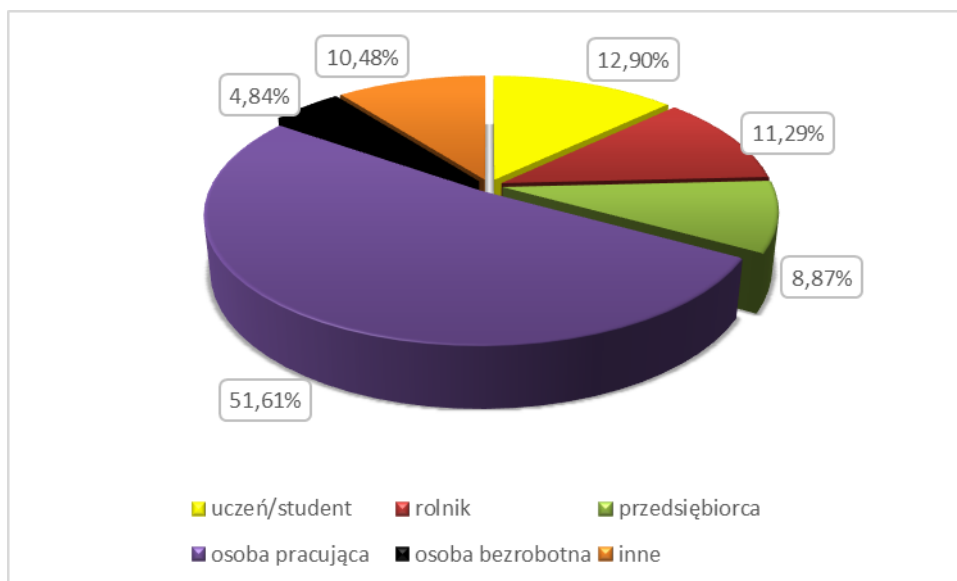

Wykres 56. Wiek ankietowanych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Wykres 57. Status zawodowy respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Pytania sformułowane w ramach ankiety zostały podzielone na następujące obszary:

- społeczeństwo;
- gospodarka;
- środowisko i przestrzeń;
- infrastruktura techniczna;
- turystyka i rekreacja;
- kultura;

– edukacja.

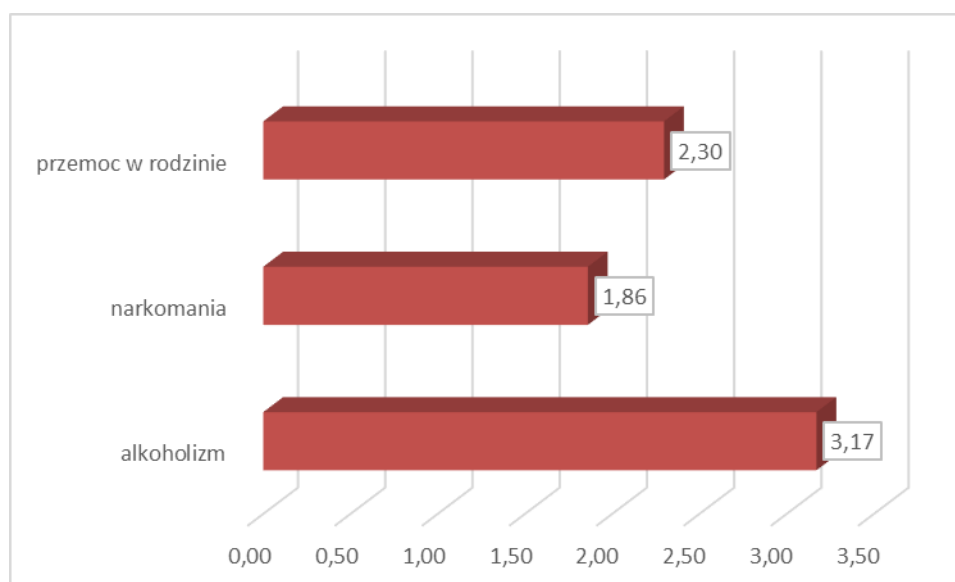
W ramach poszczególnych obszarów respondentów poproszono o dokonanie oceny według 5-ciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza ocenę najniższą, a 5 - najwyższą. Na podstawie zebranych odpowiedzi obliczoną średnią ocenę dla każdego obszaru.

Ankietowanych poproszono także o wskazanie mocnych i słabych stron Gminy Puńsk, szans i zagrożeń dla jej rozwoju oraz najpilniejszych aspektów, które wymagają poprawy.

SPOŁECZEŃSTWO

Jako najbardziej istotny problem w obszarze: Społeczeństwo ankietowani wskazali alkoholizm (ocena średnia: 3,17 pkt), przemoc w rodzinie (2,30 pkt) oraz narkomanię (1,86 pkt). Dodatkowo wskazali na problem spożywania alkoholu w miejscach publicznych, na zapuszczonych działkach należących do Gminy Puńsk.

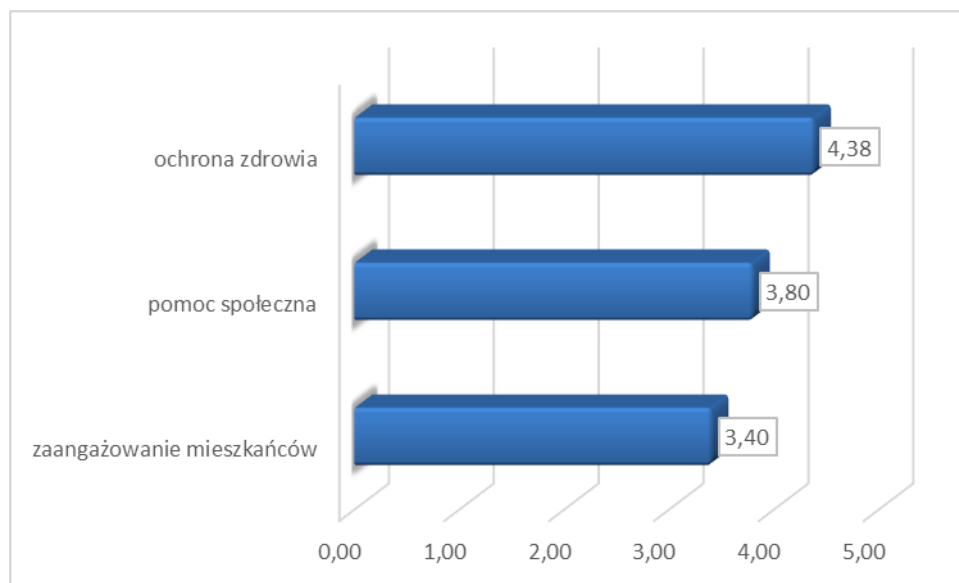
Wykres 58. Skala występowania problemów społecznych w Gminie Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Ankietowani dość nisko ocenili poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy społeczności lokalnej (średnia ocena 3,40 pkt), jednocześnie wskazując na niedostateczne informowanie mieszkańców o prowadzonych aktywnościach, realizowanych inwestycjach. Poziom ochrony zdrowia na terenie gminy został oceniony na 4,38 pkt., co wskazuje na to, że mieszkańcy cenią sobie funkcjonujący ośrodek zdrowia. Poziom pomocy społecznej w Gminie Puńsk został oceniony na 3,80 pkt, co wskazuje na pozytywne postrzeganie tej sfery działalności przez mieszkańców.

Wykres 59. Ocena poziomu zaangażowania mieszkańców oraz podstawowych usług w Gminie Puńsk

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

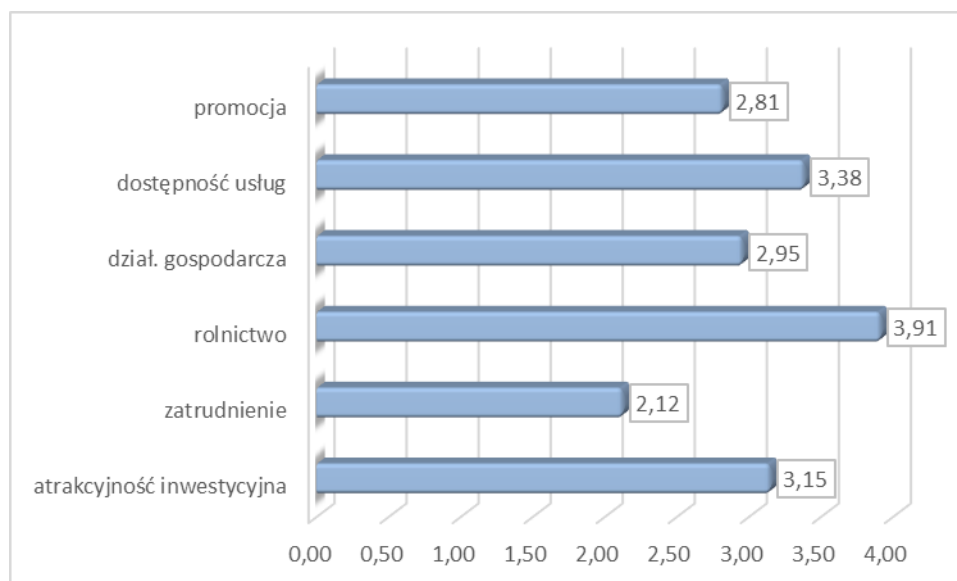
GOSPODARKA

W sferze gospodarczej ankietowani najlepiej ocenili rolę działalności rolniczej w dalszej perspektywie rozwoju całości gminy (średnia ocena 3,91 pkt), co biorąc pod uwagę rolniczy charakter terenu, nie powinno dziwić. Wysoko oceniono także dostępność usług (3,38 pkt).

Respondenci nisko ocenili natomiast możliwość uzyskania zatrudnienia na terenie gminy (2,12 pkt) oraz wskazali, że jest to istotny problem, który skłania młodzież do opuszczenia tego obszaru.

Ankietowani dość wysoko ocenili atrakcyjność inwestycyjną gminy (3,15 pkt), zaś niżej - warunki prowadzenia działalności gospodarczej (udogodnienia i ulgi dla przedsiębiorców, dostęp do informacji na temat zakładania własnej działalności) (2,95 pkt).

Wykres 60. Ocena warunków funkcjonowania Gminy Puńsk – gospodarka

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

ŚRODOWISKO I PRZESTRZEŃ

Ankietowani bardzo wysoko ocenili funkcjonalność i estetykę obiektów użyteczności publicznej (odpowiednio 4,05 pkt i 4,08 pkt). Trochę słabiej mieszkańcy gminy ocenili efektywność zagospodarowania przestrzeni w gminie (czyli optymalne wykorzystanie terenów) (3,28 pkt), co wskazuje na niedobory w tym zakresie zauważalne przez osoby zamieszkujące Gminę Puńsk. Ankietowani wskazywali także na problemy związane z estetyką i czystością w poszczególnych miejscowościach gminy, a także na brak placów zabaw dla dzieci.

Wykres 61. Ocena warunków funkcjonowania Gminy Puńsk – środowisko i przestrzeń

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

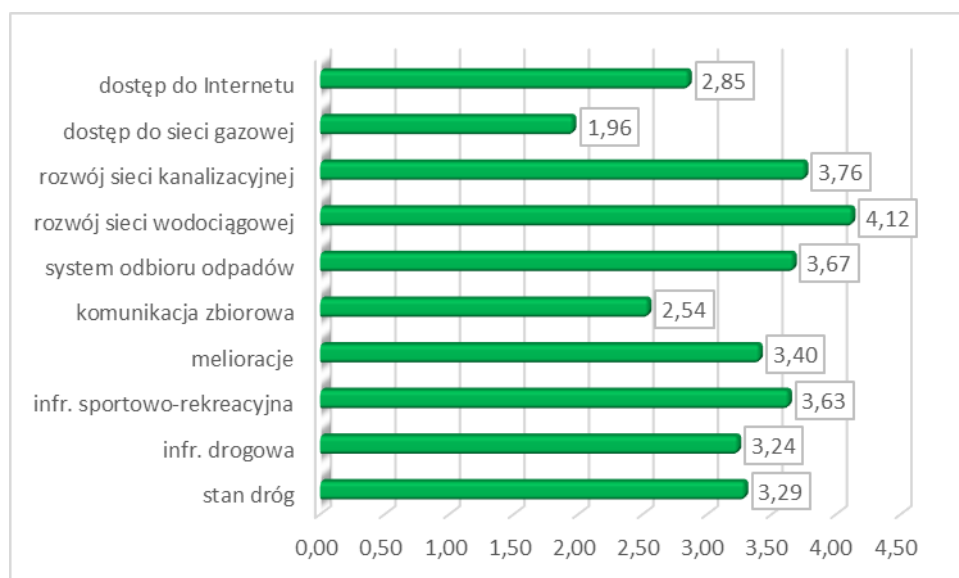
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

W obszarze: Infrastruktura techniczna ankietowani najlepiej ocenili rozwój sieci wodociągowej (4,12 pkt), rozwój sieci kanalizacyjnej (3,76 pkt) oraz system odbioru odpadów (3,67 pkt), co wskazuje, że mieszkańcy zauważają poprawę w jakości i dostępności infrastruktury i pozytywnie oceniają działania władz gminy mające na celu zapewnienie jak najszerszego dostępu do infrastruktury technicznej.

Z kolei jako największy problem gminy w obszarze infrastruktury technicznej mieszkańcy Gminy Puńsk wskazali na słaby rozwój sieci gazowej (1,96 pkt – w gminie gaz sieciowy nie jest dostępny), niewystarczający dostęp do komunikacji zbiorowej (2,54 pkt) oraz dostęp do Internetu (2,85 pkt).

Tylko trochę lepiej oceniono stan dróg (3,29 pkt) oraz infrastruktury drogowej (chodniki i ścieżki rowerowe, oświetlenie, przystanki) (3,24 pkt), jednak nadal konieczna jest realizacja inwestycji poprawiających ich stan. W szczególności mieszkańcy wskazali na potrzebę budowy ścieżek rowerowych, które w powiązaniu z walorami przyrodniczymi obszaru mogłyby się przyczynić do jego rozwoju.

Wykres 62. Ocena warunków funkcjonowania Gminy Puńsk – infrastruktura techniczna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

TURYSTYKA I REKREACJA

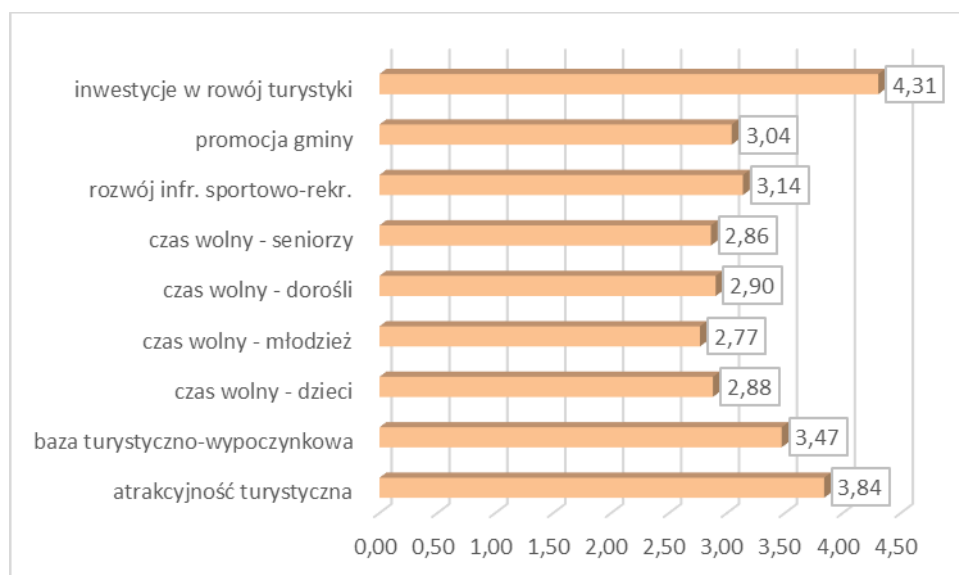
Mieszkańcy Gminy Puńsk wskazują na konieczność inwestowania w rozwój turystyki (4,31 pkt), co może przyczynić się także do wzrostu dochodów mieszkańców, którzy dzięki rozwojowi tej gałęzi gospodarki będą mogli znaleźć zatrudnienie na terenie gminy. Mieszkańcy

pozytywnie ocenili atrakcyjność turystyczną gminy (3,84 pkt) oraz poziom bazy turystyczno-wypoczynkowej (3,47 pkt).

Mniej korzystnie respondenci ocenili za to ofertę spędzania wolnego czasu na terenie gminy dla przedstawicieli poszczególnych grup wiekowych (młodzież – 2,77 pkt, seniorzy – 2,86 pkt, dzieci – 2,88 pkt oraz dorośli – 2,90 pkt). W gminie działają prężnie jednostki kulturalne i organizacje pozarządowe, jednak nadal oferta zagospodarowania czas wolnego jest – zdaniem mieszkańców – niewystarczająca.

Zdaniem mieszkańców poprawy wymaga ponadto promocja gminy w sferze turystycznej oraz rozwój oferty spędzania czasu wolnego dla turystów.

Wykres 63. Ocena warunków funkcjonowania Gminy Puńsk – turystyka i rekreacja

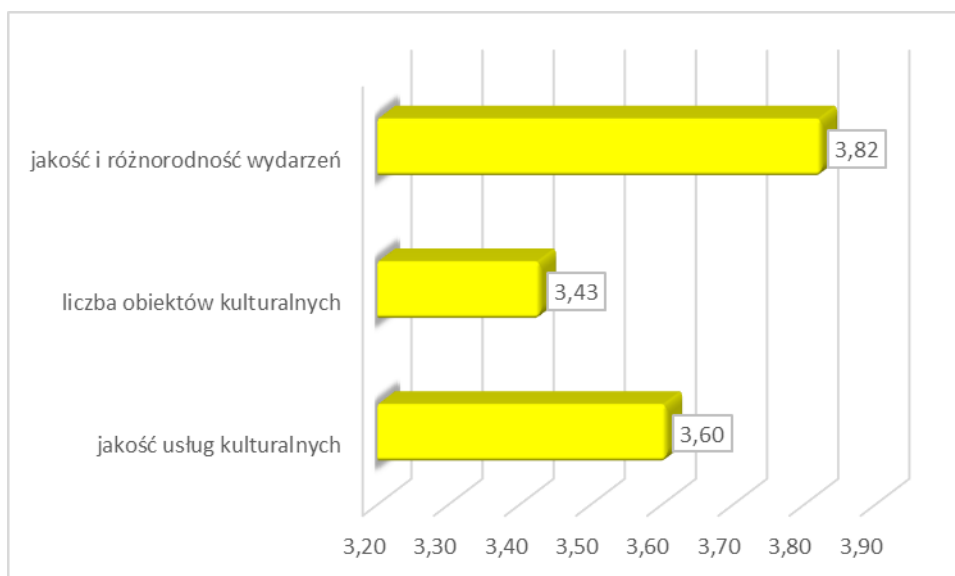
Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

KULTURA

Mieszkańcy Gminy Puńsk pozytywnie oceniają jakość usług kulturalnych (3,60 pkt). Jakość i różnorodność organizowanych wydarzeń kulturalnych także została oceniona pozytywnie (3,82 pkt). Działalność obiektów kulturalnych, a zwłaszcza Domu Kultury Litewskiej, jest zatem zauważana przez mieszkańców i pozytywnie oceniają oni liczbę oraz różnorodność organizowanych wydarzeń.

Wykres 64. Ocena warunków funkcjonowania Gminy Puńsk – kultura

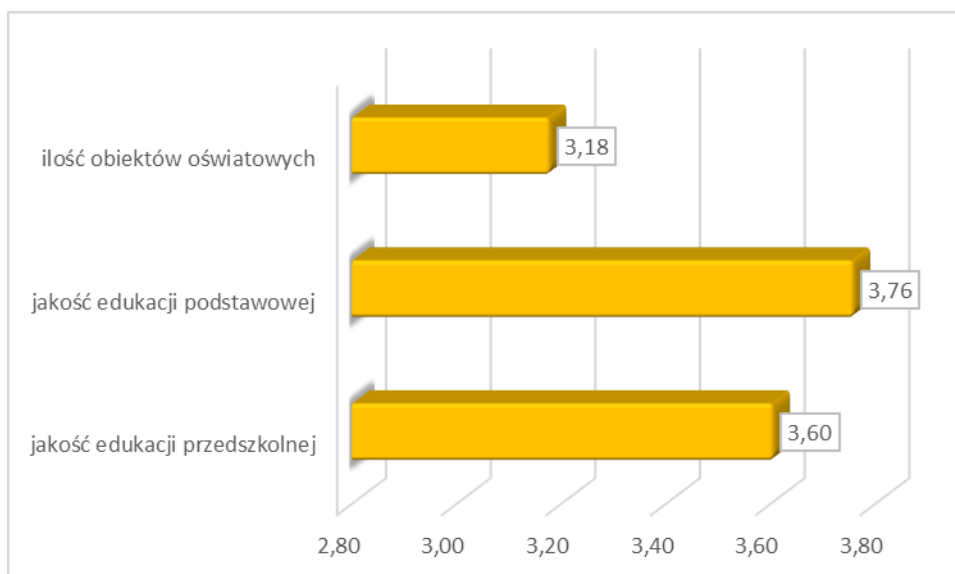

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

EDUKACJA

W zakresie działań edukacyjnych na terenie Gminy Puńsk ankietowani najlepiej ocenili jakość edukacji na poziomie podstawowym (3,76 pkt), zaś mniej są zadowoleni z jakości edukacji przedszkolnej (3,60 pkt) oraz ilości obiektów oświatowych (3,18 pkt). Zwrócono szczególną uwagę na brak wystarczającej infrastruktury technicznej, w tym placu zabaw, pozwalającej na efektywne zagospodarowanie czasu dzieci przebywających w przedszkolu.

Wykres 65. Ocena warunków funkcjonowania Gminy Puńsk – edukacja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

ASPEKTY WYMAGAJĄCE POPRAWY

W ramach ankiety mieszkańcy gminy wskazali także sfery, które wymagają najpilniejszej poprawy. Jako najbardziej istotne wskazano:

- poprawę infrastruktury drogowej (chodników, dróg) – 114 wskazań;
- rozwój przedsiębiorczości/ ułatwienie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej – 98 wskazań;
- zmniejszenie bezrobocia – 74 wskazania;
- rozwój turystyki – 61 wskazań;
- konieczność organizacji zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży – 61 wskazań;
- ochroną środowiska – 55 wskazań.

MOCNE I SŁABE STRONY GMINY, SZANSE I ZAGROŻENIA DLA JEJ ROZWOJU

Według respondentów mocne strony gminy to przede wszystkim:

- dobry dostęp do opieki medycznej;
- duża aktywność społeczna;
- czyste środowisko naturalne;
- wysokie walory środowiska naturalnego;
- wystarczająca ilość miejsc w przedszkolach i punktach przedszkolnych.

Z kolei słabymi stronami Gminy Puńsk są:

- brak dogodnych międzymiastowych połączeń komunikacyjnych (linie autobusowe).
- brak podmiotów gospodarczych o silnej pozycji w regionie;
- zły stan dróg;
- niska konkurencyjność usług na rynku lokalnym;
- mała ilość zajęć pozalekcyjnych dla dzieci.

Jako największe zagrożenia dla rozwoju gminy respondenci wskazali:

- ucieczkę ludzi młodych z obszarów wiejskich do większych miast;
- brak rozwoju małej przedsiębiorczości (handel, usługi);
- malejące dochody budżetu gminy;
- brak posiadanych przez gminę terenów przeznaczonych bezpośrednio pod działalność inwestycyjną;
- niską świadomość ekologiczną mieszkańców w celu ochrony i wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego na terenie gminy.

Szanse dla zwiększenia potencjału Gminy Puńsk to – według mieszkańców:

- dostęp do środków finansowych z Unii Europejskiej;
- agroturystyka i ekoturystyka;
- wysokie walory środowiska naturalnego;
- rozwój małej przedsiębiorczości (handel, usługi);
- podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców w celu ochrony i wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego na terenie gminy.

PODSUMOWANIE

Przedstawiony materiał badawczy zawiera informacje odnośnie opinii mieszkańców Gminy Puńsk w wielu ważnych dla niej kwestiach. Głównym celem badania było zweryfikowanie poglądów mieszkańców na temat funkcjonowania kluczowych obszarów gminy oraz poznanie oczekiwań co do jej przyszłości. Badanie dostarcza materiałów diagnostycznych, jak również inspiracji w kontekście definiowania kierunków rozwoju gminy, które zostaną wykorzystane w ramach dalszych prac nad konstruowaniem Strategii Rozwoju Gminy Puńsk na lata 2022-2030.

8.2. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota samorządowa. Służy porządkowaniu i segregacji informacji, dzięki czemu stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (strengths), słabe strony (weaknesses), szanse (opportunities) i zagrożenia (threats).

S -> STRENGTHS, czyli silne strony

W -> WEAKNESSES, czyli słabe strony

O -> OPPORTUNITIES, czyli okazje

T -> THREATS, czyli zagrożenia

Zgodnie z powyższym, czynniki rozwoju podzielić można na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia). Podział ten

można przeprowadzić również w inny sposób, mianowicie: czynniki pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz czynniki negatywne, czyli wady i zagrożenia.

Analiza SWOT została przeprowadzona w oparciu o przedstawioną diagnozę sytuacji gminy oraz z uwzględnieniem wyników przeprowadzonych badań ankietowych. Zgodnie z zakresem przeprowadzonej diagnozy oraz w oparciu o sfery najbardziej istotne dla rozwoju gminy, analizę SWOT przeprowadzono w pięciu obszarach:

- sfera przestrzenno-środowiskowa;
- sfera społeczna;
- sfera gospodarcza;
- infrastruktura techniczna;
- infrastruktura społeczna, jakość życia mieszkańców.

Sfera przestrzenno-środowiskowa	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - korzystne położenie geograficzne oraz komunikacyjne; - znaczne walory środowiska przyrodniczego; - występowanie terenów cennych pod kątem turystycznym; - bogate tradycje kultywowane przez mieszkańców, Dom Kultury Litewskiej oraz organizacje pozarządowe; - działalność lokalnych twórców; - liczne szlaki turystyczne; - cenne zabytki architektoniczne; - duże walory kulturowe; - posiadanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących część obszaru gminy 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczający stan techniczny dróg (większość dróg gminnych posiada nawierzchnię nieutwardzoną); - niewystarczająca ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz szczelnych szamb; - niewystarczająca przepustowość oczyszczalni ścieków; - niewystarczający stan infrastruktury wodociągowej; - niewystarczający poziom izolacyjności budynków użyteczności publicznej oraz obiektów prywatnych; - niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach indywidualnych; - niewystarczający poziom efektywności energetycznej części budynków indywidualnych; - nieefektywne oświetlenie uliczne; - występowanie obszarów zdegradowanych wymagających interwencji; - położenie w terenie przygranicznym; - znaczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych; - brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących obszar całej gminy; - brak znaczących zasobów geologicznych; - występujące zagrożenie powodziowe terenów wzdłuż całego przebiegu rzeki Marycha; - silne zagrożenie suszą; - posiadanie zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ułatwiających lokalizację na terenie gminy farm wiatrowych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - racjonalna polityka przestrzenna, tworzenie planów miejscowych na terenach rozwojowych; - poprawa dostępności terenów i systemów komunikacji; - możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej; - stworzenie spójnej oferty turystycznej oraz rozwój i rozbudowa zaplecza rekreacyjnego i okołoturystycznego; - tworzenie i rozbudowa istniejących tras turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> - przewlekłość procedur lokalizacyjnych inwestycji oraz ograniczenia realizacji inwestycji ze względu na istniejące programy ochrony środowiska (np. Natura 2000); - duże koszty opracowania planów zagospodarowania przestrzennego; - małe wykorzystywanie alternatywnych (dla tradycyjnie stosowanych) źródeł energii; - niestabilność warunków ekonomiczno-prawnych dla działalności gospodarczej

Sfera społeczna	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - wzrastający poziom życia mieszkańców (coraz lepszy dostęp mieszkańców do infrastruktury); - podnoszenie poziomu wykształcenia przez mieszkańców gminy; - duża świadomość społeczna lokalnego dziedzictwa kulturowego; - funkcjonowanie placówek kulturalnych zapewniających zagospodarowanie czasu wolnego; - rosnąca liczba mieszkań; - stosunkowo niski poziom bezrobocia; - znaczny udział mniejszości litewskiej wśród mieszkańców gminy; - realizowane projekty mające na celu wspieranie lokalnej społeczności w kultywowaniu tradycji oraz odrębności kulturowej mniejszości litewskiej; - stosunkowo wysokie wyniki egzaminów zewnętrznych osiągnięte przez uczniów; - wysoki poziom aktywności społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> - niekorzystne zmiany demograficzne (ujemne saldo migracji oraz ujemny przyrost naturalny); - starzenie się społeczeństwa; - niski udział mieszkańców pracujących poza rolnictwem; - niski poziom wiedzy mieszkańców w zakresie edukacji ekologicznej; - niewystarczający system aktywizacji osób starszych oraz dorosłych; - niewystarczająca oferta zagospodarowania czasu wolnego dzieci, młodzieży i dorosłych, a także seniorów; - niewystarczająca oferta zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - lokalizacja gminy na terenach atrakcyjnych turystycznie; - rozwój rolnictwa ekologicznego; - wzrastające zapotrzebowanie na wypoczynek w gospodarstwach rolnych; - stworzenie spójnej oferty turystycznej oraz rozwój i rozbudowa zaplecza rekreacyjnego i okółoturystycznego zapewniających dodatkowe dochody dla mieszkańców gminy 	<ul style="list-style-type: none"> - niekorzystne ogólnopolskie zmiany demograficzne; - zbyt mała różnica między najniższym wynagrodzeniem, a wysokością świadczeń socjalnych; - rosnące koszty pracy; - ucieczka ludzi młodych z obszarów wiejskich do większych miast; - niewystarczające zainteresowanie ofertą inwestycyjną gminy; - nasilenie migracji na skutek wydarzeń międzynarodowych

Sfera gospodarcza	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - czyste środowisko naturalne; - wysokie walory środowiska naturalnego; - znaczny odsetek gospodarstw rolnych powyżej 15 ha; - posiadane niewielkie tereny inwestycyjne 	<ul style="list-style-type: none"> - niski wskaźnik przedsiębiorczości mieszkańców; - przewaga osób zatrudnionych w rolnictwie; - występowanie trudnych warunków dla rozwoju rolnictwa, zagrożenie wystąpieniem susz; - niewystarczający stan infrastruktury oraz bazy turystycznej; - niewystarczająca powierzchnia terenów inwestycyjnych; - zagrożenie powodziowe – możliwość zalania upraw
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej; - lokalizacja gminy na terenach atrakcyjnych turystycznie; - wzrastające zapotrzebowanie na wypoczynek w gospodarstwach rolnych, - transfer nowych technologii do rolnictwa zmierzających do modernizacji zaplecza technicznego; - stworzenie spójnej oferty turystycznej oraz rozwój i rozbudowa zaplecza rekreacyjnego i okołoturystycznego; - tworzenie i rozbudowa istniejących tras turystycznych; - położenie w sąsiedztwie specjalnej strefy ekonomicznej 	<ul style="list-style-type: none"> - niewystarczające zainteresowanie ofertą inwestycyjną gminy, brak jednej oferty turystycznej na terenie powiatu sejneńskiego; - niestabilność warunków ekonomiczno-prawnych dla działalności gospodarczej; - zbyt mała różnica między najniższym wynagrodzeniem, a wysokością świadczeń socjalnych; - rosnące koszty pracy; - zahamowanie ruchu turystycznego na skutek wydarzeń na arenie międzynarodowej

Infrastruktura techniczna	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – efektywny system gospodarki odpadami, funkcjonowanie PSZOK; – rozwój sieci wodociągowej; – wzrost długości odcinków utwardzonych na drogach przebiegających przez gminę; – stały rozwój infrastruktury odprowadzania i zagospodarowania ścieków 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczająca ilość przydomowych oczyszczalni ścieków oraz szczelnych szamb; – niewystarczająca przepustowość oczyszczalni ścieków; – niewystarczający stan infrastruktury wodociągowej; – niewystarczający poziom izolacyjności budynków użyteczności publicznej oraz obiektów prywatnych; – niewystarczający poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach indywidualnych; – niewystarczający poziom efektywności energetycznej części budynków indywidualnych; – niedostateczny stan techniczny zabytków; – niedostateczny stan dróg oraz infrastruktury drogowej (chodniki, ścieżki rowerowe, oświetlenie); – brak sieci gazowej; – nieefektywne oświetlenie uliczne; – posiadanie zapisów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ułatwiających lokalizację na terenie gminy farm wiatrowych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – racjonalna polityka przestrzenna, tworzenie planów miejscowych na terenach rozwojowych, – poprawa dostępności terenów i poprawa systemów komunikacji, – możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej, – budowa interkonektora gazowego w/c Polska – Litwa, co stworzy szanse budowy systemu dystrybucyjnego gazu ziemnego dla gmin w północnej części województwa 	<ul style="list-style-type: none"> – przewlekłość procedur lokalizacyjnych inwestycji oraz ograniczenia realizacji inwestycji ze względu na istniejące programy ochrony środowiska (np. Natura 2000), – duże koszty opracowania planów zagospodarowania przestrzennego, – małe wykorzystywanie alternatywnych (dla tradycyjnie stosowanych) źródeł energii, – zmiany prawa powodujące zmniejszenie opłacalności wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Infrastruktura społeczna, jakość życia mieszkańców	
Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – funkcjonowanie szlaków turystycznych; – funkcjonowanie placówki wychowania przedszkolnego; – funkcjonowanie szkół podstawowych z dobrą bazą dydaktyczną; – funkcjonowanie szkoły ponadpodstawowej z dobrą bazą dydaktyczną; – funkcjonowanie Domu Kultury Litewskiej zapewniającego zagospodarowanie czasu wolnego, a także wspierającego kultywowanie tradycji mniejszości litewskiej; – funkcjonowanie ośrodka zdrowia; – funkcjonowanie Ochotniczych Straży Pożarnych zapewniających bezpieczeństwo mieszkańców; – działalność Posterunku Policji w Puńsku; – rosnąca liczba obiektów sportowych i rekreacyjnych; – stosunkowo wysokie wyniki egzaminów zewnętrznych osiągnięte przez uczniów 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczająca oferta w zakresie zajęć pozalekcyjnych dla dzieci; – niewystarczająca jakość usług medycznych dostępnych na terenie gminy; – niedostateczne wyposażenie jednostek OSP; – niewystarczający system aktywizacji osób starszych, dorosłych oraz młodzieży; – niedostateczna oferta biblioteki
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – możliwość pozyskania funduszy w nowej perspektywie finansowej; – zwiększenie współpracy Gminy Puńsk z organizacjami pozarządowymi; – przeznaczenie dodatkowych środków finansowych na dofinansowanie inicjatyw organizacji pozarządowych 	<ul style="list-style-type: none"> – zmiany przepisów prawnych dotyczących polityki finansowej jednostek samorządu terytorialnego

9. SPIS TABEL, WYKRESÓW I RYSUNKÓW

TABELA 1. SPOSÓB ZAGOSPODAROWANIA GRUNTÓW W GMINIE PUŃSK	8
TABELA 2. ZESTAWIENIE ZASOBNOŚCI GLEB NA TERENIE POWIATU SEJNEŃSKIEGO W LATACH 2011-2014.....	15
TABELA 3. ZŁOŻA ZASOBÓW GEOLOGICZNYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK	19
TABELA 4. CELE DZIAŁAŃ OCHRONNYCH DLA OBSZARU NATURA 2000 „POJEZIERZE SEJNEŃSKIE”	29
TABELA 5. WYKAZ POMNIKÓW PRZYRODY ZLOKALIZOWANYCH W GMINIE PUŃSK	31
TABELA 6. WYKAZ WIĘKSZYCH JEZIOR GMINY PUŃSK	36
TABELA 7. JEDNOLITE CZĘŚCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH (JCWP) NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	37
TABELA 8. JAKOŚĆ WÓD POWIERZCHNIOWYCH PRZEPLYWAJĄCYCH PRZEZ GMINĘ PUŃSK – ELEMENTY BIOLOGICZNE I FIZYKOCHEMICZNE	38
TABELA 9. JAKOŚĆ WÓD POWIERZCHNIOWYCH PRZEPLYWAJĄCYCH PRZEZ GMINĘ PUŃSK – STAN EKOLOGICZNY, CHEMICZNY I OCENA STANU JCWP	39
TABELA 10. OCENA JEDNOLITYCH CZĘŚCI WÓD JEZIOR ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK – KLASA ELEMENTÓW BIOLOGICZNYCH I FIZYKOCHEMICZNYCH.....	40
TABELA 11. OCENA JEDNOLITYCH CZĘŚCI WÓD JEZIOR ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK – ELEMENTY FIZYKOCHEMICZNE, STAN EKOLOGICZNY, CHEMICZNY I JCWP	40
TABELA 12. JEDNOLITA CZĘŚCI WÓD PODZIEMNYCH (JCWPD) NA TERENIE GMINY PUŃSK	41
TABELA 13. ZMIANY WARUNKÓW KLIMATYCZNYCH W REGIONIE PÓŁNOCNO-WSCHODNIM DO 2030 R.	51
TABELA 14. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK ...	54
TABELA 15. WYKAZ MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OBOWIĄZUJĄCYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	67
TABELA 16. STAN LUDNOŚCI FAKTYCZNIE ZAMIESZKUJĄCEJ TEREN GMINY PUŃSK.....	73
TABELA 17. LUDNOŚĆ NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	74
TABELA 18. RUCH NATURALNY W LATACH 2016-2021 NA TERENIE GMINY PUŃSK	77
TABELA 19. MIGRACJE WEWNĘTRZNE I ZAGRANICZNE NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	80
TABELA 20. GRUPY WIEKOWE LUDNOŚCI NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	83
TABELA 21. ZASOBY MIESZKANIOWE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	87
TABELA 22. WYPOSAŻENIE MIESZKAŃ W INSTALACJE TECHNICZNO-SANITARNE NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	88
TABELA 23. LICZBA OSÓB PRACUJĄCYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	90
TABELA 24. LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	92

TABELA 25. GOSPODARSTWA ROLNE OGÓŁEM NA TERENIE GMINY PUŃSK	95
TABELA 26. POWIERZCHNIA ZASIEWÓW WYBRANYCH UPRAW NA TERENIE GMINY PUŃSK	95
TABELA 27. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON NA TERENIE GMINY PUŃSK WEDŁUG SEKTORÓW WŁASNOŚCIOWYCH W LATACH 2016-2021	97
TABELA 28. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ WPISANE DO REJESTRU REGON NA TERENIE GMINY PUŃSK WEDŁUG GRUP RODZAJÓW DZIAŁALNOŚCI PKD 2007	98
TABELA 29. PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ DZIAŁAJĄCE NA TERENIE GMINY PUŃSK WG KLAS WIELKOŚCI.....	99
TABELA 30. WYKAZ DRÓG GMINNYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK	101
TABELA 31. URZĄDZENIA SIECIOWE NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	107
TABELA 32. LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z OCZYSZCZALNI, LICZBA ZBIORNIKÓW BEZODPŁYWOWYCH ORAZ OCZYSZCZALNI PRZYDOMOWYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	112
TABELA 33. ODPADY KOMUNALNE Z TERENU GMINY PUŃSK	113
TABELA 34. WYNIKI EGZAMINU ZEWNĘTRZNEGO PISEMNEGO - LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE Z LITEWSKIM JĘZYKIEM NAUCZANIA IM. 11 MARCA W PUŃSKU.....	122
TABELA 35. LICZBA OSÓB I GOSPODARSTW DOMOWYCH KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	130
TABELA 36. DOCHODY BUDŻETU GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	133
TABELA 37. WYDATKI BUDŻETU GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	135
TABELA 38. PROGNOZA DOCHODÓW I WYDATKÓW GMINY PUŃSK W LATACH 2022-2036	136
RYSUNEK 1. POŁOŻENIE GMINY PUŃSK NA TLE POWIATU SEJNEŃSKIEGO.....	5
RYSUNEK 2. LOKALIZACJA GMINY PUŃSK W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM	6
RYSUNEK 3. POŁOŻENIE GMINY PUŃSK NA TLE REGIONÓW FIZYCZNOGEOGRAFICZNYCH – CZ. 1 .10	
RYSUNEK 4. POŁOŻENIE GMINY PUŃSK NA TLE REGIONÓW FIZYCZNOGEOGRAFICZNYCH – CZ. 2 .11	
RYSUNEK 5. MAPA GLEBOWO-ROLNICZA PREZENTUJĄCA OBSZAR GMINY PUŃSK	14
RYSUNEK 6. LOKALIZACJA ZŁÓŻ KOPALIN NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	20
RYSUNEK 7. PRZEBIEG WAŻNIEJSZYCH SZLAKÓW KOMUNIKACYJNYCH PRZEZ TEREN GMINY PUŃSK	21
RYSUNEK 8. POŁOŻENIE REZERWATU PRZYRODY „BOBRUCZEK” NA TERENIE GMINY PUŃSK	22
RYSUNEK 9. POŁOŻENIE OBSZARU CHRONIONEGO KRAJOBRAZU „POJEZIERZE SEJNEŃSKIE” NA TERENIE GMINY PUŃSK	26
RYSUNEK 10. POŁOŻENIE OBSZARU NATURA 2000 „POJEZIERZE SEJNEŃSKIE” NA TERENIE GMINY PUŃSK	28
RYSUNEK 11. POŁOŻENIE KORYTARZA EKOLOGICZNEGO NA TERENIE GMINY PUŃSK	33
RYSUNEK 12. ROZMIESZCZENIE LASÓW NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	35
RYSUNEK 13. MAPA MODUŁU PRZEPLÝWU NIENARUSZALNEGO.....	42

RYSUNEK 14. MAPA MODUŁU ZASOBÓW DYSPOZYCYJNYCH WÓD PODZIEMNYCH W OBSZARACH BILANSOWYCH	43
RYSUNEK 15. TERENY ZAGROŻONE POWODZIĄ W GMINIE PUŃSK.....	44
RYSUNEK 16. ZAGROŻENIE SUSZĄ ATMOSFERYCZNĄ NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	46
RYSUNEK 17. ZAGROŻENIE SUSZĄ ROLNICZĄ NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	47
RYSUNEK 18. ZAGROŻENIE SUSZĄ HYDROLOGICZNĄ NA TERENIE GMINY PUŃSK	48
RYSUNEK 19. ZAGROŻENIE SUSZĄ HYDROGEOLOGICZNĄ NA TERENIE GMINY PUŃSK	49
RYSUNEK 20. ŁĄCZNE ZAGROŻENIE SUSZĄ TERENU GMINY PUŃSK.....	50
RYSUNEK 21. SKANSEN W PUŃSKU	53
RYSUNEK 22. ZASIĘG MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO OBOWIAZUJĄCYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	68
RYSUNEK 23. USŁONECZNIENIE NA TERENIE POLSKI W LATACH 1991-2020	70
RYSUNEK 24. PRZEBIEG LINII PRZESYŁOWEJ EŁK-GRANICA RP PRZEZ GMINĘ PUŃSK.....	116
RYSUNEK 25. INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	117
WYKRES 1. POWIERZCHNIA MIEJSCOWOŚCI WCHODZĄCYCH W SKŁAD GMINY PUŃSK (HA)	7
WYKRES 2. SPOSÓB ZAGOSPODAROWANIA GRUNTÓW W GMINIE PUŃSK	8
WYKRES 3. POWIERZCHNIA GMIN W POWIECIE SEJNEŃSKIM (W KM ²).....	9
WYKRES 4. SOŁECTWA I MIEJSCOWOŚCI W GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	9
WYKRES 5. LUDNOŚĆ ZAMIESZKUJĄCA TEREN GMINY PUŃSK WEDŁUG PŁCI, STAN NA 31.XII.....	73
WYKRES 6. LICZBA MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO, 2021 R.....	75
WYKRES 7. GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO, 2021 R.....	75
WYKRES 8. LICZBA MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCIACH GMINY PUŃSK	76
WYKRES 9. PRZYROST NATURALNY NA TERENIE GMINY PUŃSK WEDŁUG PŁCI W LATACH 2016-2021	77
WYKRES 10. URODZENIA ŻYWE NA 1000 MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO, 2021 R.....	78
WYKRES 11. ZGONY NA 1000 MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO, 2021 R.....	78
WYKRES 12. PRZYROST NATURALNY NA 1000 MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO, 2021 R.....	79
WYKRES 13. WSKAŹNIKI URODZEŃ ŻYWYCH, ZGONÓW ORAZ PRZYROSTU NATURALNEGO NA 1000 MIESZKAŃCÓW GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO ORAZ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO, 2021 R.....	79

WYKRES 14. SALDO MIGRACJI OGÓŁEM NA 1000 MIESZKAŃCÓW W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO, 2021 R.....	81
WYKRES 15. SALDO MIGRACJI OGÓŁEM NA 1000 MIESZKAŃCÓW GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO ORAZ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO, 2021 R.....	82
WYKRES 16. GRUPY WIEKOWE LUDNOŚCI NA TERENIE GMINY PUŃSK.....	84
WYKRES 17. STRUKTURA LUDNOŚCI W PODZIALE NA GŁÓWNE GRUPY WIEKOWE W GMINIE PUŃSK, POWIECIE SEJNEŃSKIM I WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM.....	84
WYKRES 18. LUDNOŚĆ W WIEKU PRZEDPRODUKCYJNYM W GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO...	85
WYKRES 19. LUDNOŚĆ W WIEKU PRODUKCYJNYM W GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO.....	86
WYKRES 20. LUDNOŚĆ W WIEKU POPRODUKCYJNYM W GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	86
WYKRES 21. LICZBA MIESZKAŃ NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2020.....	87
WYKRES 22. MIESZKANIA WYPOSAŻONE W INSTALACJE TECHNICZNO-SANITARNE NA TERENIE GMINY PUŃSK, 2020 R.....	88
WYKRES 23. WYPOSAŻENIE SANITARNE MIESZKAŃ NA TERENIE GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO ORAZ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO.....	89
WYKRES 24. WYPOSAŻENIE SANITARNE MIESZKAŃ W GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	89
WYKRES 25. LICZBA OSÓB PRACUJĄCYCH Z UWZGLĘDNIENIEM PŁCI NA TERENIE GMINY PUŃSK ..	90
WYKRES 26. WSKAŹNIK PRACUJĄCYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO ORAZ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO.....	91
WYKRES 27. WSKAŹNIK PRACUJĄCYCH NA 1000 MIESZKAŃCÓW POSZCZEGÓLNYCH GMIN POWIATU SEJNEŃSKIEGO	91
WYKRES 28. LICZBA OSÓB BEZROBOTNYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021 ...	93
WYKRES 29. UDZIAŁ BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANYCH W LICZBIE LUDNOŚCI W WIEKU PRODUKCYJNYM WEDŁUG PŁCI W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	94
WYKRES 30. STRUKTURA GOSPODARSTW W GMINIE PUŃSK, POWIECIE SEJNEŃSKIM I WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM	96
WYKRES 31. PODMIOTY WEDŁUG GRUP RODZAJÓW DZIAŁALNOŚCI PKD 2007 DZIAŁAJĄCE NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	98
WYKRES 32. PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI NA TERENIE GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO I WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	99
WYKRES 33. PODMIOTY WPISANE DO REJESTRU REGON NA 10 TYS. LUDNOŚCI W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	100
WYKRES 34. KORZYSTAJĄCY Z WODOCIĄGU W % OGÓŁU LUDNOŚCI NA TERENIE GMIN POWIATU SEJNEŃSKIEGO	109
WYKRES 35. KORZYSTAJĄCY Z KANALIZACJI W % OGÓŁU LUDNOŚCI NA TERENIE GMIN POWIATU SEJNEŃSKIEGO	109

WYKRES 36. ODSETEK OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z SIECI WODOCIĄGOWEJ NA TERENIE GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO I WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	110
WYKRES 37. ODSETEK OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z SIECI KANALIZACYJNEJ NA TERENIE GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO I WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	111
WYKRES 38. WYNIKI EGZAMINÓW ÓSMOKLASISTY W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO – JĘZYK POLSKI.....	119
WYKRES 39. WYNIKI EGZAMINÓW ÓSMOKLASISTY W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO – JĘZYK ANGIELSKI.....	119
WYKRES 40. WYNIKI EGZAMINÓW ÓSMOKLASISTY W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO – MATEMATYKA.....	120
WYKRES 41. WYNIKI EGZAMINÓW ÓSMOKLASISTY NA TERENIE GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO ORAZ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO.....	121
WYKRES 42. WSPÓŁCZYNNIK SKOLARYZACJI NETTO W GMINIE PUŃSK, POWIECIE SEJNEŃSKIM ORAZ W WOJ. PODLASKIM (SZKOŁY PODSTAWOWE)	122
WYKRES 43. LICZBA DZIECI OBJĘTYCH NAUCZANIEM PRZEDSZKOLNYM NA TERENIE GMINY PUŃSK	123
WYKRES 44. DZIECI W PLACÓWKACH WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO NA 1 TYS. DZIECI W WIEKU 3-5 LAT W GMINIE PUŃSK, POWIECIE SEJNEŃSKIM ORAZ WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM	124
WYKRES 45. DZIECI W PLACÓWKACH WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO NA 1 TYS. DZIECI W WIEKU 3-5 LAT W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	124
WYKRES 46. LICZBA CZYTELNIKÓW KORZYSTAJĄCYCH Z PLACÓWKI BIBLIOTECZNEJ W GMINIE PUŃSK	127
WYKRES 47. LUDNOŚĆ NA 1 PLACÓWKĘ BIBLIOTECZNĄ W GMINIE PUŃSK, POWIECIE SEJNEŃSKIM ORAZ WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM	127
WYKRES 48. LUDNOŚĆ NA 1 PLACÓWKĘ BIBLIOTECZNĄ W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SEJNEŃSKIEGO	128
WYKRES 49. LICZBA PORAD ZDROWOTNYCH UDZIELONYCH NA TERENIE GMINY PUŃSK W LATACH 2016-2021	129
WYKRES 50. GŁÓWNE PRZYCZYNY UDZIELENIA ŚWIADCZEŃ Z POMOCY SPOŁECZNEJ W GMINIE PUŃSK W 2021 R.....	130
WYKRES 51. BENEFICJENCI ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW GMINY PUŃSK, POWIATU SEJNEŃSKIEGO ORAZ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	131
WYKRES 52. BENEFICJENCI ŚRODOWISKOWEJ POMOCY SPOŁECZNEJ NA 10 TYS. MIESZKAŃCÓW POSZCZEGÓLNYCH GMIN POWIATU SEJNEŃSKIEGO	131
WYKRES 53. DOCHODY GMINY PUŃSK W POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁACH KLASYFIKACJI BUDŻETOWEJ	134

WYKRES 54. WYDATKI GMINY PUŃSK W POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁACH KLASYFIKACJI BUDŻETOWEJ	135
WYKRES 55. PŁEĆ ANKIETOWANYCH	137
WYKRES 56. WIEK ANKIETOWANYCH	138
WYKRES 57. STATUS ZAWODOWY RESPONDENTÓW	138
WYKRES 58. SKALA WYSTĘPOWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W GMINIE PUŃSK	139
WYKRES 59. OCENA POZIOMU ZAANGAŻOWANIA MIESZKAŃCÓW ORAZ PODSTAWOWYCH USŁUG W GMINIE PUŃSK	140
WYKRES 60. OCENA WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA GMINY PUŃSK – GOSPODARKA.....	141
WYKRES 61. OCENA WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA GMINY PUŃSK – ŚRODOWISKO I PRZESTRZEŃ	141
WYKRES 62. OCENA WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA GMINY PUŃSK – INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	142
WYKRES 63. OCENA WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA GMINY PUŃSK – TURYSTYKA I REKREACJA	143
WYKRES 64. OCENA WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA GMINY PUŃSK – KULTURA.....	144
WYKRES 65. OCENA WARUNKÓW FUNKCJONOWANIA GMINY PUŃSK – EDUKACJA.....	144